

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV FILOZOFICKÉ FAKULTY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

První desetiletí ČSR ve světle dvou jazyků českobudějovického tisku.
Česko-německá komparace

Vedoucí práce: doc. Dagmar Blümlová, CSc.

Autor práce: Ivana Zemanová

Studijní obor: D-NJ/SŠ

České Budějovice 2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 27. 6. 2011

Ivana Zemanová

Na tomto místě bych ráda vyjádřila své poděkování paní docentce Dagmar Blümlové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky. Veliký dík patří i pracovníkům a pracovnícím Jihočeské vědecké knihovny, Státního okresního archivu v Českých Budějovicích a Jihočeského muzea za jejich obětavost, pomoc a trpělivost. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za poskytnuté zázemí a klid po celou dobu vzniku mé práce.

Anotace

Cílem diplomové práce je zmapovat vztah Čechů a Němců v nově vzniklé Československé republice zobrazovaný v lokálním tisku. Příslušníky obou národů čekal nesmírně složitý úkol – učit se žít společně. Euforie Čechů jednoduše shrnuta pod heslo: Konec třistaleté poroby, vůbec nekorespondovala s obavami Němců, kteří po čtyřech letech válečných útrap, čelili velice nejisté budoucnosti v rámci nového státu.

Na vybrané problematice: státní převrat, obecná úskalí česko-německého soužití, komunální volby, slavnosti (především svatováclavské milénium) a sportovní fenomén fotbal je ukázána postupná velice křehká emancipace obou národů, kdy od otevřené nenávisti, se vztahy narovnávají, Češi a Němci se respektují. Až ve druhé polovině 20. let se Němci v ČSR stávají státotvornými, jsou součástí vládních struktur. Ovšem hranice mezi ano-ne byla velice křehká, což je patrné i z dobových lokálních periodik.

Napjaté příměří, které bylo typické pro prvních deset let nové republiky, světová hospodářská krize a německý fašismus proměnily v otevřený boj, což je však jiné téma.

Annotation

The purpose of the diploma thesis is to examine the relationship of the Czechs and Germans in the newly established Czechoslovak Republic shown in the local press. Both nations had an extremely difficult task – to learn how to live together. The euphoria of the Czechs, expressed by a simple motto: “End to the 300-hundred-years’ subjection”, did not correspond to the worries of the Germans, who after the four years of war hardship, had to face a very uncertain future within the new state.

The selected issues: revolution, general difficulties of the Czech-German coexistence, local elections, festivities (especially “svatováclavské milénium”), and sports phenomenon of football, show gradual, very fragile emancipation of both nations, from open hate to settlement of the relationships, making the Czechs and Germans respecting each other. Only in the second half of the 1920s, the Germans begin to participate in the administration of the Czechoslovak state; they are part of the governmental structures. However, the borderline between yes and no was very inconstant, which can be seen from the then local periodicals.

The tense truce, which was typical for the first ten years of the new republic, world economic depression and German fascism, transformed into an open struggle, which is another topic anyway.

Obsah

Úvod.....	7
1. Československý tisk a jeho význam za první republiky	16
1. 1. Českobudějovický tisk za první republiky.....	19
1. 2. Budweiser Zeitung.....	21
1. 3. Jihočeské Listy.....	25
2. Češi a Němci v dějinách od 19. století do vzniku samostatného Československa	29
2. 1. Cesta k samostatnému Československu.....	31
2. 2. 28. říjen 1918 v Praze a následující dny	39
2. 3. Převratové dny v Českých Budějovicích	44
2. 4. První popřevratová vydání Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů.....	51
3. Češi a Němci v Československé republice mezi lety 1918–1929	56
4. Mediální prezentace společného soužití Čechů a Němců v Jihočeských Listech a Budweiser Zeitung mezi lety 1918–1929	62
4. 1. Odraz českoněmeckého soužití na stránkách novin	64
4. 2. Soužití Čechů a Němců v Českých Budějovicích a okolí ve 20. letech očima Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů	78
5. Volby do obecních zastupitelstev 1919 v Českých Budějovicích z pohledu novinářů	95
6. Slavnostní chvíle v Českých Budějovicích očima novin se zaměřením na svatováclavské milénium.....	107
7. Českobudějovická kopaná ve 20. letech z pohledu redaktorů Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů.....	124
Závěr	133
Prameny a literatura	136
Seznam příloh	145

Úvod

V dětství jsem mnoho času trávila u svých prarodičů. Oba mi často vyprávěli o svém mládí, které trávili v období protektorátu, a když jsem byla o trochu starší, popisovali i poslední dramatické dny druhé světové války.

Zároveň mi má prababička mnohokrát vyprávěla o době před druhou světovou válkou a mnohdy zmínila, jak ve 30. letech docházelo k národnostním konfliktům mezi českým a německým obyvatelstvem při fotbalových utkáních, jelikož můj pradědeček fotbal hrál.

Zhruba v této době se začal rozvíjet můj zájem dějiny Českých Budějovic v první polovině 20. století, který se prohloubil přečtením paměti Františka Rady *Když se psalo c. k.*¹ a *Když se psalo T. G. M.*²

Při přemýšlení nad tématem diplomové práce jsem zvažovala více variant, ale v každé vždy figurovalo rodné město České Budějovice, které jsem nakonec i zvolila. Výběr období od roku 1918 do roku 1929 lze přičíst výše zmíněným memoárům Františka Rady a také tomu, že první polovina 20. století patří k době mnoha dějinných zvrátů. Analýza česko-německých vztahů v rámci města vzešla z mé osobní potřeby uplatnit v práci německý jazyk, který je mým druhým aprobačním oborem a zároveň zájem poznat blíže dějiny města, které doslova vyrostlo na česko-německé koexistenci.

V poslední fázi šlo o to rozhodnout se, z jaké perspektivy bude na daný problém nahlíženo. Nakonec jsem zvolila, dle mého názoru, nejlepšího svědka každé doby, a to dobový tisk, který odráží všechny politické, sociální a kulturní proměny v určité době. Volba padla na Jihočeské Listy a Budweiser Zeitung, které se staly mým hlavním pramenem poznání každodenního života Českých Budějovic v prvním desetiletí svobodného Československa.

Zkušební sondou do obou periodik jsem si stanovila opěrné body, které jsem na stránkách novin sledovala a vzájemně komparovala vždy chronologicky od vzniku československého státu až po vypuknutí krize v roce 1929. Témata, na která jsem se zaměřila, byla obecně národnostní klima v českých a německých novinách, první obecní

¹ František RADA, *Když se psalo c. k. Ze života Českých Budějovic na počátku století*, České Budějovice 1966².

² František RADA, *Když se psalo T. G. M. České Budějovice v prvním desetiletí republiky*, České Budějovice 1970².

volby, slavnosti a sport - fotbal, to vše bylo následně posuzováno z optiky Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung.

Tato předkládaná práce je jedním z příspěvků k poznání každodenního života obyvatel Českých Budějovic v prvním desetiletí Československé republiky. Ačkoliv se toto poznání dělo skrze periodika, která realitu do určité míry zkreslovala, nelze jeho přínos jakkoli zlehčovat, protože právě periodika přinášela o různých událostech města nejobsáhlejší svědectví.

Jelikož svou práci stavím na výpovědi periodik, bylo nutné získat informace o funkci a stavbě novin, základní informace o vývoji novinářství v českých zemích a samozřejmě i informace o Jihočeských Listech a Budweiser Zeitung.

V práci *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny* se autor Arne Novák věnoval české literatuře od jejího počátku až do 30. let 20. století. Kniha přináší řadu základních informací o časopisech a novinách, které v dané době vycházely.³

Dějinám prvorepublikového tisku se věnuje i kolektiv autorů Milena Beránková, Alena Křivánková a Fraňo Ruttkay ve třetím díle knihy *Československé dějiny žurnalistiky*.⁴ Autoři dali prostor jak českému, tak slovenskému tisku, ale vzhledem k roku vydání 1988 je toto dílo poznamenáno režimem, tudíž je největší prostor věnován komunistickým periodikům. I tak ale patří k tomu nejlepšímu, co na téma noviny u nás vyšlo.

V roce 2010 vyšla kniha kolektivu autorů v čele s Jakubem Končelíkem s názvem *Dějiny českých médií ve 20. století*. První kapitola knihy je věnována prvorepublikovému tisku, autoři neopomněli, stejně jako v předchozím případě, přiblížit i historický kontext doby, ve kterém periodika vycházela.⁵

Základní informace o Budweiser Zeitung jsem získala z *Encyklopedie Českých Budějovic*.⁶ Důležitým zdrojem informací o Budweiser Zeitung od jejich vzniku až po rok 1914 byla diplomová práce Markéty Thonové *Německý tisk v Českých Budějovicích na přelomu 19. a 20. století (Budweiser Zeitung a Budweiser Kreisblatt)*.⁷ O Budweiser

³ Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české*, Brno 1995.

⁴ Milena BERÁNKOVÁ – Alena KŘIVÁNKOVÁ – Fraňo RUTTKAY, *Dějiny československé žurnalistiky. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*, III. díl, Praha 1988.

⁵ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.

⁶ Kolektiv autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006.

⁷ Markéta THONOVÁ, *Německý tisk v Českých Budějovicích na přelomu 19. a 20. století. (Budweiser Zeitung a Budweiser Kreisblatt)*, České Budějovice 1998.

Zeitung ve 20. letech však nevzniklo žádné dílo, vyjma kusých informací v obou Radových knihách, a tak se samy noviny staly největším pramenem k svému poznání.

Jihočeské Listy jsou taktéž zpracovány pod stejnojmenným heslem v *Encyklopedii Českých Budějovic*. Stejně jako u německého periodika, lze dohledat informace i v memoárech Františka Rady. Největším zdrojem informací o redakci a chodu novin se pro mě staly opět samotné Jihočeské Listy.

O 20. letech 20. století v Československé republice nelze začít bez znalosti širších obecných příčin jejího vzniku a doby, která tomu předcházela, včetně česko-německého soužití.

Ke stěžejním pracím, jejichž tématem byly česko-německé vztahy před první světovou válkou v rámci monarchie, patří monografie Jiřího Kořalky⁸ a Jana Křena⁹. Oba autoři se ve svých dílech zabývaly pojmy národ, slovanství, češství nebo velkoněmecká myšlenka a místo věnovali přerodu z etnického vnímání k národnímu vnímání. Vystihli počátky emancipace české strany, revoluční dobu roku 1848, politický život obou národností a střídavé proměny vzájemných vztahů. Jiří Kořalka dovedl své vyprávění do roku 1914. Jan Křen počátky dějin vzájemného „stýkání a potýkání“ Čechů a Němců dotáhl až do roku 1918.

Samotný převrat v říjnu 1918 popsal především Antonín Klimek v knize *Říjen 1918. Vznik Československa*.¹⁰ Autor se zaměřil na válečnou, hospodářskou i sociální situaci během posledního měsíce války. Neopomněl ani český odboj a snahy čelních českých představitelů zviditelnit českou otázku v zahraničí. Vypuknutí a průběhu první světové války, odboji a vzniku Československa věnovala ve své knize *Dějiny první republiky* první dvě kapitoly i Věra Olivová, přední znalkyně Československa a osobnosti Edvarda Beneše.¹¹ Dalším z autorů, který ve svých dílech popsal převrat a vznik Československa, byl Václav Čada. Jeho práce jsou do jisté míry ovlivněné dobou, ve které vznikly – před rokem 1989. I přesto však jeho práce *Vznik samostatného Československa* a především *28. říjen. Skutečnost, sny, iluze* dopodrobna popisují převratové dny ve vzniklém státě.¹²

⁸ Jiří KOŘALKA, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.

⁹ Jan KŘEN, *Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918*, Praha 1990.

¹⁰ Antonín KLIMEK, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha 1998.

¹¹ Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

¹² Václav ČADA, *Vznik samostatného Československa*, Praha 1988. TÝŽ, *28. říjen 1918. Skutečnost, sny a iluze*, Praha 1988.

Důležitými prameny ke vzniku Československa pro mě byly paměti předních politických představitelů doby, jako byl František Soukup¹³, Ladislav Rašín¹⁴ nebo Edvard Beneš¹⁵. Poslední jmenovaný ve třetím díle svých pamětí zveřejnil dokumenty, které jsou rozděleny do třech oddílů – Dokumenty Maffie, Dokumenty akce politicko-diplomatické a vojenské, Dokumenty politické a vojenské akce v Rusku, jimiž chtěl Beneš zdůraznit intenzivní spolupráci spojenců a českého odboje v zahraničí.

Období první republiky podrobně popisuje Zdeněk Kárník ve své třísvazkové práci *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Prvnímu desetiletí je věnován první díl. Autor v něm komplexně zachytil nejpodstatnější rysy vývoje této doby od vrcholné politiky až po život obyčejných lidí.¹⁶

Bližší informace o politické situaci Československa a znění různých zákonů a opatření mi jednak přinesly monografie Evy Broklové¹⁷ a Zdeňka Kárníka, jednak internetové stránky poslanecké sněmovny, které ve svém digitálním archivu obsahují zápisy ze schůzí Národního shromáždění, znění různých zákonů či jmenné a věcné rejstříky.¹⁸

Již zmiňovaní historici Věra Olivová a Antonín Klimek¹⁹ se ve svých pracích zaměřují na téma Československo až do roku 1938.

Cenné informace o dějinách hospodářství za první republiky přináší publikace Vlastislava Laciny *Zlatá léta československého hospodářství 1918–1929*.²⁰

O hlavním tématu této diplomové práce, česko-německých vztazích v dějinách českých zemí, bylo napsáno mnoho prací, které se od sebe liší zejména kvalitou.

Nejpřínosnější byla pro mě v tomto směru práce od Václava Kurala *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918–1938)*.²¹ Autor začíná vznikem Československa, popisuje i celkovou poválečnou situaci středovýchodní

¹³ František SOUKUP, *28. říjen 1918. Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*, Praha 1928.

¹⁴ Ladislav RAŠÍN, *Paměti Dr. Aloise Rašína. Z otcových zápisků sestavil Dr. Ladislav Rašín*, Praha 1994.

¹⁵ Edvard BENEŠ, *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. Dokumenty*, III. díl, Praha 1929².

¹⁶ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky*, Díl první, Praha 2003.

¹⁷ Eva BROKLOVÁ, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992. TÁŽ, *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918–1938*, Praha 1999.

¹⁸ <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82>

¹⁹ Antonín KLIMEK, *Vítejte v první republice*, Praha 2003.

²⁰ Vlastislav LACINA, *Zlatá léta československého hospodářství*, Praha 2000.

²¹ Václav KURAL, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*, Praha 1993.

Evropy, kdy na scénu dějin přišly nově vzniklé státy po rozpadu Rakouska-Uherska, zároveň shrnuje zakladatelské koncepce všech čelních představitelů. Česko-německé vztahy zasadil jak do rámce politického, bez kterého by to ani nešlo, tak do rámce hospodářského a sociálního. V knize chybí rozbor židovského elementu, což vzhledem k tématu mé práce nijak nevádí.

Práce *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy* od Ferdinanda Seibta²² se zabývá dějinami českých zemí a vzájemnými styky mezi Čechy a Němci od počátku až do doby vzniku knihy v devadesátých letech. Přináší ucelený pohled na postupný vývoj česko-německých vztahů, přičemž se v závěrečné kapitole zabývá i reflexí sudetoněmeckého problému.

Dalším z německých autorů, jehož kniha *Češi a Němci 1918–1938* mi pomohla získat řadu cenných informací, byl Johann Wolfgang Brügel.²³ Jeho práce je postavena na velikém množství politických dokumentů, které reflektovaly dobové klima a postupné změny ve vývoji česko-německých vztahů. Vedle toho přináší i svědectví tehdejších českých i německých předáků z jejich memoárů, což činí práci ještě více zajímavou. Jediné, na co bylo třeba dávat pozor, byly zřejmě Brügelovy sympatie s německou sociální demokracií (on sám byl jejím členem).

O dějinách Českých Budějovic zhruba od poloviny 19. až do 1. poloviny 20. století vzniklo pár zásadních děl, které mi pomohly k utvoření si základní představy o chodu města a jeho národnostnímu problému. K nejzákladnějším pramenům lze přiřadit memoáry Františka Rady. V jejich druhé části *Když se psalo T. G. M.* je popsán každodenní život města od vypuknutí 1. světové války až do roku 1929. Nejsou vynechány politické události, jako byly první obecné volby, rozvoj sportu, školství a národnostní tematika. Převratu v roce 1918 autor věnoval prakticky celou jednu kapitolu.

O průběhu českobudějovického převratu vznikla řada vzpomínkových knih, zejména členů Národního výboru, jako byl František V. Zdráhal²⁴ nebo Tomáš Janovský²⁵. Opomenout nelze ani paměti Františka Miroslava Čapka, zaměstnance pošty v Českých Budějovicích.²⁶ Z novodobých autorů, kteří psali o převratu v Českých Budějovicích, lze uvést Miloslava Pechu, který ve své knize *Státní převrat v říjnu 1918*

²² Ferdinand SEIBT, *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství v srdci Evropy*, Praha 1996.

²³ Johann Wolfgang BRÜGEL, *Češi a Němci 1918–1938*, Praha 2006.

²⁴ František V. ZDRÁHAL, *V záři svobody. Vzpomínky na revoluční českobudějovický převrat dne 28. října 1918. Státní převrat*, I. díl, České Budějovice 1928.

²⁵ Tomáš JANOVSÝ, *Státní převrat v r. 1918 v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1932.

²⁶ František M. ČAPEK, *Státní převrat v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1928–1929.

v *Českých Budějovicích. Předpoklady, průběh a význam* shrnuje vývoj Českých Budějovic od poloviny 19. století. Vystihl postupně se oddělující společnost na českou a německou, vyjmenoval nejdůležitější české a německé spolky a významné osobnosti tehdejší doby. Závěr knihy je věnován samotným převratovým dnům až do sestavení dočasné správní komise.²⁷

Z dalších významnějších děl o Českých Budějovicích lze vyjmenovat kupříkladu knihu Jiřího Chvojky *Město pod Černou věží. Vyprávění z historie Českých Budějovic*²⁸ nebo sérii prací věnovaných dějinám města od Daniela Kováře²⁹.

Ačkoliv byly Jihočeské Listy a Budweiser Zeitung mými základními a nejobsáhlejšími prameny (práce pouze s nimi trvala několik měsíců) a podaly mi velice pestrý pohled na město (politické zprávy, spolkové zprávy, denní zprávy z města a okolí, inzerce, kultura, sport), bylo třeba nahlédnout ohledně chodu města i do archivních pramenů ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích (SOkA ČB), kde se ve fondu Archiv města České Budějovice (AM ČB) nachází knihy se zápisy ze schůzí obecní správní komise³⁰, zastupitelstva³¹ i městské rady³² po celé sledované období.

K poodhalení příprav a průběhu prvních obecních voleb roku 1919 posloužil ten samý fond různými vyhláškami, kandidátními listinami, seznamy voličů a jinými písemnostmi, které poodhalovaly administrativu spojenou s volbami.³³ Vedle toho byl cenným dokladem toho, že obyvatelé brali první obecní volby vážně, jelikož obsahuje i dopisy občanů, ve kterých omlouvali svou neúčast při volbách a reklamace na zápisy ve voličských seznamech.³⁴

²⁷ Miloslav PECHA, *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích. Předpoklady, průběh, význam*, České Budějovice 1999.

²⁸ Jiří CHOJKA, *Město pod Černou věží. Vyprávění z historie Českých Budějovic*, České Budějovice 1992.

²⁹ Daniel KOVÁŘ, *Budějovice před sto lety. Jihočeská metropole v roce 1900 aneb rok 1900 v jihočeské metropoli*, České Budějovice 2000. TÝŽ, *Budějovické hřbitovy. Malý kulturně-historický průvodce*, České Budějovice 2001. TÝŽ, *Muži v čele budějovické radnice*, České Budějovice 2008. TÝŽ, *Požáry, povodně, kobylky Přírodní pohromy v dějinách Českých Budějovic*, České Budějovice 2005. TÝŽ, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000. Dále Daniel KOVÁŘ – Pavel KOBLASA, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických prostranství v minulosti a dnes*, České Budějovice 2005.

³⁰ SOkA ČB, AM ČB, Zápisy o schůzích správní komise obecní v Českých Budějovicích, 1918-1919.

³¹ SOkA ČB, AM ČB, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva, 1919-1925.

³² SOkA ČB, AM ČB, Zápisy ze schůzí městské rady, 1919-1925.

³³ SOkA ČB, AM ČB, Obecní volby 1919-1920 (vyhlášky, příprava voleb, seznamy voličů), inv. č. 5958, kart. 602.

³⁴ SOkA ČB, AM ČB, Volební reklamace, stížnosti k městské reklamační komisi, korespondence s nadřízenými úřady v této věci 1914-1919, inv. č. 5959, kart. 614.

Fond samozřejmě obsahoval i veliké množství dalších úředních písemností různého druhu.

Téma různých oslav a slavností v Českých Budějovicích, kterým se věnuji v předposlední kapitole, je okrajově zmíněno v druhém dílu memoárů Františka Rady. Jelikož se zaměřuji na svatováclavské milénium, využila jsem nejvíce knihu Petra Placáka *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*³⁵, která popisuje nejen svatováclavské oslavy v Praze, ale přibližuje i reflexi svatováclavských oslav v dobovém tisku. Kromě toho ukazuje vztahy mezi Čechy a Němci v roce 1929, tedy v době, na jejímž konci stál zlom v podobě světové hospodářské krize.

Ze sportovních rubrik, které informovaly čtenáře o sportovních akcích jihočeských sportovních klubů, jsem využila ty, které se věnovaly fotbalu. Z literatury, která mi k tomuto tématu nejvíce posloužila, lze jednoznačně jmenovat práci od Lubomíra Krále *Historie německé kopané v Čechách*, která mi velice pomohla k získání představy o německém fotbalu v Československé republice.³⁶ Z knih věnujících se českému fotbalu uvádím práci Josefa Pondělíka *Století fotbalu. Z dějin československé kopané*, která v úvodu nastiňuje vznik fotbalu všeobecně a zevrubně popisuje český fotbal od dob Rakouska-Uherska až do roku 1984.³⁷

Práce je rozdělena do sedmi kapitol.

První kapitola *Československý tisk a jeho význam za první republiky* je tvořena obecným úvodem do světa tisku, ve kterém je shrnut jeho význam, formát a vývoj novinářství od poloviny 19. století až do konce 20. let 20. století. Zmíněna jsou nejvýznamnější periodika této doby, jejich vydavatelství a nejdůležitější zákony, které se dotýkaly chodu novin. Po obecném úvodu následují tři podkapitoly *Českobudějovický tisk za první republiky*, *Budweiser Zeitung* a *Jihočeské Listy*. V první jmenované podkapitole je nastíněn českobudějovický český i německý tisk od samého počátku v polovině 19. století až do konce 20. let 20. století. V druhé podkapitole je popsáno německé periodikum *Budweiser Zeitung*. Vedle informací o jeho vzniku je popsán jeho formát, vývoj cen (který je v seznamu příloh zpracován i graficky), uvedeno je sídlo redakce a někteří autoři článků. V souvislosti s popisem novin jsem využívala informace pouze ze zmíněného periodika, které bylo tím nejlepším pramenem. Stejným způsobem je napsána i třetí podkapitola o Jihočeských Listech.

³⁵ Petr PLACÁK, *Svatováclavské milénium. Češi, Němci, Slováci v roce 1929*, Praha 2002.

³⁶ Lubomír KRÁL, *Historie německé kopané v Čechách*, Praha 2006.

³⁷ Josef PONDĚLÍK, *Století fotbalu. Z dějin československé kopané*, Praha 1986.

Druhá kapitola s názvem *Češi a Němci v dějinách od 19. století do vzniku samostatného Československa* obsahuje čtyři podkapitoly. Nejprve jsou krátce shrnuty česko-německé vztahy do první světové války a poté následují podkapitoly *Cesta k samostatnému Československu, 28. říjen 1918 v Praze a následující dny, Převratové dny v Českých Budějovicích*, které formou kompilace popisují první světovou válku, československý odboj, oživení české politiky v závěru války, převratové dny v Praze a následná politická jednání, jakož i boje o nové československé hranice a převratové dny v Českých Budějovicích. V poslední podkapitole *První popřevratová vydání Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů* jsem se snažila vystihnout a porovnat to, jak reflektovala obě periodika převrat v říjnu 1918, jaká atmosféra v obou popřevratových vydáních převládala a jak moc si obě periodika, vzhledem k událostem, zachovala svůj zaběhnutý formát.

Česko-německé vztahy za prvního desetiletí Československa popisuje třetí kapitola, pojmenovaná *Češi a Němci v Československé republice mezi lety 1918–1929*.

Čtvrtá kapitola *Mediální prezentace společného soužití Čechů a Němců v Jihočeských Listech a Budweiser Zeitung mezi lety 1918–1929* se snažila podat obrázek o tom, jakým způsobem prezentovala obě periodika vývoj česko-německých vztahů po válce a během 20. let. Kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, *Odras českoněmeckého soužití na stránkách novin* a *Soužití Čechů a Němců v Českých Budějovicích a okolí ve 20. letech očima Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů*. Nejprve je nastíněna prezentace česko-německého vztahu v novinách v obecné rovině. Reflexe česko-německého soužití se v této podkapitole nevztahuje na konkrétní oblast, ale snažila se pojmut tento problém celorepublikově. Druhá podkapitola se již věnuje pouze česko-německým vztahům v Českých Budějovicích a okolí tak, jak je prezentovala periodika. Na základě novinových zpráv jsem zároveň rekonstruovala i vývoj kolektivního smýšlení obou národností v rámci republiky i menšího správního celku.

V páté kapitole *Volby do obecních zastupitelstev 1919 v Českých Budějovicích z pohledu novinářů* jsou popsány první obecní volby v Československu. Noviny v každých volbách sehrávaly důležitou roli a dokázaly ovlivňovat širokou veřejnost, a tak se tato kapitola snažila najít odpověď na otázku, jaká byla předvolební a povolební atmosféra v Budweiser Zeitung a Jihočeských Listech. Vedle předvolební agitace a povolebních závěrů poskytly noviny spolu archivními prameny podrobné informace o průběhu samotných voleb a různých politických jednání, díky čemuž bylo možné

první obecní volby v Českých Budějovicích detailněji popsat a tím vystihnout celkové společenské klima při tak významném okamžiku, jako byly první svobodné volby.

Českobudějovické slavnosti a různé oslavy se zřetelem na svatováclavské milénium a jejich reflexe v českých a německých novinách byly tématem předposlední kapitoly s názvem *Slavnostní chvíle v Českých Budějovicích očima novin se zaměřením na svatováclavské milénium*. V kapitole jsou popsány významné slavnosti obou národností v rámci Českých Budějovic ve 20. letech a přípravy i průběh svatováclavského milénia ve městě v roce 1929, to vše z optiky tehdejších českých a německých novinářů.

V závěrečné kapitole pojmenované *Českobudějovická kopaná ve 20. letech z pohledu redaktorů Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů* jsem se snažila na základě sportovních zpráv obou periodik popsat postoj, který zaujímala periodika k tomuto sportovnímu odvětví z pohledu národnostního v rámci Českých Budějovic a zároveň vystihnout emoce, které při sportu ve městě převládaly. Ozřejmila jsem i historii dvou nejúspěšnějších klubů DFC Budweis a SK České Budějovice.

Cílem této práce bylo nastínit soužití Čechů a Němců ve společném státě na příkladu Českých Budějovic tak, jak ho prezentovala dobová periodika. Vzhledem k veliké výpovědní hodnotě tisku si práce kladla zároveň i druhý cíl, a to být dalším příspěvkem k poznání každodenního života obyvatel tohoto města v meziválečném období. Obě periodika byla totiž přes veškerou svou politickou či jinou zaujatost, významným svědkem komplexního společensko-politického vývoje všech skupin obyvatelstva, včetně jejich myšlenkových postojů.

1. Československý tisk a jeho význam za první republiky

Tištěná média se stala fenoménem posledních třech století. Měla za úkol zprostředkovávat svým čtenářům pohledy na aktuální události a svým způsobem utvářet i názory veřejnosti. Jejich funkce byla a je nejen informační a komentářová, ale i analytická, propagační a zábavní.

V polovině 19. století, vlivem několika vln revolucí, se začaly utvářet první české politické deníky. Za zakladatele moderní politické žurnalistiky u nás platil Karel Havlíček Borovský.

Od 2. poloviny 19. století až do první světové války trval novinový boom, kdy vznikalo velké množství různých politických periodik. Všechna politická uskupení přikročila tehdy k budování svého stranického tisku, od centrálních raníků a večerníků přes regionální tisk k časopisům. A již tehdy se vytvářelo podhoubí pro dominanci stranickopolitického tisku.³⁸

Ukončení první světové války a vznik Československé republiky vyvolaly kvantitativní expanzi tištěných médií. Tento vývoj ovlivňovala z velké části demokratická politika, otevřená a uvolněná duchovní atmosféra, solidní ekonomický potenciál země, postupný sociální vzestup středních a nižších vrstev a kulturní a intelektuální rozmach, projevující se ve vědě a umění. Média vstřebávala v nové době i vlivy ze Západu, jako byly různé amerikanismy a americké reklamy a snažila se s nimi vyrovnat.³⁹

Již 28. října 1918 vznikla Československá tisková kancelář (ČTK), která byla napojená na světové zpravodajské agentury (britskou Reuters, francouzskou Havas, německou WTB a americkou AP). Od ní pak přebíraly noviny agenturní zpravodajství a šířily dále.⁴⁰

Největší koncentrace tisku v českých zemích byla především v Praze, kde v roce 1926 vycházelo přes 1 400 a v roce 1929 přes 1 800 novin a časopisů. Ani další větší města nezažala a byla vydavatelsky činná. Duch novin z roku 1931 uvádí, že v roce

³⁸ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010, s. 15-23.

³⁹ TAMTÉŽ, s. 32.

⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 30-31.

1930 vycházelo například v Bratislavě 118 novin a časopisů, v Ostravě 74, v Plzni 40 a v Českých Budějovicích 35.⁴¹

Československá periodika byla převážně tiskovými orgány politických stran. Mezi nejvýznamnější stranické noviny patřily Národní listy, orgán Československé národní demokracie, Venkov, list československých agrárníků, Lidové listy Československé strany lidové, České slovo Československé strany národně socialistické, Právo lidu, tiskový orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Nelze opominout ani tiskové orgány komunistů - Rudé právo, Svoboda nebo Rovnost.

Stranicky orientované noviny sice převládaly, ale většího významu dosahovala i některá nezávislá periodika, jako bylo Národní osvobození, Lidové noviny, Tribuna nebo Národní politika, která ale víceméně sloužila národní demokracii Karla Kramáře.⁴²

Z německého tisku patřily k nejvýznamnějším Reichenberger Zeitung, které byly nacionálně orientované, dále Deutsche Landpost německých agrárníků nebo Sozialdemokrat. K nestraničkému německému tisku lze přiřadit deníky Prager Tagblatt a Bohemia.⁴³

Nejvlivnějšími z různých druhů novin byly zpravidla deníky, jelikož pouze ty mohly poskytovat aktuální zpravodajství. Vedle deníků vycházely i obdeníky, a to dvakrát až třikrát do týdne nebo tzv. hlavičkové noviny, které vycházely jednou týdně a přebíraly od svého mateřského listu (většinou úspěšné noviny s větším nákladem) názory a znění úvodníků i některých článků. Navíc obsahovaly zpravidla jednu stranu místního zpravodajství, kde byly ohlašovány různé schůze aj.

Vnitřní uspořádání mělo každé periodikum vlastní, ale i tak platilo pár obecných pravidel. Noviny uváděl většinou úvodník, který se vyjadřoval k nejdůležitější otázce a dával najevo názor redakce. Zbytek první strany a strana druhá se zabývaly mimořádně závažnými událostmi, například politikou státu. Další strany se věnovaly rozboru zahraniční situace, následovaly regionální spolkové zprávy, zprávy ze světa kultury, sportovní rubrika a inzerce.⁴⁴

Každé noviny měly svého vydavatele. V Československé republice byla největším novinářským koncernem akciová společnost Melantrich, která vydávala tisk

⁴¹ Milena BERÁNKOVÁ – Alena KŘIVÁNKOVÁ – Fraňo RUTTKAY, *Dějiny československé žurnalistiky. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*, III. díl, Praha 1988, s. 53.

⁴² Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky*, Díl první, Praha 2003, s. 327-334.

⁴³ TAMTÉŽ, s. 333-334.

⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 326-327.

národně socialistické strany. Patřila do působnosti Průmyslové obchodní banky, která byla jednou z odnoží Živnobanky. Pod její křídla spadala periodika jako České slovo, Telegraf nebo A-zet. K dalším významným vydavatelstvím se řadily Novina agrární strany, koncern Pražské akciové tiskárny národních demokratů, lidovecká Československá akciová tiskárna, Tempo nebo Čechie.⁴⁵

Chod novin byl stejně jako za Rakouska-Uherska ovlivňován legislativou. Mediální poměry ovlivňovalo šestnáct převzatých legislativních norem, například rakouský trestní řád pro řízení ve věcech tiskových (1873) a uherský tiskový zákon (1914). Během let 1918–1938 vzniklo dalších 34 norem, které upravovaly chod médií.

Tisková svoboda byla garantována ústavou z 29. února 1920. Legislativu upřesňoval zákon o mimořádných opatřeních č. 300/1920 Sb., který v případě války nebo vnitřního ohrožení státu povoloval dočasné omezení občanských svobod včetně svobody tiskové. Po smrti Aloise Rašína byl urychleně přijat zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., který konstatoval, že obsahem tiskopisu se lze dopustit zločinu zrady státního tajemství nebo přečinu nedovoleného zpravodajství. Pod tímto se chápalo šíření zpráv schvalujících trestné činy apod. Takové jednání vedlo ke konfiskaci periodika. V prvním desetiletí vznikl ještě zákon č. 124/1924 Sb., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti. Tím byla zdůrazněna úloha zodpovědných redaktorů, kteří mohli být v případě deliktu potrestáni až šestiměsíčním vězením. Zákon dále přikázal předat tiskové delikty do kompetencí tzv. kmetských soudů.

Cenzura byla dalším jevem, který byl přejat z dob monarchie. Byla realizována formou konfiskací závadných textů nebo jejich částí. Rozhodnutí státního zastupitelství o konfiskaci závadného obsahu bylo třeba dodatečně schválit soudem. Cenzura se týkala především tištěných médií, která se vyjadřovala protistátně. Jednalo se zejména o periodika německá, komunistická a noviny militantních katolíků.⁴⁶ Zcenzurovaná místa v novinách nebyla nahrazována jiným textem, ale zůstala bílá, říkalo se, že jsou „vybílená“.⁴⁷

⁴⁵ M. BERÁNKOVÁ a kol., *Dějiny československé žurnalistiky*, s. 55-57.

⁴⁶ J. KONČELÍK a kol., *Dějiny českých médií*, s. 32-35.

⁴⁷ František RADA, *Když se psalo c. k. Ze života Českých Budějovic na počátku století*, České Budějovice 1966², s. 143.

1. 1. Českobudějovický tisk za první republiky

V Českých Budějovicích sahala historie novin do poloviny 19. století, kdy začal vycházet německý *Der Löwe*, jehož zakladatelem byl Ernst Franz Richter. Zpočátku vycházely ve městě pouze německy psané plátky, a tak se k prvním českobudějovickým novinám, byť německým, přidávaly další. K významným periodikům patřil od roku 1852 *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*, ze kterého v roce 1857 vznikl *Budweiser Kreisblatt*. Prvním redaktorem *Budweiser Kreisblatt* se stal Theodor Doležal a vydávala jej knihtiskárna Felixe Zdarssy v České ulici.⁴⁸ V roce 1862 vznikl nový *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*, který od 1. ledna 1873 nesl název *Budweiser Zeitung*. Dalšími německy psanými novinami byly nezávislý *Budweiser Bote* a nedělní *Der Dorfbote*, zaměřený na zprávy z jihočeského venkova.⁴⁹

Z českých novin vycházel od roku 1864, z popudu Besedy českobudějovické, *Budivoj*. Tento plátek měl sloužit jako protipól místního německého novinářství.⁵⁰ Krátkou kariéru pouze dvou vydání v květnu roku 1892 za sebou měly Českobudějovické noviny. V červenci je vystřídaly Česko-Budějovické Listy, zpočátku působící pod taktovkou mladočechů, později jako nezávislý týdeník. Od 2. února 1895 začaly vycházet Jihočeské Listy pod redakcí Antonína Kulíčka. Tyto noviny se staly nejdůležitějším českým periodikem před první světovou válkou v Českých Budějovicích. Hlas Lidu, orgán české strany křesťansko sociální, začal vycházet roku 1906. V 90. letech 19. století vznikl i tisk dělnictva, jako byl list *Budoucnost* a *Jihočeský dělník*, před válkou přejmenovaný na *Nový Jihočeský dělník*. Od roku 1899 se ke zmíněným periodikům přidala ještě protiklerikální *Stráž Lidu* pod vedením Jana Karla Mayera.⁵¹

Denní tisk ve městě chyběl, díky čemuž bylo odkázáno na tisk pražský, který docházel vždy v časných ranních hodinách. Do Českých Budějovic byly dováženy *Národní politika*, *Pražské noviny*, *Národní Listy*, *agrární Cep* a *katolický Čech*.⁵²

První světová válka zasáhla výrazně do vydávání novin. Již v roce 1914 byl zastaven *Budivoj* a *Jihočeský dělník*. Další noviny podléhaly přísné cenzuře.

Krátce po válce přestal vycházet *Der Dorfbote*⁵³ a v roce 1920 *Budweiser Kreisblatt*, čímž zanikl, podle Františka Rady, i kus starých Budějovic.⁵⁴

⁴⁸ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 51, 565.

⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 315.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 46.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 315.

⁵² F. RADA, *Když se psalo c. k.*, s. 142.

V popřevratové době se většina českobudějovických novin profilovala stranicky. Třikrát do týdne vycházel Jihočech, orgán sociální demokracie. Redaktorem byl nejprve Josef Křečan, později Alois Kříž, František Holub, Karel Šmejkal a Alois Hetzel. Dvakrát do týdne vycházel Hlas Lidu, Jihočeské Listy, státoprávní a později národně demokratický Republikán (původně Pondělí) nebo Stráž Lidu československých socialistů. Od roku 1920 do roku 1932 vycházel týdeník Jihočeský Střed, vydávaný výkonným výborem Československé živnostensko-obchodnické strany. V polovině 20. let začal vycházet nezávislý týdeník Jihočeský zpravodaj, který se zaměřoval na nepolitické události z celých jižních Čech.⁵⁵

Z německých novin byly nejpopulárnější Budweiser Zeitung, Südböhmische Volkszeitung a Deutscher Böhmerwaldbote, který byl vydávaný knihkupcem Karlem Kratochwillem.

Zvláště německé noviny se musely potýkat v prvních poválečných letech s cenzurou. Budweiser Zeitung přinesly o řádění cenzorů bližší zprávu a uváděly, že jen v prosinci 1922 provedli cenzoři 343 konfiskací.⁵⁶

Na obsah novin měl největší vliv jejich zodpovědný redaktor. Kde byl redaktor stálý a znalý místa svého působení, udržely si noviny stálou linku. Časté změny ve vedení redakce vedly často k omylům z neznalosti místních poměrů. To se pak noviny plnily omluvami a ne zřídka došlo i na soudní dohru.⁵⁷ Někdy se autor trefil opravdu „do černého“ a svým článkem leckoho urazil. V takových případech stanul obžalovaný redaktor opět před soudem. Od roku 1926 převzaly tyto případy tzv. kmetské soudy, které řešily veškeré tiskové rozepře. O vině rozhodovali tzv. kmeti, volení z řad občanů.⁵⁸ To vše působilo i na čtenáře, kteří lehce mohli přejít k jinému periodiku. Výběr měli dostatečně veliký.

Největšího nákladu dosahoval Jihočech. Někdy se počet vyšplhal i k deseti tisícům vydání. Hned za ním by se na pomyslné příčce umístil Hlas Lidu s pěti tisíci. Většina novin měla náklad okolo dvou tisíc. V dobách voleb se však náklady až zdvojnásobily vlivem předvolební agitace.⁵⁹

⁵³ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 316.

⁵⁴ František RADA, *Když se psalo T. G. M. České Budějovice v prvním desetiletí republiky*, České Budějovice 1970², s. 108.

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 106-108. Dále Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 316.

⁵⁶ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 108-109.

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 106.

⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 109.

⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 106.

1. 2. Budweiser Zeitung

Budweiser Zeitung v roce 1918 ohlašovaly již 57. ročník. Jejich původní název zněl Anzeiger aus dem südlichen Böhmen (1862) a roku 1873 se přejmenovaly na Budweiser Zeitung, který si podržely až do zastavení činnosti v roce 1945.⁶⁰ Toto německé periodikum vycházelo tedy 84 let, nejdéle ze všech českobudějovických novin. Noviny byly tiskovým orgánem Německé pokrokové strany.⁶¹

Od roku 1873 vycházely dvakrát týdně, v rozsahu 4-6 stran, před válkou v rozsahu 22-28 stran. Vydávala je knihtiskárna Augusta Benjamina Gothmanna v Kanovnické ulici a později tiskárna, nakladatelství a vydavatelství německého tisku a knižní produkce Moldavia, založená Franzem Xaverem Reitererem. V roce 1911 koupila Moldavia noviny Budweiser Zeitung a začala se označovat jako Zeitungsverlag Moldavia.⁶² Jako jediná vlastnila rotační tiskařský stroj, tzv. rotačku. Rotační stroj umožňoval zdokonalení tisku a hlavně jeho urychlení, kdy za jednu hodinu bylo možné vytisknout až 1 200 exemplářů.⁶³

Nejdůležitější osobou byl zodpovědný redaktor. Do roku 1923 byl na poslední straně novin pod inzercí označován jako vydavatel a zodpovědný redaktor Josef Reif, jímž byl od roku 1913. Od 18. března 1923 uváděly Budweiser Zeitung jako zodpovědného redaktora Josefa Eibensteina. Josef Reif zůstal nadále uváděn jako vydavatel až do své smrti 4. října 1929, kdy po třech týdnech zhoršujícího se zdravotního stavu podlehl v pouhých 47 letech vážné nemoci. Od 5. října byl Josef Eibensteiner uváděn jako vydavatel a zodpovědný redaktor v jednom.⁶⁴ Nejdůležitější roli sehrával samozřejmě vydavatel Franz Xaver Reiterer. V roce 1928 slavil 60. narozeniny a noviny mu věnovaly skoro tři strany vydání z 22. září, v němž zdůraznily Reitererovo životní dílo.⁶⁵ Jelikož pod příspěvky nebyla většinou uváděna jména autorů, lze uvést pouze pár jmen, která se během deseti let na stránkách mihla. Mezi autory příspěvků patřili kupříkladu Dr. Franz Thierfelder, K. Schinzel, Johann Peter, Willibald Böhm nebo bývalý správce městského archivu Reinhold Huyer.

Ještě před první světovou válkou se vydávání novin ustálilo a vycházely každé úterý a pátek odpoledne. V pátek navíc se zábavnou přílohou, což mnohdy býval román

⁶⁰ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 51.

⁶¹ TAMTÉŽ.

⁶² TAMTÉŽ, s. 51, 501.

⁶³ Markéta THONOVÁ, *Německý tisk v Českých Budějovicích na přelomu 19. a 20. století. Budweiser Zeitung a Budweiser Kreisblatt*, České Budějovice 1998, s. 49.

⁶⁴ Budweiser Zeitung, 5. 10. 1929.

⁶⁵ Budweiser Zeitung, 22. 9. 1928.

na pokračování. Hlavním heslem Budweiser Zeitung bylo: „Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit.“⁶⁶

Stejný systém vydržel až do roku 1919. V září roku 1919 změnil Budweiser Zeitung, zřejmě z ekonomických důvodů, dny, ve kterých noviny vycházely. Místo pravidelného úterý a pátku začaly noviny vycházet ve středu a v sobotu v osm hodin ráno. V sobotu navíc se zábavnou přílohou. Tento systém se nejspíše osvědčil a byl zachován až do konce 20. let.

Informace tohoto rázu byly k dohledání v tiráži novin, kde kromě názvu listu, hlavního motta, vydavatele a dnů, kdy noviny vycházely, byly uvedeny ceny novin a inzerce, číslo telefonní linky, ročník a číslo vydání. Do konce května roku 1919 byly uváděny adresy vydavatele – Lastenstraße Nr. 7 (Nákladní, později Denisova a dnes Nádražní⁶⁷) a Domherrengasse Nr. 6 (Kanovnická⁶⁸) a dvě telefonní linky – 133, 68. Od 1. června byla uváděna pouze Lastenstraße Nr. 7 a telefonní linka 133.

Co se týká cen za noviny a inzerci, ty byly zejména v prvních letech republiky velice pohyblivé směrem nahoru.

V roce 1918 stálo celoroční předplatné pro České Budějovice 15 K, půlroční 7, 50 K a čtvrtroční 3, 75 K. Noviny zasílané poštou stály na celý rok 18 K, na půl roku 9 K a na čtvrt roku 4, 50 K. Jednotlivá čísla stála 20 haléřů. Ceny inzerce v roce 1918 byly následující: 1 mm výšky sloupce byl za 6 haléřů, zařazení inzerátu do malého věstníku stálo 2 K.

V roce 1919 došlo ke zdražení. Předplatné na celý rok stálo 20 K, na půl roku 10 K a na čtvrt roku 5 K, měsíční poplatek za doručení byl nově za 30 haléřů (koncem roku 1919 se zvedl na 40 haléřů) a zasílání poštou stálo na rok 24 K, na půl roku 12 K a na čtvrt roku 6 K. Cena jednotlivých čísel stoupla na 24 haléřů. Inzerce stoupla z původních 6 haléřů na 9 haléřů za milimetr, oznámení v malém věstníku stálo nově 3 K.

Dvojitě zdražení se událo v roce 1920. Předplatné se zvýšilo následovně: ze 20 K na 25 K, z 10 K na 13 K, z 5 K na 6, 50 K. Poplatek za doručení stál 50 haléřů. Zaslání poštou se zvedlo ze 24 K na 30 K, z 12 K na 15 K a ze 6 K na 7, 50 K. Cena jednotlivých čísel se zvedla o 6 haléřů, tedy na 30 haléřů za jedno vydání. Inzerce šla také nahoru. 11 haléřů stál jeden milimetr a oznámení ve věstníku 4 K. Od 1. května

⁶⁶ Překlad: „Za pravdu, právo a německou zdatnost“ (I. Z.)

⁶⁷ Daniel KOVÁŘ - Pavel KOBLASA, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*, České Budějovice 1998, s. 223.

⁶⁸ TAMTEŽ, s. 184 - 185.

1920 stálo předplatné na jeden rok 34 K, na půl roku 17 K a na čtvrt roku 8, 50 K. Předplatné s poštovním doručením stálo 40 K, 20 K a 10 K. Jednotlivá čísla 40 haléřů. Poplatek za doručení stál 60 haléřů. Inzerce se zvýšila z 11 haléřů na 15 haléřů za milimetr a oznámení stálo 6 K.

V roce 1921 šly ceny prudce nahoru. Celoroční předplatné stálo pro České Budějovice 50 K, půlroční 25 K a čtvrtroční 12, 50 K. Poplatek za donášku 1 K. Zaslání poštou do Čech, Moravy a Slezska (lze předpokládat zvýšený zájem o Budweiser Zeitung i v jiných koutech republiky) stálo na celý rok 56 K, na půl roku 28 K a na čtvrt roku 14 K. Jednotlivá čísla stála 50 haléřů. Cena inzerce byla následující: 30 haléřů za milimetr, v malém věstníku 30 haléřů za každé slovo a 2 K za silně vytištěný nadpis.

V roce 1922 se ceny konečně ustálily a vydržely v následujících cenových relacích až do roku 1929. Předplatné na celý rok stálo 50 K, na půl roku 25 K a na čtvrt roku 12, 50 K. Cena za donášku byla měsíčně za 1 K a poštovní doručování na celý rok za 60 K, na půl roku 30 K a na čtvrt roku 15 K. Jednotlivá čísla stála 60 haléřů. Cena inzerce zůstala stejná jako v roce 1921.

Noviny z počátku 20. let silně postihla cenzura. Všechny články s protistátní tematikou byly cenzurovány, mnohdy se jednalo o celé stránky. Po takovém zásahu zůstávala zcenzurovaná místa zcela bílá. Jen velice málo rubrik nechali cenzoři beze změn. Mezi nejencenzurovanější části novin patřil bezesporu úvodník, následující články a rubriky Politische Rundschau, Vermischte Nachrichten a Budweis. Často byla cenzura znát i ve zprávách z jiných částí jižních Čech.

Zaběhlý formát si Budweiser Zeitung udržely po celá 20. léta. Noviny mívaly většinou 8-12 stran. Před vánočními svátky a Velikonocemi byl počet stran, z důvodu zvětšené reklamní části, navýšen na 16-18 stran, výjimečně měly noviny více stránek i v průběhu roku.

Na první straně se nacházel úvodník, věnující se většinou aktuálním tématům z německého pohledu. Ve většině případů se v nich rozebírala česko-německá otázka. Pokud byl úvodník kratší, nacházel se na úvodní straně ještě článek, který se zabíral aktuálními problémy různého druhu, například školství, pozemková reforma aj. V dolní polovině první strany se nacházela rubrika Südböhmische Gedenktage⁶⁹, ve které byly připomínány všechny důležité události v historii jižních Čech. Vedle této rubriky byl většinou publikován fejeton, povídka nebo delší vyprávění na pokračování ze

⁶⁹ Překlad: „Jihočeské památné dny“ (I. Z)

současnosti i historie, který zasahoval na další stránky. Na tomto místě se leckterý autor snažil uplatnit své pisatelské ambice. Ve výjimečných případech byla první strana věnována významným událostem, jako byly narozeniny bývalého starosty Josefa Taschka⁷⁰, narozeniny Franze Xavera Reiterera⁷¹, úmrtí Josefa Reifa⁷² nebo povodeň v Českých Budějovicích v roce 1925⁷³. Tyto události byly doplněny fotografiemi, které se během let v Budweiser Zeitung postupně „zabydlely“.

Druhá strana patřila většinou 1-2 článkům, pokud nezačínaly již na straně první. Poté přišla na řadu pravidelná rubrika Politische Rundschau/Nachrichten⁷⁴, která zahrnovala domácí i zahraniční politiku, především rakouskou. Další rubrikou byla Vermischte Nachrichten⁷⁵, která se neobjevovala pokaždé a přinášela zprávy různého obsahu z celé republiky. Následovala rubrika Behördliche Maßnahmen⁷⁶, která čtenářům zprostředkovávala různá úřední nařízení. Rubrika Budweis⁷⁷ zahrnovala vše, co se týkalo Českých Budějovic od úmrtí po svatby, různé schůze, nedostatky, každodenní události, zvláštní případy aj. Následující část Aus dem Gerichtssaale⁷⁸, přinášela čtenářům zprávy ze soudní síně a popisy různých soudních líčení. Následovaly zprávy z oblastí s německou většinou v oddílech Kaplitz, Krummau, Prachatitz, Schüttenhofen, Neuhaus⁷⁹ aj., podle toho, z jakých míst dorazily zprávy. Objevovala se i rubrika Personalnachrichten⁸⁰ s informacemi o obsazení advokátních praxí, učitelských míst apod. Následovaly Schulnachrichten/Unterricht⁸¹ s informacemi školního charakteru. Obsáhlejší byla rubrika Vereinsnachrichten⁸², která dokumentovala celý českobudějovický německý spolkový život. Někdy se za touto rubrikou objevila další s názvem Büchertisch⁸³, která přinášela novinky z knižní produkce. Následovala rubrika Sport, která díky výřečnosti sportovního redaktora mnohdy zabírala takřka celou stránku. Někdy bývaly poslední rubriky mezi sebou prohozené. Před inzertní částí se někdy objevila rubrika Kino s novinkami ze světa filmu nebo Theater s informacemi

⁷⁰ Budweiser Zeitung, 30. 7. 1927.

⁷¹ Budweiser Zeitung, 22. 9. 1928.

⁷² Budweiser Zeitung, 5. 10. 1929.

⁷³ Budweiser Zeitung, 2. 9. 1925.

⁷⁴ Překlad: „Politický přehled (Politické zprávy).“ (I. Z.)

⁷⁵ Překlad: „Smíšené zprávy“ (I. Z.)

⁷⁶ Překlad: „Úřední opatření“ (I. Z.)

⁷⁷ Překlad: „Budějovice“ (I. Z.)

⁷⁸ Překlad: „Ze soudního sálu“ (I. Z.)

⁷⁹ Překlad: „Kaplice, Krumlov, Prachatice, Sušice, Jindřichův Hradec“ (I. Z.)

⁸⁰ Překlad: „Osobní zprávy“ (I. Z.)

⁸¹ Překlad: „Školní zprávy/Vyučování“ (I. Z.)

⁸² Překlad: „Spolkové zprávy“ (I. Z.)

⁸³ Překlad: „Knižní stůl“ (I. Z.)

divadelního rázu. Tu a tam se objevil i oddíl s názvem Eingesendet⁸⁴, ve kterém se objevovaly dopisy zaslané redakci. Nepravidelná rubrika Kurze Nachrichten aus Südböhmen⁸⁵ přinášela krátké noticky z jihočeských vesnic a obcí. Nechyběl ani aktuální kurs koruny vůči ostatním měnám. V letních měsících se začala objevovat rubrika Reiseverkehr⁸⁶, která čtenářům přinášela informace o německých lázeňských a jiných místech na území Československé republiky, kde bylo možné strávit dovolenou. Poslední část novin, většinou 2-4 strany, byly tvořeny inzeráty osobního charakteru, reklamou a úmrtními nebo jubilejními oznámeními. Před Vánoci docházelo k navýšení počtu stran a reklama se rozprostírala až přes osm stran.

Budweiser Zeitung nezapomněly ani na zábavnou vložku a celkem pravidelně umisťovaly na své stránky kreslené příběhy pana Adamsona, coby věčného smolaře s komickou pointou.

1. 3. Jihočeské Listy

Druhé zkoumané periodikum, Jihočeské Listy, vycházelo od 2. února 1895 do roku 1941.⁸⁷ Vydavatelem Jihočeských Listů bylo Družstvo vydavatelské a nakladatelské a původně se o tisk starala tiskárna Jana Příbyla v Krajinské třídě. Později vycházely noviny pod taktovkou Družstva „Jihočeských Listů“ a o tisk se po celá 20. léta starala tiskárna Karla Fialy, která sídlila v Husově třídě.

Odpovědným redaktorem byl Antonín Kulíček, který redigoval Jihočeské Listy od jejich počátku až do roku 1934.⁸⁸ Tím si noviny udržely po celou dobu Kulíčkovu působení jednotnou linku. Stejně jako v předchozím případě, nebyla v novinách povětšinou uváděna jména autorů článků. Pouze články, které uváděly různé statistické údaje, vyhlášky nebo prohlášení, byly podepsány. Mezi pravidelné přispěvatele patřili například František V. Zdráhal, Rudolf Strnad, Adolf Brabec, Květuš J. Plecer, Alois Klášterský nebo Bohumír Borkovec.

Ačkoliv se Jihočeské Listy prezentovaly jako „Neodvislý časopis pro zájmy českého jihu“, byla patrná ideová spřízněnost s Československou národní demokracií Karla Kramáře. Během let 1918 – 1929 proběhly v novinách desítky článků, které upozorňovaly na plánované schůze a sjezdy národní demokracie. Při volbách byla národní demokracie protěžována a každá návštěva Karla Kramáře v Českých

⁸⁴ Překlad: „Zasláno“ (I. Z.)

⁸⁵ Překlad: „Zprávy z jižních Čech“ (I. Z.)

⁸⁶ Překald: „Cestovní ruch“ (I. Z.)

⁸⁷ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 176.

⁸⁸ TAMTÉŽ.

Budějovicích byla bedlivě sledována. Nejednou se ocitly Jihočeské Listy pod palbou kritiky jiných novin, které je obviňovaly z politického stranictví ve prospěch národních demokratů. Ve vydání z 1. prosince 1928 otiskly Jihočeské Listy svou obranu proti podobným výpadům: „My ovšem tu svoji neodvislost chápeme jinak: přejeme každému jeho přesvědčení, ale máme také přesvědčení své, třebaže list náš není odvislým od žádné politické strany. Kdyby strana národně demokratická někdy přestala být takovou, jakou si ji přejeme mít, pak bychom ji prostě přestali podporovati, neboť nejsme k ní vázáni organizačními závazky, ale dnes pokládáme tuto stranu za nejlepší mezi občanskými stranami, za nejlépe vyhovující zájmům občanstva, národa a státu a proto ji v boji volebním podporujeme.“⁸⁹

O bližším životě redakce se lze něco bližšího dozvědět pouze ze stran samotných novin. Zprávy jsou kusé, ale i tak přispívají k vytvoření si, byť jen malé, představy o chodu i nesnázích redakce. První říjnové vydání roku 1923 vyšlo až 3. října, protože se v redakci malovalo.⁹⁰ 6. března 1927 byla redakce vykradena zloději, kteří za sebou měli již řadu jiných loupeží. Nejdříve se vloupali do kanceláře tiskárny Karla Fialy. Zde zpřevraceli psací stoly a vzali menší peněžní obnos. V kanceláři Jihočeských Listů ukradli ze stolu administrátorky Běly Korešové 700 K, které byly inkasovány den předtím za drobný prodej.⁹¹

Při začátku každého nového čtvrtletí se v novinách nacházela složenka poštovní spořitelny, čímž mohli pravidelní odběratelé obnovit své předplatné. Ne vždy se redakci dostávaly platby včas, o čemž svědčí řada apelů na čtenáře k dorovnání nedoplatků.

Ve 20. letech vycházely noviny každou středu a sobotu. Měly obvykle 4-6 stran. K navýšení došlo, stejně jako u Budweiser Zeitung, v době Vánoc a Velikonoc, kdy se počet stran pohyboval mezi 8-10.

Tiráž Jihočeských Listů byla oproti německému protějšku nedostatečná. Obsahovala pouze název novin, údaje o tom, kdy vychází (středa a sobota dopoledne), informaci, že inzerce se přijímají v administraci v Husově třídě č. 20 (před převratem a krátce po převratu nazývaná Říšská třída) v přízemí, což bylo zároveň sídlo redakce, telefonní linku č. 319 (předtím č. 419), přehled cen za předplatné na tři měsíce poštou či s donáškou a cenu jednotlivých čísel prodejných na stáncích. Cenová relace inzerce zcela chyběla.

⁸⁹ Jihočeské Listy, 1. 12. 1928.

⁹⁰ Jihočeské Listy, 26. 9. 1927.

⁹¹ Jihočeské Listy, 9. 3. 1927.

Co se cen týká, bylo předplatné Jihočeských Listů levnější, než tomu bylo u německých novin. V roce 1918 stálo předplatné na čtvrt roku 6 K (jednotná cena byla pro donášku i poštovní doručení). Jednotlivá čísla stála 24 haléřů.

V roce 1919 byly noviny zdraženy. Předplatné stálo 7, 50 K a jednotlivá vydání na stáncích 30 haléřů.

Roku 1920 se noviny zdražily ze 7, 50 K na 10 K a ze 30 haléřů na 40 haléřů za jednotlivá čísla.

K poslednímu navýšení cen ve 20. letech došlo v roce 1921, kdy předplatné novin stálo po 15 K a cena jednoho výtisku byla 60 haléřů.

Formát novin se po celá 20. léta neměnil. Na první straně se nacházel úvodník, který se vyjadřoval k politickým či regionální událostem. Často komentoval články z jiných periodik, například z plzeňského Českého deníku. Poté následovala nepravidelná rubrika Přehled událostí, která se zabírala převážně českou i zahraniční hospodářsko-politickou situací. Většinou po úvodníku následovaly články různého charakteru. Někdy se vztahovaly k chodu města, jako byly popisy schůzí obecního zastupitelstva, schůze nájemníků, zprávy z obchodních a živnostenských komor, programy a průběhy různých oslav aj., jindy se jednalo o zprávy celorepublikového významu. Výjimkou nebyly ani články na pokračování, které většinou začínaly na první straně a jejich délka se značně různila. Vzhled první strany českých novin byl také ovlivňován aktuálními událostmi. Například výsledky voleb vždy vytlačily z prvních stran zaběhnutý vzhled. Jubilea Dr. Augusta Zátky⁹² nebo Františka Hromady⁹³ také změnilly obsah úvodní strany, kdy vedle životopisu a zásluh těchto významných osobností byly doprostřed strany umístěny veliké fotografie. Nicméně fotografie a jiné obrazové přílohy byly v Jihočeských Listech výjimkou až do konce 20. let. Na první straně měl své místo i fejeton, a to v její dolní polovině. Často zasahoval i na další strany listu.

Pravidelnou byla rubrika Denní zprávy. Přinášela informace všeho druhu z Českých Budějovic a přilehlého okolí, jako byly úmrtí, nehody, krádeže, různé schůze, změny ve vedeních různých podniků, veskrze celý kulturní život v Českých Budějovicích aj. Její délka se lišila podle počtu zpráv.

⁹² Jihočeské Listy, 27. 7. 1927.

⁹³ Jihočeské Listy, 19. 11. 1927.

Následoval oddíl Z jihočeských měst a okresů, který informoval čtenáře o významnějších událostech z Vyššího Brodu, Netolic, Prachatic, Českého Krumlova atd.

Zprávy ze Sokola se nalézaly v rubrice Za praporem sokolským. Všechny další českobudějovický spolkový život sledovala rubrika Zprávy spolkové-zábavy. Objevovale se i nepravidelná rubrika Hasičská hlídka, která přinášela zprávy o činnosti místního hasičského sboru a okolních dobrovolných hasičů. Sportovní rubrika měla své místo spolu s rubrikou Písemnictví před inzertní částí a obě patřily ke stálému obsahu Jihočeských Listů. Rubrika Divadlo informovala veřejnost o programu Jihočeského divadla, oddíl Hudba zase o programu různých koncertů.

Velice nepravidelně se objevovaly rubriky jako Legionářská hlídka, České výtvarné umění, Střelectví, Zasláno, Péče o dítě, Turistika nebo Kosmetická hlídka. Poslední jmenovaná rubrika vznikla v září roku 1925. Čtenářky mohly posílat dotazy ohledně péče o pleť a kosmetiky do redakce. Následně byly dotazy zodpovězeny na stránkách Jihočeských Listů. Odpovídala na ně paní Lavecká z Prahy, odbornice na moderní kosmetiku.

Poslední dvě strany byly věnovány inzerci a reklamě. Reklamní upoutávky se ale objevovaly v celém výtisku. Na první straně měly po celá 20. léta místo reklamy na Česko-budějovickou Záložnu a Šicí stroje V. Votroubek se sídlem v Kanovnické ulici č. 22. V době svátků reklamní část nabyla a měla rozsah 3-6 stran.

Od 4. února 1928 začala v Jihočeských Listech vycházet příloha Technický jih. List pro hospodářské zájmy českého jihu. Řídila ho Technickohospodářská jednota v Českých Budějovicích, osobně pak ing. Jan Koutek. Technický jih vycházel každou první sobotu v měsíci a míval dvě strany.

Jihočeské Listy byly po válce zasaženy vlivy z USA, které se na stránkách novin projevovaly jak v reklamě, tak v jazyce. Slova jako tramway, match, football, goal nebo center forward se vyskytovala v novinách zcela běžně po celé desetiletí.

2. Češi a Němci v dějinách od 19. století do vzniku samostatného Československa

Dříve než budou analyzovány česko-německé vztahy v rámci Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung, je třeba připomenout v následujících dvou kapitolách česko-německé stýkání a potýkání v dějinách, pozadí vzniku Československé republiky, samotné převratové dny a společné soužití Čechů a Němců v jednom státě, které během prvního desetiletí trvání republiky prošlo postupnou proměnou od negativismu k aktivismu. Bez tohoto obecného výkladu by nebylo možné konstruovat česko-německé vztahy v dalších kapitolách.

Soužití Čechů a Němců mělo v rámci českého území tisíciletou historii. Existovala celá řada okamžiků, kdy se oba národy v českých zemích vzájemně obohacovaly a společně dospívaly ke společné dohodě a kompromisu, který usnadňoval společné soužití, ačkoliv se v tomto fungujícím systému vyskytovaly i vzájemné rozepře a rozpory.⁹⁴

K výrazné změně došlo během 19. století. V první polovině 19. století nebyl pojem národ převažující a směrodatnou společenskou formou. Stále převažovala dělitka stavovská, regionální a religiózní nad národnostními.⁹⁵

Zcela idylické vztahy mezi oběma skupinami nepanovaly nikdy, ale patrnější napětí také vidět nebylo. Tehdejší společenské klima vystihnul český spisovatel Josef Wenzig v roce 1847, kdy napsal: „Teuton a Sláv, ten zdatný pár se naučí si rozumět a německý dub se bude zelenat vedle slovanské lípy, která pokvete vedle něj.“

Konec celkem bezkonfliktních vztahů obou národností v rámci českých zemí lze najít v revolučním roce 1848, který po dlouhou dobu byl symbolem svobody a demokracie pro Čechy i pro Němce. Čeští i němečtí obyvatelé Prahy dokázali společně povstat proti dosavadnímu absolutismu a požadovali odchod kancléře Metternicha, který pro ně byl symbolem útlaku. Mluvčí německé společnosti podporovali i český požadavek národní rovnoprávnosti v monarchii, který pokládali za samozřejmý důsledek nové svobody. Česká strana od počátku vystupovala radikálněji a důrazněji než Němci. Češi chtěli zlepšit nejen své postavení nacionální a politické, ale také sociální. Němci byli v tomto ohledu mnohem konzervativnější a pokládali české

⁹⁴ Jiří PERNES, *Česko-německé soužití ve společném státě v 19. a 20. století*, in: Hynek Fajmon – Kateřina Hloušková (edd.), *Konec soužití Čechů a Němců v Československu*. Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války, Brno 2005, s. 23.

⁹⁵ Jan KŘEN, *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*, Praha 1990, s. 57.

požadavky za přehnané. Zájmy obou skupin se začaly záhy rozcházet a docházelo k prvnímu narušení česko-německého soužití.⁹⁶

Politické dění začalo probíhat odděleně, Češi po své linii a Němci také po své linii. Ve Vídni vznikl Spolek Němců z Čech, Moravy a Slezska na obranu jejich národnosti, jehož členové odmítali většinu českých požadavků. Nepříznivý vývoj byl završen kampaní za provedení voleb do celoněmeckého parlamentu ve Frankfurtu nad Mohanem. Němci byli přesvědčeni, že Čechy, Morava a Slezsko jsou německými zeměmi nejen historicky, ale i etnicky a předpokládali jejich účast na volbách. Odmítnutí účasti ze strany Čechů Psáním do Frankfurtu od Františka Palackého mezi Němci vzbudilo rozhořčení a začátek vážných sporů mezi oběma národy.

V 60. letech, po obnovení ústavního života, se opět rozdmýchaly národnostní vášně. Na obou stranách začaly vznikat politické strany, vydávaly se politické noviny, pořádaly se veřejné schůze a shromáždění. Po celý zbytek existence Rakouska-Uherska se v českých zemích střetávaly dvě protichůdné tendence. Němci požadovali vytvořit tzv. uzavřené jazykové území, které by bylo zcela oddělené od české veřejnosti, a Češi trvali na historickém státním právu, které požadovalo spojení Čech, Moravy a Slezska v jeden správní celek a postavit jej na stejnou roveň, jaké dosáhli Maďaři rakousko-uherským vyrovnáním v roce 1867. Němci přirozeně bránili prosazení historického státního práva, jelikož se báli ztráty dominance v zemi a narušení kompaktního německého osídlení v pohraničních oblastech.⁹⁷

Německé obavy byly zapříčiněny i tím, že česká kulturní a ekonomická emancipace nabírala na obrátkách. Míra analfabetismu v českých zemích byla jednou z nejmenších v Evropě a Češi si díky veřejným sbírkám a Ústřední matici školské udržovali školy.⁹⁸ Po hospodářské stránce se české země staly nejvyspělejší částí Rakouska-Uherska.

Na německé straně docházelo k radikalizaci, která byla zapříčiněna sjednocením Německa v roce 1871. Vznikem Německé říše zesílil dosavadní tlak a německé nacionální a pangermánské hnutí oslovovalo i Němce v českých zemích. České Němce navíc frustrovala skutečnost, že Češi, kteří se po staletí spokojili se submisivním postavením, se domáhají rovnoprávnosti a dostává se jim ze strany vídeňské vlády

⁹⁶ J. PERNES, *Českoněmecké soužití*, in: H. Fajmon – K. Hloušková (edd.), *Konec soužití Čechů a Němců v Československu. Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*, s. 24.

⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 25.

⁹⁸ TAMTÉŽ.

i ústupků.⁹⁹ V následujících letech docházelo na obou stranách k nacionalizaci ve všech oborech činnosti, ať už se jednalo o politiku, kulturu nebo hospodářství.

K opětovným národnostním bouřím došlo v 90. letech. Začaly vládním návrhem tzv. punktací, které měly české země rozdělit podle národnostního klíče. Jednání nakonec selhala pro nesouhlas české a německé strany, čímž uzavřené německé území, stejně jako české jazykové území v administrativním slova smyslu, zůstávalo v nedohlednu.¹⁰⁰ Badeniho jazyková nařízení z jara 1897 byla dalším jablkem sváru mezi oběma stranami. Tato nařízení zrovnoprávněovala češtinu s němčinou v rámci vnitřního úřadování v případě českých podání, žalob apod.¹⁰¹

I přes radikalizaci obou táborů se snažili umírněnější politici dospět ke společnému kompromisu. Tak roku 1905 došlo na Moravě k tzv. Moravskému paktu. Moravští Němci se jím vzdali privilegovaného postavení v zemském sněmu a přiznali slovanským Moravanům většinu. Podobný pokus učinily i České Budějovice, kde ale pakt nakonec nebyl uskutečněn nástupem první světové války.¹⁰²

2. 1. Cesta k samostatnému Československu

Po atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho ženu hraběnku Žofii Chotkovou dne 28. června 1914 málokdo tušil, že se rozhoří konflikt, který výrazně změní mapu tehdejší Evropy.

Měsíc po atentátu následovalo vyhlášení války Rakousko-Uherskem Srbsku. Za několik málo dní vstoupily do válečného stavu Německo, Velká Británie, Rusko, Francie a postupně dalších patnáct zemí. Stály proti sobě dva výrazné vojensko-mocenské bloky – Trojspolek a Dohoda, k jejichž zakládajícím zemím se postupně přidávaly další státy.¹⁰³

V Evropě se vytvořily tři velké mnohasetkilometrové fronty a do zbraně byly povolány miliony vojáků. Boje se rozhořely nejprve na západě, kde podle představ německého generálního štábu měla být do šesti týdnů poražena Francie. Již 2. srpna vpadli Němci do Lucemburska, o několik dní později do Belgie a koncem měsíce začali útočit ve směru na Paříž. Francouzské armádě se podařilo německé sbory zastavit

⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 26-27.

¹⁰⁰ J. KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 235-237.

¹⁰¹ TAMTÉŽ, s. 257-258.

¹⁰² J. PERNES, *Českoněmecké soužití*, in: H. Fajmon – K. Hloušková (edd.), *Konec soužití Čechů a Němců v Československu. Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*, s. 28.

¹⁰³ Václav ČADA, *Vznik samostatného Československa*, Praha 1988, s. 22.

v prostoru řeky Marny a po několika dalších týdnech zde válka nabyla zcela poziční charakter.¹⁰⁴

První světová válka zásadně ovlivnila politické smýšlení celé Evropy, zejména zemí, které tvořily Rakousko-Uhersko. Výrazně tedy zasáhla i do politiky českých zemí, a to takovým způsobem, že na jejím konci vznikl samostatný československý stát, který byl zbudovaný na demokratických základech.

Jak ale vypadala česká předválečná politika? Od konce 19. století se v Rakousku-Uhersku stále důrazněji prosazoval politický a ekonomický vliv Německa, které od svého sjednocení ekonomicky a zejména vojensky pod vládou pruského císaře Viléma II. sílilo. Oficiálně se tomuto tlaku Rakousko-Uhersko bránilo, ale zároveň v něm narůstalo nacionalistické všenněmecké hnutí, které vyvolávalo veliké obavy v českém táboře o osud národa. V předválečné době se v českém prostředí zformovalo několik politických proudů, které reagovaly na sbližování Rakouska-Uherska s Německem vlastními programy.

Katolické kruhy spolu se šlechtou podporovaly monarchii proti Německu vedeném dynastií Hohenzollernů, přičemž doufaly, že tím dobudou určitého státoprávního vyrovnání pro české země v rámci Rakousko-Uherska.

Vynikal i program Dr. Karla Kramáře, politika a zapáleného rusofila. Karel Kramář razil myšlenku panslavismu¹⁰⁵ a hledal pro český národ nějakou velmocenskou podporu. V tomto případě to bylo Rusko, o jehož politiku se opíral. Jeho neoslavismus¹⁰⁶ měl sloužit jako ochrana před vzrůstajícím se pangermanismem¹⁰⁷. Nástup neoslavismu ve 20. století byl způsoben ruskou revolucí v roce 1905, kdy bylo svrženo samoděržaví a nastolena konstituční monarchie. Rakousko-Uhersko se mělo vymanit z vlivu Německa a orientovat se na Rusko. Slovanské národy uvnitř rakousko-uherské monarchie pak měly být prostředníky a ručiteli svazku Rakousko-Uhersko – Rusko. Tento Kramářův plán byl však zmařen anexí Bosny a Hercegoviny v roce 1908, čímž se potvrdila německá expanzivní politika na Balkán a do Malé Asie, což byly oblasti, které stály i v centru ruského zájmu.

¹⁰⁴ V. ČADA, *Vznik*, s. 22.

¹⁰⁵ Hnutí, které se začalo šířit od poloviny 19. století usilující o politické sjednocení slovanských národů pod ruskou patronací. Šířil se zejména mezi slovanskými národy, které žily v mnohonárodnostních říších. Lumír KLIMEŠ, *Slovník cizích slov*, Praha 1981, s. 503-504.

¹⁰⁶ Politické a hospodářské hnutí některých skupin slovanských národů, které se snažily spojením Ruska a Rakousko-Uherska zabránit pronikání německého imperialismu do slovanských zemí na počátku 20. století. TAMTÉŽ, s. 472.

¹⁰⁷ Hnutí usilující o vytvoření velkoněmecké říše a o její nadvládu po celé Evropě a světě. TAMTÉŽ, s. 502.

Významná byla i politická koncepce Bohumíra Šmerala, který stál v čele sociálně demokratické strany. Tato koncepce usilovala o demokratizaci Rakouska-Uherska tak, že by v něm všechny národy měly své záležitosti spravovat zcela autonomně.

O vnitřní reformu usiloval i politický program profesora Tomáše Garrigue Masaryka, který v době před válkou ještě neusiloval o rozbití Rakouska-Uherska, ale o jeho zachování a nutnost odstranit jeho nedostatky. Tomáš Garrigue Masaryk odmítal jak pruský militarismus, tak ruský carismus a více se orientoval na západní politiku, za což byl kritizován Karlem Kramářem, který upřednostňoval tradiční české slovanství. Masaryk na druhou stranu kritizoval Kramářův idealizovaný pohled na carské Rusko.

Vypuknutí první světové války všechny české politické proudy zaskočilo. Žádný z nich nebyl na možnost války připraven. Tomáš Garrigue Masaryk odjel začátkem prosince 1914 do Itálie a v emigraci zůstal až do roku 1918. Katolické kruhy se postavily za habsburskou monarchii a domácí politická scéna se dočasně stáhla do pozadí.¹⁰⁸

Rakouské porážky na ruské frontě v roce 1915 byly důvodem, proč v českých zemích opět ožilo nové spontánní rusofilství. V druhé polovině roku 1915 se ruská armáda přibližovala k hranici habsburské monarchie, carské vojenské kruhy využily situace a rozšiřovaly letáky, že Rusko přichází na pomoc utlačovaným národům a chce jim vrátit jejich práva a zjednat spravedlnost.¹⁰⁹

Rakouskou vládu vzedmutá vlna rusofilství vyděsila a z obav před možnými demonstracemi a problémy s jednotlivými národy, začala velice tvrdě perzekuovat každého, kdo se byť jen sebemenším činem či slovem vyjádřil proti Rakousku-Uhersku. Perzekuce postihovaly obyčejné občany, politické osobnosti i vojáky na frontách. Ve vězení museli několik let, vedle mnoha dalších odsouzených, strávit i Karel Kramář, pozdější předseda první československé vlády nebo jeden z „mužů 28. října“ a první československý ministr financí Alois Rašín. Karel Kramář byl zatčen již v květnu roku 1915. Nejdříve byl dopraven do posádkového vězení na Hradčanech a později do vazby zeměbranceckého vídeňského divizního soudu. V červenci téhož roku byl zatčen i Alois Rašín. Kromě zatčení a uvěznění jim byl konfiskován i majetek. V červnu roku 1916 byl vynesena rozsudek. Oba byli odsouzeni k trestu smrti a nikde v celém Rakousku

¹⁰⁸ Podrobněji o české předválečné politice. Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000, s. 11-15.

¹⁰⁹ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 15-16.

nesměl být projeven nesouhlas proti rozsudku. V únoru 1917 nastoupili oba odsouzení své tresty ve vojenské věznici v Möllersdorfu.¹¹⁰ Později jim byl trest snížen na mnohaleté vězení. V červenci 1917 byli císařem amnestováni.¹¹¹

Tresty a zákazy patřily ke každodennosti první světové války. Všeobecně platil zákaz používání slovanských barev – červené, modré a bílé. V dopise, který napsal Edvard Beneš Tomáši Garrigue Masarykovi do Švýcarska, kam se přesunul z Itálie, doslova píše, že „situace je taková, že zakázali u nás už i sirky, na jejichž škatulkách byla trikolora slovanská.“¹¹² Mnohé noviny byly zastaveny. Vedle celé řady jiných byly dočasně zastaveny i Jihočeské Listy z důvodu nedůstojného ohlášení úmrtí císaře Františka Josefa I.¹¹³

V prvních dvou letech války se česká politická reprezentace působící doma raději moc neprojevovala právě z důvodu velikého perzekučního tlaku rakousko-uherských úřadů. O to více se snažil český zahraniční odboj vedený Tomášem Garrigue Masarykem a Edvardem Benešem, který počátkem září 1915 emigroval do Francie. Odtud pak oba jmenovaní řídili zahraniční odboj. Celá zahraniční akce získala na síle poté, co byl ruský postup zastaven. V květnu 1915 byla za pomoci německých vojsk ruská fronta u Gorlice prolomena a ruská armáda začala ustupovat. Pozornost se upřela nejen na západní frontu, ale i na západ všeobecně.¹¹⁴

Zahraněční akce byla úspěšná zejména díky osobnosti T. G. Masaryka, který čile jednal, velice často i ostře diskutoval s představiteli Velké Británie a Francie a neváhal je obesílat svými memorandy. Známe je memorandum Independent Bohemia z roku 1915, které bylo důvěrně adresováno anglické vládě. Je v něm patrná orientace na Velkou Británii a Masaryk se v něm jasně vyslovuje pro samostatný stát v monarchistickém duchu.¹¹⁵ Veliká pozornost byla věnována i vybudování informačního aparátu, který by z domova poskytoval zahraniční akci informace o stavu v Rakousku-Uhersku. Realizace této myšlenky netrvala dlouho a vybudovaná Maffie se stala velice důležitou zpravodajskou organizací. Do svého odchodu do emigrace ji vedl

¹¹⁰ Za Marie Terezie sloužila věznice ležící v Möllersdorfu jižně od Vídně jako lovecký zámek a špýchar s hospodářskými budovami. Později z něj byla vybudována vojenská trestnice. František SOUKUP, 28. říjen 1918. *Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*, Praha 1928, s. 183.

¹¹¹ TAMTÉŽ, s. 169-184.; Více Ladislav RAŠÍN, *Paměti Dr. Aloise Rašína. Z otcových zápisků sestavil Dr. Ladislav Rašín*, Praha 1994.

¹¹² Edvard BENEŠ, *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. Dokumenty*, Praha 1929², str. 37.

¹¹³ F. SOUKUP, 28. říjen, s. 200.

¹¹⁴ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 16-17.

¹¹⁵ TAMTÉŽ.

Edvard Beneš, po něm Přemysl Šámal. Informace od Maffie byly velice oceňovány mocnostmi Dohody a tím bylo posilováno i postavení zahraniční akce.¹¹⁶

Po příchodu Edvarda Beneše do Francie vytvořil Tomáš Garrigue Masaryk Český zahraniční komitét, který sdružoval všechny organizace Čechů nacházejících se v cizině. Jeho vznik byl prohlášen 14. listopadu 1915. K Masarykovi se později připojil i Slovák Milan Rastislav Štefánik, s jehož aktivní pomocí byl komitét v červenci 1916 přejmenován na Československou národní radu. Vstupem Milana Rastislava Štefánika do zahraniční akce byla manifestována jednota budoucího československého státu.¹¹⁷

V listopadu roku 1916 se výrazným způsobem projevila i domácí politická scéna. Byl založen Český svaz českých poslanců na říšské radě, který se zavázal, že bude postupovat jednotně a podle většinové zásady ve všech národních, politických i ústavně právních otázkách. Byl vytvořen i tzv. Národní výbor, který byl složený ze zástupců devíti stávajících politických stran¹¹⁸ a měl pravomoc jednat jako nejvyšší mravní instance v národě.¹¹⁹

Český svaz si však hned v prvních lednových dnech roku 1917 vysloužil ostrou kritiku české veřejnosti. Na přelomu válečných let 1916 a 1917 vyzval americký prezident Woodrow Wilson obě válčící strany, aby oznámily své válečné cíle. Dohodové mocnosti ve svých prohlášeních mimo jiné uvedly, že usilují o „osvobození Italů, Slovanů, Rumunů, Čechů a Slovinců z cizího panství“¹²⁰. Na to reagoval Český svaz prohlášením, ve kterém ukázal jasné stanovisko proti prohlášení Dohody a zdůraznil, „že národ český jako vždycky v minulosti, tak také v přítomnosti i v době příští jen pod žezlem habsburským vidí svoji budoucnost a podmínky svého vývoje.“¹²¹ Pohoršení veřejnosti vyvrcholilo vystoupením českých spisovatelů v polovině května roku 1917. Dvěštyřicet dva českých spisovatelů se podepsalo pod manifest, který otevřeně kritizoval jednání Českého svazu a žádal, aby Český svaz dbal více českých národních zájmů a usiloval o demokratickou a svobodnou Evropu.¹²²

¹¹⁶ Podrobněji o Maffii. TAMTÉŽ, s. 16-17. F. SOUKUP, 28. říjen, s. 294-315.

¹¹⁷ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 19-20.

¹¹⁸ Československá strana agrární, Československá sociálně demokratická strana dělnická, Národní strana svobodomyšlná, Strana národní, Strana národně sociální, Česká spojená strana katolická, Lidová strana pokroková na Moravě, Československá strana křesťansko sociální, Moravská strana katolicko-národní. F. SOUKUP, 28. říjen, s. 356.

¹¹⁹ Podrobněji o Českém svazu a Národním výboru TAMTÉŽ, s. 351-369.

¹²⁰ TAMTÉŽ, s. 364.

¹²¹ TAMTÉŽ, s. 367.

¹²² podrobněji o manifestu českých spisovatelů. TAMTÉŽ, s. 394-400.

Rok 1917 byl pro celý válčící svět zlomový. Staly se v něm tři zásadní události, které zcela zvrátily poměr sil válčících států.

V březnu (podle starého ruského kalendáře v únoru) byla v Rusku svržena konstituční monarchie a byla nastolena demokratická prozatímní vláda v čele s knížetem Georgijem Lvovem, čímž se jasně ukázala jedna velice důležitá věc – zásadní změna v chodu státu není nemožná. Masy nespokojených lidí napříč Rakousko-Uherskem se začaly radikalizovat a protihabsburské nálady byly čím dál silnější. Dělnictvo v továrnách se nebálo stávkovat, demonstrace za zlepšení zásobování a ukončení války byly takřka na denním pořádku a volání národů po sebeurčení a samostatném státu bylo čím dál hlasitější. K tomuto stavu přispívalo i bolševické hnutí v čele s Vladimírem Iljičem Leninem, z jehož iniciativy se po celém Rusku začaly postupně tvořit revoluční sověty dělníků, vojáků a rolníků, jejichž cílem bylo svržení prozatímní vlády.¹²³

Druhým zvratem byl vstup Spojených států amerických počátkem dubna do válečného stavu s Německem. Spojené státy americké tak reagovaly na přepadávání obchodních lodí německými ponorkami. Dohoda byla tímto velice posílena, jelikož USA nebyly válkou prakticky vůbec zasaženy.¹²⁴

Třetí událostí, která otřásla celým dosavadním průběhem války a výrazně přiblížila její konec, byla říjnová revoluce (podle našeho kalendáře byla provedena v listopadu), která nastolila v Rusku vládu komunistů a ještě více uvedla do pohybu masy lidí volajících po změně, z nichž výrazné slovo mělo dělnictvo. Revoluční duch prostoupil celou válčící Evropu. Nová sovětská vláda navrhla okamžité uzavření míru, což přivítaly obě centrální mocnosti a 3. března 1918 byl v Brestu litevském uzavřen separátní mír mezi Ruskem na jedné straně a Rakousko-Uherskem a Německem na straně druhé.¹²⁵

Český odboj byl tímto příměřím rozladěný. Uzavřením příměří se veškerá tíha bojů přesunula z východní na západní frontu, čímž bylo ohroženo vítězství Dohody a šance na vznik samostatného československého státu.¹²⁶

Vedle toho zde byl další činitel, který ohrožoval cíl zahraniční akce. Tím byl samotný americký prezident Woodrow Wilson, který 8. ledna 1918 vyhlásil program Dohody zformovaný do čtrnácti bodů. Pro českou otázku byl důležitý desátý bod, ve

¹²³ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 24.

¹²⁴ TAMTÉŽ, s. 24.

¹²⁵ Podrobněji o říjnové revoluci. TAMTÉŽ, s. 29-35.

¹²⁶ TAMTÉŽ, s. 31.

kterém se pravilo: „Národům rakousko-uherským, jejichž místo v řadě národů přejeme si zabezpečeno a zajištěno, měla by býti poskytnuta nejsvobodnější příležitost autonomního vývoje“¹²⁷. Tím byl jasně ukázán postoj Spojených států amerických pro zachování rakousko-uherské monarchie.¹²⁸

Tímto počinem byla zastíněna tzv. Tříkrálová deklarace, která byla přijata pouhé dva dny předtím v Praze na generálním sněmu poslanců z českých zemí, kde se vnitřní politika přihlásila plně k myšlence samostatného československého státu.¹²⁹

Od počátku roku 1918 se hospodářská situace v celém Rakousko-Uhersku výrazně zhoršila. Demonstrace dělníků v továrnách, stávky a rabování obchodů se staly zcela běžným jevem. Ceny jídla byly několikanásobně vyšší, černý trh se měl čile k světu a v armádě stoupala masová dezerce. Tvrdé postihy těchto revolt byly pouze dokladem upadající moci rakousko-uherského aparátu.¹³⁰

Posledním záchvěvem slábnoucích centrálních mocností byla jarní německá ofenziva na západní frontě, která po počátečních úspěších naprosto krachla, a bylo jasné, že se válka blíží ke svému závěru.¹³¹

Další z řad neúspěchů a problémů, kterému muselo již zcela vyčerpané Rakousko-Uhersko čelit, byla aféra hraběte Ottokara Czernina. Rakousko-uherský ministr zahraničí Czernin upozornil na snahy Francie domluvit se s Vídní. Na to reagoval francouzský ministerský předseda Georges Clemenceau vyzrazením jednání, která probíhala mezi Woodrowem Wilsonem a císařem Karlem I.¹³² na jaře 1917. Hrabě Czernin neustál zdiskreditování své osoby a podal demisi. Rakousko-Uhersko bylo po této aféře donuceno přimknout se ještě více k Německu v rámci celního spolku.¹³³

Na základě toho se dohodové mocnosti vzdaly úsilí o zachování monarchie a již se plně přihlásily k myšlence plného osvobození slovanských národů v Rakousko-Uhersku. Svůj kladný postoj k slovanským národům potvrdily i jinak – uznáním

¹²⁷ TAMTÉŽ, s. 33.

¹²⁸ TAMTÉŽ, s. 33.

¹²⁹ TAMTÉŽ, s. 35.

¹³⁰ Podrobněji o situaci v Rakousko-Uhersku. TAMTÉŽ, s. 36-40.

¹³¹ TAMTÉŽ, s. 52.

¹³² synovec císaře Františka Josefa I., který zemřel 21. listopadu 1918. Jako rakousko-uherský císař Karel I. nastoupil na trůn hned druhý den po úmrtí svého strýce. Bernard MICHEL, *Smrt dvouhlavého orla. Rakousko-Uhersko 1916-1918*, Praha 1994, s. 16-19.

¹³³ Podrobněji o Czerninovo aféře V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 41-42.; B. MICHEL, *Smrt*, s. 143-15.

Národní rady československé jako prozatímní vlády rodícího se československého státu.¹³⁴

30. května 1918 došlo v Pittsburgu k dalšímu významnému činu československého zahraničního odboje. Představitelé českých a slovenských organizací v USA podepsali za přítomnosti Masaryka dohodu, která schvalovala spojení Čechů a Slováků v samostatném státě.¹³⁵

Na domácí politické scéně začalo být také opět živo. Postupně z českého politického rybníčku vykryštalizovaly tři výrazné proudy. První byl proud kolem Karla Kramáře, který založil stranu Česká státoprávní demokracie. Druhá skupina se přimkla k Masarykovi a jeho myšlence samostatného státu a třetí byl revoluční proud vedený Bohumírem Šmeralem. Ten byl nucen vzdát se, díky svému postoji proti samostatnému Československu a řadě radikálních názorů, svého předsednictví v sociálně demokratické straně.¹³⁶

V polovině července 1918 došlo v Praze k reorganizaci stávajícího Národního výboru jako vrcholné domácí národně politické instituce. Tato reorganizace byla provedena na základě uznání Národní rady jako prozatímní vlády Francií. Výběr členů do Národního výboru byl proveden na základě výsledků voleb z roku 1911. Předsedou se stal Karel Kramář, místopředsedy se stali Antonín Švehla a Václav Jaroslav Klobučník a jednatelem František Soukup.¹³⁷

Koncem léta 1918 byla situace již naprosto katastrofální. Rakousko-uherská fronta byla zcela v rozkladu, vojáci opouštěli zákopy a armáda přestala být bojeschopná. Zkázou armády viděli na vlastní oči i generálové Paul von Hindenburg a Erich Ludendorff, kteří pod tíhou událostí žádali okamžité uzavření míru.¹³⁸ 16. října se císař Karel I. pokusil situaci ještě zachránit manifestem, který byl určen národům Rakouska-Uherska. Sliboval v něm federalizaci říše, ale tato snaha byla pouze zbytečný a bezvýsledný výkřik hroutícího se rakousko-uherského mocnářství.¹³⁹

V Národním výboru v Praze se mezitím již čile pracovalo, ale také diskutovalo a docházelo k prvním výrazným sporům. Skupina okolo Karla Kramáře nebyla zcela optimistická vůči zprávám o blížícím se rozpadu Rakouska-Uherska a nechávala si

¹³⁴ 29. 6. 1918 byla Národní rada uznána Francií, 9. 8. Velkou Británií, 3. 9. Spojenými státy americkými a další řada zemí je následovala. Kolektiv autorů, *Československé dějiny v datech*, Praha 1981, s. 377-378.

¹³⁵ Kolektiv autorů, *Československé dějiny*, s. 377.

¹³⁶ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 53-55.

¹³⁷ Kolektiv autorů, *Československé dějiny*, s. 377.

¹³⁸ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 58.

¹³⁹ B. MICHEL, *Smrt*, s. 193-194.

otevřená dvířka pro možná jednání s rakouskou vládou.¹⁴⁰ Další spory uvnitř výboru vedly 6. září k rozkolu. Došlo k ustavení tzv. Socialistické rady, která se skládala ze sociálních demokratů, anarchistů a národních socialistů. 14. října zorganizovala tato rada protestní akci proti odvozu potravin z českého území a pokusila se provést státní převrat. Na řadě míst (Písek, Strakonice, Plzeň atd.) došlo k proklamaci socialistické republiky. Tuto akci vedl Bohumír Šmeral a pražský Národní výbor s ní nesouhlasil. Rada byla donucena podřídit se Národnímu výboru a Bohumír Šmeral byl ze Socialistické rady vyloučen.¹⁴¹

V ten samý den rozeslal Edvard Beneš nóty o vytvoření československého státu a vzniku zatímní vlády, na čemž se v průběhu září telegraficky domlouval s Tomášem Garrigue Masarykem. Osobnost Tomáše Garrigue Masaryka měla v sobě spojovat tři funkce – prezidenta, předsedy a ministra financí. Ministrem války byl Milan Rastislav Štefánik a Edvard Beneš byl ministrem zahraničních věcí a spolu s Masarykem ministrem financí.¹⁴²

Masaryk posléze ve Washingtonu předložil 18. října Wilsonovi Prohlášení nezávislosti československého národa a tato deklaráce byla ještě tentýž den prozatímní vládou v Paříži prohlášena za její vládní program.¹⁴³

Rakouská vláda už nemohla hroutící se Rakousko-Uhersko zachránit a 27. října 1918 souhlasila Andrásyho nótou s Wilsonovými podmínkami míru stanovenými 18. října. 3. listopadu došlo k podpisu příměří. 11. listopadu bylo Compiègneském lese podepsáno příměří mezi Dohodou a Německem. Válka skončila.¹⁴⁴

2. 2. 28. říjen 1918 v Praze a následující dny

27. října večer zazvonil telefon u Aloise Rašína. Volal Vlastimil Tusar z Vídně, který tam působil jako vyjednávač s rakouskými politiky. Informoval Rašína o neklidné situaci ve Vídni a jistém blížícím se konci Rakouska-Uherska. V noci na 28. října, díky tomuto impulsu, vznikl i první československý zákon právě z pera Aloise Rašína, který správně vytušil, že samostatné Československo je na dosah.¹⁴⁵

¹⁴⁰ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 59.

¹⁴¹ TAMTÉŽ, s. 60-61.

¹⁴² TAMTÉŽ, s. 61.

¹⁴³ TAMTÉŽ, s. 61. Znění washingtonské deklaráce. E. BENEŠ, *Světová válka*, s. 472-477.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 58.

¹⁴⁵ Václav ČADA, *28. říjen 1918. Skutečnost, sny a iluze*, Praha 1988, s. 37-39. Dále L. RAŠÍN, *Paměti*, s. 212.

V pondělí ráno 28. října ještě nikdo netušil nic o přijetí Andrásyho nóty. Praha se probouzela do nového podzimního dne, když pražský císařský místodržící Maxmilian von Coudenhove odjížděl rychlíkem do Vídně na první zasedání poslední rakouské vlády, jejímž předsedou byl jmenován profesor Heinrich Lammasch.¹⁴⁶

Ve čtvrt na deset se Praha dočkala toužebně očekávané zprávy. Vídeňská redakce telefonicky oznámila, že Rakousko kapitulovalo. Redakce novin České slovo a Národní politika, které sídlily na Václavském náměstí, okamžitě reagovaly. Na vývěsních tabulích před redakcemi, kde obvykle visely zprávy od armádního vrchního velení, bylo červeným písmem napsáno slovo Příměří. Lidé se před budovami novin začali okamžitě shromažďovat a očekávali další informace. Byla publikována Andrásyho odpověď Wilsonovi, ze které si veřejnost vyvodila jasný závěr – válka je u konce a Rakousko-Uhersko poraženo.¹⁴⁷

V Praze na mnoha místech okamžitě zavlály červenobílé prapory a červenomodrobílé slovanské trikolory. Lidé slavili a vojáci, kteří do této chvíle nosili na svých čapkách tzv. karlíčky, odznaky říšské státní moci tvořené říšským jablkem s císařským monogramem, je ze svých čapek rychle strhávali a zdobili je barvami slovanské trikolory. Nikdo z Čechů nechtěl být spojován s habsburskou monarchií.¹⁴⁸

Ráno převzali zástupci Národního výboru, jmenovitě Antonín Švehla, budoucí ministr vnitra a František Soukup, budoucí ministr spravedlnosti, také Obilní úřad sídlící v paláci Lucerna, který byl klíčovou hospodářskou institucí.¹⁴⁹

Zástupci Národního výboru se vydali dále na pražské místodržitelství, které sídlilo na Malé Straně. Zde se v tu dobu zdržoval Coudenhoveho zástupce, viceprezident Jan Kosina. Po rozhovoru s Antonínem Švehlou prohlásil, že všechna prohlášení a nařízení Národního výboru odešle do Vídně a jako Čech se nebude rozhodnutí Národního výboru bránit.¹⁵⁰

Z pražského místodržitelství se Národní výbor přesunul do sídla zemského sněmu, kde úřadoval předseda zemské správní komise Vojtěch Schönbron. Situaci nekomplikoval a správu instituce vložil do rukou zástupců Národního výboru. Znepokojení jim přinesl pohled na zasedací sněmovní síň, kde podle jejich představ mělo zasedat budoucí Národní shromáždění. Ze zasedací síně bylo vytvořeno skladiště

¹⁴⁶ V. ČADA, *28. říjen*, s. 40-41.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 43.

¹⁴⁸ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 66.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 66. Dále např. V. ČADA, *28. říjen*, s. 42.

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 48-49.

aprovizace. Po zemi se válely brambory a kroupy a na poslaneckých sedadlech stály pytle mouky.¹⁵¹ Bylo nařízeno dát všechny místnosti do původního pořádku.¹⁵²

Pak se konečně přesunuli členové Národního výboru směrem k Václavskému náměstí, kde již některé osobnosti nadšeně promlouvaly k tisícům Čechů, kteří oslavovali získanou samostatnost. K davu promlouval mimo jiné Alois Rašín, František Soukup nebo Jiří Stříbrný, a jak si tato chvíle žádala, byly projevy plné květnatých slov a silných emocí. „Na troskách tyranie si vybudujeme novou budoucnost“, „po třech letech jsme znovu svobodni“, „stůjme pevně, a necht’ se stane cokoli, my vytrváme a zvítězíme.“¹⁵³ Mnoho podobných projevů o svobodě, historickém právu, spravedlnosti, klidu a pořádku měla v dalších dnech Praha a další města ještě před sebou.

V tomto okamžiku reprezentovalo Národní výbor pět nejvýraznějších osobností, které vstoupily do dějin jako „mužové 28. října“. Byli jimi Alois Rašín, Antonín Švehla, Jiří Stříbrný, František Soukup a Slovák Vavro Šrobár, významný slovenský politik, který byl pár dní před převratem propuštěn z internace v maďarském Céglédu.¹⁵⁴

Bujaré veselí a spontánní výbuchy radosti však bylo třeba i hlídat. Stále byla Praha plná rakousko-uherských vojáků. Zde sehráli nezastupitelnou roli Sokolové v čele se svým starostou Dr. Josefem Scheinerem. Na Staroměstskou radnici byla na večer svolána schůze Sokolů, Dělnických tělovýchovných jednot a českých studentských spolků. Josef Scheiner je seznámil s plánem vytvořit z nich jednotky Národní stráže, které měly hlídat ulice proti nepokojům. Tyto jednotky se opravdu začaly vytvářet a během pár dnů přešlo vojenské velení do rukou Josefa Scheinera.¹⁵⁵

Večer došlo k nejvýznamnějšímu aktu celého revolučního dne. Národní výbor vydal své první veřejné prohlášení: „Lide československý. Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných kulturních států světa.“ Národní výbor převzal funkci jakési prozatímní vlády a vyhlásil první zákon republiky.¹⁵⁶ Tvůrcem tohoto zákona byl již zmiňovaný Alois Rašín a nařizovalo se jím, že dosavadní rakousko-uherské zákony zůstávají v platnosti a nový stát přebírá

¹⁵¹ L. RAŠÍN, *Paměti*, s. 214.

¹⁵² V. ČADA, *28. říjen*, s. 49-50.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 52.

¹⁵⁴ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 66. O Vavro Šrobárovi V. ČADA, *Vznik*, s. 45.

¹⁵⁵ V. ČADA, *28. říjen*, s. 72.

¹⁵⁶ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 66.

celý administrativní aparát rozpadající se monarchie. Cílem tohoto nařízení bylo zabránit všeobecnému chaosu.¹⁵⁷

V době, kdy v Praze a dalších koutech republiky oslavovali lidé samostatný stát, jednala v Ženevě delegace Národního výboru s představiteli zahraničního odboje. Delegátům Národního výboru bylo rakouskou vládou víceméně bez problémů povoleno vycestovat, a tak se v době od 28. 10. – 31. 10. vedla jednání o uspořádání budoucího státu, aniž by jednající věděli, že československý stát byl již vytvořen. Delegáty z Čech vedl Karel Kramář, zahraniční akci zastupoval Edvard Beneš.¹⁵⁸

Diskutovalo se o státní formě budoucího státu. Většina přítomných se vyslovila pro republiku. Oponoval pouze Karel Kramář, který do poslední chvíle prosazoval monarchistické pojetí, ale nakonec ustoupil a přijal bez větších výhrad republikánské zřízení. Dále se jednalo o přiřazení jednotlivých funkcí, přičemž bylo ujednáno obsazení nejdůležitějších postů. Prezidentem se měl stát Tomáš Garrigue Masaryk, ministerským předsedou Karel Kramář, ministrem zahraničních věcí Edvard Beneš a ministrem vojenství Milan Rastislav Štefánik. Na programu byly i otázky hospodářské, zásobovací a sociální, které patřily k těm nejpálčivějším v celé válkou zdevastované Evropě.

31. října byla jednání u konce a zpečetěna třemi dokumenty, přičemž v prvních dvou se vyjadřoval dík zahraničním představitelům zahraničního odboje, Národní výbor přebíral odpovědnost za všechny činy zahraniční akce a prohlašoval se definitivní rozchod s habsburskou monarchií. Třetí dokument byl zápisem o společné schůzi obou přítomných stran. Tím byla domácí a zahraniční akce oficiálně sjednocena.¹⁵⁹

V Turčianském Svätém Martině došlo 30. října k další významné události. V ředitelské pracovně banky Tatra se sešli představitelé slovenského politického života a přijali deklaraci o společném státním životě Čechů a Slováků. Zároveň byla vytvořena dvacetičlenná Národní rada, která se stala mluvčí celého slovenského národa. Byla tvořena zástupci všech tří slovenských politických směrů – národního, katolického a sociálně demokratického a jejím předsedou byl zvolen Matuš Dula.¹⁶⁰

Proti přičlenění Slovenska k českým zemím ostře vystoupilo Maďarsko, jehož součástí slovenské oblasti stále byly. Maďarskému ministerskému předsedovi Mihály Károlyimu se podařilo 13. listopadu podepsat s francouzským generálem Franchetem

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 66-67.

¹⁵⁸ Dohromady se jednání účastnilo 11 osob. Za zahraniční odboj: Edvard Beneš, Štefan Osuský, Ludvík Strimpl, Ivan Markovič; Národní výbor československý: Karel Kramář, Václav Klofáč, František Staněk, Gustav Habrman, Antonín Kalina, Jaroslav Preiss, Karel Svoboda. E. BENEŠ, *Světová válka*, s. 490-491.

¹⁵⁹ O jednáních v Ženevě. TAMTÉŽ, s. 490-495. Dále V. ČADA, 28. říjen, s. 76-88.

¹⁶⁰ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 68-70.

d'Esperey příměří v Bělehradě, ve kterém se jasně říkalo, že všechna uherská území, kromě Chorvatska-Slavonska, měla být až do mírové konference ponechána pod maďarskou správou. Na základě tohoto příměří odmítlo maďarské vojsko ustoupit ze slovenského území a docházelo k lokálním srážkám s československým vojskem, které sem povolala Slovenská národní rada. Díky Benešovo vyjednávacímu umění bylo na konci listopadu maďarské vojsko rozkazem donuceno stáhnout se ze slovenského území. Na Slovensko byl počátkem prosince vyslán Vavro Šrobár, který měl plnou moc vydávat nařízení. Byla stanovena demarkační čára a do 20. ledna 1919 bylo ze slovenského území maďarské vojsko staženo.¹⁶¹

Plnou moc získal Vavro Šrobár od Národního shromáždění, kterému byla 14. listopadu předána pravomoc Národním výborem. Na této první schůzi bylo oficiálně vyhlášeno sesazení Habsburků, Tomáš Garrigue Masaryk byl jmenován prezidentem a aklamací zvolena první vláda. Jednotlivé resorty byly rozděleny následovně: agrární strana získala ministerstvo zemědělství, veřejných prací, železnic a vnitra, Strana státoprávně demokratická ministerstvo financí a obchodu, národní socialisté ministerstvo národní obrany, pošty a zásobování, sociální demokraté ministerstvo spravedlnosti, školství a sociální péče a katolická lidová strana ministerstvo zdravotnictví. Slovenský klub, který představoval jednotnou organizaci slovenských politických stran, získal funkci ministra bez portfeje. Tato vláda byla vládou tzv. všennárodní koalice.¹⁶²

Vedle problematické situace na Slovensku muselo Národní shromáždění řešit problémy i s jinými oblastmi, které měly být k vytvořené Československé republice přiřčleněny.¹⁶³ Jednou z nich byla i Zakarpatská Ukrajina, která spadala do konce války pod Uhersko. Již během války v ní ale sílily hlasy volající po připojení k samostatnému československému státu. Po překonání bolševického hnutí, které požadovalo spojení se sovětskou Ukrajinou, se během roku 1919 Zakarpatská Ukrajina přiřčlenila k Československé republice pod názvem Podkarpatská Rus.¹⁶⁴

Až do roku 1920 se táhnul i česko-polský spor o oblast Těšínska, na které si dělalo nároky jak Polsko, tak Československá republika. Nakonec vše skončilo rozdělením této oblasti a Československo získalo celý ostravsko-karvinský

¹⁶¹ TAMTÉŽ, s. 70-71.

¹⁶² TAMTÉŽ, s. 67-68.

¹⁶³ TAMTÉŽ, s. 68.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 78.

kamenouhelný revír a košicko-bohumínskou dráhu. Ta v této době tvořila jediné fungující dopravní spojení českých zemí se Slovenskem.¹⁶⁵

Největší problémy nastaly s Němci. Po válce tvořilo německé obyvatelstvo největší žijící menšinu na československém území.¹⁶⁶ Z tohoto důvodu nebylo možné Němce ignorovat. Již počátkem října 1918 vystoupil německý poslanec Rafael Pacher s návrhem, aby byl pro německé oblasti v Čechách ustaven zvláštní správní orgán. O pár dní později přišli se stejným návrhem i Němci z Moravy. Němcům šlo o vytvoření samosprávného německého území, které by nebylo na českých oblastech závislé. Toto území, nazývané Deutschböhmen, by se stalo přímou součástí Rakouska.¹⁶⁷

V úterý 29. října byla vyhlášena samostatná provincie Deutschböhmen s centrem v Liberci. Ihned poté došlo k zakládání dalších německých provincií v českém pohraničí – Sudetenland v severovýchodních Čechách, Deutschsüdmähren na jižní Moravě a Böhmerwaldgau na Šumavě a zčásti v jižních Čechách.¹⁶⁸ Tyto čtyři provincie měly dohromady 26 000 km² a zhruba 3 miliony obyvatel.¹⁶⁹ Byla v nich přijata nová ústava, zřízen zemský sněm a vytvořena samostatná zemská vláda. Jelikož si čeští Němci slibovali přenesením jejich problému na mezinárodní fórum získat práva na sebeurčení, komplikovali práci československých politiků, kteří netoužili učinit z česko-německého sporu širší mezinárodní problém.¹⁷⁰

Československá republika tak i nadále byla zemí, ve které žily ve střídavém napětí dva národy, které o dvacet let později rozdělila nenávratně druhá světová válka.

2. 3. Převratové dny v Českých Budějovicích

Pondělí 28. října 1918 začalo jako každý jiný pracovní den. Ačkoliv byla válka, zaměstnávaly obyvatele Českých Budějovic v poslední době jiné starosti. Španělská

¹⁶⁵ Otázka Těšínska <http://dejiny.nln.cz/archiv/2009/11/spor-o-tesinsko-a-jeho-dusledky-> [cit. 29. 10. 2010].

¹⁶⁶ Jejich počet se odhadoval na 3,2 milionu obyvatel. Nejvíce jich žilo v pohraničních oblastech. V. ČADA, *Vznik*, s. 59.

¹⁶⁷ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 72-73.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 73.

¹⁶⁹ V. ČADA, *28. říjen*, s. 141.

¹⁷⁰ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 73.

chřipka si i zde vybírala svou daň a denně se na hřbitově u sv. Otýlie odehrávalo až dvacet pohřbů. Jejimi oběťmi byli staří lidé, lidé středního věku i děti.¹⁷¹

Běžel již čtvrtý válečný rok. Za tu dobu okusili českobudějovičtí obyvatelé mnoho strastí. Za necelé dva měsíce po sarajevském atentátu začala mobilizace a dva dny poté první světová válka.¹⁷²

Od jejího vypuknutí byli obyvatelé Českých Budějovic svědky mnoha smutných výjevů. Všeobecná mobilizace nahnala na fronty mnoho mužů a chlapců. Jen z akciového pivovaru bylo povolávacím rozkazem odvedeno sto mužů¹⁷³, z české reálné školy v roce 1915 čtyřicet chlapců¹⁷⁴, ale přednostně byli odváděni na frontu Sokolové (z celkem 2 148 členů Sokolské župy Husovy muselo 1 286 narukovat)¹⁷⁵, inteligenti a vlastenci, kteří mohli nejvíce dávat hlasitě najevo nesouhlas s válkou.¹⁷⁶ Z front se pak vraceli zmrzačení, psychicky zničení vojáci a léčili se v narychlo zřízených lazaretech v bývalých sokolských tělocvičnách, školách a na jiných místech k tomu určených. V českobudějovických lazaretech pobývalo mezi sedmi až deseti tisíci vojáky.¹⁷⁷

Počáteční radost Němců ze zahájení války byla po čtyřech letech tatam. Už nevykřikovali hesla „Nieder mit Serbien“ a „Nieder mit Tschechen“, ani nezpívali písňe jako *Wacht am Rhein* a *Prinz Eugen*.¹⁷⁸ Jejich nadšení vyprchávalo s přibývajícimi válečnými roky, ztenčujícimi se zásobami potravin a zprávami z bojišť, které už nebyly pro monarchii tak optimistické jako na počátku válečného střetu.

10. dubna 1915 byly v takřka třech stech českých městech a obcích zavedeny potravinové lístky na chléb (tzv. chleбенky) a na mouku. Rozdávání těchto lístků měl na starosti aprovizáční úřad, německy Mehlamt (moučný úřad), jehož vedením byl v Českých Budějovicích pověřen německý velkoobchodník Hugo Hesky a sídlil v budově U města Prahy v dnešní Žižkovo ulici.¹⁷⁹

Postupem času začalo přibývat potravin, které byly přidělovány také pouze na lístky. Byly zavedeny tzv. bezmasé dny (pondělí, středa, pátek, později pouze úterý a

¹⁷¹ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 42.; Jiří CHVOJKA, *Město pod Černou věží. Vyprávění z historie Českých Budějovic*, České Budějovice 1992, s. 170.

¹⁷² F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 9.

¹⁷³ J. CHVOJKA, *Město*, s. 167.

¹⁷⁴ František V. ZDRÁHAL, *V záři svobody. Vzpomínky na revoluční českobudějovický převrat dne 28. října 1918*. I. díl. *Státní převrat*, České Budějovice 1928, s. 20.

¹⁷⁵ František SMITKA, *Státní převrat v Č. Budějovicích a jihočeské Sokolstvo*, České Budějovice 1928, s. 22-23.

¹⁷⁶ J. CHVOJKA, *Město*, s. 166.

¹⁷⁷ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 11-12.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 9.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 13.

pátek), jakost potravin, zejména mouky, výrazně upadala a zásobování města začalo váznout. Na druhou stranu se zvyšovaly ceny potravin a bujel černý trh, který v Českých Budějovicích z veliké části obstarávali židovští uprchlíci z Haliče a Bukoviny, kteří se do Českých Budějovic začali uchýlovat již během roku 1915 a místním obyvatelům byli trnem v oku. Všechny tyto faktory vedly zejména v letech 1917 a 1918 k řadě protidrahotních stávek a demonstracím. Tyto akce byly pořádány i za ukončení války a proti odvozu potravin za hranice, zejména do Rakouska a Německa.

Pravé potraviny začaly být nahrazovány různými náhražkami. Místo kávy se pily různé odvary z pšenice, žita nebo ječmene obarvené cikorkou. Pro budějovické muselo být ráno i to, že jejich slavné a chválou opěvované pivo se vyrábělo v omezené míře, z často šizených ingrediencí. Zkrátka byl nedostatek všeho, co člověk denně ke svému životu potřeboval.¹⁸⁰

Udavačství bylo dalším jevem, který se projevil zejména za války. Domovní prohlídky, při kterých se vedle tajných potravinových zásob hledaly i jiné předměty a důkazy protirakouského postoje, se neděly pouze namátkově, ale velice často právě na udání. V době největších perzekucí byli pak viníci posíláni do vězení, v nejhorších případech se provinění trestalo smrtí.

Cenzura, perzekuce ani udavačství nezastavily činnost českých politiků stojících již před válkou proti Němcům, kteří ovládali radnici. Ačkoli podle sčítání obyvatelstva v roce 1910 se z celkového počtu 44 538 obyvatel 27 309 hlásilo k národnosti české a 16 903 k národnosti německé¹⁸¹, měli správu pevně v rukách Němci. Od roku 1903 až do roku 1918 zastával funkci českobudějovického starosty Josef Taschek. Ten již od roku 1891 prakticky stál v čele radnice jako zástupce za nemocného starostu Josefa Kneissla.¹⁸²

Mezi českými a německými obyvateli panovala již od samých počátků jejich společného soužití jistá dávka řevnivosti. Od poloviny 19. století souboj těchto dvou národností zesílil. Češi se začali emancipovat a vlivem vysokého přírůstku obyvatel, zejména těch česky mluvících, koncem 19. století, čelili Češi úspěšně germanizačnímu

¹⁸⁰ podrobněji o špatném zásobování a kvalitě potravin. TAMTÉŽ, s. 13-30.

¹⁸¹ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 74.; Nejvíce Němců žilo na Lineckém předměstí v jižní části města, jinak nazývaném též Krumlovské a Rožnovské předměstí a ve vnitřním městě. F. RADA, *Když se psalo c. k.*, s. 6.

¹⁸² Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 496; Daniel KOVÁŘ, *Budějovice před sto lety. Jihočeská metropole v roce 1900 aneb rok 1900 v jihočeské metropoli*, České Budějovice 2000, s. 11.

tlaku, který byl patrný zejména v 18. století, kdy mělo město výrazný německý ráz.¹⁸³ Jejich vůdcem se stal advokát Dr. August Zátka ze slavné podnikatelské rodiny Zátků. Tento významný muž byl úspěšný na poli hospodářském, kulturním a zejména na poli politickém, kde se nebál hlasitě hájit zájmy Čechů. Byl členem a předsedou řady českých spolků¹⁸⁴ a velkou měrou se zasloužil i o to, že v roce 1906 zvítězili v obecních volbách ve III. obvodu Češi. Díky tomuto vítězství se zvolení čeští politici dostali do obecního zastupitelstva.¹⁸⁵

Velice diskutovaným se stal tzv. Českobudějovický pakt¹⁸⁶, návrh Augusta Zátky, který usiloval o spravedlivé česko-německé vyrovnání v rámci Českých Budějovic. Pakt vzbudil mnoho pozitivních i negativních ohlasů. V českém táboře si August Zátka tímto návrhem získal řadu odpůrců, mezi kterými byl například František V. Zdráhal, pedagog a politik, který byl velikým odpůrcem Němců. František Zdráhal, jak sám píše ve své vzpomínkové knize *V záři svobody. Vzpomínky na revoluční českobudějovický převrat dne 28. října 1918*, viděl v paktu spíše poškození českých národních snah: „My odpůrci jeho, jsme stáli proti němu ze zásadních a velice vážných důvodů. Odmítli jsme jej v první řadě proto, že bylo v něm všeobecné, rovné hlasovací právo úplně potlačeno, dále, že byl výlučně uzavírán jen pro Č. Budějovice a ne již pro celé Čechy, Moravu a Slezsko; hlavně pak, že nečiněno v něm u nás konec násilí kulturnímu a národnímu. Nám připadal ten pakt jako posila německví proti češství“¹⁸⁷ Ačkoliv byl Českobudějovický pakt nakonec přijat, k jeho realizaci nedošlo. Cestu mu zastoupila první světová válka.¹⁸⁸

Ale zpět k 28. říjnu 1918. Mezi desátou a jedenáctou hodinou dopolední seděl poštovní úředník František Miroslav Čapek u tiskacího stroje a dával dohromady telegramy, mezi nimiž byl i jeden německy psaný, adresovaný do Chebu. František M. Čapek v něm použil německý název pro Cheb – Eger. Krátce poté dostal nazpátek telegrafickou odpověď z Prahy od poštovního úředníka Vulterýna, ať již neužívá německé názvy, protože byl právě vyhlášen samostatný československý stát. Po chvíli

¹⁸³ Více heslo „Češi a Němci“ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 73-76.

¹⁸⁴ Maticе školská, Beseda českobudějovická, Český politický spolek aj. TAMTÉŽ, s. 563.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 377, 563.

¹⁸⁶ Pakt obsahoval návrhy na rozdělení mandátů v obecním a okresním zastupitelstvu a úpravu školských poměrů podle oddělených národnostních katastrů. TAMTÉŽ, s. 70.

¹⁸⁷ F. V. ZDRÁHAL, *V záři*, s. 16.

¹⁸⁸ O Českobudějovickém paktu podrobněji Miloslav PECHA, *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích. Předpoklady, průběh, význam*, České Budějovice 1999, s. 41-46. Dále Leoš NIKRMAJER, *Českobudějovický pakt – pokus Augusta Zátky o místní česko-německé vyrovnání v letech 1906-1914*, in: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města České Budějovice, České Budějovice 2005, s. 124-141.

dohadování a ověřování získané informace ve Vídni, začal z okna pošty, která sídlila na rohu dnešní Biskupské ulice, volat, co se přihodilo.¹⁸⁹

Zpráva se ulicemi Českých Budějovic nesla rychlostí blesku a před radnicí u pošty rostly davy zvědavých lidí. Po poledni přišla potvrzená zpráva z Prahy, že československý stát byl skutečně vyhlášen. František Miroslav Čapek poté sundal z pošty prvního plechového orla, symbol habsburské monarchie.¹⁹⁰

Ve stejné době se začali scházet ve Společenské tiskárně Švejdovo a Slavíkovo v Plachého ulici členové českobudějovického odboje, kteří se zde scházeli již za války. Vedle Františka Zdráhala zde byli bratři Švejdové nebo redaktor Pondělí Rudolf Procházka a společně sepsali leták, který měl o této šťastné novině informovat všechny obyvatele města. Do oběhu se mezitím dostávala i speciální vydání novin Pondělí, Jihočech a Hlas Lidu.¹⁹¹

Po celém městě vlály červenobílé prapory a prapory německé a turecké byly páleny. Všude byla patrná slavnostní atmosféra. Vojáci trhali ze svých čapek písmena K a z Krajinské třídy vyšly prodavačky, které s nůžkami v ruce stříhaly červenobílé stužky a zdobily jimi kolemjdoucí.¹⁹² Němci ze strachu před českými obyvateli narychlo začerňovali německé nápisy na obchodech, ověšovali se českými stužkami a z oken vyvěšovali české prapory.¹⁹³

Průvod slavících lidí, v čele s Františkem Zdráhalem, redaktorem Jihočecha Aloisem Křížem a redaktorem Práva lidu Františkem Eblem, pak táhnul městem směrem k okresnímu hejtmanství, které sídlilo v dnešní ulici 28. října. Hejtman František Hiebl byl požádán, aby z hejtmanství odstranil orla a přizpůsobil se dané situaci, s čímž bez větších výhrad souhlasil.¹⁹⁴

Stejně jako v jiných městech, i zde byl kolem páté hodiny odpolední ustaven Národní výbor. K jeho vzniku je nutné poznamenat, že již v pátek 25. října vznikl v kavárně u Volbrechtů¹⁹⁵ prozatímní Národní výbor složený ze zástupců šesti politických stran. 28. října, po potřebných informacích z Prahy, byl ustaven Národní

¹⁸⁹ František M. ČAPEK, *Státní převrat v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1928–1929, s. 6-7.

¹⁹⁰ F. M. ČAPEK, *Státní převrat*, s. 8-9.

¹⁹¹ F. V. ZDRÁHAL, *V září*, s. 71. Dále Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 553.

¹⁹² F. V. ZDRÁHAL, *V září*, s. 73.

¹⁹³ F. M. ČAPEK, *Státní převrat*, s. 12-13.

¹⁹⁴ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 44.

¹⁹⁵ kavárna U Volbrechtů se zahradou se nacházela na rohu Kněžské ulice a ulice na Mlýnské stoce. Scházeli se v ní převážně Češi, schůze zde pořádali české spolky a politici. Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 510. Dále například Ferdinand Böhm, *České Budějovice. Obraz sociálního, kulturního a národohospodářského života města*, České Budějovice 1928, s. 166, 169.

výbor.¹⁹⁶ Předsedou Národního výboru se stal František Zdráhal, tajemníkem František Ebel. Na této první schůzi bylo domluveno, že okresnímu hejtmanovi Hieblovi a starostovi Taschkovi bude ještě ten den oznámeno, že Národní výbor přebírá vládu nad městem a Sokolové se budou starat o bezpečnost ve městě.¹⁹⁷

Po předběžném telefonickém hovoru se dostavili zástupci Národního výboru ke starostovi Josefu Taschkovi a požádali ho o rezignaci obecního zastupitelstva.¹⁹⁸ Na návštěvu u starosty vzpomíná František Zdráhal následovně: „Na očích jsem mu viděl, že je udiven nad tím, že my vítězi, jdeme k poraženému, místo aby opačně se dalo. Dle toho také s námi jednal. Mluvil výhradně německy, byl vytáčivý a ironický a dával znáti naději, že ještě pro Němce není vše ztraceno. Stál jako pán na prestolu a domýšlivě žádal, abychom vyzývali lid, aby nedopustil se násilí na spoluobčanech.“¹⁹⁹ Je třeba připomenout, že František Zdráhal byl silně protiněmecký a vůči starostovi Taschkovi, kterého nazýval „bezohledným pravým janičarem našeho národa“²⁰⁰, měl pravděpodobně silnou averzi.

V sedm večer se na náměstí konal veliký tábor lidu. Zpívala se budoucí hymna Kde domov můj. Tisíce lidí poslouchaly projevy členů Národního výboru, jako byli August Zátka, František Zdráhal, Otakar Svoboda a mnozí další. Na úterý 29. října byl stanoven státní svátek.²⁰¹

V druhý den převratu navštívila delegace Národního výboru plukovního velitele Rádla, který dal uvěznit vojáky, kteří se účastnili tábora lidu. Zpočátku se choval odměřeně, ale nakonec uznal, že se poměry změnil v jeho neprospěch a do třech dnů opustil České Budějovice.²⁰² Obava z vojenské vzpoury maďarských pluků a chebské posádky, které pobývaly ve městě, se nenaplnila a vojáci začali opouštět město.²⁰³ Hned od rána byl na nárožích domů po celém městě vylepován manifest místního Národního výboru, který byl sestavený redaktory Rudolfem Procházkou a Františkem Eblem.

¹⁹⁶ Jeho členy byli: Za státoprávní demokracii: František V. Zdráhal, redaktor Pondělí Rudolf Procházka, obuvník František Follpracht; za sociální demokracii: redaktor Jihočecha Alois Kříž, redaktor Práva lidu František Ebel, úředník Stanislav Nový; za národní socialisty: ředitel nemocenské pokladny Otakar Svoboda, truhlář Tomáš Janovský; za staročechy: předseda Národní rady August Zátka, tajemník Obchodní a živnostenské komory František Hromada; za agrární stranu: statkář Josef Träger, konzulent Zemské rady Bohumil Šulc; za křesťansko-sociální stranu: redaktor Hlasu lidu Václav B. Pavlík-Sychra a úředník Augustin Mráz. M. PECHA, *Státní převrat*, s. 173-174.

¹⁹⁷ F. V. ZDRÁHAL, *V září*, s. 77.

¹⁹⁸ M. PECHA, *Státní převrat*, s. 137.

¹⁹⁹ F. V. ZDRÁHAL, *V září*, s. 78.

²⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 10.

²⁰¹ TAMTÉŽ, s. 80-81.

²⁰² Tomáš JANOVSÝ, *Státní převrat v r. 1918 v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1932, s. 7.

²⁰³ TAMTÉŽ, s. 7-8.

Vedle požadavku zachování veřejné bezpečnosti a snaze chovat se k Němcům jako k sobě rovným, informoval manifest českobudějovické obyvatele i o jednáních, která měla být zahájena s německými zastupiteli.²⁰⁴

Dvě důležité instituce byly předány do českých rukou. Dosavadním ředitelem pošty byl Němec Ferdinand Böhm. Musel spolu se všemi zaměstnanci pošty složit přísahu věrnosti novému státu a spolusprávcem pošty se stal František Miroslav Čapek. Druhou významnou institucí byla dráha. Přednosta stanice Karel von Fodermayer byl donucen zakázat vývoz potravin a k oběma národnostem mělo být přístupováno stejně. K ruce mu byli přiděleni Češi Stamberg, Kasal a Štětka.²⁰⁵

Největší událostí 29. října bylo vyjednávání mezi Národním výborem a českobudějovickou radnicí. Davy lidí očekávaly na náměstí výsledky jednání. Schůzi zahájil starosta Josef Taschek. Mluvil německy a navrhoval, aby se předání radnice provedlo do týdne z důvodu zachování klidu a pořádku. Jeho proslov byl zdlouhavý a František Zdráhal upozornil německé zastupitelstvo na nebezpečí průtahů tohoto jednání, jelikož lidé venku očekávali rychlé změny.²⁰⁶

Po této důrazné výtce oznámil městský radní Dr. Anton Jaksch, po poradě s ostatními zastupiteli, že 30. října se německé zastupitelstvo v zájmu udržení klidu a pořádku vzdá svých mandátů. Na závěr schůze bylo ujednáno, že bude co nejdříve dosazena dvanáctičlenná správní komise v poměru 8:4 (osm Čechů a čtyři Němci)²⁰⁷

Ve středu 30. října se konala poslední schůze německého zastupitelstva. Josef Taschek mluvil německy a jeho řeč byla opět velice dlouhá. Když se dozvěděly zástupy lidí na náměstí, že starosta dělá průtahy, velice je to pobouřilo. Vykřikovaly různá hesla a v jednacích místnostech musela být udělána krátká přestávka.²⁰⁸

Jednání bylo poté náhle přerušeno. Na náměstí napochodovalo okolo šedesáti důstojníků vedených Sokoly. Po ranní schůzi se důstojníci rozhodli přísahat před radnicí věrnost novému státu. Mluvil za ně intendant major Antonín Kopřiva, „muž rozhodný a pro své otevřené vlastenectví za války několikrát stíhaný, ba i vězněný a po krásném oduševnělém projevu hlasem pevným, jako kov uceleným, prohlásil: „Vojáci, za Rakouska dávali jste život za císaře, dnes slibte, že budete a zůstanete věrni našemu

²⁰⁴ F. M. ČAPEK, *Státní převrat*, s. 62-64.

²⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 16-17.

²⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 19-20.; T. JANOVSÝ, *Státní převrat*, s. 9-10.

²⁰⁷ F. M. ČAPEK, *Státní převrat*, s. 20.

²⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 41-42.

novému stát!“ A vytasiv šavli, zvolal: „Vojáci, při památce hrdinů pro vlast českou padlých, přísahajte!“²⁰⁹

Po tomto intermezzu měla schůze mezi českými a německými zástupci již rychlý spád. Anton Jaksch oznámil, že se obecní zastupitelstvo vzdává svých funkcí a městská rada zůstane v činnosti, dokud okresní hejtmánství a okresní výbor neustanoví již zmiňovanou správní komisi.²¹⁰ August Zátka jeho slova doplnil, že nový stát bude státem demokratickým a volební právo bude zbudované na širokém podkladě. Starosta Josef Taschek pak schůzi ukončil.²¹¹

August Zátka po východu z radnice stručně oznámil konečný výsledek jednání a jeden z členů Národního výboru přečetl usnesení této schůze. Lidé začali slavit odstoupení německého zastupitelstva.²¹²

V pondělí 4. listopadu bylo ze správní komise zvoleno obecní zastupitelstvo. To až do 30. června 1919 mělo v rukách správu Českých Budějovic.²¹³

V dalších dnech pokračovala reorganizace všech úřadů. Množily se zprávy o nepokojích v pohraničních oblastech. Ty rozdmýchávaly u obou národností vášnivé diskuze, které byly podporovány českým i německým tiskem. Národní výbor musel zajistit zásobování města, které bylo katastrofální, a musel vytvořit ještě mnoho opatření, aby se zamezilo hospodářskému, právnímu a morálnímu chaosu.²¹⁴

2. 4. První popřevratová vydání Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů

Všechna českobudějovická periodika popisovala ve svých prvních popřevratových vydáních průběh státního převratu, přičemž se zaměřovala nejvíce na to, jak převrat probíhal zejména v Českých Budějovicích. Presentace převratu se od sebe v českých a německých novinách obsahově velice lišila.

²⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 43.

²¹⁰ Po jejím ustanovení v ní byli: za Čechy: August Zátka (předseda, původně staroček, později člen strany národně demokratické), Otakar Svoboda (náměstek, český socialista), František Hromada (staroček, později člen strany národně demokratické), Bohdan Francko (staroček, později člen strany národně demokratické), Alois Kříž (sociální demokrat), Karel Klavík (lidovec), Josef Träger (původně člen strany agrární, pak státoprávní demokrat), František V. Zdráhal (státoprávní demokrat); Za Němce: Max Löbl, Anton Jaksch, Bertram Blaha (všichni za Deutsche Einheitspartei), August Mattl (člen Deutsche sozialdemokratische Partei). M. PECHA, *Státní převrat*, s. 148.

²¹¹ TAMTÉŽ, s. 44.

²¹² TAMTÉŽ, s. 146.

²¹³ TAMTÉŽ, s. 148.

²¹⁴ F. M. ČAPEK, *Státní převrat*, s. 70.

První, co bylo zajímavé porovnat, bylo, jakým způsobem noviny refletovaly převratové okamžiky, respektive, kolik prostoru jim bylo v novinách věnováno. Již rozdíl v datech vydání znamenal, že Jihočeské Listy, které vyšly 31. října 1918, byly informačně lépe zpraveny než Budweiser Zeitung, které vyšly den po převratu 29. října 1918.

Jihočeské Listy věnovaly samotnému převratu a zejména českobudějovickému průběhu dvě celé strany a bez mála polovinu třetí strany. Nechyběl samozřejmě palcový nadpis *V záři svobody*²¹⁵ na úvodní straně. Přebat byl v novinách líčen detailně den po dni až do 30. října.

Budweiser Zeitung, ačkoliv vyšly v úterý 29. října a mohly podat zprávu pouze o 28. říjnu, se zmínily o převratu také, o poznání chudějí. V krátkém úvodníku, který nesl název *Was mit uns werden wird?*²¹⁶, se přímo o převratu nepsalo. Jednalo se spíše o úvahu, ve které byla vyslovena obava, jak se české obyvatelstvo k Němcům ve městě asi zachová. Teprve na třetí straně se nacházela zpráva o českobudějovickém převratu. Byla výrazně kratší, což bylo dáno již zmíněným datem vydání a také tím, že přece jen Němci neměli důvod k oslavám. Článek o převratu s názvem *Staatsrecht-Kundgebungen*²¹⁷ se nacházel v novinovém oddílu Budweis, přesněji mezi dvěma kratšími články *Deutsche evangelische Gemeinde*²¹⁸ a *Verkauf von Pferdefleisch*.²¹⁹ Zpráva o ustavení Československa byla tedy zařazena mezi normální denní zprávy bez jakéhokoli vnějšího náznaku důležitosti této události. Jak napsal František Miroslav Čapek ve své vzpomínkové knize: „...O zřízení čsl. státu píše v zastrčené lokálce potměšile a urážlivě jako o nějaké kocovině...“²²⁰. Je třeba však přihlížet k tomu, že čeští pamětníci českobudějovického převratu a období před ním a po něm, mohli mít na německou interpretaci různých událostí silný subjektivní názor. Stejně jako v Jihočeských Listech bylo i v Budweiser Zeitung líčeno ničení rakouských orlů a házení předmětů připomínajících Rakousko do Malše. V článku však nebyla vůči českému obyvatelstvu vnesena žádná ostřejší námitka. Spíše než ostré výpady proti Čechům, byla patrná touha po uklidnění poměrů a snaha vlnu zběsilé české euforie

²¹⁵ Je velice pravděpodobné, že autorem nebo minimálně spoluautorem těchto článků byl František Zdráhal. Nadpis je stejný jako název jeho knihy o 28. říjnu – *V záři svobody. Vzpomínky na revoluční českobudějovický převrat dne 28. října 1918*. Domněnku potvrzuje i fakt, že Zdráhal s Jihočeskými Listy nepravidelně skutečně spolupracoval.

²¹⁶ Překlad: „Co s námi bude?“ (I. Z.)

²¹⁷ Překlad: „Státoprávní prohlášení“ (I. Z.)

²¹⁸ Překlad: „Německá obec evangelická“ (I. Z.)

²¹⁹ Překlad: „Prodej koňského masa“ (I. Z.)

²²⁰ F. M. ČAPEK, *Státní převrat*, s. 25.

ustát. Jedním z důkazů, které tuto domněnku potvrzovaly, byl úryvek jednoho z článků: „Die Begeisterung wird wohl verfliegen, dann wird die Neuordnung, harte Arbeit platzgreifen müssen. Die Deutschen können durch diese tschechischen Kundgebungen aber nicht hinweggefegt werden“.²²¹

V rámci zpráv o státním převratu panovala v obou novinách zcela odlišná atmosféra.

Již první nadpisy na úvodních stranách Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung ukazovaly, jakým směrem se německá a česká nálada ubírala. Bombastický nadpis *V záři svobody* v Jihočeských Listech odkazoval na euforii. Výkřiky typu: „České Budějovice v českých rukou“, „Pryč je cizí potupné jho“, „Česká zem náleží Čechům“ či „...jsme pány své vlasti...“, se nacházely na všech třech prvních stranách informujících o převratu.

Naproti tomu lze v Budweiser Zeitung pozorovat obavu a strach, které vycházely hned z prvního nadpisu *Was mit uns werden wird?*. Autor se svým článkem snažil německé obyvatelstvo uklidnit, psal o vzdělaných Čechích, kteří si uvědomovali blízké sousedství s Německem a Rakouskem a že v československém státě se bude klidně žít. Závěr byl tvořen krátkým, výstižným pokřikem „Arbeiten und nicht verzagen!“²²², který výstižně odhaloval skutečné smýšlení německého obyvatelstva. V samotném článku o převratu na straně tři autor víceméně omlouval české obyvatelstvo z přehnaných projevů radosti, když muselo po čtyři roky snášet útrapy nyní rozpadajícího se státu. Zde je patrná názorová odlišnost. „třisetletá poroba“, o které se zmiňují Jihočeské Listy, se neshoduje se čtyřmi lety útrap podle Budweiser Zeitung.

Zajímavým momentem, který byl patrný v celé „převratové“ části Jihočeských Listů, byl důraz na pokojnost převratu a poukaz na nechuť Čechů německému obyvatelstvu jakkoli ublížit. „Nikde v české zemi neudál se během třídenního orkánu české radosti případ nějakého nepřátelského vystoupení proti příslušníku jiné národnosti...“ „Byla to schůze historicky památná. Němci loučili se navždy s panstvím na radnici česko-budějovické, pročež nálada všech německých účastníků byla jaksí melancholická. Ale nikoliv zdrcená, neboť naši němečtí spoluobčané vědí, že Čechové jsou národ, jenž má smysl pro spravedlnost a rovnoprávnost a nedovede nikomu ukřivditi.“ Poukazů na dobré chování vůči Němcům bylo v novinách veliké množství.

²²¹ Překlad: „Nadšení snad rychle vyprchá, poté musí zaujmout místo nové uspořádání a tvrdá práce. Němci nebudou těmito českými projevy smeteni.“ (I. Z.)

²²² Překlad: „Pracovat a neklesat na mysli!“ (I. Z.)

Na první pohled se mohlo zdát, že jediným silně zabarveným vyjádřením z celých novin bylo označení rakouských orlů za „dvouhlavé okřídlené nestvůry“. Při změně pořádku se očekávají přirozené vášně, v tomto případě zejména ze strany Čechů a rubrika Denní zprávy pár národnostně zabarvených článků obsahovala. Jedním z nich byl článek s názvem *Českým rodičům*, jehož heslem bylo „České dítě do české školy!“ a čeští rodiče v něm byli upozorňováni na to, že by měli své děti přehlásit z německých do českých škol, jelikož již nemusí čelit „nemravnému nátlaku, jež na ně tu a tam dosud se strany jich zaměstnavatelů a nadřízených byl činěn“. Byl zde patrný apel na českou stranu, který nabádal k nepaktování se s německou stranou. V rubrice Z jihočeských měst a okresů byla v tomto směru nepřehlédnutelná zpráva z Prachatic, která upozorňovala na Češku Karolinu Ošťádalovou, vdovu po prachatickém notáři, která prodala nemovitost Němcům, přestože ji dříve slíbila Čechům. Posílila tak upadající němectví v Prachaticích. V tom samém článku bylo též připomenuto, že je v Prachaticích nemálo Čechů, kteří dávají své děti do německých škol.

Obě periodika si však, navzdory bouřlivým událostem, zachovala svůj zaběhnutý formát.

Budweiser Zeitung nevyčlenily státoprávnímu převratu větší prostor, kromě zamyšlení v úvodníku a článku na straně tři. Noviny informovaly spíše o denních událostech (oběti španělské chřipky, úmrtí, zásobování, zprávy z fronty a Rakouska, městské nebo obecní tragické a jiné události, válečné sbírky, zločiny, spolková činnost apod.) v rubrikách Südböhmische Gedenktage, Einsiedeleien in Südböhmen, Kriegsbericht, Politische Rundschau, Budweis, Neues aus Südböhmen, Kapltitz, Krummau, Neuhaus, Prachatitz, Schüttenhofen, Schulnachrichten, Personalnachrichten, Vom Stadttheater.²²³ Poslední dvě strany byly věnovány reklamám a inzerátům.

Ačkoliv Jihočeské Listy takřka polovinu svého vydání věnovaly státnímu převratu, udržely si svůj formát též. Po fejetonu na spodní části strany dva a pravidelné rubrice Denní zprávy na straně tři, následovaly oddíly Poslední zprávy, Z Okresní vyživovací rady v Českých Budějovicích, dále pak článek odkazující na události v Německu *Co se slibovalo a předpovídalo lidu v Německu*, který byl napsaný J. V. Řebíkem, c. k. notářem z Lišova. Na posledním místě se nacházela nepravidelná rubrika Listárna redakce, po které následovaly reklamy a inzeráty na posledních dvou

²²³ Překlad: „Jihočeské památné dny, Samoty v jižních Čechách, Válečná zpráva, Politický přehled, Budějovice, Novinky z jižních Čech, Kaplice, Krumlov, Nové Hrady, Prachatice, Sušice, Školní zprávy, Osobní zprávy, Z městského divadla“ (I. Z.)

stranách. České noviny také podávaly zprávy o epidemii španělské chřipky, úmrtí, zločinnosti, spolkové činnosti a o záležitostech spjatých s každodenním chodem města.

Vedle toho, že vznikl samostatný československý stát, bylo pro redaktory obou periodik neméně důležité informovat čtenáře i o běžných denních starostech a radostech Českých Budějovic a okolí.

3. Češi a Němci v Československé republice mezi lety 1918–1929

Nový společný život Čechů a Němců v jednom československém státě za nového poměru sil byl novinkou, kterou přinesl až závěr první světové války.

Vznikem Československé republiky, slavnostně provolané 28. října 1918, nastala ve vývoji česko-německých vztahů kvalitativně nová etapa. Až do této chvíle žili Češi v říši, kde byl německý element vybaven nemalými prioritami. Nyní nastal obrat.

Němci v Československé republice se museli smířit s tím, že jsou menšinou (i když zdaleka největší) na území, kde se cítili ohrožení. Když se k tomu připočte počáteční české nadšení, kdy jednání prostých lidí i politických předáků určovala síla okamžiku a dobová euforie²²⁴, byly obavy německého obyvatelstva vcelku oprávněné.

Na německé straně se také ozývaly radikální nacionální hlasy stejně razantně a stejně často jako u českého obyvatelstva. Hlavními německými nacionálními řečníky se stali zejména Rudolf Lodgman von Auen a Josef Seliger, který se později radikálních stanovisek vzdal a nakonec se přiklonil k názoru, že vytvoření německých provincií byla chyba.²²⁵ Němci požadovali připojení k Německu a Německému Rakousku. Tyto požadavky opírali o právo na sebeurčení každého národa proklamované prezidentem Wilsonem a upírali své síly na mírová jednání ve Versailles a Saint Germain.

Zároveň Němci odmítli spolupráci na budování Československa ještě v roce 1918. Koncem října a počátkem listopadu proběhla jednání mezi předsednictvem Národního výboru československého a německými předáky Seligerem a Lodgmanem. Češi nabízeli pod podmínkou zapojení pohraničí do Československé republiky spolupráci, místa v nejvyšším zákonodárném sboru a místo „ministra-krajana“. Němci tyto nabídky odmítli.²²⁶ Na druhou stranu požadovali od Čechů pomoc při zásobování německých oblastí. Čeští Němci zaslali zvláštní nótu prezidentu Wilsonovi, ve které ho informovali, že jim Češi brání v právu na sebeurčení a francouzské vládě byl zaslán protest proti snaze začlenit německé provincie do československého státu. Krátce nato začalo československé vojsko tyto oblasti obsazovat. Na pomoc přišli i právě se navrátilí legionáři z Itálie a Francie. Koncem prosince byly německé oblasti v českých

²²⁴ Václav KURAL, *Konflikt místo společnosti? Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*, Praha 1993, s. 7, 14.

²²⁵ Johann Wolfgang BRÜGEL, *Češi a Němci 1918–1938*, Praha 2006, s. 100-101.

²²⁶ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 41.

rukách. Práci vojsku ulehčoval i fakt, že ve smíšených česko-německých oblastech byly vytvářeny české národní výbory a němečtí úředníci a průmyslníci ve strachu, že by přišli o práci, majetek a museli by odejít do Vídně, kde by měli velice nejisté postavení, zvolili pro sebe nejlepší řešení a raději se podrobili československé vládě.²²⁷

Jelikož se ale vytvořené německé provincie Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren cítily být součástí Německého Rakouska, chtěly na jaře roku 1919 volit do rakouského národního shromáždění. Československé Národní shromáždění účast českým Němců na volbách v Německém Rakousku zadržela. V den první schůze zvoleného německorakouského parlamentu 4. března došlo k německým manifestacím za sebeurčení a k protičeským demonstracím v řadě sudetoněmeckých měst a obcí. Místně přerostly demonstrace i v bojovné srážky s českým vojskem za použití střelných zbraní. Vojáci se v mnoha případech řídili i touhou po odplatě a následky byly tragické. Zemřelo 53 osob, z toho 2 vojáci a 51 civilistů vesměs Němců. Nejvíce mrtvých bylo v Kadani (25) a Moravském Šternberku (16). 4. březen se těmito krvavými událostmi zapsal do paměti jako nejtragičtější den českých Němců v době první republiky a každoročně byl německým obyvatelstvem připomínán různými vzpomínkovými tryznami.²²⁸

Smlouvy z Versailles a ze Saint Germain rozhodly s konečnou platností o osudu československých hranic. Edvard Beneš věnoval otázce problematiky Čechů a Němců na jednáních hodně sil a vyplatilo se. Československé hranice byly mezinárodně uznány v jejich historickém rozsahu a zástupci Československa podepsali smlouvu na ochranu menšin ve své zemi. Stát tím získal do vínku i komplexní sudetoněmecký problém jako jeden z nejobtížnějších problémů své existence.²²⁹

Postavení sudetských Němců ve státě kodifikovala ústava z 29. února 1920. Ještě předtím, 20. prosince 1919, uznali němečtí političtí vůdci Československou republiku *via facti* a začali se dožadovat k přizvání na ústavních pracích Národního shromáždění. Bouřlivá doba roku 1920 tomuto německému snažení nepomohla a ústava vznikala bez německé spolupráce.²³⁰

Ochranou menšin ve státě se v ústavě zabývala hlava šestá „Ochrana menšin národních, náboženských a rasových“. Zaručovala svobodu jazyka pro všechny, školy

²²⁷ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 72-78.

²²⁸ V. KURAL, *Konfliktní společnost*, s. 15.

²²⁹ TAMTÉŽ, s. 18.

²³⁰ TAMTÉŽ, s. 32.

pro všechny národnostní menšiny s vyučováním v jejich vlastním jazyce a dotace z veřejných fondů na kulturní a jiné účely.²³¹

Zároveň s ústavou byl přijat i jazykový zákon, ve kterém měl český a slovenský jazyk výsadní postavení. Jak ale vypadala jazyková práva těch, kteří byli německé a jiné menšinové národnosti? Tam, kde v nejmenší jednotce státní administrativy, v soudním okrese, žilo více než 20 % občanů určité menšiny, musely soudy, úřady a další orgány přijímat písemná nebo ústní podání v jejich jazyce. Odpověď těchto orgánů byla pak dvojjazyčná, například česko-německá. V roce 1926 došlo k revizi tohoto zákona, která přinesla pro německé obyvatelstvo zlepšení. Pro soudní okresy s německým podílem více jak dvoutřetinovým se zavádělo čistě německé vyřizování žádostí a státní jazyk se z nich zcela eliminoval. I tak byli Němci se zněním tohoto zákona nespokojeni až do konce první republiky.²³²

Nespokojení byli čeští Němci s mnoha ustanoveními, zákony, nařízeními i jejich naplňováním. Pozemková reforma, která se dala do pohybu záborovým zákonem ze 16. dubna 1919 (stanovil výši záboru na 150 ha zemědělské nebo 250 ha veškeré půdy)²³³, byla jedním z důvodů německé nevraživosti a byla odmítána všemi německými politickými stranami. Navíc bylo z řady českých prohlášení jasné, že Češi si zábořování německé půdy plnili sen o odčinění Bílé hory z roku 1620. Mluvílo se a psalo o třísetleté porobě, která právě skončila, přičemž tato poroba se týkala nejvíce „cizácké pobělohorské šlechty“. Německé politické strany reformu velice ostře napadaly a připomínaly, že všechny zákony o reformě přijalo Revoluční národní shromáždění, tedy pouze Češi. Reforma tak byla v očích Němců nastoleným diktátem, ale nutno dodat, že Němci se o spolupráci připravili sami svou počáteční rezistencí vůči státu.²³⁴ Odhadnout výši množství zabrané německé půdy nelze přesně určit, ale odhaduje se, že 60 % celkového záboru v Českých zemích činila německá půda.²³⁵

Tato první etapa společného soužití charakteristická vyostřenými vzájemnými vztahy trvala do roku 1921. Představitelem radikálních německých proudů se stal Německý parlamentní svaz (Deutscher parlamentarischer Verband – DPV) a jeho mluvčím byl Rudolf Lodgman. Tento svaz vznikl v roce 1920 a byl tvořený měšťanskými stranami Bund der Landwirte, Deutsche Nationalpartei, Deutsche

²³¹ J. W. BRÜGEL, *Češi*, s. 191.

²³² TAMTÉŽ. Více k revizi jazykového zákona z roku 1926 V. KURAL, *Konflikt*, s. 93-96.

²³³ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 456.

²³⁴ TAMTÉŽ, s. 479-480.

²³⁵ TAMTÉŽ, s. 486. Dále o pozemkové reformě Jaromír BALCAR, *Pozemková reforma v období první československé republiky*, DAS, roč. 22, 2000, č. 6, s. 27-31.

Christlich-soziale Volkspartei, Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei a Deutsche demokratische Freiheitspartei. Lodgman von Auen jménem celého svazu odmítal republiku a vypověděl Čechům boj s cílem dosáhnout sudetoněmeckého sebeurčení.²³⁶ Při první řádné volbě prezidenta v květnu 1920 se poslanci Německého parlamentního svazu na povel „Němečtí imigranti a kolonisté opouštějí sál“ zvedli a odešli.²³⁷ Těmito slovy naráželi na Masarykův první projev, který učinil v prosinci roku 1918 po návratu do republiky. Němečtí radikálové je vytrhli z kontextu a používali v protičeské propagandě.²³⁸

Větší změny v česko-německých vztazích přinesl až rok 1922. Z československé strany se stále ozývaly návrhy na vládní spolupráci s německými politiky a vztahy s Německem i Rakouskem byly na dobré cestě, o čemž svědčil podpis Lánské smlouvy 15. prosince 1921, která kodifikovala hranice mezi Československem a Rakouskem. Tento vývoj vedl k tomu, že Německý parlamentní svaz se 26. června 1922 rozpadl a strany Deutsche Nationalpartei spolu s Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei utvořily Deutsche Kampfgemeinschaft (Německé bojové souručenství). Zbytek stran bývalého DPV utvořilo společný parlamentní svaz pod názvem Deutsche Arbeitsgemeinschaft (Německé pracovní souručenství).²³⁹ Aktivistické a negativistické strany byly jasně vyhraněny.

Změna česko-německého soužití k lepšímu byla završena vstupem německých politiků do vlády v roce 1926. Předcházely jí parlamentní volby v listopadu roku 1925. Znamenaly drtivou prohru německého negativistického tábora. Poměr hlasů 1 182 787:405 292 mezi negativistickými a aktivistickými stranami mluvil jasně pro ochotu německé menšiny spolupracovat s Čechy. Rudolf Lodgman po tomto neúspěchu odešel z aktivní politiky.²⁴⁰ 9. prosince byla sestavena nová vláda, ve které němečtí politici ještě nebyli zastoupeni. Kabinet Antonína Švehly měl trvání pouhé tři měsíce.²⁴¹ Již 18. března 1926 nastoupila úřednická vláda Jana Černého.

Sporem, který odstartoval spolupráci s Němci, se stala agrární cla. Německé aktivistické strany se postavily za vládní návrh pevného celního systému agrárních výrobků společně s českými stranami. Společně se také podařilo prosadit i další zákony

²³⁶ V. KURAL, *Konflikt*, s. 42.

²³⁷ TAMTÉŽ.

²³⁸ J. W. BRÜGEL, *Češi*, s. 90.

²³⁹ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 224.

²⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 379. Procentuální srovnání volebních výsledků do parlamentu jasně znázorňuje úbytek hlasů pro německé nacionální strany. V roce 1920 získaly nacionálové 55 % hlasů, v roce 1925 pouhých 24 %.

²⁴¹ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 335.

²⁴¹ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 381-382.

a po řadě jednání byla 14. října 1926 představena nová vláda i s německými ministry – Robertem Mayr-Hartingem (ministr spravedlnosti) z Deutsche Christlich-soziale Volkspartei a Franzem Spinou (ministr sociálních prací) ze strany Bund der Landwirte.²⁴²

Původní nevyužitá možnost vládní spolupráce v prvních letech byla zrekonstruována až v roce 1926.²⁴³ Tím byla naplněna slova prezidenta Masaryka: „Němci mají právo účastnit se vlád, nýbrž i povinnost.“²⁴⁴

Česko-německé vztahy dostoupily mezi lety 1926–1929 svého vrcholu v pozitivním slova smyslu. Jednou z hlavních příčin kladného vývoje vztahů bylo i překonání poválečné hospodářské krize v roce 1924 a následné oživení hospodářství. Následující léta byla z hospodářského hlediska skutečně lety tučnými.

Ruku v ruce šla s konjunkturou i všeobecná konsolidace sociálních poměrů a pacifismus.²⁴⁵

Němci byli po celou první republiku nespokojeni s vývojem jejich školství, které ale na tom nebylo tak špatně, jak Němci tvrdili. Jako jediná menšina měli Němci v Československu své vysoké školy – univerzitu v Praze a techniku v Praze a v Brně. Přestože se počet německých škol a tříd zmenšil, zůstal na takové úrovni, která odpovídala proporčně počtu německého obyvatelstva. U středních škol byl počet německých dětí mnohdy vyšší.²⁴⁶ Jediné, co šlo české straně vytknout, bylo nepovolení německé školské autonomie.²⁴⁷

Podobným způsobem Němce pobouřila i správní reforma z roku 1927, která likvidovala formálně župní zřízení, které do života bylo uvedeno pouze na Slovensku. Byly vytvořeny země Čechy, Morava, Slovensko a Podkarpatská Rus. Zrušením Slezska přišli Němci o většinu, kterou zde měli, a zároveň padla možnost vytvoření tří vlastních německých žup.²⁴⁸

Po parlamentních volbách v roce 1929, které proběhly 27. října, vstoupil do vlády jako ministr sociální péče Ludwig Czech za Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei. Ve vládě zůstal nadále Franz Spina, který přešel na resort zdravotnictví.

²⁴² TAMTÉŽ, s. 389-391.

²⁴³ V. KURAL, *Konflikt*, s. 67.

²⁴⁴ J. W. BRÜGEL, *Češi*, s. 256.

²⁴⁵ Více o hospodářské konjunktúře první republiky Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 416-438.

²⁴⁶ V. KURAL, *Konflikt*, s. 98-99.

²⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 102.

²⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 92-93.

S touto vládou a podobou německého aktivismu vstoupila Československá republika do hospodářské krize třicátých let²⁴⁹, kterou odstartoval krach na newyorské burze 24. října 1929. Jejím tragickým vyústěním byl rozpad křehké vzájemné tolerance mezi českým a německým obyvatelstvem a jejich koexistence v Československu byla u konce.

²⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 74-75.

4. Mediální prezentace společného soužití Čechů a Němců v Jihočeských Listech a Budweiser Zeitung mezi lety 1918–1929

Obraz Čechů a Němců, jaký nabízel čtenáři dobový prvorepublikový tisk, nelze brát dozajista jako pramen, který odráží skutečný vývoj česko-německých vztahů v meziválečné Československé republice.

Vybraná českobudějovická periodika byla navíc zatížena svým příklonem k politickým stranám. Jak již bylo řečeno v první kapitole, byly Budweiser Zeitung orgánem Německé pokrokové strany. Dá se tedy říct, že tyto německé noviny představovaly politicky umírněné názory²⁵⁰, ačkoliv docházelo zpočátku velice často k ostřejším výpadům na stranu Čechů. Jihočeské Listy se sice prezentovaly jako „Neodvislý časopis pro zájmy českého jihu“²⁵¹, ale ve skutečnosti propagovaly Československou národní demokracii Karla Kramáře, který byl známý svými nacionalistickými útoky na Němce.

V této kapitole jsem se pokusila nastínit vývoj česko-německého soužití během prvního desetiletí Československé republiky na stránkách Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung. Zejména v prvních poválečných letech se obraz druhého národa v novinách potýkal s velikou negací, která během let sice trochu opadla, ale více než to ubylo pouze článků, které druhý národ kritizovaly.

Vedle příslušnosti obou periodik k výše zmíněným politickým stranám, která ovlivňovala celkové vyznění zpráv a k přirozenému národnostnímu zabarvení textu, které se většinou odvíjelo od názorů samotných redaktorů, bylo nutné přihlížet k pozvolnému vývoji a přeměně česko-německých meziválečných vztahů v rámci republiky.

Proměny česko-německých vztahů v Československu, které se odrážely i na stránkách prakticky všech dobových novin, lze, jak již bylo podrobněji popsáno v předchozí kapitole, obecně rozdělit do třech fází. První fáze (1918–1921) byla ve znamení ostrého počátečního konfliktu Čechů a sudetských Němců.²⁵² Německé obyvatelstvo se odmítalo smířit s českou státní mocí a své narychlo vytvořené německé

²⁵⁰ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 51.

²⁵¹ Od 1. srpna 1925 zněl plný název Jihočeské Listy. Neodvislý časopis pro zájmy českého jihu. V předchozích letech nesly noviny podnázev Časopis pro zájmy českého jihu.

²⁵² V. KURAL, *Konflikt*, s. 103.

provincie v pohraničí chtělo připojit k Německu nebo Německému Rakousku.²⁵³ Němci se neustále dovolávali práva na sebeurčení, které proklamoval ve svých „čtrnácti bodech“ americký prezident Wilson. Versailleskou mírovou smlouvou byly uznány historické hranice Československé republiky. Smlouva ze Saint Germain z 10. září 1919 definitivně začlenila sudetské Němce do ČSR.²⁵⁴

Druhá fáze nastala v roce 1922 rozpadem Německého parlamentního svazu a vznikem negativistického Deutsche Kampfgemeinschaft a aktivistického Deutsche Arbeitergemeinschaft.²⁵⁵ Postupné sbližování vyvrcholilo rokem 1926 a vstupem německých agrárníků a křesťanských sociálů do vlády.²⁵⁶ V roce 1929 vstoupili do vlády i sociální demokraté.²⁵⁷

Nadějná 2. polovina 20. let byla ukončena 24. říjnem 1929, kdy se zhroutila burza v New Yorku.²⁵⁸ Následující hospodářská krize 30. let měla děsivé sociální i politické důsledky.²⁵⁹

Jelikož je společné soužití Čechů a Němců popsáno v předchozí kapitole, nebudou některé vážné události prvního desetiletí ČSR, které souvisely s vývojem česko-německých vztahů, v této kapitole znovu podrobně rozebírány. Některá důležitá fakta budou pro srozumitelnost, udržení časové linie a doplnění obsahu novinových informací znovu buď kratším shrnutím, nebo jen zmínkou připomenuta.

Kapitola je rozdělená na dvě části. První z nich rekapituluje obecný česko-německý vývoj mezi lety 1918 – 1929 v Československu. Druhá část se zaměřuje pouze na vývoj soužití Čechů a Němců v Českých Budějovicích a nejbližším okolí.

Prakticky není možné zaobírat se v této kapitole všemi tématy, které proběhly na stránkách novin ve sledovaném období, jelikož zabrat celou politicko-menšinovou scénu a její prezentaci v novinách by zdaleka přesáhlo možnosti této kapitoly. Vybrány byly pouze některé události většího či menšího významu, které určitým způsobem ukazovaly dobové klima. V kapitole je věnován prostor i každodennímu stýkání a potýkání obyvatel (roztržky, drobné výtky,...) obou národností v celorepublikovém a zejména regionálním měřítku.

²⁵³ TAMTÉŽ, s. 15.

²⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 30.

²⁵⁵ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 224.

²⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 391.

²⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 261.

²⁵⁸ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 157.

²⁵⁹ V. KURAL, *Konflikt*, s. 103.

Hlavní otázka při posuzování a komparaci novinových zpráv zněla: Jak prezentovala obě periodika poválečný česko-německý vývoj?

4. 1. Odraz českoněmeckého soužití na stránkách novin

Bujaré oslavy, všeobecné české nadšení a těžko zvladatelná euforie v prvních dnech ustavení republiky vyvolávala na německé straně černé myšlenky a představy o nejisté budoucnosti.

První popřevratová vydání Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung byla přirozeně ve svém výkladu převratu naprosto odlišná. V článkách Budweiser Zeitung byla patrná obava z budoucnosti, když se z Němců prakticky přes noc stala nenáviděná menšina. Jihočeské Listy se naopak nesly ve vzrušeném duchu a nějaké náznaky obav z budoucnosti by čtenář hledal jen velice těžko. Tento stav, který se ve veliké míře shodoval s realitou, netrval dlouho a německé obyvatelstvo brzy začalo volat po svých právech.

Po celá 20. léta se největším problémem Československé republiky stala právě německá menšina²⁶⁰, která se sice přes počáteční negativní postoj k Československému státu přenesla a přijala za svou myšlenku uplatňovat své zájmy, ale nikdy se daným stavem nesmířila.²⁶¹

Problém německých menšin byl po celých sledovaných deset let největším tématem na stránkách českých a německých novin. Zhruba v polovině dvacátých let se sice ostří na obou stranách výrazně otupilo, ale až do roku 1929 se v novinách objevovaly zprávy, které napadaly druhý národ nebo ho přinejmenším kritizovaly za jeho špatný přístup k druhé straně.

Zostřený tón novin po celá dvacátá léta lze připsat i reálnému stavu společnosti, kdy po celou éru česko-německého soužití v jednom státě docházelo v denních situacích k roztržkám mezi oběma národnostmi, což se pak promítalo i do novinových zpráv. Redaktoři se navíc snažili udržovat své čtenáře ve stavu napětí a bdělosti vůči druhé národnosti, a tak si kolikrát dali záležet, aby zpráva měla ten správný protiněmecký či protičeský nádech.

Tyto názory dokládají i články z Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung z jubilejního roku 1928. České a německé noviny přinášely v tomto roce různé

²⁶⁰ Tomáš Garrigue Masaryk stále trvajícím menšinovým problémem zdůraznil při své slavnostní řeči 28. října 1928. TAMTÉŽ, s. 206-207.

²⁶¹ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 566.

hospodářské, sociální a národnostní bilance uplynulých let. V Jihočeských Listech vyšel 3. listopadu 1928 článek s názvem *České veřejnosti*, který upozorňoval, že Češi usínají na vavřínech a mezitím jsou české menšiny utiskovány „německými spoluobčany“ v pohraničí.²⁶² Ironií bylo, že před tímto článkem v tom samém vydání stál úvodník *V duchu 28. října*, který byl míněn jako oslava demokracie a svobody a vyzníval pro Němce zcela pozitivně. Autor zdůraznil, že s „našimi Němci“ se dalo již beze zmatku a strachu jednat.²⁶³ Budweiser Zeitung ve svém úvodníku *Leere Versprechungen*²⁶⁴ z 1. srpna 1928 rekapitulovaly desetiletí ČSR a došly k závěru, který byl zmiňován v každém roce a to, že národnostní otázka a snaha o vyrovnávání zatím nebyly naplněny.²⁶⁵ V kritickém tónu se nesl i další kratší článek z července 1928. Budweiser Zeitung uveřejnily báseň od Elišky Krásnohorské, která vyšla v českém literárním periodiku Zvon:

„Beze Žertu

Ne, nevtipkujeme v Dajčbémén!

To nebezpečný byl by žert

Když cíl je opravdovský „némen“

a heslo vůdčí „sich nicht šémen“.

Neb kdo by vrátil, co vzal čert!“

Redaktoři si dali práci i s překladem do německého jazyka a upozornili čtenáře, že jméno této spisovatelky nesla i jedna z ulic v Praze²⁶⁶ – hlavním městě Československého státu, které mělo být vzorem pro ostatní (pozn. I. Z.). Ačkoliv více nebyla zpráva rozvedena, je z ní patrná výtky na českou stranu, jak je možné, že i po deseti letech po převratu, boji o hranice a snahách o vyrovnání může vyjít v českých novinách báseň uznávaná autorky s tak silným protiněmeckým vyzněním.

Tyto uvedené ukázky toho, jak vypadaly česko-německé vztahy z optiky periodik koncem 20. let, samozřejmě nestačí pro porovnání česko-německých vztahů z pohledu novin. Pro úplný obrázek je třeba postupovat chronologicky.

V první fázi mezi lety 1918–1921 se v novinách prakticky neobjevovaly žádné zprávy, které by druhý národ vykreslovaly pozitivně. Obě strany se cítily daným stavem věcí ohrožené. Češi oslavovali svůj nový svobodný stát a kdokoli chtěl ohrozit jeho

²⁶² Jihočeské Listy, 3. 11. 1928.

²⁶³ TAMTÉŽ.

²⁶⁴ Překlad: „Prázdne sliby“ (I. Z.)

²⁶⁵ Budweiser Zeitung, 1. 8. 1928.

²⁶⁶ Budweiser Zeitung, 14. 7. 1928.

existenci, byl vnímán jako nepřítel. A to Němci, kteří se chtěli se svými provinciemi připojit k Německu a Německému Rakousku, do zajista byli. Připojením německých provincií k sousedním zemím by byla ohrožena ekonomická i politická jednota zemí.²⁶⁷ Čeští politici vůdcové nemohli takový stav dopustit a požadovali uchovat stát v historických hranicích.

Obě strany se koncem roku 1918 a v roce 1919 upnuly k dosažení svých požadavků na mezinárodním fóru, které představovala mírová jednání ve Versailles a Saint Germain.

V období před podepsáním mírových smluv s Německem ve Versailles 28. června 1919 a s Rakouskem v Saint Germain 10. září 1919 byly německé noviny doslova napěchované články, které se snažily o potlačení faktu, že Němci byli v Habsburské monarchii někdy svrchovanými pány, což dokládá například úvodník *Keine Vorherrschaft* ze 3. ledna 1919: „Im Ausland und unter den nichtdeutschen Nationalitäten Österreichs war immer die irrtümliche Meinung verbreitet, daß die Deutschen in der Donaumonarchie die Vorherrschaft besitzen. Diese Auffassung hat den Deutschen sehr geschadet und sie sowohl im Inland als auch im Ausland unbelibet bewacht.“ Na jiném místě úvodníku stálo: „Der Vorwand, daß die Deutschen Vorherrschaft in Österreich besitzen, war eine wirksame Waffe in den Händen der Tschechen, Südslawen und der übrigen nichtdeutschen Völker, welche die staatliche Selbstständigkeit anstrebten.“ Na konci byla ještě poznámka, že Němci mají stejné právo na sebeurčení jako Češi.²⁶⁸ Právě práva na sebeurčení se čeští Němci drželi zuby nehty. To se odráželo i v novinových člancích, ve kterých se to požadavky na sebeurčení, zpochybňování českého historického práva a utiskování ze strany Čechů jen hemžilo. Realizace práva na sebeurčení obou národů však nebyla možná. V případě, že by připadly německé provincie Německu a Německému Rakousku, bylo by popřeno české právo na sebeurčení²⁶⁹ a oběma německým sousedům (kteří se chystali časem sjednotit v jedno veliké území) by připadly průmyslové oblasti země, čímž by byla schopnost existence Československé republiky ohrožena.

²⁶⁷ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 77.

²⁶⁸ Budweiser Zeitung, 3. 1. 1919. Překlad: „Žádná nadvláda. V zahraničí a mezi neněmeckým národnostmi Rakouska byl vždy rozšířený mylný názor, že Němci měli v dunajské monarchii nadvládu. Tento názor Němce velice poškodil a byli neoblíbení, jak uvnitř země tak v zahraničí.“ „Výmluva, že Němci měli v Rakousku nadvládu, byla účinnou zbraní v rukou Čechů, jižních Slovanů a dalších národností, které se snažily o státní samostatnost.“ (I. Z.)

²⁶⁹ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 39.

Z dobových novinových článků *Budweiser Zeitung* bylo jasné, že německá věc si na konferenci stála špatně. V novinách se objevovaly různé výzvy prezidentu Masarykovi. Někdy měly vyčítavý tón jako kupříkladu výzva v úvodníku *Ernst und jetzt*²⁷⁰ ze 7. ledna 1919, ve kterém autor Masarykovi připomínal jeho řeč z roku 1900, kdy byla založena Česká strana realistická. Masaryk v ní apeloval na to, že by se vždy mělo s Němci jednat slušně, jelikož tvoří nezanedbatelný počet obyvatelstva českých zemí a že porozumění s Němci na tomto území je neoddiskutovatelná nutnost. Autor článku na to reagoval upřímným politováním, že tomu tak bohužel v současné době není s poznámkou, že rád Masarykovi připomene jeho slova z roku 1900.²⁷¹ Výhružný podtext měl jednoznačně otevřený dopis prezidentovi *Germania Iredenta!* od Hermanna Hesse, který *Budweiser Zeitung* otiskly 4. února 1919. Ostrý tón byl patrný až do konce dopisu. Opět šlo o připojení německé menšiny k Německému Rakousku a Německu: „Was haben Sie davon Herr Präsident, wenn in Ihrem Reiche über drei Millionen Feinde leben, die im Heimweh nach ihrem Stamm, in unserer Liebe zu diesem, zu allem fähig wären...? Ist es nicht besser, Sie machen sich diese Millionen und mit ihnen das ganze Achtzigmillionenvolk der Deutschen zu ihren Freunden...?“ Na závěr ještě malá poznámka: „Darum geben Sie den Deutschen die Freiheit: Lassen Sie uns heimkehren zu unserem Muttervolk, und Ihr Volk wird Ruhe haben, die es zu seiner Weiterentwicklung braucht.“²⁷² Ačkoliv prezident Masaryk nebyl v člancích toho typu vykreslen zrovna kladně, nebylo tomu ve skutečnosti tak. Až do své smrti byl váženým mužem a respektován i německou menšinou, která v pozdějších letech ocenila, že se Masaryk od počátku snažil ztupit nacionální ostří a jednal s Němci jako s rovnými, což se samozřejmě projevilo i ve zprávách *Budweiser Zeitung*. O tom bude řeč ještě později.

Jak postupovala jednání ve Versailles, přinášely německé noviny zprávy, které měly čtenáře uklidnit, že se stále jedná a otázka hranic není definitivně vyřešena. *Budweiser Zeitung* upozorňovaly na to, že se česká strana raduje předčasně, když ještě není vůbec rozhodnuto.

²⁷⁰ Překald: „*Ted' vážně*“ (I. Z.)

²⁷¹ *Budweiser Zeitung*, 7. 1. 1919.

²⁷² *Budweiser Zeitung*, 4. 2. 1919. Překlad: „Německá iredenta! Co z toho máte, pane prezidente, když ve Vaší říši žijí 3 miliony nepřátel, kteří ze stesku po domově, po svém kmeni, z lásky, jsou všehoschopní? Není lepší udělat si z těch 3 milionů a osmdesátimilionového národa Němců přátele? A proto dejte Němcům svobodu: Nechte nás vrátit se k našemu mateřskému národu a Váš lid bude mít klid, který ke svému dalšímu vývoji potřebuje.“ (I. Z.)

Pravdou bylo, že se situace na konferenci vyvíjela pro Čechy opravdu slibně, a tak si mohly české noviny dovolit psát v optimističtějším duchu. I v nich se objevovaly články o pohraničí. Jakýkoli německý požadavek byl v této době brán jako drzost, kterou si Němci opravdu v daném stavu nemohli dovolit. Ve stejném duchu se nesly i články v Jihočeských Listech, které napadaly Němce, jak tomu bylo například v úvodníku *Německé choutky a naděje* z 1. února 1919. Autor v něm upozorňoval čtenáře na fakt, že i přes porážku si chtěli Němci diktovat na konferenci podmínky a měli nároky jako vítězové.²⁷³ V každém vydání až do podpisu Versailleské smlouvy byl popisován průběh jednání, redakce přebírala informace od projíždějících žurnalistů²⁷⁴ a uklidňovala českou veřejnost pozitivními zprávami.

Ještě než bylo o osudu československých hranic ve Versailles rozhodnuto, došlo 4. března 1919 ke známému osudovému střetu mezi německým a českým obyvatelstvem. Tragický střet poznamenal lidsky i politicky další vývoj česko-německých vztahů.²⁷⁵ Výročí 4. března 1919 bylo po celou éru první republiky tou nejméně vítanější záminkou pro německé organizátory zavilého odporu vůči Československu.²⁷⁶

Jak ale reagovala v už tak napjaté revoluční době na takovou událost obě českobudějovická periodika? 7. března přinesly zprávu Budweiser Zeitung. Zmínky o 4. březnu se objevily v celých novinách celkem šestkrát včetně úvodníku, který nesl název *Die deutsche Irredenta*. Četnost zpráv o jedné události pouze v jednom vydání svědčí o tom, jak moc zasáhly boje ze 4. března německé obyvatelstvo. Je patrné, že Němci doufali v to, že tento čin ovlivní i jednání v Paříži. V úvodníku stálo: „Die blutigen Vorfälle am 4. März sind der beste Beweis, daß es in den deutschen Gebieten der Sudetenländer eine deutsche Irredenta gibt, welche auf den Anschluß an den deutschösterreichischen Staat oder an Deutschland hinarbeitet. Es liegt dies in der Natur der Sache. Wenn das tschechische Preßbüro berichtet, daß in Eger und anderen Städten die tschechischen Soldaten in grober Weiße beschimpft, angespuckt mit Steinen und Rot beworfen und von Frauen sogar ins Gesicht geschlagen wurden, so muß es ihnen klar sein, daß sich die Deutschen nicht zur Liebe zwingen lassen und daß es größte Zeit wäre den Einverleibungsplan endgültig aufzugeben...“ „Im Tschechenstaate würde, wenn die Deutschen nicht freigegeben werden möchten, nie Ruhe und Ordnung

²⁷³ Jihočeské Listy, 1. 2. 1919.

²⁷⁴ Jihočeské Listy, 19. 3. 1919.

²⁷⁵ V. KURAL, *Konflikt*, s. 15.

²⁷⁶ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 43.

herrschen. Wir rufen daher der tschecho-slowakischen Regierung und den Verbündeten, welche bei der Pariser Konferenz beisammen sind, zu: Wollt Ihr den Frieden in Europa, dann gebt den Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien was ihnen gebührt, gebt ihnen das Selbstbestimmungsrecht!²⁷⁷ Obdobného vyznění byly i další články v tomto vydání. V dalších číslech informovaly Budweiser Zeitung v hojně míře o smutečních akcích, které se konaly v různých rakouských městech. Mimo jiné například kratší zpráva ze 14. března 1919 uvedla, že Vídeň věnovala pozůstalým obětí ze 4. března 10 000 korun.²⁷⁸

Jihočeské Listy o 4. březnu napsaly poprvé v sobotu 8. března 1919. Této události bylo věnováno místo na první straně, ale nikde jinde v sobotním vydání nepadla o krvavých střetech zmínka. Zpráva z 8. března nesla název *Vzpouřa Němců proti Československé republice* a Němci v ní byli nazýváni „zločinci“ a „vzteklivci“. „Na naše vojsko nejen pliváno a házeno kamením, ale i stříleno. Více vojáků českých bylo zabito neb raněno. Následovala ovšem obrana za účelem potlačení vzpoury a tekla pak krev německých vzteklivců.“ „Po zásluze potrestanými zločinci jsou ti z nich, kteří dne 4. t. m. krváceli na ulicích rozeštvaných zněmčených měst.“ Jihočeské Listy ujišťovaly českou veřejnost, že události z předešlého týdne neovlivní jednání v Paříži, protože „pařížská konference jistě ve svých ohledech k poraženému Německu nepůjde tak daleko, aby odstrkovala samozřejmé nároky národa československého, který přece v této válce tak skvěle se přičinil o zničení německé rozpínavosti, která ohrožovala už celý svět! Po událostech tohoto týdne očekáváme, že pařížská konference promluví tak zřetelně, aby tomu rozuměl každý – i Němci v Čechách a na Moravě.“²⁷⁹

Pařížská konference opravdu promluví a 7. května byly publikovány podmínky míru z Versailles.²⁸⁰ Budweiser Zeitung je nazývaly rozsudkem smrti.²⁸¹ Jihočeské Listy byly toho názoru, že podmínky míru neznamení smrt pro Německo ale pro

²⁷⁷ Budweiser Zeitung, 7. 3. 1919. Překlad: „Německá iredenta! Krvavé události ze 4. března jsou tím nejlepším důkazem, že v sudetoněmeckých oblastech je německá iredenta, která usiluje o připojení k Německému Rakousku. Je to věc přirozené povahy. Když česká tisková kancelář podává zprávy, že v Chebu a jiných městech byli čeští vojáci uráženi, poplíváni, byly na ně házeny kameny a ženy je bily do obličejů, to jim musí být pak jasné, že se Němci k lásce nenechají nutit a že by byl nejvyšší čas plán anexe vzdát.“ „V českém státě nebude, pokud nebudou Němci moci být propuštěni, nikdy klid a pořádek. Voláme tím československou vládu a spojence, kteří jsou společně na Pařížské konferenci: Pokud chcete v Evropě mír, dejte Němcům v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, co jim náleží, dejte jim právo na sebeurčení.“ (I. Z.)

²⁷⁸ Budweiser Zeitung, 14. 3. 1919.

²⁷⁹ Jihočeské Listy, 8. 3. 1919.

²⁸⁰ Jihočeské Listy, 10. 5. 1919.

²⁸¹ Budweiser Zeitung, 6. 6. 1919.

německý imperialismus. Na závěr pak autor napsal poznámku, která naznačovala, jak přísné podmínky opravdu byly: „Nemesis²⁸² promluvila krutě, strašně, spravedlivě.“²⁸³

Před podpisem smlouvy v Saint Germain s Rakouskem vyvíjelo i nadále německé periodikum horečnou činnost ohledně otázky pohraničí. Situace v Deutschböhmen byla komentována v každém vydání a noviny neustále přinášely zprávy o tom, že města a obce se nehodlají s „anšlusem k Československu“ smířit.²⁸⁴

Jihočeské Listy naopak v téže době svými příspěvky pomáhaly k popouzení české veřejnosti proti německé. Prakticky v každém čísle se objevovaly zprávy o bouřích v pohraničí, pašování zbraní a tajných cvičeních zejména v Pošumaví, které musely u Čechů vyvolávat přirozeně vztek a ostražitost vůči Němcům.²⁸⁵ Vedle toho vycházel od 5. července 1919 na pokračování rozsáhlý text od Jana Voka nazvaný *Deutschböhmen*, ve kterém autor zevrubně líčil dějiny Němců v Čechách.²⁸⁶ Předpoklad, že Němce vylíčil v tom nejčernějším světle, by byl naprosto správný.

Po podpisu mírové smlouvy v Saint Germain 10. září 1919 došlo k mezinárodnímu potvrzení ustavení Československé republiky i s německou menšinou. Na obou stranách postupem času uzrávalo přesvědčení, že se bude třeba dohodnout. Němci Československou republiku uznali a přešli k tzv. politice na půdě republiky a byli ochotní podílet se na ústavních pracích.²⁸⁷

K česko-německé spolupráci na ústavě však nakonec nedošlo. Čeští politici měli stále na paměti počáteční odmítnutí ČSR sudetoněmeckými Němci. Navíc němečtí nacionálové měli nadále silné slovo²⁸⁸, a tak právní ukotvení Němců kodifikované ústavou se událo bez spolupráce sudetoněmeckých politiků. Tato skutečnost byla české straně často vyčítána.

²⁸² Nemesis byla dle řecké mytologie bohyně spravedlivé odplaty. Stíhala každé bezpráví, avšak dovedla darovat i štěstí. Kolektiv autorů, *Slovník antické kultury*, Praha 1974, s. 411.

²⁸³ Jihočeské Listy, 10. 5. 1919.

²⁸⁴ Budweiser Zeitung, 13. 6. 1919.

²⁸⁵ Jihočeské Listy, 11. 6. 1919. „Německé pikle a úklady. Došly určité zprávy, že do zněmčeného Pošumaví jsou podloudně dopravovány z Rakous zbraně a že konají se také tajná cvičení ve zbraní. V obcích pošumavských každé chvíle jest poškozeno telegrafní vedení, objevují se čas od času různé cizí tváře, není tajností, že poblíž našich hranic jest soustředěno mnoho německo-rakouského vojska. Zkrátka něco se kulí. Mnohý snad řekne, že zbytečně znepokojujeme lid, ale není to pravda – vyzýváme jen k ostražitosti a k opatrnosti. Naše republika jest obklopena nepřáteli, kteří číhají na vhodný okamžik tož tedy: buďme na stráži!“

²⁸⁶ Jihočeské Listy, 5. 7. 1919.

²⁸⁷ V. KURAL, *Konflikt*, s. 31.

²⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 32.

Rezignace německého obyvatelstva byla patrná i v příspěvcích Budweiser Zeitung, které už nebyly tak bojovné. Němci veřejně šířili, že je na čase soustředit se na život v Československém státě.²⁸⁹

Otázce menšin se věnovala šestá hlava ústavy. Přenášela závazky vyplývající ze smlouvy o ochraně menšin do vnitrostátního práva.²⁹⁰ Zároveň s ústavou přijalo Národní shromáždění jazykový zákon a prohlásilo ho za zákon ústavní.²⁹¹ Jazykový zákon umožňoval dvacetiprocentní klauzuli jednat s úřady v rodném jazyce menšin. K jeho revizi došlo v roce 1926.²⁹²

Nejpalčivějšími problémy česko-německého soužití se staly pozemková reforma a německé školství. Na těchto sporných otázkách se ani v nejmenším neodrazil pozitivní vývoj česko-německých vztahů.

To potvrzovalo i veliké množství článků zejména v Budweiser Zeitung, které neustále po celá 20. léta upozorňovaly na jazykovou nespravedlnost, počesťování, špatnou školskou politiku a mstu ze strany Čechů za Bílou horu skrze pozemkovou reformu.²⁹³ Několikrát během let se objevil v německých novinách na přední straně článek s nadpisem *Tschechisierung durch die Bodenreform*.²⁹⁴ V nich pak Němci kritizovali zámory jejich statků, fakt, že zákony o pozemkové reformě byly schváleny bez účasti Němců a zejména zdůrazňovali nacionální faktor pozemkové reformy – odčinění Bílé hory.

Otázka německého školství byla pro českou i německou veřejnost také velice ožehavým tématem i na stránkách Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung.

Německé noviny vytýkaly českým politikům nejčastěji přehnané zřizování českých menšinových škol, rušení německých škol (zejména jednotřídek)²⁹⁵ a omezování školské samosprávy, na jejímž rozvinutí německé aktivistické politice velice záleželo.²⁹⁶

Z opravdu velikého množství článků v Budweiser Zeitung lze vybrat pro ukázkou pouze některé, které měly Němcům ukázat, jak špatně se německému školství

²⁸⁹ Budweiser Zeitung, 8. 11. 1919.

²⁹⁰ J. W. BRÜGEL, *Češi*, s. 191.

²⁹¹ TAMTÉŽ, s. 194.

²⁹² Němci od začátku jazykový zákon a později i jeho revizi kritizovali. Zejména o volbách burcovaly německé noviny své čtenáře, aby šli k urnám a dokázali svým odevzdaným hlasovacím lístkem, že počet Němců byl vyšší, než uváděly statistiky.

²⁹³ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 479.

²⁹⁴ Budweiser Zeitung, 16. 7. 1921. Překlad: „*Pocesťování skrze pozemkovou reformu.*“ (I. Z.)

²⁹⁵ Ferdinand SEIBT, *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství v srdci Evropy*, Praha 1996, s. 263.

²⁹⁶ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 500.

vedlo. Kupříkladu v *Budweiser Zeitung* vyšel 29. srpna 1925 delší článek s názvem *Vernichtung des deutschen Schulwesens*, který podával tabulkový přehled úbytku německých škol v Čechách od roku 1918 do 1. ledna 1925. Na závěr si autor neodpustil ironickou poznámku: „So sieht in Wirklichkeit die Fürsorge der tschechischen Schulbehörden für das deutsche Schulwesen aus“.²⁹⁷ Další článek *Neue tschechische Schulen* ze září 1925 přinášel čtenářům *Budweiser Zeitung* informaci o tom, že na více místech čistě německého šumavského území vznikaly české menšinové školy, ačkoliv v okolí bylo minimum českých dětí nebo taky žádné.²⁹⁸ Cílem takových článků bylo ukázat, jak se Češi postupně snaží o počesťování německého pohraničí.

Jihočeské Listy často dementovaly zprávy německých novin o tom, že by německé školství bylo v Československé republice utlačováno²⁹⁹ a otevření každé české školy v jižních Čechách poctivě předem oznamovaly a slavnostní průběh otevření většiny z nich i podrobně popisovaly. V jedné školské záležitosti se však obě periodika shodovala. Obě masivně propagovala hesla „české dítě do české školy“ a „německé dítě do německé školy“, zejména v době zápisu do škol na jaře a v letních měsících. Vzhledem k tomu, že se valná většina zpráv o školství v *Budweiser Zeitung* a *Jihočeských Listech* vztahovala hlavně k Českým Budějovicím a okolí, bude mu věnováno více prostoru v další podkapitole.

Celé období od prvních parlamentních voleb až do vstupu aktivistických stran do vlády je charakterizováno střídavým úsilím Čechů i Němců o přípravu tohoto kroku.³⁰⁰ V roce 1920 musela ČSR čelit česko-německé krizi, jejímž vyvrcholením byly pouliční protiněmecké násilnosti po oslavách 28. října v Praze.³⁰¹ Protiněmecká vlna v roce 1920

²⁹⁷ *Budweiser Zeitung*, 29. 8. 1925. Překlad: „Ničení německého školství“ „Tak vypadá ve skutečnosti péče českých školských úřadů o německé školství.“ (I. Z.)

²⁹⁸ *Budweiser Zeitung*, 19. 9. 1925. „Neue tschechische Schulen. In dem reindeutschen Orte Rehberg wurde mit 14. eine neue tschechische Schule eröffnet. Die Räumlichkeiten stellte der deutsche Gatswirt Karl Uhlig freiwillig bei. Weit und breit in der Umgebung befindet sich kein einziges tschechisches Kind. – Auch in dem benachbarten Glaserwald wurde mit sieben deutschen Kindern eine tschechische Schule eröffnet. Es gibt sehr zu denken, daß gerade im politischen Bezirke Schüttenhofen in einem deutschesten Teile des Böhmerwaldes, wo man weit und breit kein tschechisches Wort hört, die tschechischen Schulen aus dem Boden schießen wie Pilsen.“ Překlad. „Nové české školy. V čistě německém místě Srní byla 14. 3. otevřena nová česká škola. Prostory dobrovolně poskytnul německý hospodský Karl Uhlig. Široko daleko v okolí není žádného českého dítěte – Také v sousední Skelné byla se sedmi německými dětmi otevřena česká škola. Je na pováženou, že přímo v okrese Sušice, v jedné z nejněmečtějších částí Šumavy, kde široko daleko nelze slyšet českého slova, rostou české školy jako houby po dešti.“

²⁹⁹ *Jihočeské Listy*, 17. 9. 1919.

³⁰⁰ V. KURAL, *Konflikt*, s. 42.

³⁰¹ TAMTÉŽ, s. 44.

zasáhla i České Budějovice a místní Německý dům byl dvakrát napaden českým obyvatelstvem.³⁰²

Postupné zlepšování hospodářské, ekonomické i vnitropolitické situace státu vedlo ke všeobecnému uklidnění revolučních nálad, což přispělo i ke zlepšení česko-německých vztahů. To se projevilo sice úbytkem štvavých zpráv proti české/německé straně, nikoliv však zvýšeným počtem zpráv pozitivních o druhé národnosti. I nadále se objevovaly výtky v německých novinách ohledně špatné politiky státu vůči Němcům.³⁰³

Po celá 20. léta také připomínaly Budweiser Zeitung na svých stránkách osudný výrok prezidenta Masaryka po návratu do vlasti v prosinci 1918. Z jeho prvního politického poselství se citují již zmiňovaná slova o Němcích coby „imigrantech a kolonistech“ v Českých zemích. Německé noviny často otiskovaly tento výrok, po kterém následovalo rozsáhlejší autorovo podání dějin Němců v Čechách. „...die Deutschen in Böhmen seien nur Kolonisten und in Böhmen nur Fremde. Wir wollen nicht darauf hinweisen, daß die Deutschen schon im 13. Jahrhundert also tief im Ritteralter nach Böhmen gerufen worden sind, um die Randgebirge urbar zu machen und um im Ganze Lande Städte zu gründen. Wir wissen, daß alle Städte Böhmens früher fast ganz deutsch waren. Wir wissen aber auch, daß die Tschechen auch nicht das Urvolk Böhmens sind, sondern im 6. Jahrhundert hierherkamen und vor ihnen die Bojer durch 400 Jahre und dann die Markomanen durch 600 Jahre hier waren.“ „Man muß die Geschichte so nehmen, wie sie ist, nicht einseitig auslegen.“³⁰⁴

Jihočeské Listy se v letech před vstupem Němců do vlády i nadále staraly o to, ukazovat Němce v černějším světle. Jakýkoli německý výpad proti československému státu většího či menšího významu okamžitě Jihočeské Listy rozmázly s patřičnými poznámkami. Jako příklad lze uvést zprávu ze srpna 1923, kdy Jihočeské Listy otiskly zprávu *Vyzývavá řeč německého mnicha*: „V Loučovicích u Vyššího Brodu konala se dne 22. července oslava 25 letého trvání tamního sboru hasičského. Dopoledne sloužil katecheta Otillo z kláštera Vyšebrodského polní mši za účasti asi 500 osob německé i české národnosti a po mši pronesl proslov, v němž také řekl: „My hasiči můžeme být hrdi na to, že my Němci máme náboženský podklad; proto platí pro nás Němce: my

³⁰² F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 57-58.

³⁰³ Budweiser Zeitung, 20. 1. 1923.

³⁰⁴ Budweiser Zeitung, 8. 7. 1919. Obdobného vyznění byl i úvodník ze 3. 3. 1923. Překlad: „Němci v Čechách jsou pouze kolonisty a pouze cizinci. Nechceme poukazovat na to, že Němci již ve 13. století, tedy hluboko v rytířské době, byli do Čech povoláni, aby okrajová horská území a půdu zkultivovali a aby v celé zemi zakládali města. Víme, že všechna města dříve byla německá. Víme také, že Češi nejsou původními obyvateli Čech, ale že přišli v 6. století a před nimi zde byli 400 let Bójové a 600 let Markomané.“ „Dějiny se musí brát tak, jak jsou a ne je vykládat jednostranně.“ (I. Z.)

bojíme se jen Boha a nikoho jiného – my Němci hasiči.“ Tento výrok údajně vyvolal pohoršení mezi přítomnými Čechy i Němci, kteří sami uznávali tyto výroky za nepřijatelné. „Přítomnými Čechy byla tato řeč na místě odsouzena, neboť to bylo zcela zřejmé štvání proti českému národu...“³⁰⁵

I přes uvedené články s negativním vyzněním docházelo k postupnému sbližování obou stran. Jedním z mnoha důkazů byla i společná oslava 28. října v roce 1922 v Českých Budějovicích.³⁰⁶ Ačkoliv se toto spojení při takové příležitosti již nikdy později neopakovalo a novinové zprávy o společném oslavě byly poněkud vlažnějšího rázu, byl tento okamžik určitě jedním z ukazatelů, že cesta ke zlepšení česko-německých vztahů je otevřená.

V německých novinách se začaly objevovat více i články, které v pozitivním světle líčily prezidenta Masaryka. 7. ledna 1925 přinesly *Budweiser Zeitung* zprávu *Die Kriegserinnerungen des Präsidenten Masaryk*, která informovala veřejnost o vydání Masarykovo vzpomínkové knihy *Světová revoluce za války i ve válce 1914 – 1918 / Vzpomíná a uvažuje T. G. Masaryk*. Zpráva byla psána v naprosto neutrálním tónu. Uváděla, že by kniha měla vyjít v březnu před prezidentovo 75. narozeninami v češtině, němčině, angličtině a francouzštině. Mimo to byla popsána i struktura jednotlivých kapitol.³⁰⁷ *Budweiser Zeitung* uveřejňovaly i další články o Masarykovi, které byly bezesporu pochvalného rázu. 4. února 1925 vyšel v tomto periodiku článek *Masaryks Fühlung mit den Deutschen*. Ačkoliv se jednalo o článek kratší, jasně dával najevo, že Němci chápou prezidenta jako osobnost, která má pro Němce pochopení. Popisoval Masarykovo cestu do severních Čech, kde se setkal s vůdcem Německého pracovního souručenství Franzem Křepkem, se kterým vedl osobní hodinový rozhovor. V ten samý den odpoledne vedl Masaryk ještě hovory s dalšími německými reprezentanty na Hradě.³⁰⁸ Ještě lépe vystihla pozitivní německý vztah k Masarykovi a jeho kladný vztah k Němcům zpráva z 22. července 1925 : „Am 18. Juli besuchte Herr Präsident Masaryk die Ausstellung in Neuhaus. Um 10 Uhr 36 Minuten passierte er die Station Diebling, die letzte vor der Stadt Neuhaus. Hier wurden ihm von der deutschen Schuljugend in Begleitung des Ortsschulrates und der Schulleitung herzliche Ovationen dargebracht. Der Herr Präsident war darüber sichtbar erfreut und erwiderte die Grüße der Jugend mit einem dreimaligen „Heil!“ Am Rückwege besprach die Jugend unter sich die

³⁰⁵ Jihočeské Listy, 1. 8. 1923.

³⁰⁶ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 62.

³⁰⁷ *Budweiser Zeitung*, 7. 1. 1925.

³⁰⁸ *Budweiser Zeitung*, 4. 2. 1925. Překlad: „*Masarykovo styky s Němci*“ (I. Z.)

Eindrücke, die der Herr Präsident auf sie machte. Dabei herrschte allgemein die Ansicht, daß der Herr Präsident ein ganz guter Herr sein mag, mit dem sich reden ließe.“³⁰⁹

V roce 1925 se již otevřeně psalo o možném vstupu německých aktivistických politiků do vlády, ačkoliv čeští nacionalisté byli otevřeně proti tomu.³¹⁰ V parlamentních volbách 15. listopadu 1925 porazily drtivě německé aktivistické strany radikální nacionály.³¹¹ Po takřka ročních politických peripetiích ohledně sestavení nové vlády a její nestabilitě došlo konečně k očekávané změně a 14. října 1926 byla představena nová vláda i s dvěma německými ministry, křesťanským sociálem Robertem Mayr-Hartingem a německým agrárníkem Franzem Spinou.

Ve dvou německých zástupcích ve vládě viděli Němci především naději k prosazení svých vlastních požadavků, což se však víceméně i nadále nedařilo.³¹² Německé noviny tak neustále poukazovaly na to, že proklamované česko-německé zrovnoprávnění je v mnoha případech porušováno. Důkaz pro to přinesly Budweiser Zeitung 5. října 1927 ve zprávě *Nationale Gleichberechtigung?* o zavádění radiových aparátů do škol: „Das Unterrichtsministerium hat, wie tschechische Blätter berichten, 100 Radioapparate an Schulen verteilt. Wir haben uns erkundigt, ob auch eine deutsche Schule darunter war. Leider nicht. Wir möchten wünschen, daß Minister Hodža bei der Fortsetzung dieser Aktion auch deutsche Schulen bedächte.“³¹³ Třebaže se nejednalo o článek závažného obsahu, české straně jistě na sympatiích nepřidal.

Nicméně Jihočeské Listy vylíčily roční výročí česko-německé vlády pozitivně. 15. října 1927 otiskly úvodník s názvem *Výročí*, který rekapituloval první výročí česko-německé vlády. Smířlivý tón textu jen potvrzoval posun v česko-německých vztazích směrem k lepšímu: „Těchto dnů připadá první výročí česko-německé vlády v naší republice.“ „Jest především velkým svědectvím v cizině, že náš minoritní problém jest v podstatě rozřešen. Požadavky minorit náležejí před forum vnitropolitické a nebudou

³⁰⁹ Budweiser Zeitung, 22. 7. 1925. Překlad: „18. července navštívil pan prezident Masaryk výstavu v Jindřichově Hradci. V 10 hodin 36 minut projel stanicí Děbolín, poslední zastávkou před Jindřichovým Hradcem. Zde byl německými školáky v doprovodu místní školní rady a vedení školy uvítán srdečnými ovacemi. Pan prezident byl tímto projevem očividně potěšen a opětoval pozdravy školáků trojnásobným „Heil“. Při cestě zpět si sdělovala mládež mezi sebou své dojmy, které na ně pan prezident udělal. Převládal všeobecně názor, že pan prezident musí být celkem hodný pán, se kterým se dá mluvit.“ (I. Z.)

³¹⁰ Jihočeské Listy, 14. 11. 1925. Dále Jihočeské Listy, 19. 12. 1925.

³¹¹ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 379.

³¹² J. W. BRÜGEL, *Češi*, s. 257.

³¹³ Budweiser Zeitung, 5. 10. 1927. Překlad: Národnostní vyrovnání? Ministerstvo vyučování rozdělilo, jak informují noviny, 100 radioaparátů mezi školy. Doptali jsme se, zda mezi nimi je i nějaká německá škola. Bohužel ne. Přáli bychom si, aby ministr Hodža při pokračování této akce bral zřetel i na německé školy.“ (I. Z.)

řešeny před žádnou institucí mezinárodní. Když se aktivistické strany jednou odhodlaly převzít spoluzodpovědnost za vládnutí v Československé republice, znamená to pro ně opuštění ideálů irredentistických a postavení se na půdu skutečnosti. Tím ovšem není řečeno, že by ustal národnostní boj mezi Čechy a Němci, který se podle Palackého vleče jako červená nit dějinami národa českého v historických zemích nynějšího státu. Národnostní zápas sotva kdy přestane, ale jeho formy mohou být stále ušlechtilějšími, může nabývatí forem závodění místo urputného boje.“³¹⁴

Jubilejní rok 1928 znamenal pro *Budweiser Zeitung* a *Jihočeské Listy* rok bilancí. Bilancovalo se vše, čím Československá republika během deseti let prošla, včetně česko-německého problému.

Budweiser Zeitung ve svých článcích připomínaly, že německá menšinová otázka stále není dořešena a česká politická scéna, ač o dva německé ministry bohatší, má k dokonalosti stále opravdu daleko.³¹⁵ *Budweiser Zeitung* potvrzovaly i to, že ačkoliv došlo k jasnému posunu vpřed, co se česko-německých vztahů týká, nadále přetrvávaly skutečnosti, které česko-německé souznění vylučovaly. Přesně v tomto duchu se vyjádřil i autor článku *Hindernisse der deutsch-tschechischen Verständigung* ze 7. ledna 1928: „Die chinesische Mauer zwischen uns Sudetendeutschen und Tschechen besteht noch immer.“ Na jiném místě stálo: „Tatsache ist, daß heute der Boden für einen Ausgleich von Volk zu Volk noch sehr wenig vorbereitet ist.“ ... „wichtig ist eine andere Voraussetzung: Die Schaffung einer Atmosphäre, in welcher Verhandlungen von Volk zu Volk überhaupt möglich sind, oder mit anderen Worten die Schaffung einer Stimmung der Ruhe, möglicher Objektivität dem anderen Teil gegenüber und womöglich des gegenseitigen Vertrauens.“³¹⁶

Jihočeské Listy pojaly výročí prvního desetiletí mnohem velkolepěji. Od ledna až do konce roku se v úvodnicích a různých zprávách autoři často vraceli do dob převratu a připomínali čtenářům, jak se od něj leccos změnilo k lepšímu, a to i otázka menšin. „O Československu nemůže nikdo říci, že by zásady menšinové ochrany nebyly nejen uznány, nýbrž i důsledně provedeny. Československá republika je snad jediným

³¹⁴ *Jihočeské Listy*, 15. 10. 1927.

³¹⁵ *Budweiser Zeitung*, 5. 5. 1928. Článek s názvem *Koalitions- und Außenpolitik*. Překlad: „*Koaliční a zahraniční politika*“ (I. Z.)

³¹⁶ *Budweiser Zeitung*, 7. 1. 1928. Překlad: „Překážky německo-českého porozumění. Čínská zeď stojí stále mezi námi sudetskými Němci a Čechy.“ „Skutečností je, že v současné době není půda pro národnostní vyrovnání zcela připravena.“ „Důležitý je předpoklad: Vytvoření takové atmosféry, ve které budou národnostní jednání zcela možná. Jinými slovy vytvoření atmosféry klidu a co nejvíc možné objektivity vůči druhé straně a kde to bude možné i atmosféru oboustranné důvěry.“ (I. Z.)

státem, který opravdu upřímně k zásadám ochrany menšin se hlásí, poněvadž národ československý na svém vlastním těle nejlépe zažil, co národnostní útisk znamená.“³¹⁷

Po celý rok také vycházely na pokračování články, které měly dobu před převratem i samotný převrat čtenářům připomenout. Tyto texty měly jedno společné – na Rakousku-Uhersku nenechaly nit suchou. Na pokračování vycházel od 24. března text od Rudolfa Šetky *Z dob perzekucí českého národa*³¹⁸. Nejplodnějším autorem, co se příspěvků na pokračování týkalo, byl František Zdráhal. Od 20. června vycházel jeho text *Na prahu nové historie českobudějovické radnice*³¹⁹, *Hlavní pevnost obsazena. Dr. Zátka vítězem* začal vycházet od 4. července³²⁰, *Převratové dílo v Českých Budějovicích dokončeno* od 28. července³²¹ a od 14. srpna *Problém českobudějovického převratu a cesta k němu za vůdcovství dra. A. Zátky*.³²² Posledním autorem, který přispíval od 27. října svými vzpomínkami *Státní převrat v Č. Budějovicích* na stránky Jihočeských Listů, byl František Miroslav Čapek.³²³

I v tomto roce Jihočeské Listy bedlivě sledovaly německé obyvatelstvo a jejich prohřešky vůči republice sdělovaly i svým čtenářům, i když po roce 1926 postupně protiněmeckých zpráv ubývalo. Valná většina těchto zpráv se vztahovala k Českým Budějovicím a okolí. Z toho důvodu budou některé z nich uvedeny až v následující podkapitole.

Rokem 1929 končila „Zlatá léta“ Československé republiky. Hospodářská krize, která zasáhla Československou republiku, rozbila křehký vztah mezi Čechy a Němci, který byl budován se střídavými úspěchy celých deset let.

Většina českých Němců sice během 20. let přijala za svou myšlenku uplatňovat své zájmy v zemi spoluprací, a to i vládní, ale to samozřejmě neznamenalo, že by se vzdávali svého národního přesvědčení, nebo že by nedokázali nahlas říct své výhrady vůči národnostnímu uspořádání státu.³²⁴ Češi často chápali německé výtky jako drzost a napadali Němce srovnatelnou měrou.

V Jihočeských Listech a Budweiser Zeitung byl tento česko-německý boj a obrana své vlastní národnosti viditelný po celá 20. léta. V 2. polovině 20. let štvavých zpráv ubylo a tu a tam se objevil buď článek pochvalný, který směřoval na skupinu či

³¹⁷ Jihočeské Listy, 29. 8. 1928.

³¹⁸ Jihočeské Listy, 24. 3. 1928.

³¹⁹ Jihočeské Listy, 20. 6. 1928.

³²⁰ Jihočeské Listy, 4. 7. 1928.

³²¹ Jihočeské Listy, 28. 7. 1928.

³²² Jihočeské Listy, 14. 8. 1928.

³²³ Jihočeské Listy, 27. 7. 1928.

³²⁴ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 566.

jednotlivce, nebo přinejmenším nějaký smířlivějšího obsahu, ale vždy převládaly články negativního charakteru.

Vývoj česko-německého vztahu za první republiky udělal sice významný krok vpřed, ale jak ve skutečnosti, tak i na stránkách novin (zde ještě výrazněji) by se dalo toto soužití charakterizovat spojením „napjaté příměří“, které vykrytalizovalo ve 30. letech v otevřený boj.

4. 2. Soužití Čechů a Němců v Českých Budějovicích a okolí ve 20. letech očima Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů

Každé regionální noviny věnují největší prostor tomu místu, kde sídlí redakce. Jihočeské Listy a Budweiser Zeitung nebyly výjimkou a nejvíce prostoru zabíraly zprávy z jižních Čech, zejména z Českých Budějovic a blízkého okolí.

Bylo velice zajímavé sledovat zprávy v obou periodikách týkajících se obou národností, protože společný život Čechů a Němců hlavně v Českých Budějovicích měl svá jistá specifika.

Společné soužití před převratem nebylo zcela bez poskvrny. Docházelo k nacionálním střetům mezi českými a německými studenty při večerních „bumlech“ na náměstí³²⁵, různým volebním podvodům ze stran německých politiků (hlasy za mrtvé a dávno odstěhované při volbách, ústupky Čechům, kteří při volbách volili Němce atd.).³²⁶ Čeští veřejní činitelé úporně bojovali proti germanizačnímu tlaku (zejména ve školství) ze strany vyšších státních úředníků a ultranacionalistických spolků, jako byl Deutscher Böhmerwaldbund, Turnverein apod.³²⁷, ale i přes to všechno život obou národností ve městě plynul celkem klidně. Němečtí a čeští živnostníci spolu vycházeli dobře. Češi, kteří ovládali němčinu, byli v německé společnosti dobře přijímáni. Četná byla i smíšená manželství.³²⁸ Lze říct, že kromě politického života a novin, které dokázaly rozdmýchat národnostní vášně a mnohdy ovlivnit i veřejné mínění, byl až do převratu v Českých Budějovicích relativně klid.

První světová válka zasáhla stejnou měrou Čechy i Němce a na jejím konci stála svobodná Československá republika.

³²⁵ F. RADA, *Když se psalo c. k.*, s. 24.

³²⁶ TAMTÉŽ, s. 24, 29. Daniel KOVÁŘ, *Budějovice před sto lety. Jihočeská metropole v roce 1900 aneb rok 1900 v jihočeské metropoli*, České Budějovice 2000, s. 14.

³²⁷ F. RADA, *Když se psalo c. k.*, s. 29.

³²⁸ TAMTÉŽ, s. 24.

Několikadenní veselí, oslavy i divoké ničení rakousko-uherských symbolů přestáli českobudějovičtí Němci v tichosti bez jakékoli újmy na zdraví. Narozdíl od jiných měst v republice, zejména v severních Čechách, neměli místní Němci v úmyslu organizovat žádné protičeské vzpoury.

Jihočeské Listy si ještě ve více vydáních po převratových dnech ponechaly prostor pro nastínění slavnostních chvil. Nicméně bylo třeba vstoupit naplno do svobodné republiky, a tak po opadnutí euforie se noviny věnovaly všemu, co nové státní zřízení přinášelo. Redaktoři *Budweiser Zeitung* se z prvotního šoku po několika málo dnech také vzpamatovali a započali novou etapu své činnosti.

Ale čemu obě periodika v rámci vytyčené oblasti věnovala největší pozornost a jak se vyvíjely česko-německé vztahy v rámci Českých Budějovic a jeho nejbližšího okolí na stránkách novin?

Jednou z prvních záležitostí, o které se v hojné míře psalo v obou periodikách, byly pozůstatky Rakouska-Uherska, včetně pojmenování ulic. Do převratu byly ve velké míře zachovány názvy ulic z dřívějších dob, které byly kodifikovány městským výborem 8. června 1875. Téhož dne přistoupil městský výbor také k pojmenování nově vznikajících ulic. Poprvé v českobudějovické historii se začala dávat jména podle výrazných osobností, ponejvíc pak podle těch, které se nějakým zásadním způsobem zasloužily o město (Haasova ulice, Knappova ulice), zvláště podle radních a starostů. Nechyběly ani názvy obecné – Gymnasiální, Kostelní nebo Pivovarská.³²⁹ V pozdějších letech se začala objevovat v názvech ulic i jména osobností, která neměla s městem nic společného. Příkladem byla osobnost polního maršála Radeckého či rakouský státní ministr Schmerling.³³⁰ V letech 1906 a v letech válečných došlo k posledním úpravám názvů ulic. Svě nové jméno tak dostalo v roce 1915 Hlavní náměstí, které se přejmenovalo na Náměstí císaře Františka Josefa I. Jiné ulice byly pojmenovány po slavných vojevůdcích.³³¹

K prvnímu čištění ulic od rakousko-uherského nátěru došlo již 28. října 1918. Z nároží domů zmizela postupně jména významných vojevůdců. Nový název, ačkoliv ještě neoficiální, získalo i hlavní náměstí, a to Náměstí Masarykovo. Počátkem listopadu bylo pak úředně přejmenováno na Náměstí Svobody.³³² 7. listopadu 1918 byla

³²⁹ D. KOVÁŘ – P. KOBLASA, *Ulicemi*, České Budějovice 1998, s. 32-33.

³³⁰ TAMTÉŽ, s. 33.

³³¹ TAMTÉŽ, s. 35.

³³² *Budweiser Zeitung*, 24. 1. 1919.

zvolena komise pro změny názvů, v níž zasedali Dr. Zátka, František Zdráhal, Alois Kříž a okresní konzervátor Adolf Träger.³³³

Na jednání obecní správní komise 16. ledna 1919 bylo rozhodnuto o českém pojmenování ulic, které mělo být provedeno postupem času.³³⁴ „Zatím provedeny tyto změny: náměstí Josefské pojmenováno náměstím Palackého; ulice Schmeykalova – ulicí Bedřicha Smetany; ulici Hölzendorferově vrácen starý název Střelnická. První část Mackhausenovy třídy zove se jako dříve „Na sadech“, druhá část pojmenovaná ulicí Besední. Říšská třída zve se třídou Husovou (směr k Husovu rodišti). Schmerlingova třída – třídou Žižkovou (směr k Trocnovu), Radeckého třída – třída Sokolská, Bedřichova třída – třída českých legií. Taschkova ulice – ulice Doudlebská (po historické župě jihočeské) – Vilémovo náměstí – náměstí Wilsonovo, Mühlfeldova ulice – ulice Matice školské“, hlásaly Jihočeské Listy o pár dní později.³³⁵

Budějovičtí Němci přirozeně toto usnesení odmítali a domáhali se česko-německy psaných tabulek, jako tomu bylo podle Budweiser Kreisblatt i za Rakouska-Uherska. Jihočeské Listy na to poznamenaly, že tomu tak bylo určitě jen z toho důvodu, že zde byla česká většina.³³⁶

13. června 1919 uveřejnila Budweiser Zeitung zprávu o umístování nových pouličních tabulek, která svým vyzněním byla velice kritická a ironická. Poukazovala na fakt, že dosazená správní komise měla za úkol do obecních voleb zajišťovat jen ty nejnnutnější věci, přičemž usoudila, že k takovým patří i nové pojmenování ulic. Kritice se nevyhnul ani vzhled pouličních tabulek: „Neue Gassentafeln. Die städtische Verwaltungskommission, die eingesetzt worden ist, um bis zur Neuwahl die dringenden unaufschiebbaren Arbeiten zu erledigen, hat auch als dringendste Arbeit es erkannt, einige Gassennamen abzuändern. Und mit nur einer Stimme Mehrheit wurde die Einsprachigkeit der Gassentafeln beschlossen. Es wurden bald darauf auf den Gassentafeln die deutschen Bezeichnungen überstrichen oder die Tafeln überhaupt entfernt. Nun hat man in den Gassen die neuen Tafeln angebracht. Man schaute dabei nicht auf gute Lesbarkeit von der Ferne (Schwarz auf Weiß), sondern stellte das Nationale voran, sie sind weiß haben rote Buchstaben. Einsprachig sind sie. Unübersetzbar sollen sie sein, sagt man. Da müßte dann für Tschechen auch Wien, Dresden, Nürnberg unübersetzbar sein. Ja ja, im Wandel Jahrhunderte hat sich in

³³³ D. KOVÁŘ - P. KOBLASA, *Ulicemi*, s. 36.

³³⁴ Jihočeské Listy, 22. 1. 1919.

³³⁵ Jihočeské Listy, 25. 1. 1919.

³³⁶ Jihočeské Listy, 22. 1. 1919.

Böhmen viel geändert – und wird sich wieder viel ändern. Nicht ist ewig, auch kein Straßentafelbeschuß“.³³⁷

Ne zřídka docházelo k tomu, že zprávy jedněch novin byly komentovány těmi druhými většinou v záležitostech, které druhou stranu dokázaly popudit. Tak se stalo i v tomto případě. 18. června otiskly Jihočeské Listy reakci na výše uvedený článek v německých novinách. Chytly se zejména posledních dvou vět a reagovaly na ně slovy: „Inu ať se kdo těší jak chce a čím chce, ale že by se Němci budějovičtí dočkali opětné změny uličních tabulek zdejších ve smyslu svých přání, tomu asi nikdo neuvěří...“³³⁸

Všem dosavadním českobudějovickým rozhodnutím chyběl legislativní podklad. To se změnilo zákonem č. 266 ze 14. dubna 1920 o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů. Ten doslova říkal, že „dosavadní pojmenování ulic a veřejných míst, jež nelze uvést v soulad s historií a vnějšími vztahy národa československého, zejména taková, jež připomínají osoby, které projevíly nepřátelské smýšlení proti československému národu nebo národům sdruženým, nebo připomínají události rázu protistátního, nejsou dovolena“.³³⁹ Po tomto zákonu následovala v roce 1921 další vlna přejmenovávání, a i nadále se pokračovalo v odstraňování všeho, co připomínalo doby Rakouska-Uherska.³⁴⁰

Nespokojenost Němců s těmito změnami byla přirozená. Zejména jim vadilo, že české názvy byly označeny jako nepřeložitelné, tudíž bylo třeba užívat je pouze v češtině. Znechucení nad tímto rozhodnutím bylo patrné již ve výše uvedené zprávě v Budweiser Zeitung. Mnozí z německých obyvatel si přizpůsobili názvy ulic po svém, a tak používali různé česko-německé zkomoleniny – Borzivoj-Gasse, Sam-Gasse (Sámova ulice) nebo Budovec-Gasse.³⁴¹ Budweiser Zeitung ještě v roce 1925 uváděly v tiráži jako sídlo redakce poněmčelý název ulice Denisova – Denisstrasse a následně v závorce ještě název z dob Rakouska-Uherska Lastenstraße (Nákladní). Po 30. květnu

³³⁷ Budweiser Zeitung, 13. 6. 1919. Překlad: „Nové pouliční tabulky. Městská správní komise, která byla dosazena, aby do nových voleb zařídila nejnútnejší neodkladné záležitosti, uznala za nutnou práci obměnit pouliční názvy. Pouze s většinou o jeden hlas byla odsouhlasena jednojazyčnost pouličních tabulek. Krátce na to byly německé názvy na tabulkách přetřeny nebo tabulky jednoduše zmizely. Nyní se rozmisťují nové pouliční tabulky. Nehledělo se přitom na dobrou čitelnost tabulek (černá na bílém), nýbrž převládá nacionální duch, jsou bílé s červenými písmenky. Jsou jednojazyčné. Jsou nepřeložitelné. Jo, jo, v průběhu staletí se toho v Čechách hodně změnilo – a bude se zase měnit. Nic netrvá věčně – ani rozhodnutí o pouličních tabulkách.“ (I. Z)

³³⁸ Jihočeské Listy, 18. 6. 1919.

³³⁹ D.KOVÁŘ-P.KOBLASA, *Ulicemi*, s. 36-37.

³⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 38.

³⁴¹ Budweiser Zeitung, 28. 9. 1927.

1925 neuváděly v tiráži až do konce roku ulici žádnou. V dalších letech se již objevoval český název Denisova.

Problém s nepřeložitelnými názvy a zatvrzelost Němců vůči užívání českých forem přinášela i mnohé problémy, o kterých se zmiňovaly v hojné míře Budweiser Zeitung. Největším problémem se stala pošta. Poštovní zásilky s poněmčeným názvem adresy byly vráceny s odůvodněním, že taková ulice neexistuje, jak se psalo v článku ze 30. května 1925.³⁴² Opakované posílání zásilek s německy napsanou adresou se zvláště zatvzrelým nemuselo finančně vůbec vyplatit.

Z tohoto důvodu vinily německé noviny poštovní úřad, že pracoval pro počešťování, což potvrdila poznámka z uvedeného článku ze 30. května 1925: „...bei uns stellt man die Tschechisierung höher als den Postdienst.“ Poukazovaly také na to, že obchodníci mají možná stovky obálek se špatnými názvy již předtištěné a nové by stály mnoho peněz.³⁴³

Odpověď pošty na článek ze 30. 5. na sebe nenechala dlouho čekat. Budweiser Zeitung jí otiskly 3. června 1925.³⁴⁴ V ten samý den zmizela z tiráže adresa redakce. Souvislost s odpovědí poštovního úřadu je na místě. Dá se předpokládat, že jako protest zvolily Budweiser Zeitung neuvádění adresy redakce. Místo původní adresy stálo v tiráži pouze: Budweis, „Moldavia“.

S ironií pak Budweiser Zeitung psaly, že nové názvy ještě nejsou zažité, a ani Češi neznají zavedené české názvy obcí, ulic a jiných míst. V líčení takových případů

³⁴² Budweiser Zeitung, 30. 5. 1925.

³⁴³ TAMTÉŽ. Překlad: „... u nás se staví počešťování výš než poštovní služba.“ (I. Z.)

³⁴⁴ Budweiser Zeitung, 3. 6. 1925. : „Verehrliche Redaktion der Zeitschrift „Budweiser Zeitung“ in Budweis. Zum Artikel in Ihrer werten Zeitschrift Nr. 42 vom 30. Mai 1925 ersuchen wir um freundliche unentgeltliche Veröffentlichung folgender Aufklärung: Mit Stadtvertretungsbeschluß vom 2. Juli 1921 sind die Gassenamen usw. in Budweis unübersetzbar. Trotzdem haben mehrere hiesige Bürger ihren Bekannten und Geschäftsfreunden die neuen Gassenbezeichnungen ihres Wohnortes oder Geschäftes in deutscher Uebersetzung bekanntgegeben. Fast vier Jahre haben einzelne Bürger den vorerwähnten Beschluß nicht respektiert und deshalb hat die Post- und Telegrafendirektion in Prag mit Erlaß vom 18. Mai 1925, Z. 90.557-VI-25, wie folgt entschieden: Die neuen Bezeichnungen von Gassen und Plätzen sind unübersetzbar und sind daher mit übersetzten Namen von Gassen oder Plätzen, die nach dem 28. Oktober 1918 umbenannt wurden, wie z. B. „Ulice 28. října“, „Náměstí Svobody“, versehene Sendungen als unzustellbar zu betrachten und dies ohne Rücksicht darauf, ob diese Sendungen aus dem Inland oder dem Ausland stammen. Překlad: „Velevážená redakce časopisu „Budweiser Zeitung“ v Českých Budějovicích. K článku ve vašem ctěném časopisu č. 42 ze 30. května 1925 žádáme o přátelské, bezplatné zveřejnění následujícího vysvětlení. Dle usnesení městských zástupců z 2. července 1921 jsou názvy ulic atd. v Českých Budějovicích nepřeložitelné. Přesto více zdejších občanů uvádělo nové pouliční označení svého bydliště nebo obchodu při psaní svým známým nebo obchodním partnerům v německém překladu. Téměř čtyři roky nerespektovali tito občané zmíněné usnesení, proto Poštovní a telegrafní ředitelství v Praze úředním nařízením z 18. května 1925, Z. 90. 557-VI-25 rozhodlo následovně: Nová označení ulic a míst jsou nepřeložitelná a jsou proto s přeloženými názvy ulic a míst, které byly po 28. říjnu 1918 přejmenované, jako například „Ulice 28. října“, „Náměstí Svobody“, považovány za mylné zásilky a nedoručitelné, a to bez ohledu na to, zda jsou tyto zásilky z této země nebo ze zahraničí.“

pak byly Budweiser Zeitung zvláště pečlivé.³⁴⁵ Jihočeské Listy se o problémech s českými názvy prakticky nezmiňovaly.

Vedle toho, že byly poměrně rychle odstraněny pouliční tabulky s názvy upomínající na Rakousko-Uhersko, byly neméně intenzivně likvidovány i další pozůstatky rakousko-uherského mocnářství. Redaktoři Jihočeských Listů upozorňovali čtenáře (více však ty, kteří byli za správný chod města zodpovědní) na vše, co v Českých Budějovicích symbolicky připomínalo Rakousko-Uhersko. Tak se mohl každý dozvědět, že díky nedostatku českých známek byly stále v oběhu poštovní známky „s obrazy Karla a císařské koruny býv. Rakouska a s textem německým“, k tomu také „všecky tiskopisy (recepisy, pošt. poukázky atd. nesou dosud znak dvouhlavého orla“.³⁴⁶ Ve všech českých městech i nadále používali lidé černožluté poštovní schránky, a i vozy měly stále černo-žlutý nátěr.³⁴⁷

Živější diskuzi na stránkách obou periodik vyvolal osud pomníku císaře Josefa II., který až do převratu stál v městských sadech naproti Besedě na den přesně 35 let. 28. října 1883 byla bronzová busta od Victora Oskara Tilgnera slavnostně odhalena. Již tehdy se ozývaly hlasy z českého tábora, které odsuzovaly vznik pomníku. V Josefu II. spatřovali budějovičtí Češi symbol centralizace a germanizace.³⁴⁸

28. října 1918 byla bysta rozvášněným českým davem svržena do Malše. Odtud byla vytažena městským zahradníkem Josefem Sobischkem a uschována v nedaleké dřevěné verandě.³⁴⁹ Zbytky pomníku byly odneseny do zahrady Německého domu, což se v žádném případě nelíbilo Jihočeským Listům: „Zahrada tato jest do značné míry místem veřejným a tu naskytá se otázka, má-li býti dovoleno stavěti zde pomník rakouského císaře, který proslul především tím, že chtěl český národ poněmčiti. Vždyť jen proto ho Němci oslavovali a pomníky mu stavěli. Ale dnes, v československé

³⁴⁵ Budweiser Zeitung, 5. 8. 1925. „Die Tschechen kennen ihre tschechischen Ortsnamen selber nicht! Ein hiesiger Kaufmann hatte Waren nach Steindlhamer zu senden. Die Sendung wurde aber von der hiesigen Frachtaufgabe mit dem Bedeuten zurückgewiesen, daß die Anschrift in tschechischer Sprache geschrieben sein müsse. Der Kaufmann schrieb daher einen neuen Frachtbrief und änderte die Ortsbezeichnung in „Certova stena“ um. Zu seinem nicht geringen Erstaunen erhielt er aber die Zuschrift, daß die Station tschechisch „Steindlhamr“ heiße. Als er nun neuerdings einen Frachtbrief mit „Steindlhamr“ ausgestellt hatte, erhielt er ihn abermals zurück mit dem Bemerken, die Station heiße von jetzt ab „Certova stena““. Překlad: „Češi sami neznají své místní názvy! Jeden zdejší obchodník odeslal zboží do Steindlhamer. Zásilka ale byla zdejší podatelnou odmítnuta s odůvodněním, že adresa musí být napsaná česky. Obchodník napsal nový obchodní dopis a změnil název místa na český „Čertova stěna“. K jeho nemalému údivu obdržel zprávu, že se stanice česky nazývá „Steindlhamr“. Když vyhotovil znovu nový dopis s názvem „Steindlhamr“, obdržel zpět připomínku, že stanice se od teď jmenuje „Čertova stěna“. (I. Z.)

³⁴⁶ Jihočeské Listy, 4. 1. 1919.

³⁴⁷ TAMTÉŽ.

³⁴⁸ Daniel KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000, s. 70-71.

³⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 81.

republiky a v českém městě nemělo by býti dovoleno stavěti pomníky Josefu II. A doufáme, že také dovoleno nebude. Trosky česko-budějovického pomníku Josefova bud'ěž uklizeny do musea někam do kouta, ale ne znovu slepovány a vystavovány“.³⁵⁰

Větším problémem než samotná bysta byl její podstavec, který se ještě nacházel v městském parku. Zástupci města se dohadovali o to, komu podstavec vlastně patří. Jestli městu nebo Německému pokrokovému spolku (Deutscher Fortschrittsverein), vedeným bývalým starostou Josefem Taschkem. Tento německý spolek byl údajným nástupcem někdejšího Německého politického spolku, který se, zčásti i finančně, o vznik pomníku v roce 1883 zasloužil.³⁵¹ Zpočátku byly práce na odstranění pomníku přenechány Německému pokrokovému spolku. Kvůli nejasnostem ohledně toho, komu pomník vlastně patřil, byly práce v městských sadech zastaveny a na zasedání městské rady 18. září 1919 bylo rozhodnuto, že celý pomník případně do správy obce, která ho měla i náležitě chránit. Podstavec měl zůstat zatím v sadech a bysta měla být přesunuta do muzea.³⁵²

Budweiser Zeitung s jistou dávkou ironie okomentovaly i otázku opuštěného podstavce. 20. září 1919 přinesly zprávu o zřízení pomníku Františka Zdráhalu na tom samém místě: „Neues Denkmal. Wie verlautet, beabsichtigen die hiesigen Deutschen, an Stelle des umgestürzten Kaiser Josefs ein Denkmal des Proffesors Zdrahal zu errichten. Es soll dies ein Obelisk sein mit der Inschrift: „Dem Erwecker des deutschen Nationalbewußtseins, die dankbaren Budweiser““.³⁵³

Bysta Josefa II. měla být dle rozhodnutí radních z 18. září 1919 uložena v Jihočeském muzeu, do kterého byla donesena z Německého domu. 1. listopadu 1919 uveřejnily Budweiser Zeitung zprávu, že opuštěný podstavec má být použit k instalaci nějakého nového českého pomníku, což bylo také náležitě okomentováno: „In dieser neuen Form wird der Sockel aber stets ein Denkmal für alle Deutschen Europas bleiben ein Zeichen, wie die Deutschen in Böhmen behandelt werden. Mag diese Tat ihre Früchte tragen!“³⁵⁴

³⁵⁰ Jihočeské Listy, 13. 8. 1919.

³⁵¹ D. KOVÁŘ, *Příběhy*, s. 81.

³⁵² Budweiser Zeitung, 20. 9. 1919. Překlad: „Nový pomník. Proslýchá se, že zdejší Němci mají v úmyslu, na místě svrženého pomníku císaře Josefa zřídit pomník profesoru Zdráhalovi. Mělo by se jednat o obelisk s nápisem: Buditeli německého národního vědomí, vděční Budějovičtí.“ (I. Z.)

³⁵³ TAMTÉŽ.

³⁵⁴ Budweiser Zeitung, 1. 11. 1919. Překlad: „V této nové formě zůstane podstavec napořád pro všechny Němce Evropy památkou, znamením, jak se zacházelo s Němci v Čechách. Ať tento čin nese své ovoce.“ (I. Z.)

Otázka pomníku císaře Josefa II. byla uzavřena teprve až v roce 1926, kdy byl podstavec rozebrán a odvezen do kamenické dílny Václava Hány ve Dvořákově ulici.³⁵⁵

Společné soužití českobudějovických Čechů a Němců sice v Českých Budějovicích od převratu probíhalo klidněji než v jiných městech a obcích. I tak docházelo, zejména v první fázi 1918 – 1921, k nacionálním střetům většího i menšího rázu.

Již 4. ledna 1919 otiskly Jihočeské Listy krátkou noticku s názvem *Svrbí je kůže?*, ve které popsaly „povážlivé“ výroky německých obyvatel proti české národnosti a republice: „Každenně dochází k případům německé vyzývavosti, dokazující, že i poražený náš nepřítel nemá dobré vůle slušně se k nám chovati. Zde několik případů: Ve dnech vánočních na zdejším nádraží jakýsi cizí dragounský důstojník, spatřiv české legionáře z italské fronty, nedovedl svou protičeskou zášť opanovati a ulevil si polohlasitě slovy: „Tschechisches Gesindel“. Ale nevyplatilo se mu to. Drzý jeho výrok neušel pozornosti a odměna hned následovala: dostal facek a pohlavků co se do něho vešlo a potom utekl jako kluk. - Předevčírem jistá selka z Haklových Dvorů a její dcera bavily se spolu cestou do Č. Budějovic spíláním „české pakáží“. Však našel se energický občan, který sběsilé Němky přinutil aby s ním šly na policejní úřad, kde zavedeným výslechem vina jejich zjištěna a učiněno trestní oznámení. – Doporučujeme našim lidem, aby v každém podobném případě vystupovalo s veškerou rázností a bezohledností a za žádných okolností netrpěli ve své domovině urážení a tupení české národa.“³⁵⁶ V této době se německým obyvatelům skutečně nevyplácelo stěžovat si na Čechy a poměry v republice. Podobného charakteru byla i zpráva o příhodě, která se stala na zelném trhu v Českých Budějovicích 4. listopadu 1919: „Dne 4. t. m. na zdejším zelném trhu jakýsi Němčík ze zlosti nad drahotou zelí počal spílati republice. Dvě české ženy (paní Caháková a Čerešnovská) ale mu důkladně napravily hlavu: vzaly ho „do parády“ tak ostře, že musel urážky na místě odvolati a ještě složiti 5 K na stavbu tělocvičny Sokola českobudějovického.“³⁵⁷

Nacionální pnutí vy eskalovalo v roce 1920 hned dvakrát – 3. února a 18. listopadu. O obou událostech psala česká i německá periodika rozsáhlé články.

3. února dorazil navečer do Českých Budějovic zemský hejtman pro Deutschböhmen Rudolf Lodgman. Měl pronést řeč v místním Německém domě. Schůze

³⁵⁵ D. KOVÁŘ, *Příběhy*, s. 86.

³⁵⁶ Jihočeské Listy, 4. 1. 1919.

³⁵⁷ Jihočeské Listy, 12. 11. 1919.

byla nakonec přerušena rozvášněný českým davem a došlo k bitce. Jako první přinesly zprávu Jihočeské Listy 4. února 1920. Upozorňovaly na oprávněnost českého zásahu v Německém domě, jelikož Lodgman neustále štvál proti Československé republice a popouzel Němce proti Čechům: „Tento člověk, jenž za své velezrádné rejdy měl by seděti v žaláři, jezdí nyní po Čechách a mluví paličské řeči proti naší republice a števe německý lid zjevně ke vzpouře.“ Popis bitky od očitého svědka, který přinesly české noviny, poukazoval na to, že celou událost vyvolali Němci. Zákaz vstupu do Německého domu Čechům a údajné urážky „Ich scheiße auf die Republik“ a „Fuj, die Tschechen hinaus“ Čechy rozlítily. Jakýsi Němec (údajně doktor Wotitzký) udeřil nějakého Čecha do hlavy, „což jak se samo sebou rozumí vyvolalo velikou vřavu“. Ve schůzi již Lodgman pokračovat nemohl a raději se dal na útěk. „Židlemi mnoho Čechů krvavě zraněno, ale tyto židle pak v okamžiku byly rozlámány a části jejich staly se pak zbraněmi, jimiž obě strany do sebe bušily.“ „Vojenská policie po delší námaze zjednala klid, zatknuvší asi 60 osob.“ „Doufáme, že události českobudějovické dají příslušným kruhům direktivu, jak se k řádění dr. Lodgmanna nadále chovati.“³⁵⁸

Oproti Jihočeským Listům, které události věnovaly takřka celou jednu stránku, byly Budweiser Zeitung mnohem sdílnější. O incidentu informoval již úvodník na první stránce a články až do strany tři. Hlavní článek o krvavých událostech se nacházel na straně dva a tři. Podával informace opačného rázu s důrazem na to, že celou bitku vyvolali Češi, kteří na začátku schůze vytvořili ze židlí a křesel barikádu a ohrožovali Němce zbraněmi: „Einige der vordringenden Tschechen zogen plötzlich Armeepistolen und andere Schutzwaffen hervor und richteten sie drohend gegen die Deutschen.“ Kromě toho měli údajně Češi další zbraně, kterými napadali německé účastníky schůze, a Budweiser Zeitung vyjádřily údiv nad tím, že nedošlo k žádnému smrtelnému zranění. Dr. Lodgman ze schůze stihl uprchnout do jednoho z německých českobudějovických hostinců. Odtud se přesunul do hotelu a ranním vlakem odjel do Prahy s prohlášením: „Wenn die Verhältnisse so bleiben, wie sie sind, dann gräbt sich der tschecho-slowakische Staat sein eigenes Grab.“³⁵⁹

O deset měsíců později 18. listopadu došlo k poslednímu výraznému střetu mezi Čechy a Němci v Českých Budějovicích. Dav českých obyvatel se odebral k Německému domu a dožadoval se otevření uzamčených vrat. Po delší době jim byl

³⁵⁸ Jihočeské Listy, 4. 2. 1919.

³⁵⁹ Budweiser Zeitung, 7. 2. 1919. Překlad: „Někteří Češi vytáhli najednou vojenské pistole a jiné obranné zbraně a namířili si to hrozcí proti Němcům.“ „Pokud poměry zůstanou tak, jak jsou, potom si kope Československý stát svůj vlastní hrob.“ (I. Z.)

Německý dům otevřen. Češi vtrhli dovnitř, prohledali dům a vynesli ven všechny předměty, které připomínaly Rakousko-Uhersko, a spálili je, v lepším případě pak naházeli do Malše. Odtud se odebral zástup lidí na Lannovu třídu a potom do tiskárny Moldavia, kde zničil některé k sazbě připravené rukopisy a vynutil si na redakci Budweiser Zeitung prohlášení, že se napříště zdrží všeho protičeského štvání. Poté navštívili Češi německého poslance Leonharda Kaisera, na kterém si vynutili slib o ukončení protičeských narážek. 19. listopadu se pokračovalo v očišťování města od německého nátěru a Jihočeské Listy mohly s potěšením napsat, že „dnes mají Č. Budějovice opět již český ráz“ a doufaly, že „němečtí spoluobčané zmoudří a nebudou dávat nadále příčin k jítření českého lidu.“³⁶⁰

Budweiser Zeitung mohly vyjít až ve středu 24. listopadu. O českém útoku prakticky na vše německé a rakousko-uherské informovaly na straně 4 – 5. Pochopitelně mnohem detailněji než český tisk a vyjmenovaly vše, co Češi zničili během takřka tří denního řádění, včetně německých nápisů na obchodech.³⁶¹

Kromě těchto dvou událostí se v Českých Budějovicích během 20. let nic podobného, co by vysloveně svědčilo o nenávisti mezi českobudějovickými Čechy a Němci, neopakovalo. Z novinových zpráv různého charakteru jsou více než zprávy vyloženě nesnášenlivé povahy k vidění články plné ironie, drobnějších výtek a provokace.

Velice rádi upozorňovali redaktori německých novin na to, co se druhé straně nevedlo. Budweiser Zeitung okomentovaly v článku *Budweis in der Republik* stav budějovických chodníků při náledí a sněhu, přičemž vinily českou správu z neschopnosti zajistit úklid, což se za nadvlády Němců nedělo: „Budweis in der Republik. Wer sich einen Begriff davon machen will, in welche Hände Budweis gefallen ist, der braucht nur bei Schneewetter oder Frost durch die Straßen in unserer ehemals reinen Stadt spazieren zu gehen. Die Straßen werden einfach nicht gereinigt und bei Glatteis ist es lebensgefährlich, die Bürgersteige zu betreten, da sich niemand darum kümmert, das Glatteis zu bestreuen. Dafür wuchert hier üppig eine hinterhältige Buschjournalistik und alles Deutsche wird schamlos vergewaltigt. Das ist Kultur...“³⁶²

³⁶⁰ Jihočeské Listy, 20. 11. 1920.

³⁶¹ Budweiser Zeitung, 24. 11. 1920.

³⁶² Budweiser Zeitung, 22. 11. 1919. Překlad: „České Budějovice v republice: Kdo si chce udělat představu o tom, v jakých rukou jsou Budějovice, tomu stačí udělat si procházku po ulicích našeho dříve čistého města za zimního počasí a mrazu. Ulice nejsou jednoduše čištěny a při ledovce je životu nebezpečné chodit po chodníku, jelikož se nikdo nestará o posypání námrazy. Rozmáhá se zákeřná žurnalistika píšící o Němcích a vše německé se nestydatě znásilňuje. To je kultura.“ (I. Z.)

Jiným příkladem vzájemného popichování bylo údajné zapojení Německého domu do německých smutečních akcí vyvěšením černého praporu na památku 4. března 1919, jak informovaly Jihočeské Listy 12. března 1919: „Černý prapor na Německém domě v Č. Budějovicích zavlál ve dnech právě minulých – prý na znamení smutku následkem událostí ve zněmčeném území. Je to provokace, neboť tekla-li krev, tekla také krev českých vojáků a smutné ty události byly vyvolány německým zákeřnictvím vůči Československé republice. Vina za prolitou krev padá úplně na hlavy německých štváčů.“³⁶³

Taková provokace německé strany nezůstala bez odpovědi a už 14. března otiskly Budweiser Zeitung odpověď na článek v Jihočeských Listech s vysvětlením, že černá vlajka byla za zemřelého školního inspektora Hokeho: „Tschechische Kreise in Budweis sollen in große Aufregung darüber geraten sein, daß am Deutschen Hause eine schwarze Fahne angeblich als Zeichen für die am 4. März 1919 in Deutschböhmen getöteten Deutschen gehitzt wurde, da dies eine Provokation usw. bedeute. Es ist allgemein bekannt, daß die Trauerfahne am Deutschen Hause jedesmal beim Ableben eines Mitgliedes des Geselligkeitsvereines gehitzt ist. Diesmal handelte es sich um das Ableben des Herrn Schulinspektors Hoke. Wenn gewisse Herren in Budweis den Deutschen eines anhängen wollen, dann mögen sie zunächst die Stichhältigkeit der Gründe hierfür prüfen, sonst ist das Ergebnis ihrer Angriffe eine Blamage.“³⁶⁴

Tu a tam docházelo k celkem kuriózním situacím. Budweiser Zeitung upozorňovaly 27. září 1919 na prodavače, který na svém pronajatém místě u vstupu do pivovarské zahrady rozvěsil černo-červeno-žluté opice. Tuto provokaci okomentovaly Budweiser Zeitung starým pořekladem „Was der Mensch selbst ist, das denkt er auch von anderen.“³⁶⁵

Po sčítání lidu 15. února 1921 bylo konečně zjištěno, kolik mají České Budějovice obyvatel. Výsledky byly oběma stranami napjatě očekávány. Hlavně Němcům šlo o to dokázat, že ve městě žilo v té době minimálně 20 % německého obyvatelstva, čímž by podle jazykového zákona z roku 1920 mohli s úřady jednat ve svém rodném jazyce. Jejich přání se nevyplnilo. Ve městě žilo celkem 43 361 obyvatel

³⁶³ Jihočeské Listy, 12. 3. 1919.

³⁶⁴ Budweiser Zeitung, 14. 3. 1919. Překlad: „České kruhy v Budějovicích byly rozezleny nad tím, že na Německém domě byla vyvěšena černá vlajka, údajně jako symbol za zabitě Němce v Deutschböhmen 4. března, tudíž se mělo jednat o provokaci. Je všeobecně známo, že smuteční vlajka je vyvěšena pokaždé, když zemře člen Geselligkeitsvereinu. Tentokrát se jedná o úmrtí školního inspektora Hokeho. Určití pánové z Budějovic by si měli nejdříve zjistit opodstatněnost důvodů, jinak je výsledek jejich útoku akorát ostudou.“ (I. Z.)

³⁶⁵ Budweiser Zeitung, 27. 9. 1919. Překlad: „Co člověk sám je, to si myslí i o druhých.“ (I. Z.)

a z toho bylo 7 415 Němců a 35 831 Čechů.³⁶⁶ Němci tedy tvořili zhruba 17 % z celkového počtu. Obecní zastupitelstvo se na základě sčítání obyvatelstva rozhodlo, že bude úřadovat pouze česky³⁶⁷, což místní Němci nesli s velkou nelibostí.

V roce 1922, ve čtvrtém roce trvání republiky, došlo ale k doposud nevídané věci. Česká a německá strana se domluvily na společné oslavě 28. října. Na plakátu otištěném 27. října v Jihočeských Listech byly podepsány vedle českých politických stran i německé – Deutsche Einheitspartei a Deutsche sozial-demokratische Partei. Jak dále dodávaly Jihočeské Listy: „Zástupci těchto stran ve společné schůzi, svolané okresní správní komisí, prohlásili svůj souhlas se společnou oslavou a nečinili si žádných výhrad a výminek.“ Společnou oslavu odmítli pouze českoslovenští socialisté.³⁶⁸ V dalším vydání z 31. října byla oslava popsána bez jakékoli zmínky o Němcích. Podobně na tom byly i Budweiser Zeitung, které o společné oslavě nijak zvlášť neinformovaly. Němci ze severu Čech tuto česko-německou spolupráci velice ostře odsoudili.³⁶⁹

Ve druhé polovině 20. let se česko-německé vztahy v Českých Budějovicích nijak výrazně neměnily, o čemž svědčí i obsahy článků v obou periodikách. I nadále se objevovaly články provokativního rázu.

Za zmínku stojí dvě události roku 1927, které byly pro Němce i Čechy velice významné. V tomto roce slavil 27. července osmdesáté narozeniny vůdce Čechů Dr. August Zátka a zároveň vůdce českobudějovických Němců Josef Taschek slavil 31. července sedmdesát let. Obě periodika ve slavnostní dny věnovala svým vůdcům první strany a samozřejmě je vykreslily v co nejlepším světle. Česká i německá periodika se zmínila o narozeninách obou osobností.

Jihočeské Listy připomněly narozeniny Josefa Taschka celkem nelichotivě: „Josef Taschek, vůdce Němců českobudějovických, dovršuje zítra – 31. t. m. – sedmdesát let věku. Jest tedy o 10 let mladší než vůdce Čechů budějovických, ale jistě nemůže tak radostně slaviti své narozeniny jako dr. Aug. Zátka, který podívá-li se zpět na své dílo, může být hrd, neboť dílo jeho se zdařilo. Pan Taschek to o svém díle říci nemůže, neboť – to zašlo, zborťilo se, ztroskotalo. Proč? Protože nebylo stavěno na solidních základech, nýbrž na násilí, bezpráví, klamu.“³⁷⁰

³⁶⁶ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 61.

³⁶⁷ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 75.

³⁶⁸ Jihočeské Listy, 27. 10. 1922.

³⁶⁹ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 62.

³⁷⁰ Jihočeské Listy, 30. 7. 1927.

Budweiser Zeitung informovaly zcela neutrálně o plánovaných oslavách Zátkovo narozenin, pobouřil je však zmíněný článek o Taschkovo nezdařeném díle. Reagovaly na něj až 14. ledna 1928. Autor článku především zdůraznil jednu důležitou skutečnost, že vděčnost, kterou prokazovali Češi Zátkovi, byla zčásti způsobena výčitkami svědomí, když byl po obecních volbách v červnu 1919 odsunut na vedlejší kolej místo toho, aby se stal starostou: „Das Eine steht aber fest: zwischen der Dankbarkeit der Deutschen ihrem langjährigen Führer gegenüber und jener der Tschechen Dr. Zátka gegenüber besteht ein großer Unterschied: Taschek mußte als Bürgermeister abtreten, Dr. Zátka hätte nach dem Umsturz Bürgermeister werden können – da schob man ihn zur Seite! In diesem Falle könnten die „Jihoč. Listy“ mit viel mehr Berechtigung von unerfüllten Hoffnungen berichten.“³⁷¹

Ještě v jubilejním roce upozorňovaly Jihočeské Listy na různé nešvary, které do Československé republiky již nepatřily, jako byla například i znalost českého jazyka německých obyvatel. Kritice tak neunikla výloha jisté paní Kaufmannové na Náměstí Svobody: „Ve výkladní skříní pí. Kaufmannové na náměstí Svobody v našem městě vyvěšena byla v těchto dnech tato ohláška: „zde se primou dwa swobodný Pani na Bitt a na zdravu.“ – Tato cedule měla by býti uschována v muzeu na doklad, jaké vážnosti požívala čeština v desátém jubilejním roce Českosl. republiky.“³⁷²

Česká periodika dokázala ale i pochválit. Když byl 27. října 1928 slavnostně ozdoben Německý dům, zmínily se o tom Jihočeské Listy hned na první straně.³⁷³

Přes všechny šarvátky, popichování a ironické poznámky si uchovali českobudějovičtí Češi a Němci korektní vztahy.

Jedním z největších témat na stránkách novin se stala otázka českého a německého školství, která zasahovala do každé rodiny.

Budweiser Zeitung se snažily neustále zdůrazňovat útisk německého školství. Od prvních převratových dnů nastal masivní odchod dětí do českých škol. Skoro tisíc školou povinných dětí opustilo do konce roku 1918 německé školy a přešlo do českých. Jihočeské Listy tuto velikou změnu okomentovaly slovy: „To je nejlepší důkaz, jakým „německým“ městem byly České Budějovice.“³⁷⁴

³⁷¹ Budweiser Zeitung, 14. 1. 1928. Překlad: „Jedno je ale jisté: Mezi vděčností Němců svému dlouholetému vůdci a vděčností Čechů k Dr. Zátkovi je jeden veliký rozdíl: Taschek musel jako starosta odstoupit. Dr. Zátka mohl být po převratu starostou, ale byl odsunut na stranu! V tomto případě by měly Jihočeské Listy více informovat o nesplněných nadějích.“ (I. Z.)

³⁷² Jihočeské Listy, 31. 3. 1928.

³⁷³ Jihočeské Listy, 31. 10. 1928.

³⁷⁴ Jihočeské Listy, 6. 9. 1919.

Německé třídy zely hlavně v popřevratových letech prázdnotou. Z tohoto důvodu byly německé školy zavírány nebo slučovány³⁷⁵, což přirozeně vedlo k rozčilení německého obyvatelstva. Budweiser Zeitung otiskovaly články, které měly dokázat, jak na tom bylo českobudějovické německé školství špatně.

V německých i českých novinách bylo v době zápisů do škol apelováno na to, aby rodiče zapsali dítě do české/německé školy nebo opatrovny (mateřská škola) a tím splnili povinnost vůči své národnosti, jak hlásaly Budweiser Zeitung 1. dubna 1919, kdy nabádaly německé rodiče, aby zapisovali své děti do německé mateřské školky³⁷⁶, jedině na Lineckém předměstí: „Die Einschreibungen in den einzigen deutschen Kindergarten in der Linzervorstadt, vorläufig im Hause Linzerstraße Nr. 92 „beim Balik“, welcher am 1. April eröffnet wird, werden täglich im Schulhause, Hardtmuthgasse 32, vorgenommen. Es ist nationale Ehrenpflicht deutscher Eltern, ihre Kinder dem deutschen Kindergarten zuzuführen.“³⁷⁷

Jihočeské Listy zase upozorňovaly své čtenáře, že budou „neúprosně trvatí na tom, aby ani jedině dítě českého původu nebylo svému národu odcizováno na škole německé“, čímž si rýply do stavu před převratem, kdy byli Češi nuceni svými německými zaměstnavateli dávat děti do německých škol.³⁷⁸ Vedle toho zdůrazňovaly, že německému školství se vůbec nevedlo v Českých Budějovicích špatně, jak tvrdil německý tisk: „Všecky německé školy v Č. Budějovicích mají krásné budovy“, „všecky ty školy byly pomůckami bohatě vypraveny“, ale jak ironicky Jihočeské Listy nakonec dodaly, „chybí německým školám jedno, a to jsou děti.“³⁷⁹

Úbytek dětí v německých školách v době zápisu odůvodňovaly Budweiser Zeitung také tím, že jsou německí rodiče nuceni zapisovat své děti do českých škol, což dokládaly historkou, která se stala chudé Němce, když chtěla své dítě zapsat do německé školy: „Eine arme deutsche Frau, die in einer der Armenwohnungen untergebracht ist, kommt mit ihrem Söhnlein, um es von der deutschen Schule

³⁷⁵ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 91.

³⁷⁶ Budweiser Zeitung, 3. 1. 1919. Z jednání obecní správní komise ze 31. prosince vyplývalo, že z původně patnácti německých školek bylo jedenáct zrušeno. Zbylé čtyři měly v průměru 50 dětí. Čeští rodiče byli zároveň vyzváni, aby dávali své děti pouze do českých opatroven. Českých školek bylo v Českých Budějovicích sedm a o zřízení osmé bylo rozhodnuto, přičemž na každou českou opatrovnu připadalo 60 dětí.

³⁷⁷ Budweiser Zeitung, 1. 4. 1919. Překlad: „Záписы do jedině německé mateřské školky na Lineckém předměstí, předběžně v domě v Linecké ulici č. 92 „U Balíka“, která bude otevřena 1. dubna, jsou denně konány v budově školy v Hardtmuthovo ulici 32. Je národní povinností německých rodičů přivést své děti do německé školky.“ (I. Z.)

³⁷⁸ Jihočeské Listy, 31. 10. 1918.

³⁷⁹ Jihočeské Listy, 17. 9. 1919.

abzumelden, wobei sie weinend klagt, daß sie die Wohnung verliert, wenn sie ihr Kind in der deutschen Schule läßt.“³⁸⁰ Nakolik byla tato výpověď pravdivá, nelze s určitostí říct, jelikož obě periodika měla sklon v určitých záležitostech značně přehánět a drammatizovat.

S úbytkem dětí se však musela během 20. let vyrovnávat německá i česká strana. Jihočeské Listy přinesly 23. září 1925 článek s názvem *Pravda o utlačování německého školství*, ve kterém jednak kritizovaly Němce, že viní Čechy z útisku a jednak na číslech dokazovaly, že úbytek dětí byl všeobecný, tudíž zavírání německých škol se muselo dít zčásti i přirozeně. V roce 1914 se nacházelo v českých zemích přibližně 1 140 000 dětí školou povinných. Z toho bylo na německých školách v roce 1914 necelých půl milionu německých dětí a českých okolo 700 000. V roce 1925 bylo školou povinných dětí pouze okolo 726 000, tudíž došlo až k třetinovému úbytku dětí. Na německých školách bylo v tomto roce zhruba 245 000 a českých okolo 480 000. Z toho důvodu muselo dojít i k úbytku škol a tříd. Po restrikci pak v průměru připadalo na jednu českou třídu 38 žáků a na německou 39 žáků, tudíž o útlaku německého školství nemohlo být ani řeči.³⁸¹

Každé uzavření německé školy a otevření školy české bylo na stránkách novin komentováno. V několika případech došlo i na hádky mezi oběma periodiky.

Uzavření německé školy v Boršově nad Vltavou se stalo jablkem sváru mezi oběma periodiky na několik čísel.³⁸² Jihočeské Listy přinesly 5. února 1919 zprávu o tom, že v Boršově nad Vltavou je stále vydržována německá škola pouze pro tři děti: „Zní to jako žert, ale je to pravda. V ryze české obci Boršově u Čes. Budějovic vydržována jest ještě dnes expositura školy německého Schulvereinu, a to ne pro děti z Boršova resp. školní obce boršovské, nýbrž pro děti z blízkého, rovněž ryze českého Poříčí. Školu tu navštěvují tři děti. Doufejme, že tato ostuda – německá přelejvárna v ryze české obci – konečně aspoň nyní zmizí, a to už na vždy.“³⁸³ Příslušné orgány nejspíše vzhledem k této výtce zapracovaly rychle a již 12. února se mohla veřejnost dočíst, že „tato boršovská ostuda už existovati přestala, ježto už neměla vůbec žádných žáků. Dva z oněch tří přestoupili do školy české (jsou to Češi) a zbývajcímu jedinému

³⁸⁰ Budweiser Zeitung, 20. 9. 1919.

³⁸¹ Jihočeské Listy, 23. 9. 1925.

³⁸² Redaktoři Jihočeských Listů často upozorňovali českou veřejnost na přebytné německé školy v Českých Budějovicích a jeho okolí. Každé zřízení české školy naopak slavnostně popsaly s poukazem na nezadržitelný postup češství. Budweiser Zeitung naopak zdůrazňovaly nadbytečné zřizování českých škol, které měly sloužit k počestřování určitého místa a tím způsobovaly úpadek němectví.

³⁸³ Jihočeské Listy, 5. 2. 1919.

žáků bylo by tu samotnému smutno, pročež přestoupil do něm. školy v sousedních Homolech a tím sláva boršovské německé školy zhasla docela.³⁸⁴ Budweiser Zeitung o osudu německé školy podaly velice krátkou zprávu, která ovšem uváděla špatné počty německých žáků: „Payreschau. (Schließung der Schule). Die hier vom Deutschen Schulverein erhaltene Schulexpositur, welche stets bei 40 Kindern zählte, ist tschechischerseits geschlossen worden.“³⁸⁵ Na takovou zprávu musely Jihočeské Listy reagovat a 22. února otiskly reakci: „Vědomě lže „Budweiser Zeitung“ tvrdí-li v posledním čísle, že schulfereinská škola v Boršově, která „čítala vždy 40 žáků“, byla Čechy (tschechischerseits) uzavřena. Pravda jest, že škola ta měla v poslední době jen tři žáky a když z těch dva odešli a zbyl tu jen jeden, Němci školu sami zavřeli. A je to tak v pořádku, neboť ryze česká obec Boršov naprosto nepotřebuje německé školy.“³⁸⁶

Podobně vášně vyvolalo zřízení české školy v Šindlových Dvorech, které platily za německé: „Česká škola v Šindlových Dvorech byla dne 25. t. m. slavnostním způsobem odevzdána svému účelu. Obec Šindlovy Dvory, do nedávna jedna z bašt tak zvaného německého ostrova českobudějovického oděla se ke dni tomu ve sváteční roucho. S mnohých stavení vlály prapory českých barev a u vchodu do obce zřízena slavobrána, zdobená slovanskými a českými praporky.“... „Nelze nevzpomenouti obětavosti českých občanů v Šindlových Dvorech. Nechtěli čekat s otevřením školy až na začátek školního roku, nýbrž trvali, aby škola byla otevřena neprodleně a sami obětavě provedli veškeré práce, jichž k úpravě místností pro školu bylo zapotřebí. Že bylo v Šindlových Dvorech, obci považované do nedávna za dobře německou, české školy potřeba, dokázáno tím, že již dnes má škola ta přes 60 žáků, vesměs to děti české národnosti.“... „Fakt ten nasvědčuje tomu, že „německý ostrov“ na Českobudějovicku se počíná už doopravdy utápět v českém moři.“³⁸⁷ Budweiser Zeitung se dotkly zejména poslední věty zprávy o zřízení české školy a reagovaly na to slovy: „Was tschechisch ist, mag tschechisch bleiben. Aber was nicht tschechisch war und ist, da sollen auch die Tschechen nicht verlangen. Das was historisch den Deutschen gehört, mag nach historischen Rechte denen bleiben, die es besessen haben.“³⁸⁸ Tato poznámka pro změnu rozlítla redaktory Jihočeských Listů a reakce na sebe nenechala dlouho čekat:

³⁸⁴ Jihočeské Listy, 12. 2. 1919.

³⁸⁵ Budweiser Zeitung, 18. 2. 1919. Překlad: „Boršov (uzavření školy). Tamní zachovávaná expositura školy německého Schulvereinu čítající 40 dětí byla českou stranou uzavřena.“ (I. Z.)

³⁸⁶ Jihočeské Listy, 22. 2. 1919.

³⁸⁷ Jihočeské Listy, 28. 5. 1919.

³⁸⁸ Budweiser Zeitung, 30. 5. 1919. Překlad: „Co je české, ať českým zůstane. Ale co české nebylo a není, to nemají právo Češi požadovat. To, co historicky patří Němcům, ať jim podle práva zůstane, jelikož to měli v držení.“ (I. Z.)

„Zbytečná připomínka: Čechové nikdy nikde nezřizovali české školy pro německé děti, nýbrž vždy jen pro děti své, české. Také německé dítě v české škole je vzácností. Za to školy německé u nás namnoze vykazovaly do nedávna až 70 i více procent dětí národnosti české. To teď musí přestat a proto velmi mnoho německých škol zanikne nedostatkem žáků.“³⁸⁹

Další podobné diskuze mezi periodiky ohledně zřizování či rušení škol, stavu německého a českého školství, počestování a jiném útisku by se daly dohledat napříč celým desetiletím. Škola jako vzdělávací instituce byla tématem, které českobudějovickou veřejnost zajímalo o to víc, že České Budějovice měly školských zařízení veliké množství. Kupříkladu po Praze a Brně měly České Budějovice největší počet středních škol, a to čtrnáct.³⁹⁰

Společné soužití Čechů a Němců doznalo v rámci Českých Budějovic stejných změn jako v celé Československé republice. Snad jen s tím rozdílem, že zde došlo k rychlejšímu uklidnění poválečných česko-německých vášní, které až na dva násilné střety v roce 1920, nebyly až do počátku 30. let nějak výrazné.

Ze všech výše uvedených článků je patrné, že přirozeně muselo docházet k drobnějším vzájemným kolizím, ale když se odhlédne od snahy novin udělat i z nepodstatné zprávy senzaci, nebyla 20. léta v Českých Budějovicích z česko-německého pohledu nijak bouřlivá.

³⁸⁹ Jihočeské Listy, 4. 6. 1919.

³⁹⁰ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 95.

5. Volby do obecních zastupitelstev 1919 v Českých Budějovicích z pohledu novinářů

První volby v samostatné Československé republice byly významným mezníkem pro veškerou tehdejší československou veřejnost.

Obecní volby v roce 1919 měly sehrávat rozhodující roli tím, že suplovaly parlamentní volby, které se uskutečnily až v roce 1920 a lidé všech národností na československém území na ně upíraly svou pozornost také z toho důvodu, že právě především zastupitelstva a jiné samosprávné orgány určovaly život obyvatel určitého města, obce či vesnice více než politické ústředí z Prahy.

Němci sice navenek zachovávali pózu odmítání republiky a projevy mnohých nacionálních německých politiků byly plné slov o tom, že se nikdy nevzdají svých tužeb po právu na sebeurčení, ale volby do obecních zastupitelstev viděli jako šanci, jak získat alespoň částečně možnost ovlivňovat lokální moc ve zněmčených oblastech. Spoléhali se na to, že díky poměrnému volebnímu systému se odrazí v obecních radách skutečné národnostní složení státu.³⁹¹ A tak se český i německý tábor pustil do předvolebního zápasu o získání co nejvíce mandátů v budoucích zastupitelstvech.

České Budějovice nebyly výjimkou. I zde se strhnul volební zápas mezi politickými stranami, který se mnohdy zvrtnul i do podoby fyzických útoků, to když se řečníci na volebních schůzích vyjadřovali příliš radikálně a posluchači nemínili takové vystupování déle snášet. Někdy došlo i k vřavě, kterou nebylo možné utišit. V takových chvílích musel zakročit úředník politické správy a schůzi rozpustit. Na schůze se často chodilo s holí nebo pro všechny případy s boxem v kapse.³⁹²

Veřejné mínění při volbách ovlivňovala zásadním způsobem i média. Tak tomu bylo i v případě obecních voleb v roce 1919 v Českých Budějovicích. Německá a česká periodika, která byla orgány politických stran, byla nejaktivnější. V předvolebním období otiskovala štvavé články proti ostatním politickým stranám. Po volbách připisovala případný neúspěch na vrub pomlouvačným článkům jiných periodik.

Hlavní otázkou tedy bylo, jaká byla předvolební a povolební atmosféra v *Budweiser Zeitung* a *Jihočeských Listech*?

Obě periodika, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, byla ideově více či méně spřízněná s politickými stranami. *Budweiser Zeitung* byly orgánem liberální

³⁹¹ J. W. BRÜGEL, *Němci*, s. 169.

³⁹² F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 53.

Německé pokrokové strany a Jihočeské Listy podporovaly Československou národní demokracii. Při prvních obecních volbách však vyjádřily Jihočeské Listy svou podporu Národní radě Čechů českobudějovických poté, co nevyšla jednání o společné kandidátce s Československou národní demokracií.³⁹³ Podrobněji bude o tomto sporu a roli Dr. Augusta Zátky v něm pojednáno později. Již v parlamentních volbách 1920 se postavily Jihočeské Listy na stranu Československé národní demokracie a až do konce 20. let ji podporovaly při všech obecních i parlamentních volbách.

Od začátku roku 1919 se začaly v novinách objevovat první zprávy, které signalizovaly blížící se volby. Jihočeské Listy přinesly 25. ledna zprávu o schůzi Národního shromáždění z 21. ledna, při které bylo rokováno o programovém prohlášení vlády a následně byl projednáván i volební řád do obcí. Jeho hlavními zásadami byly možnost jít k volbám ve 21 letech, tříměsíční usedlost ve volebním místě, přiznání volebního práva i ženám a vojákům, hranicí pro volitelnost se stal 26. rok.³⁹⁴ O volebním řádu se jednalo i v nadcházejících schůzích a 31. ledna vstoupil zákon s mírnými obměnami v platnost.³⁹⁵

Existovala volební povinnost. Pouze lékaři, osoby straší 70 let, nemocní, osoby, které by byly v den volby vzdáleny od místa volby nejméně 25 km nebo v důsledku zdržení či přerušení dopravy, byli osvobozeni od této povinnosti.³⁹⁶ Zákon stanovoval také podmínky pro volitelnost, důvody, kdy nemohl jít občan k volbám a mnoho dalších povinností a pokynů.³⁹⁷

Řád volební v obcích z 31. ledna spolu s Novelou k obecním zřízením ze 7. února 1919 upravovaly některé dosavadní záležitosti v samosprávě a zaváděly nové zvyklosti. Především byl většinový volební systém nahrazen poměrným, což zapříčinilo rozdrobení samosprávného tělesa do stran různé velikosti a významu. Nově se rozlišovali zastupitelé ne podle národnosti, ale podle politické příslušnosti. Obecní (městský) výbor byl přejmenován na obecní (městské) zastupitelstvo, obecní (městské)

³⁹³ Jihočeské Listy, 31. 5. 1919.

³⁹⁴ Jihočeské Listy, 25. 1. 1919.

³⁹⁵ Stenoprotokoly schůzí Národního shromáždění československého 1918–1920 <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/> [cit. 24. 5. 2011].

³⁹⁶ V případech, kdy se nemohli občané účastnit voleb, zaslali svou omluvu přímo na městský obecní úřad: „Velectěnému Městskému obecnímu úřadu v čes. Budějovicích. Oznamuji tímto, že mě není možno súčasnití se voleb do obecního zastupitelstva v čes. Budějovicích dne 15/6 konané, neboť jsem zaměstnán na regulaci potoku Jetětického v okrese Milevském. S úctou Václav Rozum t. č. Podolsko p. Bernardice u Tábora 222. Bytem v českých Budějovicích Lannovo nábřeží 829.“ SOKA České Budějovice, AM ČB, Obecní volby 1919–1920 (vyhlášky, příprava voleb, seznamy voličů), inv. č. 5958, kart. 602.

³⁹⁷ Znění Řádu volebního v obcích České Republiky http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0302_05.htm [cit. 24. 5. 2011].

představenstvo se nově nazývalo obecní (městská) rada. Volební období městského výboru bylo stanoveno na čtyři roky. Postavení starosty přestalo být dominantním, jako bývalo v době monarchie a starosta se stal také jedním z členů městské rady, klíčového orgánu městské samosprávy.³⁹⁸

Obecní zastupitelstvo mělo pravomoc rozhodovat o záležitostech obce v oblasti obecního jmění, rozpočtů, ročních účetních bilancí, mohlo měnit obecní hranice, kontrolovalo hospodaření obce, volilo členy obecní rady, propůjčovalo domovské právo, jmenovalo čestné občany, ustanovovalo zástupce města ve správních záležitostech, užívalo patronátních práv či volilo důvěrníky pro spory.³⁹⁹

Volby do obecních zastupitelstev byly stanoveny v okrese České Budějovice na 15. června a 22. června 1919, přičemž volba v samotných Českých Budějovicích připadla na 15. 6.⁴⁰⁰ Počet mandátů stanovený podle počtu obyvatel v obcích určil pro České Budějovice 42 mandátů, které odpovídaly 50 000 obyvatelům. Z původních 36 českobudějovických zastupitelů stoupl počet o šest.⁴⁰¹ Město bylo rozděleno na devět volebních obvodů a v každém z nich se v době voleb nacházela dvě volební místa.⁴⁰²

Během března byly obyvatelům Českých Budějovic rozdány sčítací listiny, které sloužily k soupisu voličů v dané oblasti.⁴⁰³ Na základě těchto listin se vytvářely voličské seznamy, které byly poté vystaveny k nahlédnutí na radnici po dobu čtrnácti dní. Po tuto dobu mohly být podávány případné reklamace⁴⁰⁴ ohledně údajů v seznamech. Ten, kdo v některém ze seznamů nebyl uveden, nemohl jít k volbám.⁴⁰⁵ 10. května uveřejnily Jihočeské Listy zprávu o počtech voličů v celém českobudějovickém okrese: „V Č. Budějovicích jest 24. 000 voličů, v seznamech zanesených. V okrese česko-

³⁹⁸ Pavel KOBLASA, *Osudy a složení českobudějovického městského zastupitelstva v letech 1918-1939*, in: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám Královského města Českých Budějovic, České Budějovice 2005, s. 143.

³⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 143-144.

⁴⁰⁰ Jihočeské Listy, 9. 4. 1919.

⁴⁰¹ Jihočeské Listy, 29. 1. 1919.

⁴⁰² Budweiser Zeitung, 11. 4. 1919.

⁴⁰³ Jihočeské Listy, 22. 3. 1919.

⁴⁰⁴ Nejčastěji reklamovali obyvatelé města nezanesení jejich jména do voličských seznamů, popřípadě špatně zapsané jméno osoby: „Ritt Anna manželka obchodníka Náměstí Svobody č. 16/13 není zanesena v seznamu – manžel Frant. Ritt žádá rekl. ze dne 15./5. 1919 o zařazení.“ „Forcher Josefina Nová ul. 330 rekl. ze dne 14./5. 1919 – pod běž. č. 1308 – v. vol. obvodu jest zanesena jako Forscher má správně znění Josefina Forcher.“ V roce 1919 byly používány ještě podací protokoly v německém jazyce jako Einreichungs-Protokoll. SOKA České Budějovice, AM ČB, Volební reklamace, stížnosti k městské reklamační komisi 1914-1919, inv. č. 5959, kart. 614.

⁴⁰⁵ Jihočeské Listy, 12. 4. 1919.

budějovickém jest okrouhle 94. 000 voličů českých a 24. 000 německých...“⁴⁰⁶ Tak výjimečná událost, jako byly první svobodné volby, si zasluhovala i nové volební urny, tak město pořídilo nové dřevěné, tmavě natřené.⁴⁰⁷

V Českých Budějovicích kandidovaly po počáteční nejistotě tyto politické strany: Československá sociálně demokratická strana dělnická, na společné kandidátce byli čeští národní socialisté, s nimi česká strana pokroková a socialistická Modráčková frakce⁴⁰⁸, dále pak Československá národní demokracie, Československá strana lidová a Národní rada Čechů českobudějovických. Německé politické strany vytvořily až na Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou společnou kandidátku, ve které byly představitelé nacionálů, pokrokářů a křesťanských socialistů.⁴⁰⁹

Mezi těmito stranami se strhnul veliký volební boj. Agitovalo se všude a vznikalo i mnoho různých agitačních letáků. Situace šla tak daleko, že ministerstvo školství a národní osvěty zakázalo agitaci na školách ze strany učitelů: „Tato okolnost buď vždycky respektována! Není přípustno, aby byla prováděna ve třídách ve vyučování agitace ani řečí ani tiskem“.⁴¹⁰

Předvolební souboj se promítal na stránky všech českobudějovických periodik. Nešlo však pouze o souboj Čechů a Němců proti sobě, ale jak Jihočeské Listy poznamenaly v úvodníku *Obec a politika* ze 14. června 1919: „Letos ponejprve povedeme my Čechové budějovičtí o naši radnici boj ne již s Němci, nýbrž sami mezi sebou.“⁴¹¹ Jihočeské Listy nabádaly politické strany a jejich periodika k zachování taktu slušnosti a k nepřekrucování skutečností⁴¹², těsně před volbami nazvaly předvolební agitaci jako vyšinitou z mezí solidnosti a slušnosti a „jarmarečním pokřikem“.⁴¹³

Třebaže se v Jihočeských Listech objevovaly útoky na Němce, nebyly tak ostré jako výpady proti oběma socialistickým stranám. V tomto ohledu si byly Jihočeské Listy a Budweiser Zeitung podobné, obě napadaly socialistické strany své národnosti.

Aféra, které věnovaly Jihočeské Listy největší pozornost, byla překažená schůze poslance za sociální demokracii a redaktora Práva Lidu Josefa Stivína. 26. března se

⁴⁰⁶ Jihočeské Listy, 10. 5. 1919.

⁴⁰⁷ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 53.

⁴⁰⁸ Poslanci Josef Modráček a Josef Hudec vystoupili ze sociální demokracie, jelikož nesdíleli ve straně vzrůstající se levicové názory a založili Socialistickou stranu československého lidu pracujícího. Více Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 69.

⁴⁰⁹ Jihočeské Listy, 18. 6. 1919.

⁴¹⁰ Jihočeské Listy, 16. 4. 1919.

⁴¹¹ Jihočeské Listy, 14. 6. 1919.

⁴¹² Jihočeské Listy, 4. 6. 1919.

⁴¹³ Jihočeské Listy, 14. 6. 1919.

konalo o sedmé večer předvolební shromáždění v sále „Budějovické pivnice“. Na tomto shromáždění měl promluvit i Josef Stivín, ale nedostal se dál než k pozdravu publika. Stivín se veřejně zastával Aloise Muna, který byl známým agitátorem za bolševické hnutí a byl za své radikální vystupování i několikrát vězněn. Dav lidí začal Stivínovi nadávat a hrozit, tak nezbylo nic jiného než schůzi ukončit. Stivín se ještě nějakou dobu skrýval v budově kina Grand-Bio⁴¹⁴. O něco později odjel z města. „Přijel, viděl ale – nezvítězil, odešel schlípen a poražen. České Budějovice daly mu velmi najevo, že zde není půda pro extrémní bolševismu.“⁴¹⁵

O různých nešvarech socialistů informovaly Jihočeské Listy i těsně před volbami. Článek *Socialistický kat* z 11. června sice popisoval případ, který se stal v Kolíně, ale vznikl s cílem poškodit socialistické strany: „V Kolíně uspořádali socialisté demonstrační průvod proti drahotě. V čele nesena šibenice, vedle níž šel červeně oděný kat se sekerou. Tři dny po demonstraci byl „kat“ zatčen ježto vyšlo na jevo, že provozuje lichvářské obchody s petrolejem a že za války prodával pytel mouky za 1000 K. Povedený socialista.“⁴¹⁶

Ostatní české politické strany nechávaly Jihočeské Listy celkem chladnými, až na pár výjimečných případů, jako byl případ paní Janáčové, agitátorky za Československou stranu lidovou v Českých Budějovicích. Tato žena byla usvědčena, ač známá „předříkávačka modliteb a nábožných písní u Mariánské sochy“, z toho, že kupovala a dávala do oběhu pašované německo-rakouské dvoukoruny nejnovějšího (květnového) vydání. Jihočeské Listy si na závěr zprávy neodpustily ironickou otázku, a to: „Jak se to srovnává s „katolickým“ svědomím paní Janáčové, takto okrádati Československou republiku?“⁴¹⁷

Koho se však Jihočeské Listy zastávaly v obecních volbách 1919, to byla zpočátku Československá národní demokracie a později Národní rada Čechů českobudějovických. Jak k této změně došlo, lze vytušit z novinových zpráv.

V sobotu 17. května otiskly Jihočeské Listy článek, který informoval čtenáře o tom, že Dr. August Zátka nejspíše nebude ve volbách kandidovat za žádnou stranu, nad čímž vyjádřily Jihočeské Listy veliké politování.⁴¹⁸ O týden později zkritizovaly Jihočeské Listy národní demokracii za její lhostejnost nad faktem, že Dr. Zátka nehodlal

⁴¹⁴ Kino Grand Bio se nacházelo na Mariánském náměstí. F. RADA, *Když se psalo c. k.*, s. 169.

⁴¹⁵ Jihočeské Listy, 29. 3. 1919.

⁴¹⁶ Jihočeské Listy, 11. 6. 1919.

⁴¹⁷ Jihočeské Listy, 11. 6. 1919.

⁴¹⁸ Jihočeské Listy, 17. 5. 1919.

kandidovat a apelovaly, aby mu uvolnila místo na své kandidátce. V samém závěru článku varovaly noviny před tím, aby zájem strany nebyl přeceňován na úkor zájmu všeobecného.⁴¹⁹ V sobotu 31. května se veřejnost z první strany Jihočeských Listů dozvěděla, že Dr. August Zátka nakonec kandidovat bude. Místní zastoupení Československé národní demokracie bylo ochotné umístit Dr. Zátka na první místo své kandidátní listiny. Jelikož se uvažovalo o společné kandidátní listině Československé národní demokracie a Národní rady Čechů českobudějovických, došlo k jednání mezi těmito stranami. Na dalším zastoupení kandidátů Národní strany se ale strany neshodly. Národní rada Čechů českobudějovických byla stranou nepolitickou. Vydala vlastní kandidátní listinu, na které byl August Zátka umístěn na prvním místě.⁴²⁰ K podpoře kandidatury Dr. Zátky se připojily i Jihočeské Listy, které v tomto roce dělaly reklamu Národní radě Čechů českobudějovických⁴²¹, což se projevilo zejména v posledních čtrnácti dnech před volbami, kdy každé ze čtyř posledních předvolebních vydání Jihočeských Listů mělo na titulní straně i více než jedno svolání, článek nebo zápis ze schůzí Národní rady.

Německým přípravám na volby nevěnovaly Jihočeské Listy zpočátku větší pozornost. Teprve v prvních jarních měsících se začalo objevovat více zpráv o přípravách v německém táboře. 5. dubna otiskly Jihočeské Listy krátkou zprávu o tom, že Německá sociálně demokratická strana dělnická již zahájila přípravy k volbám sérií předvolebních schůzí, na kterých měl povětšinou hlavní slovo Leopold Wimmer z Českého Krumlova. Noviny zdůraznily hlavně jeho protičeské štvání, které podnikal při každé příležitosti, naposledy v Prachaticích.⁴²²

Nejednotnost českých politických stran, které šly do voleb dohromady s pěti kandidátkami, a naproti tomu jednotnost německých stran s dvěma kandidátkami české noviny rozčilovala. 28. května se o této nepříjemné situaci zmínily i Jihočeské Listy a vyčetly českým stranám, že daly přednost stranickým zájmům nad celkem: „Tentokráte poprvé bude jinak: Němci jdou společně proti nám a my nejsme jednotní. Není zapotřebí obávat se porážky, ale jest možno, ba jisto, že tímto způsobem dostane se do obecní správy Němců více než by se jich tam dostalo, kdybychom šli k volbě svorně,

⁴¹⁹ Jihočeské Listy, 24. 5. 1919.

⁴²⁰ Jihočeské Listy, 31. 5. 1919.

⁴²¹ Kandidátní listina Národní rady Čechů českobudějovických do obecních voleb 1919: 1. Dr. August Zátka, 2. Bohdan Francko, 3. Karel Tampier, 4. František Vodňanský, 5. Ferdinand Vydra 6. Dr. Rudolf Horažďovský, 7. inž. František Brunclík, 8. František Bělohávek, 9. Dr. Emanuel Fencl, 10. Josef Lebeda, 11. Antonín Smetana, 12. Augustin Felber, 13. Antonín Kabůrek, 14. Antonín Polívka, 15. Josef Starý, 16. Josef Toufar, 17. Karel Švehla, 18. Dr. Jan Bartoš. Jihočeské Listy, 11. 6. 1919.

⁴²² Jihočeské Listy, 5. 4. 1919.

jako jsme chodívali. Však zde již se nedá nic činiti, zájmy stran a tříd postaveny bohužel tentokráte výše než zájem o celek.“⁴²³

V červnových dnech před volbami vrcholil předvolební boj mezi politickými stranami i v periodikách. Na poslední chvíli byli přesvědčováni nerozhodní voliči a celé skupiny obyvatelstva. Mezi ně náleželi i Židé, kterých bylo v Českých Budějovicích něco málo přes tisícovku⁴²⁴

7. června otiskly Jihočeské Listy zprávu o průběhu veřejné schůze českých Židů, která se konala 4. června v sále hotelu U Slunce. Jejím hlavním účelem bylo přesvědčit židovské obyvatelstvo, aby ve volbách volilo české politické strany. Celou schůzi řídil Šimon Wachtl, zástupce místní židovské organizace a od roku 1925 představený židovské obce.⁴²⁵ Promluvil na ní několik řečníků českých politických stran. Zdůrazněno bylo, že „povinností českých židů jest nejen česky voliti, ale i své děti česky vychovávat i domácnost i obchody vésti poctivě po česku.“⁴²⁶ V tomto případě šlo opravdu o to, aby významný počet židovských hlasů nepřipadl německé straně. Jihočeské Listy věnovaly popisu schůze celý jeden sloupec na straně dva. V následujícím čísle z 11. června se objevila v novinách ještě jednou výzva, aby místní Židé volili pouze české strany a dokázali tím příslušnost k českému národu.⁴²⁷

V ten samý den se v novinách objevila nejspíše jediná urážlivější narážka na Němce a byla adresována českým voličům: „Během dneška a zítřka budou vám z radnice doručeny kandidátní listiny všech stran. I německé. Německé kandidátní listiny hned odhoďte, neboť nebude přece dnes Čecha, jenž by volil s Němci! Takový zrádce byl by mezi námi nemožný!“⁴²⁸ Žádná další protiněmecká vyjádření se až do voleb v Jihočeských Listech neobjevila.

Budweiser Zeitung, co se útoků na českou stranu týká, byly také vlažnější a spíše se věnovaly německým politickým stranám. Až do voleb přinášely zprávy o schůzích a shromážděních německých politických stran, které se nejčastěji odehrávaly v Německém domě nebo v různých německých hostincích. Přirozeně se nejpozitivněji vyjadřovaly o Německé straně pokrokové a jelikož ta byla na společné kandidátce s nacionály a křesťanskými socialisty, dávaly Budweiser Zeitung svou podporu právě

⁴²³ Jihočeské Listy, 28. 5. 1919.

⁴²⁴ Při sčítání lidu v roce 1890 bylo českobudějovických Židů ze 28 491 obyvatel 969. Při sčítání v roce 1921 ze 43 361 obyvatel bylo 1 423 židovského vyznání. Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 573.

⁴²⁵ TAMTÉŽ.

⁴²⁶ Jihočeské Listy, 7. 6. 1919.

⁴²⁷ Jihočeské Listy, 11. 6. 1919.

⁴²⁸ TAMTÉŽ.

jednotné kandidátce těchto stran. V článku *10 Gebote für den Wähler* stálo jako desáté přikázání: „Wähle nur die Kandidaten der „Deutschen Einheitspartei““⁴²⁹, čímž daly Budweiser Zeitung jasně najevo dvě důležité věci. Za první by měl německý volič volit pouze německou politickou stranu a za druhé by to měla být Spojená německá strana.⁴³⁰

Pod tím to článkem se nacházela zpráva o schůzi německých sociálních demokratů, která se konala ve čtvrtek 5. června v sále Německého domu. Autor zkritizoval projevy jednotlivých řečníků, kteří napadali ostatní německé strany, a na závěr dodal: „Mit dieser Versammlung und dem Geschimpfe über alles andere wird man wenig Wählerinnen gewonnen haben.“⁴³¹

Jedním z negativně laděných článků o českých předvolebních přípravách byl článek ze 3. června s názvem *Wähleraufrüttelung*, který komentoval podomní agitaci českých sociálních demokratů: „Die tschechoslowakische sozialdemokratische Partei verteilt Flugblätter von Haus zu Haus, worin sie für ihre Partei Stimmung macht. Auch „Aufklärer“ gehen von Familie zu Familie, um in Zureden Stimmenfang zu betreiben. Wir glauben, es werden unsere deutschen Wähler wissen, wie sie zu wählen haben und werden sich nicht abwendig machen lassen. Kein Wähler wird den Fluch des Volksverrates auf sich laden.“⁴³²

Němcům také velice vadilo umožnění volby českým vojákům a vojínům. Ve smíšených a zněmčených oblastech se tyto nacházeli a tudíž měli možnost v daném místě i volit a svými českými volebními hlasy pak ohrožovali tamní němectví, Budweiser Zeitung o tomto jevu informovaly 29. dubna v článku *Die tschechischen Soldaten als Gemeindegewähler in Deutschböhmen*.⁴³³

V neděli 15. června se šlo na osmnácti volebních místech k prvním obecním volbám do zastupitelstev. Celkově bylo odevzdáno 21 916 hlasů, z toho bylo přibližně

⁴²⁹ Budweiser Zeitung, 6. 6. 1919. Překlad: „Vol pouze kandidáty Spojené německé strany.“ (I. Z.)

⁴³⁰ Kandidátní listina Spojené německé strany: 1. Dr. Anton Jaksch, 2. Leopold Schwieghofer, 3. Dr. Karl Peterzilka, 4. Dr. Max Löbl, 5. Leonhard Kaiser, 6. Adalbert Knapp, 7. Dr. Philipp Schneider, 8. August Köstner, 9. Ferdinand Paul, 10. Leopold Mural, 11. Bertram Blaha, 12. Theodor Müller, 13. Eduard Schnarcher, 14. Marie Woriner, 15. Adalbert Leppa, 16. Emanuel Neuwerth, 17. Hans Powischer, 18. Felix Beith, 19. Josef Zeiner. Budweiser Zeitung, 3. 6. 1919.

⁴³¹ Budweiser Zeitung, 6. 6. 1919. Překlad: „Takovým shromážděním a spíláním na vše okolo se nezíská mnoho voliček.“ (I. Z.)

⁴³² Budweiser Zeitung, 3. 6. 1919. Překlad: „Volební burcování. Československá sociálně demokratická strana dělnická rozesílá od domu k domu letáky, čímž se snaží naladit voliče na svou stranu. I „agitátoři“ obcházejí rodiny, aby domlouváním popoháněli lov hlasů. Věříme, že naši němečtí voliči budou vědět, jak volit a nedojde k obratu. Žádný volič by na sebe nenesl kletbu národní zrady.“ (I. Z.)

⁴³³ Budweiser Zeitung, 29. 4. 1919. Překlad: „Čeští vojáci jako voliči v obcích v Deutschböhmen“ (I. Z.)

českých 17 865 a německých 4 227. Tím bylo podle Jihočeských Listů prokázáno, že „německý živel v Českých Budějovicích nečiní ani jednu pětinu obyvatelstva!“⁴³⁴

Volby vyhráli s výraznou převahou čeští socialisté⁴³⁵, kteří získali 6 056 hlasů, což se rovnalo 12 mandátům v zastupitelstvu⁴³⁶, národní demokraté získali 8 mandátů, českoslovenští sociální demokraté 7 mandátů, klerikálové 5 mandátů, Národní rada 2 mandáty, spojené německé strany 6 mandátů a němečtí sociální demokraté 2 mandáty. Spojená německá strana se stala čtvrtou nejsilnější stranou. Dohromady získaly německé strany 8 mandátů.⁴³⁷

Němci očekávali očividně lepší výsledek. Příčiny neúspěchu přičítali více faktorům. V prvním povolebním vydání *Budweiser Zeitung* v článku *Die Budweiser Gemeindewahl* shrnul autor některé tyto faktory: „In der Stadt hat der Staatsumsturz das deutsche Element ganz gewaltig zurückgedrängt. Viele Hunderte deutsche Familien, so Eisenbahner, Beamte usw. sind nach Deutschösterreich übersiedelt und ein Teil, der noch verblieb, ist nicht nach Böhmen zuständig und konnte daher nicht an der Wahl teilnehmen. Und zu alldem kam noch die Absonderung der deutschen Sozialdemokraten, also eine unnötige Zersplitterung.“⁴³⁸ Dále upozorňoval autor na fakt, že čeští sociální demokraté lákali německé voličstvo na to, že na kandidátce budou i německá jména. To všechno údajně způsobilo odliv hlasů z německého tábora.

Německý volební neúspěch v Českých Budějovicích doplňovaly Jihočeské Listy zprávami o dalších místech, která po volbách získala v zastupitelstvech českou převahu: „... Řadu obcí dříve Němci úplně ovládaných ztratili úplně, ve většině obcí nabyli Češi převahu a jen několik obcí zachovalo si v obecní správě nepatrnou většinu německou.“ Autor přinesl i konkrétní důkazy z různých obcí, jako byl Rudolfovo, kde v obecním výboru po volbách zasedalo 18 Čechů a jen 7 Němců. Stejně tomu bylo v Rožnově, kde

⁴³⁴ Jihočeské Listy, 18. 6. 1919.

⁴³⁵ Výsledek v Českých Budějovicích odpovídal celorepublikovému trendu posunu doleva. Jednoznačným vítězem voleb se stala Československá sociálně demokratická strana dělnická, která v Českých zemích získala 854 607 hlasů. Druhou největší se stala Československá strana socialistická se 455 174 voliči. Na základě nového politického posunu byla sestavena i nová vláda rudozelené koalice v čele s Vlastimilem Tusarem. Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 71-72.

⁴³⁶ 21 916 odevzdaných hlasů odpovídalo 42 mandátům. Jeden mandát odpovídal 510 odevzdaným hlasům.

⁴³⁷ Jihočeské Listy, 18. 6. 1919. *Budweiser Zeitung*, 17. 6. 1919.

⁴³⁸ *Budweiser Zeitung*, 17. 6. 1919. Překlad: „Budějovické obecní volby. V tomto městě byl po převratu německý element násilně potlačen. Stovky německých rodin, železničáři, úředníci aj. odešli do Německého Rakouska a část z těch, co setrvali, nebyla oprávněná jít k volbám. K tomu všemu došlo k odloučení německých sociálních demokratů, další zbytečné tříštění.“ (I. Z.)

bylo zvoleno 14 Čechů a 4 Němci. V Mokrém byl stav nerozhodný 6:6 a v Litvínovicích byl poměr pro Němce příznivější 7:5.⁴³⁹

Němci zdůrazňovali výrazné vítězství německých stran ve zněmčených územích. V úvodníku *Der Beweis ist erbracht*⁴⁴⁰ z 24. června uvádí autor několik míst, kde Němci potvrdili v počtech mandátů svou převahu, jako byl Tanvald, kde měli Češi pouze 10 mandátů ze 30 možných, Karlovy Vary s jedním Čechem ze 32 zastupitelů nebo Jablonec nad Nisou jen s šesti českými mandáty ze 42. Na závěr autor zdůraznil, jakým přínosem první obecní volby byly: „Sie haben den Beweis erbracht, daß es ein geschlossenes deutsches Sprachgebiet gibt und die Ansprüche der Deutschen auf nationale Selbstständigkeit berechtigt sind.“⁴⁴¹

Po volbách bylo nutné zvolit starostu, jeho náměstký a složení městské rady. Bylo jasné, že prvním českým starostou bude jeden z členů socialistických stran, což Jihočeské Listy okomentovaly poznámkou, že čeští socialisté před volbami mnohé naslibovali, ale „sliby ty se prostě splnit nedají“.⁴⁴² Noviny také připomněly socialistům latinské heslo: „Hic rhodus....zde ukaž, co umíš.“⁴⁴³

Okresní správa politická svolala na 30. června první schůzi nového městského zastupitelstva, na které se mělo rozhodnout o novém starostovi. Po ustavení zastupitelstva a slibu věrnosti republice došlo k samotné volbě. Ze 42 odevzdaných hlasovacích lístků byl 34 hlasy zvolen za starostu Otakar Svoboda, ředitel okresní nemocenské pokladny. Osm lístků, které odevzdali Němci, bylo prázdných. Prvním náměstkem byl zvolen František Zdráhal, druhým náměstkem Alois Kříž. Poté došlo k volbě čtrnáctičlenné městské rady. Tím byl program schůze ukončen a Dr. August Zátka „ukončil schůzi srdečnými slovy přeje nové správě obecní, aby se jí podařilo spravovati město naše tak, aby vzkvétalo a rostlo a stalo se silným útlukem všem svým obyvatelům.“⁴⁴⁴

K volbě starosty se vyjádřily i *Budweiser Zeitung*. Ještě před samotným volebním aktem upomínaly v článku *Wer wird Bürgermeister?*, že se 30. června rozhodovalo mezi Augustem Zátkou a Otakarem Svobodou. Německé hlasy byly podle *Budweiser Zeitung* při této volbě důležité a Češi museli opět kousnout do kyselého

⁴³⁹ Jihočeské Listy, 25. 6. 1919.

⁴⁴⁰ Překlad: „*Důkaz je podán*“ (I. Z.)

⁴⁴¹ *Budweiser Zeitung*, 24. 6. 1919. Překlad: „Přinesly důkaz o tom, že existuje uzavřené německé území a německé nároky na národní samostatnost jsou oprávněné.“ (I. Z.)

⁴⁴² Jihočeské Listy, 25. 6. 1919.

⁴⁴³ Jihočeské Listy, 18. 6. 1919.

⁴⁴⁴ Jihočeské Listy, 2. 7. 1919.

jablka a s Němci jednat.⁴⁴⁵ České strany nepříjemnou situaci nakonec vyřešily tak, že se domluvily na společné podpoře Otakara Svobody a tím pádem německých hlasů nebylo třeba.

14. července převzalo obecní správu slavnostně nové zastupitelstvo, což okomentovaly Budweiser Zeitung následovně: „Ob die neue Gemeindevertretung in wirtschaftlichen Angelegenheiten mehr zu leisten imstande sein wird, wird die Zukunft lehren“⁴⁴⁶, čímž upozornily na špatnou poválečnou hospodářskou situaci města. Zejména zásobování a rozdělování potravin vážlo ze všeho nejvíce.⁴⁴⁷

Jihočeské Listy i Budweiser Zeitung věnovaly prvním obecním volbám zvýšený zájem. Narozdíl od Budweiser Zeitung informovaly české noviny o každé změně, novince a pokynech od samého začátku roku 1919. Budweiser Zeitung vyčkaly na potvrzené informace, které posléze zprostředkovaly svým čtenářům.

Předvolební boj mezi stranami lépe reflektovaly Jihočeské Listy, které si často neodpustily ironické poznámky o politických stranách, zejména socialistů a klerikálů. Co se německého tábora týkalo, došlo k nárůstu zpráv protiněmeckého zaměření až těsně před volbami formou apelu na židovské obyvatele nebo narážek na německé buřiče, viz. Leopold Wimmer z Krumlova či znevažování německých kandidátek.

Budweiser Zeitung se po celý předvolební čas věnovaly převážně německým stranám. Zmínily sice překažení Stivínovo schůze nebo návštěvu ministra železnic Isidora Zahradníka 16. května 1919, ale veskrze se věnovaly pouze německým agitacím.

Obě periodika se snažila udržet české voliče v českém táboře a německé voliče v německém táboře a navigovala je na ty strany, které by měli volit – Spojenou německou stranu a Národní radu Čechů českobudějovických.

Po volbách bylo jasné, že německý tábor v Českých Budějovicích utrpěl prohru, což Jihočeské Listy s nadšením komentovaly. Budweiser Zeitung hledaly spíše příčiny neúspěchu a zdůrazňovaly lokální prohry českých politických stran.

Volba starosty se odehrála bez aktivní účasti Němců. Stal se jím člen Československé strany socialistické Otakar Svoboda. Jihočeské Listy socialistické vedení dvakrát nevívaly a Budweiser Zeitung novému zastupitelstvu prorokovaly budoucnost plnou překážek a problémů, které přinášela poválečná doba.

⁴⁴⁵ Budweiser Zeitung, 24. 6. 1919. Překlad: „*Kdo se stane starostou?*“ (I. Z.)

⁴⁴⁶ Budweiser Zeitung, 18. 7. 1919. Překlad: „*Jestli bude nové obecní zastupitelstvo schopné vykonat více v hospodářských záležitostech, tomu nás naučí budoucnost.*“ (I.Z)

⁴⁴⁷ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 54.

Předvolební a povolební atmosféra v obou periodikách se nesla více než v duchu česko-německého souboje v duchu souboje Němců s Němci a Čechů s Čechy. Tento politický trend se udržel po celá 20. léta.

6. Slavnostní chvíle v Českých Budějovicích očima novin se zaměřením na svatováclavské milénium

„Jak se vám to u nás v Praze líbí, pane kapitáne?“ oslovuje pražská dáma dohodového důstojníka. „Báječně, slečno! Tolik slavností a demonstrací neviděl jsem za celý život, jako tady v Praze za týden. (Vilímkovy „Humoristické Listy“ č. 42).“⁴⁴⁸ Ačkoliv se tato anekdota vztahovala na metropoli československého státu, naprosto vystihovala celorepublikový jev, který se rozmohl nejvíce v prvních poválečných letech a udržel se až do konce 20. let. Tímto jevem bylo myšleno veliké množství různých slavností, plesů, zábavných večerů či oslav, které se staly prvorepublikovým poznávacím znamením všech měst i vesnic první republiky.

Taneční zábavy se pořádaly pod nejrozmanitějšími hesly, ale vždy se na nich vybíraly peníze na dobročinné či jiné prospěšné účely, jako byla například podpora vdov a sirotků po československých legionářích. Když přišla informace, že na některých zábavách tyto peníze vybírány nejsou, bylo v novinách připomínáno, že napříště nebudou tyto akce povolovány. V případě jejich konání by se proti jejich pořadatelům vedlo trestní řízení.⁴⁴⁹

České Budějovice byly typickým příkladem města, ve kterém se slavilo nadměru až do konce 20. let. Z tohoto důvodu nejspíše použil některý z redaktorů výše zmíněný vtíp z Humoristických Listů v Jihočeských Listech.

Slavilo se opravdu vydatně. Již první silvestrovská noc, o které vyšel v českých novinách článek 4. ledna 1919, byla předzvěstí toho, že radost lidu z ukončení válečného běsnění a vidina lepších zítřků ve svobodném Československu jen tak neskončí.⁴⁵⁰

Hlavní otázkou tedy bylo, jak refletovala obě periodika různé festivity v rámci města, zejména pak svatováclavské milénium v roce 1929.

Na nekončící řadu zábav a různých oslav začaly po počátečním nadšení reagovat kriticky i samy noviny. Nadále sice uveřejňovaly plánované zábavy a jejich programy, ale stále více připomínaly, že by bylo již třeba začít napravovat škody napáchané válkou

⁴⁴⁸ Jihočeské Listy, 11. 10. 1919.

⁴⁴⁹ Jihočeské Listy, 4. 10. 1919.

⁴⁵⁰ Autor článku *První silvestrovská noc ve svobodné republice Československé* zdůrazňoval upřímné veselí lidí, které nebylo v Čechách k vidění po celé léta. Z místních zábav vynikla zejména zábava pořádaná dramatickým odborem Besedy v lycejním sále. „Vítání nového roku bylo veselé a odpovídalo novým, bohda trvale utěšenějším poměrům našeho národa.“ Jihočeské Listy, 4. 1. 1919.

a ne pořádat nové a nové slavnosti. Jak dokazují mnohé články z Jihočeských Listů i Budweiser Zeitung, byl problém zábav a oslav z pohledu novinářů vážný.

Již v únoru 1919 přišly první výtky ze strany periodik. 26. února uveřejnily Jihočeské Listy výnos ministerstva vnitra, který na poslední masopustní dny tohoto roku vzhledem k špatné hospodářské situaci zakazoval ve dnech 3., 4., a 5. března pořádání plesů, tanečních zábav a společenských večerů. Přestupky proti tomuto výnosu byly trestány až čtrnáctidenním vězením. „Pan ministr⁴⁵¹ míní, že už bylo toho veselí dost a snad má pravdu“, dodávaly noviny na konci zprávy.⁴⁵²

V březnovém vydání, den po Masarykových narozeninách, vyšel v Jihočeských Listech článek, který shrnoval proběhnuvší narozeniny. Proti oslavám samotným nebyla vznesená žádná výtka. Méně se autorovi líbilo procházení vojenské hudby a vojenská paráda na náměstí v den oslavy. Na závěr vyjádřil názor celé redakce: „Snad se mýlíme, ale náš náhled jest, že těch okázalých oslav, frásí a té muziky bylo už dost.“⁴⁵³

V některých českých zprávách byl znát i protiněmecký osten, to když noviny psaly o zlepšující se situaci u západních sousedů jako v článku *V Německu se pracuje, u nás se tancuje* z 1. října 1919. Noviny zřejmě doufaly, že ukázka toho, jak se tehdejšímu poraženému nepříteli vedlo, zapůsobí na širší veřejnost: „Německoříšské noviny uveřejňují tuto zprávu: Německá výroba železa a ocele stoupá od měsíce k měsíci a odůvodňuje naději, že tato pracovní činnost zachvátí též jiné obory výrobní činnosti....Tak v Německu poraženém, mírovou smlouvou zkrúšeném a svázaném. A u nás? Každou neděli svátek a řada slavností, tancuje se, mluví se slavnostní řeči, nadává se na drahotu a – lenoší se.“⁴⁵⁴

Ani Budweiser Zeitung nezůstávaly v kritice přílišných oslav pozadu. 28. února 1919 poukázaly v článku *Not und Ueberfluß* na to, že nedostatek masa, který všeobecně převládal, se netýkal bálů a různých zábav, kde ho bylo dostatek: „Abend für Abend gibts während der ganze Faschingszeit Bälle, Kränzchen, Tanzunterhaltungen usw. In Budweis, es herrscht eitel Luft und Freude – ob aus Republikfreude oder um das Elend zu übertönen, wissen wir nicht. Aber es ist eins zu bemängeln. Bei den Bällen ist

⁴⁵¹ Ministrem vnitra byl v době všenárodní koalice Karla Kramáře trvající od 14. 11. 1918 – 8. 7. 1919 Antonín Švehla.

⁴⁵² Jihočeské Listy, 26. 2. 1919.

⁴⁵³ Jihočeské Listy, 8. 3. 1919.

⁴⁵⁴ Jihočeské Listy, 1. 10. 1919.

Fleisch, Wurstzeug usw. genügend erhältlich – und in der Stadt sind die Fleischerläden gesperrt.“⁴⁵⁵

Vedle dalších německých zpráv, které ironicky komentovaly stav Československé republiky a přehnané české slavení všeho možného, o čemž byl například článek *Feste nichts als Feste* z 1. října 1919⁴⁵⁶, se pokoušeli redaktoři Budweiser Zeitung být i originální. Na rozdíl od Jihočeských Listů, kde byla uveřejněná anekdota původem z Humoristických Listů, vymysleli Němci svůj vlastní vtip, který se týkal nadměry festivit v Českých Budějovicích: „Aber Kind, Du hast die Sohlen schon durch! Hast du nicht versprochen, diese Schuhe nur an Festtagen zu tragen?“ – „Und kann ich dafür, daß in Budweis immer tschechische Festage sind?“⁴⁵⁷

Pro představu: ještě v roce 1927 se ve městě napočítalo 46 plesů, 56 věnečků, 16 maškarních plesů, 47 večírků, 2 300 lidových koncertů a zaplatilo se přes padesát tisíc korun daně ze zábav.⁴⁵⁸ V lednu roku 1928 bylo v povoleném čase do tří hodin do rána uspořádáno 20 plesů, 12 věnečků, 4 taneční zábavy, 13 maškarních plesů a 20 koncertů. K tomu je třeba připočítat i jiné akce, které se odehrávaly v denních hodinách.⁴⁵⁹ Obyvatelé Českých Budějovic určitě nudou netrpěli. Ani Redaktoři nemohli hovořit o nedělích jako o dnech odpočinku, což dokládá výčet všech oslav, které připadaly na neděli 14. srpna 1927 - eucharistický sjezd, všeživnostenský den v Českém akciovém pivovaru, sjezd šachistů, zahradní slavnost v Dělnickém domě, odevzdání nové budovy české školy v Rožnově, slavnost Národní jednoty pošumavské v Poříčí, otevření sokolovny v Křemži, zahradní slavnost ve Čtyrech Dvorech, tajný výlet Sokola, spolek Kanaria měl slavnost „U špačků“ a další jiné zábavy.⁴⁶⁰

Omezit slavnosti zejména z počátku 20. let šlo pouze ve výjimečných případech, jako byl již zmíněný výnos ministerstva vnitra z února 1919 nebo v případě nějaké náhlé události. Takovou událostí byl vpád maďarských vojsk na slovenské území a posléze zabránění východního Slovenska v roce 1919. V červnových dnech byly zrušeny

⁴⁵⁵ Budweiser Zeitung, 28. 2. 1919. Překlad: „Nouze a nadbytek. Večer co večer se průběhu masopustu konají bály, věnečky, taneční zábavy atd. V Budějovicích vládne ryzí vzduch a radost – zda-li je to radost z republiky, nebo snaha přehlušit bídu – to nevíme, ale jedna výtka je na místě. Během bálů je maso, uzeniny atd. dostatečně k sehnání – a ve městě jsou řeznictví zavřena.“ (I. Z.)

⁴⁵⁶ Překlad: „Slavnosti nic než slavnosti.“ (I. Z.)

⁴⁵⁷ Budweiser Zeitung, 19. 11. 1919. Překlad: „Ale dítě, ty máš ty podrážky úplně prošoupané! Neslíbil jsi náhodou, že tyto boty budeš nosit jen ve sváteční dny?“ – „A můžu za to, že v Budějovicích jsou stále sváteční dny?“ (I. Z.)

⁴⁵⁸ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 147.

⁴⁵⁹ Budweiser Zeitung, 22. 2. 1928.

⁴⁶⁰ Jihočeské Listy, 13. 8. 1927.

všechny slavnosti a oslavy a místní členové Sokola mezi 20 – 50 lety museli narukovat na Slovensko.⁴⁶¹

Jihočeské Listy, co se podávání zpráv o různých slavnostních akcích týkalo, byly sdílnější než Budweiser Zeitung, které sice také informovaly své čtenáře o německých slavnostech, ale české noviny v počtu zpráv o slavnostech přirozeně vedly. Díky tomu se v českých novinách objevovaly i různé články, které upozorňovaly pořadatele akcí na příliš drahé vstupné a výši cen různého občerstvení. V letních dnech 1919 se konalo několik akcí, kam si nemohly finančně dovolit jít méně majetné vrstvy. Na vstup a různé útraty by potřebovaly 50 – 60 K, což bylo pro chudé rodiny příliš.⁴⁶² Dle cen z ledna téhož roku by se za takřka stejnou cenu daly pořídit pánské komisní kožené boty.⁴⁶³

Pro úplnost je třeba vyjmenovat, jakým oslavám věnovali českobudějovičtí nejvíce pozornosti, a to jak Češi, tak Němci.

Z českých slavností celonárodního charakteru, které byly vždy pečlivě připravovány, a veřejnost byla skrze noviny informována o každé změně, patřily každoroční oslavy 28. října, přičemž nejvelkolepěji byly pojaty oslavy v roce 1919 a jubilejní desáté výročí v roce 1928. Jubileum v roce 1928 bylo plánováno takřka celý rok. Již 20. prosince 1927 se sešli zástupci českobudějovických spolků a korporací na schůzi, která byla svolaná Okresním osvětovým sborem, u Volbrechtů, kde bylo jednáno o přípravách oslav. Byl odsouhlasen návrh na upořádání výstavy, jež by znázorňovala pokrok českého jihu v uplynulém desetiletí a pořádání cyklu přednášek o osvobození. Spolky a korporace se zavázaly ke společné oslavě 28. října. Během roku mohly organizace pořádat své vlastní podniky v rámci jubilea bez návaznosti na společnou oslavu.⁴⁶⁴ Celý rok 1928 byl ve znamení příprav, které vyvrcholily 28. října. Oslavy byly velkolepé. Za zmínku stojí i podíl skautského oddílu na oslavách zapálením ohně na Hosíně: „... jak hrdinní Psohlavci dávali ohňové signály od hranic do nitra země a tak chránili svou vlast před vpádem nepřátel. Po jejich vzoru zapálí skauti v předvečer národního svátku ohně na význačných bodech celé republiky až ku Praze. Všechny památné vrchy, Říp, Blaník, Ještěd, Bezděz, Milešovka, Čechov, Zvičina, Hostýn, Javorina, ... vzplanou toho večera rudou září našich stráží všude tam, kde bijí vroucí skautská srdce, hlásící se tak znovu jako ochrana vlasti. Skauti

⁴⁶¹ Jihočeské Listy, 7. 6. 1919.

⁴⁶² Jihočeské Listy, 13. 8. 1919.

⁴⁶³ Jihočeské Listy, 22. 1. 1919.

⁴⁶⁴ Jihočeské Listy, 30. 12. 1927.

českobudějovičtí⁴⁶⁵ zažehnou svoji vatru na hosínském vrchu dominujícím nad rovinou českobudějovickou, mezi 18 - 19 hodinou.“⁴⁶⁶

V září 1919 byl uznán 28. říjen za státní každoroční svátek.⁴⁶⁷ Vedle pracovního volna neměla v tento den vycházet ani periodika v celé ČSR. Němci toto nařízení odmítali uposlechnout, a tak si v roce 1919 stěžovaly Jihočeské Listy, že v Prachaticích Němci v den státního svátku pracovali a obchody byly otevřeny. Až na rozkaz okresní policejní správy a zásahem vojenské policie práce ustala a obchody byly uzavřeny.⁴⁶⁸ O chystaných jubilejních oslavách se však německé periodikum vyjadřovalo spíše neutrálně. Částečnou akceptací 28. října byla v Českých Budějovicích společná oslava Čechů s Němci v roce 1922.

Mezi další svátky, které byly slaveny po celé republice, patřily vzpomínkové akty k výročí upálení Jana Husa.⁴⁶⁹ Zejména v roce 1925 byly oslavy 510. výročí zvláště významné. Koncem března byl mezi památné dny Československé republiky zařazen i 6. červenec, den upálení Jana Husa. V tomto roce se konaly tedy první zákonem posvěcené oslavy Husovy, což je odlišovalo od let předchozích. Oslavy v Českých Budějovicích proběhly důstojně, Budweiser Zeitung ale 8. července zdůraznila, že ačkoliv bylo poprvé výročí slaveno jako oficiální státní svátek, byla oslava celkem chladná. Budweiser Zeitung se nad tím nepozastavovala, jelikož Církev československá měla, dle německého periodika, v této době v Českých Budějovicích jen „zlomek“ věřících.⁴⁷⁰

Vedle toho bylo v roce 1924 připomenuto 500. výročí od úmrtí Jana Žižky z Trocnova. Každý rok byly slaveny narozeniny prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Postoj Budweiser Zeitung k těmto budějovickým oslavám byl neutrální, ale v roce 1925

⁴⁶⁵ První družina českobudějovického skautského oddílu vznikla počátkem roku 1916 a nesla název Vydry. V roce 1921 působilo v Českých Budějovicích již 8 skautských oddílů, z toho 2 dívčí a jeden vodácký. Skautské oddíly pořádaly různá divadelní představení, organizovaly různé závody, budovaly ukázkové letní tábory, konaly veřejně prospěšné práce a v době ohrožení republiky byly připraveny pomáhat při obraně vlasti plněním pomocných vojenských služeb. Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 184.

⁴⁶⁶ Jihočeské Listy, 27. 10. 1928.

⁴⁶⁷ Vládní osnova zákona, jímž se prohlašuje 28. říjen za svátek státní http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1589_00.htm [cit. 31. 5. 2011].

⁴⁶⁸ Jihočeské Listy, 31. 12. 1919.

⁴⁶⁹ Usnesení poslanecké sněmovny o nedělích, svátcích a památných dnech republiky Československé: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/tisky/t2113_00.htm [cit. 31. 5. 2011].

⁴⁷⁰ Počet věřících Československé církve ve farním obvodu svatého Mikuláše, který zahrnoval České Budějovice a blízké okolí v roce 1925 byl 6 860. Co do počtu byla druhá za římskokatolickou církví, ale početní rozdíl byl 43 394:6 860. Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 295.

připomněly noviny svým čtenářům, že Německé pracovní souručenství prezidentovi zaslalo dopis s přáním všeho dobrého k 75. narozeninám.⁴⁷¹

Obyvatelům Českých Budějovic byly mnohem bližší slavnosti, které se vztahovaly k městu a okolí. Vedle slavností v rámci otvírání českých škol, proběhly za dobu 20. let i větší akce jako v říjnu 1919, kdy bylo oslaveno 50 let českobudějovického Sokola. Významným aktem bylo i sázení stromků „Svobody“ v rámci stromkových slavností. V Českých Budějovicích byly vysázeny Lípy Svobody v Nové ulici u školy nebo před Mariánskými kasárnami. Den matek byl důležitý pro obě národnosti a Budweiser Zeitung v roce 1925 vyzývaly palcovými nadpisy k účasti na této slavnosti. Různé akce pořádala i Beseda a její protějšek Německý dům.

Nepřitažlivější bývaly u obou národností letní slavnosti. V červnu se často konaly například veliké české herecké slavnosti na ostrově v Krumlovských alejích.⁴⁷²

Německou českobudějovickou tradicí se staly letní slavnosti v Německém domě, které byly pořádány Německým výborem pro pořádání letních slavností. Jejich finanční výtěžek putoval do kas různých německých spolků, což samo sebou mělo sloužit k podpoře němectví, které až do převratu hrálo v Českých Budějovicích prim, což neustále připomínaly Budweiser Zeitung. Ke každé takové slavnosti vycházely v novinách rozsáhlé články, které vyzývaly k hojně německé účasti. Jednou z takových byla i letní slavnost, která se konala 12. června 1927. Na tento rok se výbor usnesl na tématu „V říši květin“.⁴⁷³ Nacionální charakter oslav byl jednoznačný již z úvodníku v Budweiser Zeitung, ve kterém doslova stálo: „Nichtswürdig ist die Nation, die nicht ihr alles setzt an ihre Ehre. Deutsche von Budweis erfüllt Eure Pflicht und kommt alle zum deutschen Sommerfeste.“⁴⁷⁴ Od roku 1929 byla v Německém domě pořádána stejným výborem i jarní slavnost ve stejném duchu.

K výrazným událostem patřilo 60. výročí založení Českého státního gymnázia Janem Valeriánem Jirsíkem, které bylo slaveno 27. – 28. září 1928 za přítomnosti zhruba 700 bývalých žáků gymnázia⁴⁷⁵ nebo položení základního kamene ke stavbě českobudějovické Sokolovny 3. června 1928.⁴⁷⁶ Základní kámen byl dovezen z Trocnova již 15. května Františkem Miroslavem Čapkem. V dalších dnech pak byly

⁴⁷¹ Budweiser Zeitung, 7. 3. 1925.

⁴⁷² F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 145.

⁴⁷³ Budweiser Zeitung, 14. 5. 1927.

⁴⁷⁴ Budweiser Zeitung, 11. 6. 1927. Překlad: „Darebný je národ, který nevsadí vše na svou čest. Němci z Budějovic, splňte svou povinnost a přijďte všichni na letní slavnost! Věrnost za věrnost!“ (I. Z.)

⁴⁷⁵ Jihočeské Listy, 29. 9. 1928.

⁴⁷⁶ Jihočeské Listy, 26. 5. 1928.

dovezeny kameny z Husince a Chelčic⁴⁷⁷, tedy z míst, která odkazovala na významné české osobnosti. Odhalení pomníků Jana Valeriána Jirsíka 28. září 1926 a plukovníka Josefa Jiřího Švece⁴⁷⁸ 28. října 1928 bylo veřejností a českými novinami také s nadšením sledováno a komentováno.

Větší akce, jako byl 28. říjen, Husovy oslavy a podobně, si vzaly pod protektorát nejčastěji městská rada, okresní úřad, Sokol nebo jiné spolky. Často pomáhal i Okresní osvětový výbor, který se zasloužil o kulturní život na jihu Čech, například pořádáním různých přednášek o historii, přírodovědě, umění či lékařství.⁴⁷⁹

Německé a české noviny psaly i o slavnostech druhé strany. Ze začátku bylo z článků patrné zvýšené nacionální napětí, ale postupem času negativních slov ubývalo. Stále však platilo, že více než o slavnostech druhé národnosti se v novinách psalo o vlastních oslavách a zábavách.

Oslavy svatováclavského milénia v roce 1929 patřily k největším událostem první republiky. Představa svatého Václava jako křesťanského ideálu a zastánce utlačených se vinula českými dějinami tisíc let.⁴⁸⁰ Žádný jiný český panovník nevtiskl své jméno či podobu tolika uměleckým dílům, stavbám a jiným památkám jako kníže Václav.

Po své násilné smrti z rukou svého bratra Boleslava I. v roce 929⁴⁸¹ se vlivem křesťanské církve stal Václav svatým českým zemským patronem a ochráncem. O důvěře, úctě a vážnosti, které se mu i po smrti dostávalo, svědčí dobové kroniky. Právě v nich je zachyceno, jak v těžkých chvílích českého národa držel svatý Václav nad českými panovníky ochrannou ruku. Příkladem byla bitva u Mühldorfu v roce 1322 popsána v Dalimilovo kronice. Svatý Václav, podle údajných svědků, žehnal českému vojsku a na Němce mával mečem, čímž měl přispět k českému vítězství.⁴⁸²

⁴⁷⁷ Jihočeské Listy, 23. 5. 1928.

⁴⁷⁸ Pomník Josefa Jiřího Švece stál na prostranství před hlavní poštou. V srpnu roku 1939 byl pomník demontován a následně převezen do Pelhřimova. D. KOVÁŘ, *Příběhy*, s. 159-162.

⁴⁷⁹ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 104.

⁴⁸⁰ Petr PLACÁK, *Svatováclavské milénium. Češi, Němci, Slováci v roce 1929*, Praha 2002, s. 12.

⁴⁸¹ Různí kronikáři uvádějí odlišná data Václavovy smrti. Kosmas se kloní k roku 929, Dalimil udává rok 935 (k tomu se přiklonil i František Palacký), Tomáš Pešina z Čechorodu rok 938. V novověku se uchytil rok 935. Podle saského letopisce Widukinda zemřel svatý Václav v roce 936 (tento rok přebral i Budweiser Zeitung. 27. září 1919 uvedly, že v roce 936 byl zavražděn svatý Václav). Josef Pekař svým výzkumem nakonec přispěl k tomu, že za rok úmrtí svatého Václava byl přijat rok 929. P. PLACÁK, *Svatováclavské milénium*, s. 63.

⁴⁸² TAMTÉŽ, s. 17.

Svatováclavská tradice a úcta zažila svůj první vrchol za panování Karla IV., který se považoval „za potomka věčného vládce Čech – sv. Václava.“⁴⁸³

Historie svatováclavského kultu neskončila ani vznikem Československé republiky. 20. léta se stala pro kult svatého Václava novým vrcholem. Byly znovu vyraženy svatováclavské dukáty a svátek sv. Václava se uzákonil v roce 1925 jako svátek státní.⁴⁸⁴

Organizace svatováclavského milénia probíhala prakticky po celé desetiletí, ale intenzivnější přípravy začaly na podzim roku 1928, v předvečer svátku svatého Václava. Svatováclavský výbor, který organizoval milénium, uspořádal slavnostní matiné v Obecním domě a rok svatého Václava mohl začít.

Ve všech krajských a okresních městech proběhla série přednášek o významu svatého Václava, přičemž šlo zejména o vyzdvihnutí jeho národně státního a náboženského významu. V rámci svatováclavského roku vznikl i film o památkách spojených se svatým Václavem, který měl být uváděn ve všech známějších biografech. V Českých Budějovicích ho mohli diváci shlédnout v únoru 1929 v Bio Elekta.⁴⁸⁵

Významným počinem byla i práce na svatováclavském sborníku, do kterého přispěli význační historici první republiky. Jedním z nich byl i Josef Pekař, jehož studie *Svatý Václav* uváděla první díl celkem třísazkového díla.⁴⁸⁶ Kromě sborníku vznikla i samostatná díla o zemském patronovi, která víceméně vždy odrážela mínění autora. Tak vyšly drobné práce například od Václava Novotného *Český kníže Václav Svatý*, od Františka Michálka Bartoše *Kníže Václav Svatý v dějinách a v legendě* nebo od Karla Stloukala *Svatý Václav a idea svatováclavská v našich dějinách*. Mimo to vznikaly divadelní hry, svatováclavská poezie, výstavy a mnoho dalších akcí spojených s oslavami.

Přípravy oslav milénia byly veřejností bedlivě sledovány. Zejména nekatolické veřejnosti vadilo, že podstatným způsobem se na organizaci podílela katolická církev. Vedle dosavadního Výboru pro oslavu tisíciletého výročí smrti sv. Václava vznikl ještě separátní Národní výbor pro oslavy svatováclavského tisíciletí. Národní výbor měl oslavy připravit tak, aby byly celonárodní a přijatelné pro všechny občany bez rozdílu vyznání. Oslavy se měly odehrávat ve třech rovinách. V první měly být národního

⁴⁸³ TAMTÉŽ, s. 18.

⁴⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 19.

⁴⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 20-21. Bio Elekta se nacházelo v Jirsíkovo národním domě, který se dodnes nazývá podle tamní restaurace Vatikán. Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 198.

⁴⁸⁶ Kolektiv autorů, *Svatováclavský sborník na památku 1000. výročí smrti knížete Václava svatého. Kníže Václav svatý a jeho doba*, Díl první, Praha 1934, s. 9-101.

charakteru pořádané Národním výborem, druhou rovinu tvořily oslavy nábožensko-kulturní spjaté s katolickou církví pod záštitou Výboru pro oslavu tisíciletého výročí smrti sv. Václava a nakonec zde byly oslavy pořádané různými spolky a korporacemi.⁴⁸⁷

Vlastní oslavy svatováclavského milénia byly zahájeny vystavením korunovačních klenotů v dostavěné Katedrále sv. Víta, na jejíž dostavbu se od let 1923–1924 pořádaly sbírky. Svatovítská kapitula věnovala 800 000 K, vláda za předsednictví Antonína Švehly uvolnila 3 miliony korun a z vlastních zdrojů věnoval 100 000 K i prezident Masaryk.⁴⁸⁸

Korunovační klenoty byly vystaveny pro veřejnost od 22. 9. – 29. 9., vyjma 28. září, kdy byla slavnostně otevřena katedrála. 22. září byly slavnostně zahájeny oslavy za přítomnosti členů vlády. Návštěvníky lákala i výstava dokumentující tisíciletou historii svatováclavské úcty ve Vladislavském sále, která byla zahájena již 15. května 1929.

Státní oslavy milénia vyvrcholily 27. září, kdy byl v 10 hodin na Václavském náměstí „pokřtěn“ jezdecký pluk „knížete Václava Svatého“. V 18 hodin při holdu národa na Václavském náměstí za hudby svatováclavského chorálu, státních hymen a zvuku zvonů dospěla státní oslava do svého konce.

Církev oslavila milénium půlnoční bohoslužbou v katedrále a 28. září byl chrám slavnostně otevřen veřejnosti. V ten samý den byla odehrána divadelní hra *Svatý Václav* v Národním divadle, hrála se oratoria a proběhly další akce, kupříkladu dostihový závod Svatováclavská cena. 29. září byly slavnosti zakončeny velikým lidovým průvodem se svatováclavskými relikviemi, kterému přihlíželo údajně 750 000 diváků.⁴⁸⁹

Vzhledem k zaměření práce na česko-německé vztahy, je nezbytné připomenout i vztah Němců k českému zemskému patronovi.

Němci chovali ke svatému Václavu zvláštní úctu, a to jak Němci na území Čech, tak Němci v Německu, zejména v Bavorsku. Nejmatatelnějším důkazem kladného vztahu ke svatému Václavu na českém území bylo zakládání kostelů zasvěcených tomuto světcovi. Jedním z nich byl Kostel svatého Václava v Lokti, kde bylo v roce 1921 3 837 obyvatel, z nichž 3 660 bylo německé národnosti. Podobně tomu bylo i v Mostě nebo Litoměřicích. V německé obci Rynoltice u Liberce bylo v roce 1847 vztyčeno

⁴⁸⁷ P. PLACÁK, *Svatováclavské milénium*, s. 46.

⁴⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 22, 26.

⁴⁸⁹ Více k průběhu pražských svatováclavských slavností P. PLACÁK, *Svatováclavské milénium*, s. 28–51.

sousoší sv. Václava a Jana Nepomuckého.⁴⁹⁰ V bavorském Oberlauterbachu je dodnes staré svatováclavské poutní místo s gotickým kostelem sv. Václava a jemu zasvěceným pramenem.⁴⁹¹ Kultu svatého Václava se vyhnulo nacionální napětí, které panovalo mezi Čechy a Němci od poloviny 19. století a oba národy v něm viděly hlavně symbol lidské ušlechtilosti, mravního a všelidského ideálu.⁴⁹²

Nebylo tedy divu, že ze všech koutů republiky a německých zemí se v září 1929 sjížděli němečtí poutníci i obyčejní lidé, kteří chtěli shlédnout v Praze vše, co bylo v rámci milénia umožněno. Zájezdy Němců do Prahy budily rozruch. Do té doby takový příliv německých návštěvníků Praha nezažila a české i německé noviny přinášely zprávy o dalších vypravených vlacích směr Praha. Noviny České slovo přinesly 24. září 1929 zprávu o 1 400 poutnících z Německa, kteří se měli zúčastnit českých církevních oslav.⁴⁹³

Němečtí katolíci v Čechách se na přípravách oslav aktivně podíleli a spolupracovali s českými katolickými korporacemi. Tak kupříkladu Lidový svaz německých katolíků převzal od Výboru pro oslavu tisíciletého výročí smrti sv. Václava distribuci svatováclavského propagačního filmu pro německé oblasti českých zemí.⁴⁹⁴

Společné přípravy svatováclavských oslav a doprovodných akcí a přítomnost velkého množství německých obyvatel z Čech i zahraničí ve dnech milénia potvrdily pozitivní změny, které se během let v rámci česko-německých vztahů odehrály ve všech liniích každodenního vzájemného stýkání obyvatel Československa.

Svatováclavské milénium nezůstalo bez ohlasu dobových medií, zejména novin. Všechny noviny se, ať byly tiskovým orgánem politických stran či nikoliv, věnovaly tématu svatováclavského milénia. Deníky s největším nákladem, jako byly Národní listy, Národní politika, České slovo nebo Venkov, z německých zejména Prager Tagblatt nebo Bohemia, informovaly na svých stránkách své čtenáře podrobně o všech přípravách i samotném průběhu svatováclavských oslav se zaměřením na Prahu.⁴⁹⁵

Regionální noviny se věnovaly svatováclavským přípravám a následným oslavám také, ale zohledňovaly více průběh oslav ve svém místě.

Jihočeské listy nebyly výjimkou. Po celá 20. léta se v zářijových vydáních objevovaly zprávy nebo upoutávky na akce spojené s osobou svatého Václava. V roce

⁴⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 123, 125.

⁴⁹¹ TAMTÉŽ, s. 131.

⁴⁹² TAMTÉŽ, s. 180.

⁴⁹³ TAMTÉŽ, s. 155-156.

⁴⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 159.

⁴⁹⁵ Více k reflexi v novinách TAMTÉŽ, s. 76-121.

1922 se tak mohli čtenáři rozhodnout, zda nenavštíví ve čtvrtek 28. září svatováclavské posvícení v českobudějovické Besedě, které pořádalo Družstvo pro postavení tělocvičny Sokolu českobudějovickému.⁴⁹⁶

O rok později 26. září 1923 se poprvé v novinách objevila prosba s názvem *Národe československý*, která občany vyzývala k příspěvku na dostavbu katedrály sv. Víta: „Jedním z nejlepších skutků, kterými zapišeš jméno své do zlaté knihy života a kterým hodně a platně oslavíš svého světce bude, když dle sil svých přispěješ ku dostavění svatyně, která byla a jest středem všeho národního života....Je mnoho potřebí k historickému okamžiku tomu, tři milionů korun nedostává se, přispěješ-li však každý ročně aspoň jednou korunou, na účel tento, dočkáš se toho, po čem Tvoji předkové marně toužili.“ Pod výzvou byli podepsáni Karel Baxa, primátor Prahy, Josef Bohuslav Foerster, Kamil Hilbert, Pavol Jantusch, Karel Klostermann, František Kordač, Josef Pekař, Antonín Podlaha, Cyril Stojan a Jan Šrámek jako zástupci Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta.⁴⁹⁷

V roce 1925 se konaly první oficiální oslavy i v Českých Budějovicích pod protektorátem místní rady československých katolíků, a to 27. – 28. září. Během dvoudenní slavnosti vyzváněly v první podvečer zvony, konal se lampiónový průvod s hudbou a na druhý den připadala Svatováclavská Beseda se zábavným programem a mše v Kostele sv. Václava na Pražském předměstí.⁴⁹⁸

S blížícím se milénium se začaly v novinách objevovat zprávy delší a obsažnější, které většinou měly za úkol vyzdvihnout co nejvíce význam svatého Václava, jak tomu bylo v září 1927 v článku *Svatý Václav*. Autor označil svatého Václava za nejnárodnějšího českého světce a mírumilovného muže, k němuž úcta vyrostla z obyčejných životních lidských potřeb českého lidu.⁴⁹⁹

Intenzivnější přípravy svatováclavského výročí se v roce 1929 projeví i na stránkách Jihočeských Listů.

16. února se v inzertní části novin nacházela upoutávka na film *Svatováclavské památky* v Bio Elekta, který se promítal ve čtvrtek 21. února: „Nejnovější český film. Jedinečná příležitost shlédnouti nejen slavné památky svatováclavské, ale i nové objevy na hradě v chrámu sv. Víta z doby Svytihněva.“⁵⁰⁰

⁴⁹⁶ Jihočeské Listy, 27. 9. 1922.

⁴⁹⁷ Jihočeské Listy, 26. 9. 1923.

⁴⁹⁸ Jihočeské Listy, 26. 9. 1925.

⁴⁹⁹ Jihočeské Listy, 24. 9. 1927.

⁵⁰⁰ Jihočeské Listy, 16. 2. 1929.

Do konce února se o přípravách oslav psalo jen sporadicky, ale od března se začalo objevovat zpráv více. 16. března otiskly Jihočeské Listy krátkou informační noticku o plánovaných oslavách v Praze a Mladé Boleslavi s poznámkou, že v časopisu Pestrý týden jsou k nalezení programy a data všech oslav.⁵⁰¹ O týden později se čtenáři mohli dočíst o průběhu Svatováclavské akademie ze 14. března v Jirsíkovo národním domě. Ačkoliv byla uspořádána na počest jubilea českobudějovického biskupa Šimona Barty, měla, jak autor podotkl, „oslavný charakter českého národního světce Václava.“⁵⁰²

České Budějovice se na oslavy svatováclavského milénia také chystaly a Jihočeské Listy byly u všech jednání o programu a plánování slavností. O jednáních byli čtenáři podrobně zpraveni.

Starosta města JUDr. Albín Dlouhý⁵⁰³ svolal na 17. dubna schůzi zástupců korporací za účelem porady o oslavě tisícího výročí smrti knížete Václava. Porada se konala od pěti hodin odpoledne v zasedací síni na radnici a účastnilo se jí 48 zástupců různých spolků, korporací, ústavů a závodů. Bylo ujednáno, že na oslavách se budou podílet všechny místní politické strany, vyjma komunistické a strany sociálně demokratické, která účast na oslavách odmítla, „ba ohlásila ve svých listech dokonce i boj proti nim.“ Schůze byla zahájena starostou, který nastínil všem přítomným význam svatého Václava. Poté byl zvolen za předsedu schůze a zapisovatelem se stal Josef Lomský. Následná debata se točila okolo charakteru oslav. Okresní osvětový výbor spolu se stranou národně socialistickou trvaly na všenárodním charakteru. Proti tomu se postavili zástupci katolických korporací, kteří nesouhlasili s úplným vypuštěním církevního pojetí. Výsledkem rozpravy bylo přijetí návrhu na vytvoření užšího komitě ze zástupců politických stran, legionářských organizací, Sokola, Orla, korporací osvětových, pěveckých spolků Foerster a Hlaholu a žurnalistů. Toto komitě mělo za úkol vypracovat přesné návrhy slavností, které byly předloženy k schválení na další schůzi užšího komitětu, která se konala 13. května.⁵⁰⁴

Program oslav byl schválen na schůzi konající se 3. června.⁵⁰⁵ 12. června došlo po menších rozmíškách ohledně předsednictví k volbě slavnostního výboru. Předsedou se stal František Hromada, místopředsedy A. Krb, J. Mráz a M. Pleský. Čestným

⁵⁰¹ Jihočeské Listy, 16. 3. 1929.

⁵⁰² Jihočeské Listy, 23. 3. 1929.

⁵⁰³ JUDr. Albín Dlouhý byl jako člen Československé strany lidové zvolen starostou po obecních volbách v roce 1927. Daniel KOVÁŘ, *Muži v čele českobudějovické radnice*, České Budějovice 2008, s. 65-66.

⁵⁰⁴ Jihočeské Listy, 20. 4. 1929.

⁵⁰⁵ Jihočeské Listy, 5. 6. 1929.

předsedou se stal August Zátka. Mimo to byli voleni zástupci i do funkce jednatelů, revizorů a pokladníků. Jihočeské Listy na závěr zprávy o sestavení výboru dodaly: „Doufejme, že otázka osob slavnostního výboru jest velmi dobře rozřešena a že také oslavy dopadnou u nás v Č. Budějovicích tak, jak toho žádá zájem a čest národa a budou důstojnou všenárodní manifestací.“⁵⁰⁶

Mimo zprávy o postupu příprav slavností se v Jihočeských Listech počátkem července objevil i fejeton na pokračování od Josefa Salaby s názvem *Byl sv. Václav blížek církvi východní?*. Autor si v něm pohrával s otázkou, zda neměl kníže Václav díky výchově sv. Ludmily ve slovanském duchu duševně blíží k východní církvi.⁵⁰⁷

31. července vyšel v Jihočeských Listech článek *K svatováclavským oslavám*, ve kterém autor opět zdůrazňoval význam celonárodního charakteru oslav, jelikož „tradice svatováclavská posilovala národ náš v době národnostního útlaku v monarchii Habsburské a svatováclavské korunovační klenoty byly českému lidu nejen symbolem bývalé národní své právnosti a síly, nýbrž i výrazem jeho tužeb a snah do budoucna v době, kdy o demokratické formě státní ani sníti si netroufal.“⁵⁰⁸

V polovině srpna zavítal Karel Kramář do Tábora, kde se konal krajanský sjezd národních demokratů. Kramář na něm promluvil o svatováclavské a husitské tradici. Jeho řeč Jihočeské Listy 14. srpna otiskly. Karel Kramář postavil ve svém projevu tradici svatováclavskou a husitskou na stejnou úroveň a zdůrazňoval, že v těžkých dobách národa českého díky těmto osobnostem přežívala národní myšlenka a v roce 1918 došla svého naplnění: „Myšlenka národní vítězila stejně pod prapory Žižky a Mistra Jana, jako pod sochou sv. Václava.“⁵⁰⁹

4. září byl s konečnou platností uveřejněn program oslav milénia v Českých Budějovicích. Svatováclavské oslavy se měly konat pod protektorátem městské rady a okresního výboru. Od počátku až do konce září se v Jihočeských Listech nepsalo v rámci oslav o ničem jiném než o jednotlivých bodech programu a jejich realizaci. Výjimkou bylo například 21. září, kdy vyšla *Výzva občanstvu města*, aby 28. září byl zachován klid práce a domy ozdobeny prapory⁵¹⁰ nebo 25. září, kdy byla opět připomenuta důležitost svatého Václava v článku *Proč uctíváme památku sv. Václava*.

⁵⁰⁶ Jihočeské Listy, 15. 6. 1929.

⁵⁰⁷ Jihočeské Listy, 4. 7. 1929. Dále pak Jihočeské Listy, 10. 7. 1929.

⁵⁰⁸ Jihočeské Listy, 31. 7. 1929.

⁵⁰⁹ Jihočeské Listy, 14. 8. 1929.

⁵¹⁰ Jihočeské Listy, 21. 9. 1929.

Jak tedy vypadal program českobudějovických svatováclavských slavností? 8. září v 10 hodin vystoupil v Besedě historik Karel Stloukal s přednáškou *O době knížete Václava*, 14. září ve 20 hodin měl přednášku *Sv. Václav v umění a památkách českého lidu* Miloslav Hýsek. Dne 21. září se od osmi hodin večer konala slavnostní akademie v městském divadle, které na tyto účely zapůjčilo svou budovu. Účinkovalo pěvecké sdružení Foerster, Hlahol, městské Cyrilské jednoty a Orchesterální sdružení.⁵¹¹ Stejně jako předchozí akce byla i akademie Jihočeskými Listy kladně hodnocena: „Divadlo obecně všech vrstev ve všech prostorách přeplněné, nadšenou pochvalou provázelo výkony všech účinkujících složek a celkový dojem akademie byl v každém směru důstojný.“⁵¹² 22. září se konala poslední přednáška Josefa Vítězslava Šimáka s názvem *Sv. Václav a jeho význam pro náš národ*. 28. září se konal od půl jedenácté na náměstí tábor lidu, který byl zahájen fanfárami z opery *Libuše* a na němž se vystřídali jako řečníci Josef Krojher, senátor původem z Ledenic a Josef Lomský. Odpoledne a večer se v divadle odehrálo slavnostní představení *Sv. Václav* od Jaroslava Durycha. Odpoledne se konal koncert v Krumlovských alejích. V poslední den slavností se konal od půl jedenácté koncert na Náměstí Svobody. Během něj byly vybírány peníze na dostavění katedrály sv. Víta, Ústřední matici školskou a Okresní péči o mládež.⁵¹³

27. září otiskly Jihočeské Listy fejeton od Julia Bouse *Svatý Václav v českém výtvarném umění*, který připomínal nejznámější umělce, kteří zpodobňovali ve svých dílech sv. Václava, jako byl Mikoláš Aleš nebo Josef Myslbek.⁵¹⁴

Až do počátku října se Jihočeské Listy v souvislosti s oslavami nezmínily o německé straně. 2. října se ve vydání, které na titulní straně popisovalo českobudějovické slavnosti, drobnější výtka směřující na německé obyvatelstvo objevila. Bylo připomenuto, že „Němci někteří nechali své domy bez praporů (p. Josef Taschek, evangelický kostel, Německý dům atd).“⁵¹⁵ Více se o českobudějovickém německém obyvatelstvu v rámci oslav Jihočeské Listy nezmínily.

Budweiser Zeitung svým čtenářům informace ohledně svatováclavského milénia přinášely také, ale narozdíl od Jihočeských Listů se zaměřily z veliké části na oslavy

⁵¹¹ Jihočeské Listy, 4. 9. 1929.

⁵¹² Jihočeské Listy, 25. 9. 1929.

⁵¹³ Jihočeské Listy, 4. 9. 1929. Dále pak Jihočeské Listy, 27. 9. 1929.

⁵¹⁴ TAMTÉŽ.

⁵¹⁵ Jihočeské Listy, 2. 10. 1929.

v Praze, na českobudějovické pouze okrajově uveřejněním programu oslav. Navíc nerespektovaly pracovní klid při českých státních svátcích a vyšly i v sobotu 28. září.

16. února noviny poprvé stručně nastínily plánované akce v Praze – zahájení svatováclavské výstavy ve Vladislavském sále 15. května, konference zpočátku července za přítomnosti zástupce papeže, společné závody katolických spolků v čele s orelskými jednotami. Vedle hlavních akcí v době od 27. – 29. září zdůraznily i plánovaná oratoria *Svatá Ludmila* a *Svatý Václav*, která měla přijít na řadu 16. a 26. září. O výstavě ve Vladislavském sále se psalo i v následujících vydáních. Svatováclavské milénium zasáhlo i československý poštovní úřad. V rámci milénia dala pošta do oběhu speciální svatováclavské známky. Budweiser Zeitung o tomto počínu přinesly zprávu 18. května: „Die staatliche Postverwaltung hat die neuen Wenzels-Jubiläumsmarken am 14. Mai in Verkehr gesetzt. Die Marken sind Reproduktionen von St. Wenzelsmotiven nach Bildern von Mik. Aleš, Felix Jenewein und Josef Manes und werden in folgenden Werten und Farben ausgeben: 50 Heller grün, 60 Heller fliederfarben, 2 K blau, 3 K braun, 5 K lila.“⁵¹⁶ Pod touto zprávičkou se nacházela další o dostavění svatovítské katedrály.

Československá pošta připravila v rámci jubilea i další překvapení. Od 15. května do 15. října 1929 byly na určitých místech v Praze zřízeny speciální poštovní schránky. Dopisy a jiné písemnosti, které byly do těchto schránek vhozeny, dostaly speciální razítko, a to „Praha 10. výstava svatováclavská 929–1929.“⁵¹⁷

Budweiser Zeitung svými články o pražských přípravách lákaly čtenáře jednoznačně k návštěvě Prahy. Českobudějovický program zveřejnily německé listy až 7. září ve velmi stručné podobě. Prakticky bylo zmíněno jen kde a v kolik se bude co konat a patřil k těm kratším článkům tohoto vydání. Oproti tomu zveřejněný program slavností v Praze ze 14. září byl o poznání delší podrobnější.⁵¹⁸ Stejně tak tomu bylo ve vydání z 28. září, ve kterém kromě programu byly popsány do detailu korunovační klenoty včetně jejich rozměrů. V rubrice Budweis v tom samém vydání se konečně nacházela podrobnější informační zpráva o oslavách milénia v Českých Budějovicích, která byla psána ve zcela neutrálním duchu.⁵¹⁹

⁵¹⁶ Budweiser Zeitung, 18. 5. 1929. Překlad: „Státní poštovní správa dala 14. května do oběhu václavské jubilení známky. Tyto jsou reprodukcemi svatováclavských motivů podle Mikoláše Aleše, Felixe Jeneweina a Josefa Mánesa a jsou vydávány v následujících hodnotách a barvách: 50 haléřů zelená, 60 haléřů šedá, 2 K modrá, 3 K hnědá, 5 K fialová.“ (I. Z.)

⁵¹⁷ Budweiser Zeitung, 3. 8. 1929.

⁵¹⁸ Budweiser Zeitung, 14. 9. 1929.

⁵¹⁹ Budweiser Zeitung, 28. 9. 1929.

Stejně jako Jihočeské Listy nenapadaly Němce i Budweiser Zeitung se zdržovaly radikálnějších protičeských výpadů a spíše upozorňovaly na to, co se jim v rámci milénia nelíbilo. Jednalo se vždy víceméně o to, že Češi velebili sv. Václava za to, že jim pomohl přestát útoky Němců, za jejichž vlády se českému obyvatelstvu žilo těžce, jak pronesl Josef Pekař dle Pražského Večerníku na jednom ze svých seminářů: „Der hl. Wenzel ist unser bevollmächtigter Gesandter beim Thron Gottes; sein Martyrertum hat dem Land eine ganz außergewöhnliche Stellung gesichert und hat uns den Angriffen der Deutschen gegenüber fast unverwundbar gemacht.“ Budweiser Zeitung to okomentovaly ironickou otázkou: „Was werden die sudetendeutschen Katholiken dazu sagen, die doch gleichfalls den hl. Wenzel verehren?“⁵²⁰ Článků s podobným obsahem se však v Budweiser Zeitung v době milénia neobjevilo mnoho, maximálně 2 – 3 noticky.

V prvním vydání Budweiser Zeitung po oslavách se o již o miléniu nepsalo. Pomyslnou tečkou za ním byla zpráva z 5. října o velkofilmu Svatý Václav v hlavní roli se Zdeňkem Štěpánkem⁵²¹. Noviny přinesly zprávu o tom, co všechno bylo k výrobě zatím nejnákladnějšího českého filmu potřeba. Filmaři spotřebovali 45 000 kilo sádry, 15 000 m² juty, 480 m³ dřeva, 2000 kg různých barev a 250 kg hřebíků – K bitevním scénám bylo zapotřebí 2 300 štítů, 1 800 kopí, 600 mečů, 1 800 železných helem, 1 200 párů bot. Na kostýmy se spotřebovalo 5 600 m látky.⁵²²

Obě periodika pojala oslavy svatováclavského milénia odlišně. Jihočeské Listy se takřka výlučně orientovaly na českobudějovické oslavy a bedlivě se rozepsaly zejména o všech přípravách a plánech, které českobudějovičtí chystali. Budweiser Zeitung se orientovaly na slavnosti v hlavním městě republiky a snažily se podávat zprávy tak, aby se čtenářům jevíly miléniové oslavy jako dobrý důvod proč navštívit Prahu a poklonit se svatému Václavu. Co se českobudějovického programu týká, držely

⁵²⁰ Budweiser Zeitung, 17. 8. 1929. Překlad: „Svatý Václav je náš zplnomocněný posel u božího trůnu; jeho martyrium zajistilo naší zemi zcela výjimečné místo a díky němu jsme přestáli takřka nezranění útoky Němců.“ „Co na to asi řeknou sudetoněmečtí katolíci, kteří rovněž uctívají sv. Václava?“ (I. Z.)

⁵²¹ Takřka dvouhodinový němý film Svatý Václav režiséra Jana Stanislava Kolára, který byl i zároveň spoluautorem scénáře, byl prvním snímkem, který financovla zčásti i vláda (1 milion korun). Byl nejdražším českým filmem této doby a jeho rozpočet přesáhl 4 miliony korun. Vzbuzoval veliký mediální zájem, ale po jeho uvedení do kin, v dubnu 1930, se nesetkal s pozitivními ohlasy, jak ze strany kritiky, tak ze strany diváků. Film měl premiéru v době, kdy do kin přicházel zvukový film a pro diváky byl němý snímek již nezajímavý. Kritikům vadila i celková rozvleklost způsobená snahou dát do filmu vše a jeho statičnost. Kritizovaný byl i roztržštěný děj a celková nezkušenost režiséra. <http://www.ct24.cz/kultura/102585-svaty-vaclav-na-ct-nemy-film-o-kterem-se-hodne-mluvilo/> [cit. 5. 6. 2011]. Dále <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Film-Svaty-Vaclav.pdf> [cit. 5. 6. 2011].

⁵²² Budweiser Zeitung, 5. 10. 1929.

si Budweiser Zeittung určitý odstup. Ačkoliv přinesly zprávy o průběhu českobudějovických oslav také, s prezentací oslav pražských se to nedalo srovnávat.

Obě periodika se shodně v rámci miléniových zpráv vyhnula vysoké politice a až na výjimky se zcela zřekly protičeských a protiněmeckých výpadů.

7. Českobudějovická kopaná ve 20. letech z pohledu redaktorů Budweiser Zeitung a Jihočeských Listů

Žádný jiný sport na světě nedosáhl od svého vzniku takové šíře a popularity jako fotbal. Především v mužském světě vzbuzovalo, a dodnes vzbuzuje toto sportovní odvětví silné emoce, které se mnohdy nejen na hřišti, ale hlavně na tribunách zvrhnou do násilných střetů.

Doklady o míčových hrách lze najít již ve starověku, ale za kolébku fotbalu platí jednoznačně Anglie, kde se na tamních školách od 19. století rozvíjel fotbal ve velké míře. Pravidla měla zprvu každá škola jiné. V roce 1857 vznikl první fotbalový klub na světě, Sheffield Club. K prvnímu sjednocujícímu kroku došlo 26. října 1863, kdy se v Londýně sešli zástupci škol a klubů a založili první svaz kopané na světě Football Association. Tímto aktem byl položen základní kámen moderního fotbalu.⁵²³

Záhy se začal šířit fotbal z ostrovů dál do světa a neminul ani tehdejší Rakousko-Uhersko. Dle různých zdrojů byl fotbal do Rakouska-Uherska „zavlečen“ britskou komunitou, která žila ve Vídni, což potvrzují i názvy nejstarších rakouských klubů First Vienna, Vienna Cricket and Football Club nebo FC Nicholson pojmenovaný podle prvního předsedy Rakouského fotbalového svazu, který byl britského původu, M. D. Nicholsona.⁵²⁴

Fotbal se původně šířil v rámci školních zařízení a různých sportovních klubů, jako byly například cyklistické a veslařské kluby.⁵²⁵ V roce 1867 byly zahájeny přípravy k založení českého veslařského klubu Vltava. Pro odpor rakouských úřadů přípravy ztroskotaly a byl založen klub česko-německý, ze kterého později Češi odešli. Tak vznikly základy čistě německého klubu Ruder und Fussball Club Regatta, který se stal i průkopníkem německého fotbalu.⁵²⁶

Fotbal tedy dorazil i do zemí Koruny české. Průkopníkem českého fotbalu se stal Josef Rössler-Ořovský, který zčásti svou fotbalovou kariéru v roce 1893 strávil v týmu amatérů Black Triars ve Velké Británii. Byl fotbalem pohlčen natolik, že přeložil do češtiny i oficiální pravidla kopané.⁵²⁷

⁵²³ Josef PONDĚLÍK, *Století fotbalu. Z dějin československé kopané*, Praha 1986, s. 20.

⁵²⁴ Lubomír KRÁL, *Historie německé kopané v Čechách*, Praha 2006, s. 24.

⁵²⁵ J. PONDĚLÍK, *Století*, s. 14.

⁵²⁶ L. KRÁL, *Historie*, s. 24.

⁵²⁷ TAMTÉŽ.

K prvnímu veřejnému fotbalovému zápasu došlo 15. srpna 1892 a o rok později se veřejnost dočkala i oficiálního utkání mezi kluby Regatta Prag a zámeckým týmem Thurn Taxise z Loučeni podle oficiálních pravidel.⁵²⁸ V této době ještě neexistoval žádný fotbalový svaz nebo svaz rozhodčích a každý hráč mohl měnit klub podle svého uvážení. Hráči si sami obstarávali kopačky, dresy a peníze na cesty za přespolními sousedy.⁵²⁹

Celou historií fotbalu koncem 19. století a v první polovině 20. století v Čechách se prolínaly s různou intenzitou česko-německé vztahy. Před první světovou válkou docházelo mezi českými německými kluby k rozmlškám, které vyvrcholily bojkotem českých klubů na popud Deutscher Fussball Club (DFC) Prag. Hlavní spory probíhaly zejména mezi zmíněným německým týmem založeným v roce 1896 a SK Slavia Praha založeným v roce 1895. Další české i německé kluby se spíše snažily nacionálním konfliktům vyhnout.⁵³⁰

Ke zlepšení situace došlo v letech před první světovou válkou a bylo potvrzeno sérií přátelských utkání mezi Čechy a Němci.

Větší i menší fotbalové rozepře byly přerušeny válečným konfliktem. Soutěžní fotbal se na čas odmlčel, ale tu a tam byly i nadále pořádány přátelské zápasy. Nicméně větší část fotbalových hráčů byla povolána na frontu, takže bylo velice těžké dát dohromady alespoň provizorní fotbalovou jedenáctku.⁵³¹

S rozvojem sportu se začaly v novinách objevovat i sportovní rubriky, které přinášely zprávy o soutěžních kláních a jiných aktualitách týkajících se sportu v dané lokalitě i mimo ni. Právě sportovní redaktori na stránkách novin dokázali popsat všechny emoce jakéhokoli charakteru, které se do fotbalu promítaly.

Otázka, na kterou se tato kapitola pokusila najít odpověď, zněla: Jak reflektovaly noviny česko-německé vztahy v rámci fotbalu v Českých Budějovicích ve 20. letech?

Českobudějovická kopaná nebyla pro místní žádnou novinkou. Už malí kluci běhali na různých prostranstvích, nejčastěji na hřišti za Franckovou⁵³² cihelnou u Křížku poblíž židovského hřbitova, za míčem a kopaná se koncem 19. století stávala oblíbeným sportem i zde.⁵³³ Postupně docházelo v Českých Budějovicích

⁵²⁸ TAMTÉŽ, s. 24, 27.

⁵²⁹ TAMTÉŽ, s. 28. Více o sporech mezi DFC Prag a SK Slavia Praha TAMTÉŽ, s. 12-26.

⁵³⁰ TAMTÉŽ, s. 12.

⁵³¹ TAMTÉŽ, s. 49.

⁵³² Bohdan Francko byl majitelem cihelen a veřejným českobudějovickým pracovníkem. F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 206.

⁵³³ F. RADA, *Když se psalo c. k.*, s. 199.

k profesionalizaci tohoto sportu. V roce 1898 přivezl Josef Ašenbryl, majitel oblíbené vinárny⁵³⁴, první míč do Českých Budějovic. V roce 1899 proběhla novinami zpráva, že byl založen Cercle fotbalový, bez jakýchkoli dalších informací.⁵³⁵ Záhy došlo k ustavení dvou fotbalových družstev, která proti sobě hrála v rámci Sportovního kroužku v Č. Budějovicích. V roce 1905 došlo z iniciativy pana Lofflera k ustavení Athleticko-fotbalového klubu (AFK) České Budějovice, který se před válkou přejmenoval na AFK Viktoria České Budějovice. Kromě dvou míčů a hustilky, které klub vlastnil, si ostatní rekvizity museli obstarávat hráči sami. Nejprve se hrálo na zahradě Českého akciového pivovaru nebo různě po loukách. Později se trénovalo a hrálo za Franckovou cihelnou.⁵³⁶ Dalším českým klubem, který vznikl ještě před první světovou válkou, byl SK Merkur.⁵³⁷

V roce 1912 vznikl první fotbalový klub i na straně místních Němců, a to Deutscher Sportklub (DSK) Budweis, který využíval hřiště na Střeleckém ostrově.⁵³⁸

Lze říci, že kopaná byla před první světovou válkou jediným sportovním odvětvím, ve kterém probíhaly intenzivnější česko-německé styky.⁵³⁹ Kluby SK České Budějovice a DSK Budweis měly mezi sebou od začátku kladné vztahy. I ve 20. letech chválily německé noviny hru českého týmu a naopak. Češi zase bez ostychu přiznávali, že českobudějovický německý tým patřil k nejlepším republikovým klubům.

Každou neděli se již od počátku hrály zápasy doma nebo na zájezdech a do 20. let byla hrána pouze přátelská utkání.⁵⁴⁰

Do vcelku poklidných českobudějovických fotbalových vod vstoupila první světová válka a mnozí z hráčů všech dosavadních týmů museli narukovat.

Za války se českobudějovickému fotbalu nevedlo dobře. Roku 1915 se v rámci možností sestavil nový tým AFK Viktoria České Budějovice, ale hrálo se samo sebou za ztížených podmínek. Tak tomu bylo i u dalších českobudějovických fotbalových týmů a sportovních klubů.⁵⁴¹

⁵³⁴ Ašenbrylova vinárna a jídelna se nacházela v Plachého ulici. Podle pamětníků bývala hojně navštěvována jak místními, tak výletníky. F. Böhm, *České Budějovice*, s. 209.

⁵³⁵ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 117.

⁵³⁶ Založení klubu SK České Budějovice a jeho vývoj do první světové války: <http://www.skcb.cz/zobraz.asp?t=vznik> [cit. 5. 6. 2011].

⁵³⁷ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 117.

⁵³⁸ TAMTÉŽ.

⁵³⁹ Jan ŠTUMBAUER, *Nástin historie německého sportu v Českých Budějovicích*, in: Jihočeský sborník historický, České Budějovice 1995, s. 125.

⁵⁴⁰ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 167.

⁵⁴¹ Období 1914 - 1918: <http://www.skcb.cz/zobraz.asp?t=historie-1418> [cit. 5. 6. 2011].

Po válce se sport opět rozběhl na plné obrátky. Byly zakládány nové sportovní kluby i fotbalové, například SK Olympia České Budějovice a SK Viktoria. Poslední jmenovaný navázal na svojí předválečnou tradici a v roce 1920 došlo ke sloučení SK Olympia, SK Viktoria a SK České Budějovice. Od této doby vystupoval klub pod názvem SK České Budějovice a platil za jeden z nejlepších týmů v regionu. Pro představu: v roce 1927 odehrálo I. A mužstvo 33 zápasů. 21 zápasů vyhrálo, 11 prohrálo a jeden zápas skončil remízou.

Zpočátku využíval klub hřiště na Sřteleckém ostrově, ale to bylo díky rozhodnutí z vyšších míst předáno německému DSK Budweis, a tak bylo nutné vybudovat nové hřiště, jelikož se klub mezitím rozšířil o oddíl házené, lehké atletiky, dámské házené a hokejového družstva. Hřiště bylo postaveno na louce u Dlouhého mostu. Později bylo z důvodu regulace Vltavy posunuto o 50 m a slavnostně otevřeno v roce 1925, kdy klub zároveň slavil 20. výročí svého vzniku.⁵⁴²

Mezi další týmy, které patřily k významnějším tělesům v Českých Budějovicích a okolí v průběhu 20. let, přibyly SK Suché Vrbné, SK Čtyři Dvory, SK Slavoj České Budějovice nebo SK Slovan České Budějovice.⁵⁴³

Svou činnost obnovil i DSK Budweis. Tento jediný českobudějovický německý fotbalový tým je záhodno trochu více přiblížit. Klub fungoval od roku 1912, ale válkou byla jeho činnost přerušena. V červenci roku 1919 byla v Budweiser Zeitung otištěna pozvánka na schůzi do hotelu Zvon pro všechny zájemce o oživení fotbalu v Českých Budějovicích, která se měla konat v úterý 22. července od půl osmé.⁵⁴⁴ Věci se daly do pohybu a 25. července vyšla výzva k podpoře znovuoobnovení německého sportovního klubu. Byl vytvořen přípravný sportovní výbor, který přihlášky nových členů a finanční příspěvky přijímal v Café Rose. Jednatelům výboru se stal Hans Czech.⁵⁴⁵ Již 1. srpna, nastoupil DSK Budweis proti krumlovskému týmu DSV Krummau.⁵⁴⁶ Do první poválečné sezony DSK Budweis nastoupili tito hráči: Teitler, Kara, Hoffmann, Melzer, Moß, Menzl, Schaffelhofer, Hammerschlag, Czech, Saphir, Kirschner.⁵⁴⁷

Jak již bylo zmíněno, hrály se z počátku 20. let pouze přátelské zápasy. Nejsledovanějšími zápasy byly ty s SK České Budějovice. Možnost hrát pouze

⁵⁴² SK České Budějovice mezi lety 1918-1929: <http://www.skcb.cz/zobraz.asp?t=historie-1848> [cit. 5. 6. 2011].

⁵⁴³ Kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 118.

⁵⁴⁴ Budweiser Zeitung, 22. 7. 1919.

⁵⁴⁵ Budweiser Zeitung, 25. 7. 1919.

⁵⁴⁶ Budweiser Zeitung, 29. 8. 1919.

⁵⁴⁷ TAMTÉŽ.

přátelské zápasy vedla postupně ke snížení motivace a výkonnosti. K tomu se přidaly finanční potíže klubu a problémy se sháněním protihráčů. Problémy klubu dokládá článek v Budweiser Zeitung z 16. května 1923: „Dem Deutschen Sportklub Budweis ist es trotz großer Schwierigkeiten gelungen, für die Pfingstfeiertage der Wiener 2. Klasse den „S. K. Nicholson I. A.“ zu verpflichten....Wir hoffen, daß sich das Sportpublikum dieses sicher höchst interessanteste Trefen nicht entgehen läßt und die Bemühungen der Klubleitung durch einen recht zahlreichen Besuch unterstützt.“⁵⁴⁸ Na základě těchto faktorů byl DSK Budweis z rozhodnutí Deutscher Fußballverband in der ČSR se sídlem v Mostě pro slabou činnost zrušen. Záhy byl v listopadu 1924 založen nový německý klub Deutscher Fußball Club Budweis (DFC).⁵⁴⁹ Zakládajícími osobnostmi byly Hugo Pötl, Leo Kende, Richard Werner a Alexander Lichneckert. Klub provozoval vedle kopané ještě odbory mužské a ženské házené a lehké atletiky. Již od roku 1925 se klub zúčastňoval amatérského župního mistrovství I. třídy DFV, kde byl zařazen do německé župy - Gau Mitte a tím pádem se jeho soupeři staly především týmy z Prahy a středních Čech. Nejúspěšnějšími lety byly pro DFC Budweis 1925, 1927 a 1928, kdy klub vyhrál mistrovství své župy, poté se vždy pravidelně stal i mistrem svého svazu. V roce 1927 zažíval klub svůj vrchol. Dostal se do závěrečných bojů o amatérského mistra ČsAF (Československá asociace fotbalová – sdružovala čtyři fotbalové svazy – český, německý, maďarský a židovský⁵⁵⁰), kde ale nestačil silnému týmu I. ČsSK Bratislava a podlehl 2:4.⁵⁵¹ Další sezony již tak úspěšné nebyly. V roce 1929 ještě porazil řadu soupeřů zvučných jmen a dostal se do nejužších kol utkání o Pohár svobody, ale skvělé úspěchy z minulých let již nezopakoval.⁵⁵² Zajímavostí českobudějovického německého fotbalu bylo i to, že v nejúspěšnějším období klubu koncem 20. let a na počátku 30. let byl nejlepším střelcem DFC Čech J. Prokeš, který byl zároveň úspěšným tenistou za ČLTC (Český lawn-tenisový klub v Českých Budějovicích).⁵⁵³

Ve 20. letech došlo k opětovnému oživení a následnému sportovnímu boomeru i v Českých Budějovicích a kopaná v něm hrála jednoznačně prim. V zimě byl největším lákadlem hokej či bruslení, v létě naopak tenis a plavecký sport. Několikrát se

⁵⁴⁸ Budweiser Zeitung, 16. 5. 1923. Překlad: „Německému sportovnímu klubu se podařilo přes veliké obtíže zangažovat na svatodušní svátky z vídeňské 2. třídy SK Nicholson I. A...Doufáme, že publikum si nenechá toto jistě nanejvýš zajímavé setkání ujít a podpoří svou početnou návštěvností snahy klubového vedení.“ (I. Z.)

⁵⁴⁹ J. ŠTUMBAUER, *Nástin*, in: Jihočeský sborník historický, s. 126.

⁵⁵⁰ Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 541.

⁵⁵¹ L. KRÁL, *Historie*, s. 169.

⁵⁵² TAMTÉŽ.

⁵⁵³ J. ŠTUMBAUER, *Nástin*, in: Jihočeský sborník historický, s. 126.

v Českých Budějovicích odehrály mezinárodní plavecké závody, například v srpnu 1925.

Tyto i další sportovní akce stíhali sportovní redaktoři komentovat na stránkách novin. Vedle běžného tisku, který obsahoval sportovní rubriku, vycházel v Českých Budějovicích mezi lety 1922–1937 Jihočeský sportovní týdeník, který byl založen tajemníkem YMCY Joe Firstem. Zodpovědným redaktorem se stal Antonín Sacherle.⁵⁵⁴

Jihočeské Listy a Budweiser Zeitung fotbalové dění komentovaly také. Bohužel, jména sportovních redaktorů známá nejsou. Co do délky sportovních článků vedly Budweiser Zeitung. Jejich sportovní rubrika byla několikrát během desetiletí takřka na celou stránku, což bylo způsobeno výřečností redaktora. Tatáž rubrika Jihočeských Listů byla podstatně kratší, ale informačně si s Budweiser Zeitung nezdala. Při popisu fotbalu a fotbalového chování při česko-německých zápasech oboustranně platilo, že ať už byla politicko-národnostní situace jakákoliv, redaktoři těchto plátků si své osobní mínění, pokud bylo nějak vyostřené, nechávali v komentářích pro sebe. Spíše než o potlačování vlastních názorů, lze mluvit o opravdovém pozitivním náhledu na fotbalovou hru, který se společenskou situací nenechal ovlivnit. Redaktoři se nejspíše řídili pravidlem fair play a snažili se fotbalové události co nejobjektivněji podat svým čtenářům.

Tak za celé první desetiletí trvání Československé republiky nebyly týmy obou národností v novinách výrazněji haněny, až na velice málo výjimek. Naopak slova chvály a uznání českého či německého týmu byla ve zkoumaných periodikách běžná. Lze předpokládat, že v tomto případě opravdu stíral sport nacionální ostří a fotbalistům i publiku šlo pouze o zážitek z povedené hry.

Koncem 20. let tuto myšlenku potvrdily i slova starosty Albína Dlouhého při slavnostním otevření stadionu na sokolském ostrově 22. dubna 1928. Starosta zdůraznil význam sportu, „ujistiv, že jest jeho upřímným přítelem, neboť sport vychovává gentlemany, sbližuje nejen jednotlivce, ale celé složky národa i národy vůbec.“⁵⁵⁵

Česko-německé zápasy v Českých Budějovicích probíhaly ve 20. letech poměrně často. Nejvíce zájmu vzbuzovaly zápasy dvou českobudějovických nejlepších týmů DSK Budweis a SK České Budějovice. Příkladem byla zpráva o utkání z 25. března 1923: „Zápas těchto dvou soupeřů jest vždy stavěn do popředí před ostatním sportem a více než celé desetiletí místní sportovní veřejností se zájmem

⁵⁵⁴ F. RADA, *Když se psalo T. G. M.*, s. 109.

⁵⁵⁵ Jihočeské Listy, 25. 4. 1919.

sledován, neb oba kluby vždy k tomuto zápasu staví svůj nejlepší hráčský materiál.“⁵⁵⁶ Uznání fotbalovému umu místního německého týmu vyjádřily Jihočeské Listy mnohokrát. Jednou z takových pochval, ačkoliv tak na první pohled nevypadala, byla pozvánka na poslední zápas jarní sezony na Střeleckém ostrově mezi SK České Budějovice a DSK Budweis 17. června 1923: „Soupeř domácího klubu nesmí být podceňován, jelikož dovede být na svém hřišti nebezpečným soupeřem, jak dokázáno bylo roku minulého, kdy zápas skončil výsledkem 0:0.“⁵⁵⁷

Budweiser Zeitung o českých týmech psaly také v tom nejlepší slova smyslu. 13. listopadu 1920 upozorňovaly noviny čtenáře na zápas s SK České Budějovice, který byl naplánován na neděli 14. listopadu, přičemž zdůrazňovaly, že to bude zápas tvrdý díky dobré formě českého soupeře: „S. K. Č. B. hält gegenwärtig die Meisterschaft von Südböhmen und hat durch viele Wettspiele mit Prager erstklassigen Vereinen seine gute Form bewiesen und wird demnach am Sonntag das Aneinandertreffen der beiden Klubs für Budweis die Sensation der heurigen Fußballsaison bedeuten.“⁵⁵⁸ Jak těžké to měl DSK Budweis s ostatními jihočeskými kluby, naznačil autor v článku z 8. září 1923, kdy upozorňoval na počínající podzimní sezonu: „Man kennt die Spielstärke der südböhmischen Mannschaften und wir wissen ja auch aus Erfahrung, wie schwer es ist, mit diesen hart kämpfenden Leuten fertig zu werden.“⁵⁵⁹

Od roku 1925 si nový DFC Budweis vedl velice dobře, což potvrdil v tomto roce vítězstvím v své župě Gau Mitte. Jarní sezonu otevíral zápasem s SK Slovan České Budějovice, kterého sice porazil, ale zároveň zdůraznil, že SK Slovan byl prvotřídním týmem a porážel ty nejtvrďší soupeře: „Dieser Verein hat am vergangenen Sonntag S. K. Strakonice, einen der stärksten südböhmischen Vereine, auf eigenem Platze 4:1 geschlagen und repräsentiert somit beste südböhmische Klasse. Der D. F. C. wird, um aus diesem Wettspiele erfolgreich hervorgehen zu können, alle seine Kräfte aufwenden müssen.“⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Jihočeské Listy, 24. 3. 1923.

⁵⁵⁷ Jihočeské Listy, 16. 6. 1923.

⁵⁵⁸ Budweiser Zeitung, 13. 11. 1920. Překlad: „S. K. Č. B. drží v současnosti titul mistra jižních Čech a dokázal svou dobrou formou i zápasy s prvotřídními pražskými kluby. Společně utkáni tuto neděli bude znamenat pro České Budějovice senzaci místní fotbalové sezony.“ (I. Z.)

⁵⁵⁹ Budweiser Zeitung, 8. 9. 1923. Překlad: „Je známá hrací síla jihočeských mužstev a ze zkušenosti také víme, jak těžké je, tyto bojovníky vyřídít.“ (I. Z.)

⁵⁶⁰ Budweiser Zeitung, 28. 2. 1923. Překlad: „Tento klub porazil 4:1 minulou neděli na vlastním hřišti S. K. Strakonice, jeden z nejsilnějších jihočeských týmů, tímto reprezentuje nejlepší jihočeskou třídu. D. F. C. bude muset napnout všechny své síly, aby z tohoto zápasu vyšel úspěšně.“ (I. Z.)

Dvojitá prohra DFC Budweis v květnových dnech roku 1925 s SK České Budějovice vyvolala doslova fotbalovou senzaci. DFC Budweis platil za opravdu velice tvrdého soupeře. Jihočeské Listy popsaly nejen celý průběh zápasu a označily ho za fair, ale zdůraznily i milé chování pořadajícího klubu vůči SK České Budějovice: „S. K. České Budějovice – D. F. C. Budweis 1:0 – Minulý čtvrtek o 6. hod. večer byl Střelecký ostrov dostaveníčkem četného sportovního obecnstva našeho města bez ohledu národnosti. Již časně před započítím zápasu bylo okolí barier silně obsazeno obecnstvem, které se zájmem přihlíželo boji záložních mužstev, z nichž zejména boj rezerv byl velice urputný. Přesně o 6. hod. nastupuje české mužstvo v nových ladných dresech, přivítáno potleskem a ihned na to nastupuje D. F. C. Mile působila pozornost pořadajícího klubu, který předal Čechům před zápasem krásnou kytici po proslovu předsedy D. F. C. p. továrníka Kende.“⁵⁶¹

Jedním z velice mála konfliktů, který měl národnostní podtext, bylo zranění dvou německých hráčů v úterý 1. května roku 1928 při zápasu mezi DFC Budweis a SK České Budějovice, který český tým prohrál.⁵⁶² 5. května přinesly o tomto incidentu podrobnější zprávu Budweiser Zeitung s odvoláním na dopis od DFC Budweis zaslaného redakci. Jelikož SK České Budějovice prohrával s DFC Budweis (finální výsledek byl 5:0), zasáhl nevybíravým způsobem jeden z diváků do hry a zranil německé hráče. Aféra byla o to horší, že útočníkem byl bratr českého brankáře Kollára. Budweiser Zeitung víceméně obvinily Kollára z „klubového fanatismu“. Nejvíce však německé periodikum rozezlilo, že předsedovi DFC jako zástupci poškozeného klubu nebylo umožněno být přítomen při zajištění pachatele. Viník navíc nebyl potrestán, jelikož se údajně jednalo o nevýznamný incident. Budweiser Zeitung na závěr vznesly ironickou otázku: „Was wäre wohl passiert, wenn es ein Deutscher gewagt hätte, dasselbe zu tun?“⁵⁶³ Jihočeské Listy se o incidentu nezmiňovaly.

Tato událost nejspíše vztahy mezi SK České Budějovice a DFC Budweis nijak nenarušila, jelikož i nadále byly zápasy hodnoceny spíše neutrálně či kladně.

Výrazem přátelských vztahů bylo i to, že SK České Budějovice nechal DFC Budweis hrát na svém hřišti zápasy i s jinými týmy v rámci soutěže, jako bylo utkání s SK Olympia Plzeň 11. března 1928.⁵⁶⁴

⁵⁶¹ Jihočeské Listy, 27. 5. 1925.

⁵⁶² Budweiser Zeitung, 2. 5. 1928.

⁵⁶³ Budweiser Zeitung, 5. 5. 1928. Překlad: „Co by se asi stalo, kdyby se to samé odvážil udělat Němec?“ (I. Z.)

⁵⁶⁴ Budweiser Zeitung, 14. 3. 1928. Dále Jihočeské Listy, 14. 3. 1928.

Od konce první světové války po celá 20. léta první republiky panovaly přátelské vztahy mezi českými fotbalovými týmy a DFC (DSK) Budweis. Budweiser Zeitung i Jihočeské Listy dokázaly vyzdvihnout dobrou hru protivníka, dokázaly ocenit jeho úspěchy i jednotlivé hráče a pouze velice málo článků ohledně sportu bylo národnostně vypjatých. Sportovní rubriky zůstaly v zásadě česko-německých roztržek ušetřeny (výjimky tvořili pouze příliš horliví fanoušci) a daly najevo, že do sportu národnostní rozpory nepatří.

Závěr

Češi a Němci si byli od nejstarších dob velice blízcí svou kulturou i způsobem života. Dlouhá staletí žily tyto dva národy vedle sebe na území spravovaném Němci. Od roku 1918 žili Češi s německým obyvatelstvem společně v jednom státě, kde měl převahu český element a od 30. let se začaly oba národy stavět proti sobě. Poslední jmenované období vyvrcholilo odsunem německého obyvatelstva a tento čin dodnes vyvolává slovní roztržky mezi českými a německými představiteli.

Tato práce se zaměřila na období, kdy se Češi a Němci učili žít společně za nového mocenského uspořádání, přičemž hlavním svědkem této doby se staly Jihočeské Listy a Budweiser Zeitung, o kterých pojednávala první kapitola.

Analýza prvních popřevratových vydání ukázala, jak moc se český národ z nové budoucnosti radoval. Oproti tomu se němečtí obyvatelé Českých Budějovic snažili v tichosti a bez újmy přestát převratovou euforii českých sousedů.

Prvotní odmítavý postoj Němců k novému státnímu zřízení se změnil v jeho částečnou akceptaci a později i v otevřenou spolupráci, ale až do konce sledovaného období upozorňovali Němci na útlak ze strany Čechů a nespokojenost s menšinovou politikou. Češi po celá 20. léta vnímali jakékoli německé připomínky jako opovážlivost.

Změny k lepšímu zachytil i českobudějovický tisk, přestože po celá 20. léta nezmizel z obou periodik výrazný národnostní osten.

V Českých Budějovicích došlo k poměrně rychlému uklidnění národnostních poměrů. Stejně jako představoval celorepublikový trend, i zde došlo k postupným změnám v toleranci druhé národnosti, ačkoliv bylo z mnoha článků patrné, že k drobným srážkám v každodenním životě docházet přirozeně muselo.

Při prvních obecních volbách v Českých Budějovicích překvapivě ustoupily česko-německé rozmíšky do pozadí a až na pár výjimek se české i německé noviny věnovaly politickým stranám stejné národnosti. Díky ideové spřízněnosti obou periodik k různým politickým stranám (Československá národní demokracie/Národní rada Čechů českobudějovických a Německá pokroková strana) propagovala periodika v nastávajících volbách právě je a snažila se na ostatní politické strany vrhat negativní světlo. Obě periodika měla i společného nepřítele, kterým byly stávající socialistické strany. V otázce prezentace voleb v novinách se začal již tehdy rozmáhat trend politických bojů Čechů s Čechy a Němců s Němci. V otázce reflexe prvních voleb byly

aktivnější Jihočeské Listy. Budweiser Zeitung raději vyčkaly na potvrzené informace, které posléze poskytly i svým čtenářům.

V otázce festivit a jejich prezentace v novinách měly jednoznačně navrch Jihočeské Listy, které na svých stránkách prakticky v každém vydání zmiňovaly nějakou slavnost většího či menšího rázu. Budweiser Zeitung většinou informovaly pouze o německých slavnostech, ale zejména v pozdějších letech se začaly objevovat zprávy o českých slavnostech. Podobně tomu bylo i u Jihočeských Listů. Shodně obě periodika kritizovala, nutno poznamenat oprávněně, i nadbytek oslav, slavností nebo plesů.

V případě oslav svatováclavského milénia v Českých Budějovicích se Budweiser Zeitung zachovaly poněkud odlišně. O přípravách ve městě informovaly velice málo a naopak se plně zaměřily na popis plánovaných oslav v Praze. Jihočeské Listy přípravám českobudějovických oslav věnovaly takřka veškerou pozornost. V obou případech se noviny odpustily národnostně laděné články.

Poslední kapitola nastiňovala českobudějovický fotbal z národnostního hlediska ve 20. letech. Sportovní redaktoři obou periodik líčili fotbalové události bez většího náznaku zášti vůči druhé národnosti a snažili se podávat co nejobektivnější informace svým čtenářům. Českobudějovický fotbal nebyl ve 20. letech zatížen národnostními sváry.

Práce byla koncipována dle obsahů novinových zpráv od těch nejradikálnějších až po ty s nejméně urážlivými výpady proti druhé národnosti.

Přiblížit historii určitého města či oblasti z pohledu novin je dozajista velice zajímavým, ale zároveň i velice náročným počinem. Ačkoliv se nejednalo v mém případě o denní tisk, nashromáždilo se materiálu více než dost (odhadem okolo 1000 výtisků Jihočeských Listů a 1000 výtisků Budweiser Zeitung) a heuristická fáze vyžadovala velikou dávku trpělivosti a soustředění.

Mnohokrát se mi stalo, že jsem se do novin jednoduše začetla a nevěnovala pozornost svým vytyčeným tématům, o to nepříjemnější bylo vrátit se zpět do práce.

Využít noviny jako pramen k poznání dobového klimatu je však velice cenným počinem a vždy se dají z tisku vytěžit nové a nové skutečnosti.

V případě Jihočeských Listů a Budweiser Zeitung se po mém pokusu o komparaci z období prvního desetiletí Československé republiky přímo nabízí zmapovat další období českých dějin 1929–1938–1941 (Jihočeské Listy zanikly), což by bylo jistě velkým přínosem k poznání Českých Budějovic ve 30. letech. Navíc se

v novinách nabízí celá škála možných témat od politiky přes každodenní život města až po ryze kulturní či sportovní události. Záleželo by pouze na případných zájemcích, z jakého konce by se daného problému chopili.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Kronika obce Boršov nad Vltavou

SOkA České Budějovice, Základní škola Šindlovy Dvory, Školní kronika 1919-1940, <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/849> .

Státní okresní archiv České Budějovice, Archiv města České Budějovice (Dále jen SOkA ČB, AM ČB), Daně ze zábav 1924-1927, inv. č. 843, sign. 3 10/521, kart. 120.

SOkA ČB, AM ČB, Obecní volby 1919-1920 (vyhlášky, příprava voleb, seznamy voličů), inv. č. 5958, kart. 602.

SOkA ČB, AM ČB, Úřední a jednací řeč na obecních úřadech 1918-1926, inv. č. 673, sign. 3 2/738, kart. 80.

SOkA ČB, AM ČB, Vyhlášky o lepení plakátů a letáků v Českých Budějovicích 1923 - 1927, inv. č. 394, sign. 3 2/3, kart. 54.

SOkA ČB, AM ČB, Volební reklamace, stížnosti k městské reklamační komisi, korespondence s nadřízenými úřady v této věci 1914-1919, inv. č. 5959, kart. 614.

SOkA ČB, AM ČB, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva, 1919-1925.

SOkA ČB, AM ČB, Zápisy o schůzích správní komise obecní v Českých Budějovicích, 1918-1919.

SOkA ČB, AM ČB, Zápisy ze schůzí městské rady, 1919-1925.

Soukromá sbírka fotbalových odznaků Lubomíra Krále

Vydané prameny

Periodika

Budweiser Kreisblatt 1919

Budweiser Zeitung 1918-1929

Hlas Lidu 1925

Jihočech 1925

Jihočeské Listy 1918-1929

Republikán 1919

Stráž Lidu 1920

Waldheimat 1924-1929

Memoáry

BENEŠ, Edvard, *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa*, III. díl, Praha 1929².

ČAPEK, František, M., *Státní převrat v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1928-1929.

JANOVSKÝ, Tomáš, *Státní převrat v r. 1918 v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1932.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Světová revoluce za války i ve válce 1914-1918. Vzpomíná a uvažuje T. G. Masaryk*, Praha 1930.

RADA, František, *Když se psalo c. k. Ze života Českých Budějovic na počátku století*, České Budějovice 1966².

RADA, František, *Když se psalo T. G. M. České Budějovice v prvním desetiletí republiky*, České Budějovice 1992².

RAŠÍN, Ladislav, *Paměti Dr. Aloise Rašína. Z otcových zápisků sestavil Dr. Ladislav Rašín*, Praha 1994.

SOUKUP, František, *28. říjen 1918. Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*, Praha 1928.

ZDRÁHAL, František V., *V záři svobody. Vzpomínky na revoluční českobudějovický převrat dne 28. října 1918. Státní převrat*, I. díl, České Budějovice 1928.

Dokumenty

STRNAD, Rudolf, *Projevy a řeči dra Augusta Zátky*, České Budějovice 1935.

Literatura

ALEXANDER, Manfred, *Češi Němci a vznik Československa*, DAS, roč. 19, 1997, č. 6, s. 21-26.

BALCAR, Jaromír, *Pozemková reforma v období první československé republiky*, DAS, roč. 22, 2000, č. 6, s. 27-31.

BARAN, Ivo, *Spor o Těšínsko a jeho důsledky. Dlouholetý zdroj nepochopení mezi Čechy a Poláky*, DAS, roč. 31, č. 11, 2009, s. 18-20.

BARTOŠ, František M., *Kníže Václav Svatý v dějinách a v legendě*, Praha 1929.

BAUER, Franz a kol., *Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*, Praha 1995.

- BENEŠ, Zdeněk a kol. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, Praha 2002.
- BERÁNKOVÁ, Milena - KŘIVÁNKOVÁ, Alena – RUTTKAY, Fraňo, *Dějiny československé žurnalistiky, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*, III. díl, Praha 1988.
- BOČEK, Josef, „I zloma vše kamení na Němce vrhú.“ *Rukopisy v česko-německém sporu*, DAS, roč. 24, 2002, č. 1, s. 35-39.
- BÖHM, Ferdinand, *České Budějovice. Obraz sociálního, kulturního a národohospodářského života města*, České Budějovice 1928.
- BRANDES, Detlef – KOVÁČ, Dušan – PEŠEK, Jiří (Hg.), *Wendepunkte in den Beziehungen zwischen Deutschen, Tschechen und Slowaken 1848-1989*, Essen 2007.
- BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*, Praha 1992.
- BROKLOVÁ, Eva, *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938*, Praha 1999.
- BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, Praha 2006.
- BUCHVALDEK, Miroslav a kol., *Československé dějiny v datech*, Praha 1986.
- CALETKA, Jan, *Hasičské sbory a národnostní neshody v Českých Budějovicích okolo roku 1900*, in: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*, roč. 1, 2005, s. 199-201.
- COHEN, Gary B., *Společnost, politický život a vláda v pozdně imperiálním Rakousku: zamyšlení nad novou syntézou*, ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 745-764.
- ČADA, Václav, *Vznik samostatného Československa*, Praha 1988.
- ČADA, Václav, *28. říjen 1918. Skutečnost, sny a iluze*, Praha 1988.
- ČAPKOVÁ, Kateřina, *Uznání židovské národnosti v Československu 1918-1938*, ČČH, roč. 102, 2004, č. 1, s. 77-103.
- ČECHUROVÁ, Jana, *Karel Kramář – vůdce české pravice? Nedostatečná vůle k moci prvního československého premiéra*, DAS, roč. 29, 2007, č. 11, s. 37-40.
- DEJMEK, Jindřich, *Edvard Beneš jako předseda ministerské rady Československa (září 1921 až říjen 1922)*, ČČH, roč. 102, 2004, č. 3, s. 475-519.
- DVOŘÁK, Jiří, *K dějinám jihočeského regionalismu*, JSH, roč. 64, 1995, s. 140-150.
- DVOŘÁK, Jiří, *K 80. výročí vzniku Československé republiky aneb 28. říjen 1918 v Českých Budějovicích*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, roč. 35, 1998, č. 4, s. 241-245.

- FENZL, Karel, *Beseda č.-budějovická v letech 1913-1922 k šedesátiletému trvání*, České Budějovice 1922.
- GILBERT, Martin, *První světová válka. Úplná historie*, Praha 2005.
- HAJN, Ivo, *Česko-německá pivní válka. Národnostní aspekty založení Českého akciového pivovaru v Českých Budějovicích a jeho následného fungování na přelomu 19. a 20. století*, DAS, roč. 24, 2002, č. 6, s. 13-16.
- HARNA, Josef, *Politický systém první republiky*, DAS, roč. 12, 1990, č. 2, s. 43-46.
- HOUSKA, Ondřej, *Československo, Itálie a projekty k upevnění nezávislosti Rakouska v roce 1925*, ČČH, roč. 104, 2006, č. 2, s. 304-332.
- HOUSKOVÁ, Lenka, *Českobudějovická novinová scéna mezi dvěma světovými válkami – kulturně-společenská periodika*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, roč. 42, 2005, č. 1, s. 12-16.
- CHVOJKA, Jiří, *Město pod Černou věží. Vyprávění z historie Českých Budějovic*, České Budějovice 1992.
- JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Díl první, Praha 2003.
- KING, Jeremy, *Budweisers into Czechs and Germans. A local History of Bohemian Politics, 1848-1948*, New Jersey 2002.
- KING, Jeremy, *Od Budweiserů k Čechům a Němcům*, JSH, roč. 71, 2002, s. 81-97.
- KLIMEK, Antonín, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha 1998.
- KLIMEK, Antonín, *Vítejte v první republice*, Praha 2003.
- KOBLASA, Pavel, *Osudy a složení českobudějovického městského zastupitelstva v letech 1918 – 1939*, in: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*, roč. 1, 2005, s. 143-151.
- KOLDA, Vlastimil, *Jak císař Josef II. ještě v roce 1926 trápil českobudějovickou městskou radu*, Výběr. Časopis pro vlastivědu a historii jižních Čech, roč. 33, 1996, č. 2, s. 95-99.
- Kolektiv autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006.
- Kolektiv autorů, *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869-2001 podle správního rozdělení České republiky k 1. 1. 2005*, I. díl, Praha 2006.

- Kolektiv autorů, *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1869-2005*, II. díl, Praha 2006.
- Kolektiv autorů, *Slovník antické kultury*, Praha 1974.
- KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.
- KOŘALKA, Jiří, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.
- KOVÁŘ, Daniel, *Budějovice před sto lety. Jihočeská metropole v roce 1900 aneb rok 1900 v jihočeské metropoli*, České Budějovice 2000.
- KOVÁŘ, Daniel, *Budějovické hřbitovy. Malý kulturně-historický průvodce*, České Budějovice 2001.
- KOVÁŘ, Daniel, *Muži v čele budějovické radnice*, České Budějovice 2008.
- KOVÁŘ, Daniel, *Okres České Budějovice. Historie státní správy a územní samosprávy*, České Budějovice 2001.
- KOVÁŘ, Daniel, *Požáry, povodně, kobylinky Přírodní pohromy v dějinách Českých Budějovic*, České Budějovice 2005.
- KOVÁŘ, Daniel, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000.
- KOVÁŘ, Daniel-KOBLASA, Pavel, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických prostranství v minulosti a dnes*, České Budějovice 2005.
- KOSCHMAL, Walter – NEKULA, Marek – ROGALL, Joachim, *Češi a Němci. Dějiny – kultura – politika*, Praha 2001.
- KRÁL, Lubomír, *Historie německé kopané v Čechách*, Praha 2006.
- KREJČŮ, Irena, *Od minulosti k přítomnosti obce Boršova nad Vltavou*, Český Krumlov 2004.
- KRATOCHWIL, Karl - MEERWALD, Alois, *Heimatbuch der Berg- und Kreisstadt Böhmisches-Budweis mit einer Sammlung von alten und neueren Sagen*, České Budějovice 1930.
- KROFTA, Kamil, *Z dob naší první republiky*, Praha 1939.
- KŘEN, Jan, *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*, Praha 1990.
- KŘEN, Jan, *Nacionalismus či patriotismus*, DAS, roč. 20, 1998, č. 2, s. 2-6.
- KUČERA, Milan, *Populace České republiky 1918-1991*, Praha 1994.
- KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*, Praha 1993.

- KVAČEK, Robert, *Poctivost v politice. Předčasné volby roce 1925*, DAS, roč. 28, 2006, č. 5, s. 38-41.
- LACINA, Vlastislav, *Dynamika průmyslového rozvoje v meziválečném Československu*, ČČH, roč. 94, 1996, č. 2, s. 281-302.
- LACINA, Vlastislav, *Měnová politika v prvním desetiletí Československé republiky*, ČČH, roč. 91, 1993, č. 1, s. 1-17.
- LACINA, Vlastislav, *Zlatá léta československého hospodářství*, Praha 2000.
- LEMBERG, Hans, *Menšiny – příčina konfliktů*, DAS, roč. 26, 2004, č. 3, s. 38-41.
- LEMBERG, Hans, *Porozumění. Češi – Němci – Východní Evropa 1848-1948*, Praha 2000.
- LOEWENSTEIN, Bedřich, *Vypovězené kompromisy: Ke krizi meziválečné německé identity*, DAS, roč. 16, 1994, č. 2, s. 24-28.
- MALÍŘ, Jiří, *Od jazykové rovnoprávnosti k národnostnímu rozdělení. K jazykové otázce na Moravě v letech 1848-1918*, DAS, roč. 19, 1997, č. 6, s. 12-16.
- MANN, Golo, *Dějiny Německa 1919-1945*, Praha 1993.
- MASARYK, Tomáš Garrigue, *Politické myšlenky*, Praha 1923.
- MICHEL, Bernard, *Smrt dvouhlavého orla. Rakousko-Uhersko 1916-1918*, Praha 1994.
- MORAVCOVÁ, Dagmar, *Československo-německé vztahy 1919-1935 očima německého vyslance v Praze Waltera Kocha*, ČČH, roč. 91, 1993, č. 4, s. 594-611.
- MRÁZ, Igor - PEJCHAR, Jindřich - PONDĚLÍK Josef - ŽEMLA František, *Svět devadesáti minut. Z dějin československé kopané, 1901-1945*, I. díl, Praha 1978.
- NIKRMAJER, Leoš, *Cíle a úkoly Národní jednoty pošumavské v Nových Hradech v období 1. republiky (Příspěvek k problematice česko-německých vztahů v mikroregionálním měřítku)*, JSH, roč. 74, 2005, s. 203-218.
- NIKRMAJER, Leoš, *Českobudějovický pakt – pokus Augusta Zátky o místní česko-německé vyrovnání v letech 1906-1914*, in: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic, roč. 1, 2005, s. 124-141.
- NIKRMAJER, Leoš, *K historii pomníku Augusta Zátky*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, roč. 33, 1996, č. 1, s. 20-25.
- NOVÁK, Arne, *Přehledné dějiny literatury české*, Brno 1995.
- NOVOTNÝ, Václav, *Český kníže Václav Svatý*, Praha 1929.
- OLIVOVÁ, Věra, *Československo v rozrušené Evropě*, Praha 1968.
- OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

- PECHA, Miloslav, *K činnosti české a německé politické reprezentace v Českých Budějovicích před první světovou válkou*, JSH, roč. 47, 1978, č. 2-4, s. 145-159.
- PECHA, Miloslav, *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích. Předpoklady, průběh a význam*, České Budějovice 1999.
- PEKAŘ, Josef, *Svatý Václav*, in: Svatováclavský sborník na památku 1000. výročí smrti knížete Václava Svatého. Kníže Václav Svatý a jeho doba, I. díl, Praha 1934.
- PERNES, Jiří, *Česko-německé soužití ve společném státě v 19. a 20. století*, in: FAJMON Hynek – HLOUŠKOVÁ Kateřina (edd.), *Konec soužití Čechů a Němců v Československu. Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*, Brno 2005.
- PENCÁK, Martin, *Cesta k uzákonění zemského zřízení v roce 1927*, ČČH, roč. 104, 2006, č. 4, s. 821-870.
- PEŠEK, Jiří, *Franz Spina – sudetoněmecký bohemista a československý ministr*, DAS, roč. 20, 1998, č. 6, s. 19-23.
- PLACÁK, Petr, *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*, Praha 2002.
- PLETZER, Karel, *Album starých pohlednic. Českobudějovicko*, České Budějovice 2001.
- POKORNÝ, Jiří – RAK, Jiří, *Patroni, svátky a výročí. Slavnosti českého národa*, DAS, roč. 30, 2008, č. 8, s. 30-33.
- PONDĚLÍK, Josef, *Století fotbalu. Z dějin československé kopané*, Praha 1986.
- RANDÝSEK, Robert, *K historii německých snah o zavedení krajského zřízení v Čechách na jaře 1918*, JSH, roč. 37, 1968, s. 174-181.
- RÁDL, Emanuel, *Válka Čechů s Němci*, Praha 1993.
- RAK, Jiří, *Stereotyp Němce v českém historickém vědomí*, DAS, roč. 12, 1990, č. 3, s. 34-37.
- RÁKOSNÍK, Jakub, *Dědictví finanční krize z roku 1929. Československo – „nezdolný ostrov demokracie“?*, DAS, roč. 31, 2009, č. 11, s. 32-35.
- RÁKOSNÍK, Jakub, *Naše zlatá léta. Mýtus ekonomické vyspělosti první republiky*, DAS, roč. 30, 2008, č. 3, s. 14-16.
- RÁKOSNÍK, Jakub, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*, Praha 2008.
- RANDÁK, Jan, *Symbolické osmičky. Role českých osmiček a jejich demokratický příběh*, DAS, roč. 30, 2008, č. 8, 14-17.

- RICHTER, Karel, *Češi a Němci v zrcadle dějin. Od nejstarších časů-květen 1938*, svazek 1, Třebíč 1994.
- RICHTER, Karel a kol., *Bez démonů minulosti. Česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné historie*, Praha 2003.
- SEIBT, Ferdinand, *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství v srdci Evropy*, Praha 1996.
- SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*, Praha 2002.
- SMITKA, František, *Státní převrat v Č. Budějovicích a jihočeské Sokolstvo*, České Budějovice 1928.
- STLOUKAL, Karel, *Svatý Václav a idea svatováclavská v našich dějinách*, Praha 1929.
- SVOBODA, Jan F., *Jihočeské menšiny. Vývoj kulturní, národnostní, školský*, České Budějovice 1925.
- STRNAD, Rudolf, *Jak bývalo v Budějovicích na Starém městě*, České Budějovice 1940.
- ŠILHAN, Milan, *Českobudějovická architektura mezi dvěma světovými válkami*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, roč. 37, 2000, č. 1, s. 15-31.
- ŠTUMBAUER, Jan, *Nástin historie německého sportu v Českých Budějovicích*, JSH, roč. 64, 1995, s. 124-130.
- THONOVÁ, Markéta, *Německý tisk v Českých Budějovicích na přelomu 19. a 20. století (Budweiser Zeitung a Budweiser Kreisblatt)*, České Budějovice 1998.
- VELEK, Luboš, *Mandát za uzenku. Volební nátlak a podvody v české politické kultuře 19. století*, DAS, roč. 28, 2006, č. 5, s. 33-37.

Internetové zdroje

- <http://www.ct24.cz/kultura/102585-svaty-vaclav-na-ct-nemy-film-o-kterem-se-hodne-mluvilo/> , 5. 6. 2011
- <http://www.defussball.de/> , 5. 6. 2011
- <http://dejiny.nln.cz/archiv/2009/11/spor-o-tesinsko-a-jeho-dusledky-> , 29. 10. 2010
- <http://www.koncelik.eu/> , 4. 4. 2011
- <http://www.nemeckyfotbal.cz/> , 5. 6. 2011
- <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/> , 24. 5. 2011
- http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0302_05.htm , 24. 5. 2011
- http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1589_00.htm , 31. 5. 2011

http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/tisky/t2113_00.htm , 31. 5. 2011

<http://www.skcb.cz/zobraz.asp?t=vznik> , 5. 6. 2011

<http://www.skcb.cz/zobraz.asp?t=historie-1418> , 5. 6. 2011

<http://www.skcb.cz/zobraz.asp?t=historie-1848> , 5. 6. 2011

<http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Film-Svaty-Vaclav.pdf> , 5. 6. 2011

Seznam příloh

1. Úvodní strana německého periodika Budweiser Zeitung
2. Franz Xaver Reiterer – majitel vydavatelství a nakladatelství Moldavia. Úvodní strana k jeho 60 narozeninám.
3. Cenzura v Budweiser Zeitung
4. Sedmdesáté narozeniny bývalého starosty Josefa Taschka
5. Oznámení úmrtí šéfredaktora Josefa Reifa
6. Povodeň v roce 1925
7. Zábavná vložka Budweiser Zeitung – komiks o panu Adamsonovi
8. Úvodní strana Jihočeských Listů
9. Složenka pro pravidelné odběratele Jihočeských Listů
10. Osmdesáté narozeniny Dr. Augusta Zátky
11. Sedmdesáté narozeniny Františka Hromady
12. Technický Jih – příloha Jihočeských Listů
13. Grafické zpracování cen za předplatné, jednotlivá vydání a inzerci – Budweiser Zeitung a Jihočeské Listy
14. Telegrafní spojení mezi Františkem Miroslavem Čapkem a pražským zaměstnancem pošty Vulterýnem v den státního převratu
15. František M. Čapek strhává c. k. orla z budovy pošty
16. Českobudějovický Národní výbor z roku 1918
17. Pomník císaře Františka Josefa II. na Sadech
18. Budova Besedy českobudějovické – podoba v minulosti a dnes
19. Budova Německého domu (Slavie) – podoba v minulosti a dnes
20. Budova bývalé německé školy v Boršově nad Vltavou
21. Česká škola Šindlových Dvorech
22. Dopis Václav Rozuma Městskému obecnímu úřadu informující o jeho neúčasti při obecních volbách v roce 1919
23. Kandidátní listiny Československé národní demokracie, Národní rady Čechů českobudějovických a Deutsche Einheitspartei
24. Českobudějovičtí starostové mezi lety 1919-1929 -
25. Kostel sv. Václava na Pražském předměstí
26. Znaky DFC Budweis
27. Znaky SK České Budějovice

Ankündigungen: Millimeter Höhe, einseitig wird mit 6 Heller berechnet. Bei Wiederholungen zu ein Nachschuß nach in der Verwaltung auflegendem Tarif gewährt. Im kleinen Anzeiger kostet eine einmalige Einschaltung 2 H.

Fernsprechkarten Nr. 133 und 68.

Budweiser Zeitung.

Leitspruch: „Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit!“

Schreibleitung und Verwaltung: Castenstraße Nr. 7 und Dohmerrngasse Nr. 6.

Erscheint Dienstag und Freitag 5 Uhr nachmittags, am Freitag mit der Beibehaltungsbilags.

Nr. 20

Budweis, Dienstag, den 18. März 1919.

58. Jahrgang.

Bezugsgebühr für Buhweis: Ganzjährig . K 20,- Halbjährig . 10,- Vierteljährig . 5,- Bezugsgebühr 20 h monatlich. Mit Postversendung Ganzjährig . K 24,- Halbjährig . 12,- Vierteljährig . 6,- Einzelne Nummern 24 Heller.

Die Krise des Selbstbestimmungsrechtes.

In der „Neuen Zürcher Zeitung“ veröffentlicht Dr. Friedrich Herz folgenden Aufsatz:

Die Idee des nationalen Selbstbestimmungsrechtes ist auf der ganzen Erde vom obersten Glaubenssatz und Prüffstein wahrhaft demokratischer Gesinnung geworden. Gerade in dem Augenblick aber, da der Sieg der Idee gesichert und eine neue Weltordnung des Rechtes sich aufzubauen schien, droht alles wieder einzustürzen. Historische Rechte, natürliche Grenzen, strategische Sicherungen, wirtschaftliche Notwendigkeiten — kurz alle die altbekannten Vorwände der Vergegnung — tauchen wieder auf. Werden die Vertreter der Verbündeten, die jetzt in geheimer Verhandlung die Gestaltung des künftigen Europas unter sich beraten, diesen Einflüssen erliegen? Wird die Friedenskonferenz vor vollzogene Tatsachen gestellt werden, die unerbittlich wieder Krieg, Haß und Zerrüttung nach sich ziehen müssen?

Von allen Streitfragen dieser Art soll hier nur die größte besprochen werden, deren Gefährlichkeit leider nicht gehörig gemindert wird, nämlich das deutsch-tschechische Problem. Es handelt sich hierbei um eine deutsche Bevölkerung, die 1910 3,5 Millionen Köpfe zählte, also beinahe so viel wie die ganze Schweiz. Hieron leben 3,2 Millionen in vier geschlossenen Siedlungsgebieten, die unmittelbar an Deutschland oder an Österreich reich grenzen, also nicht etwa in Sprachinseln.*

* Das Land „Deutschböhmen“ (Norden und Westen) zählte 2.193.878 Deutsche und 114.018 Tschechen, „Sudetenland“ (Nordostböhmen, Nordwestmäh-

Das größte dieser deutschen Siedlungsgebiete, nämlich der Norden und Westen von Böhmen, enthielt nicht ganz 5 Prozent Tschechen, im deutschen Anteil Südböhmens und im Sudetenland waren es 3,5 Prozent der Bevölkerung tschechisch und im süd-mährischen Gebiet 6 Prozent. Man muß somit von rein deutschen Gebieten sprechen — enthält doch die Schweiz fast 15 Prozent Ausländer. Die Abgrenzung dieser deutschen Gebiete ist ganz leicht, es besteht nicht jene Vermengung verschiedener Nationalitäten, die die Bildung geschlossener Gebiete in manchen anderen Ländern Europas so erschwert.

Trotz dieser klaren Lage und gegen ihren oftmals erklärten unerschütterlichen Willen sollen nun die Deutschen unter die tschechische Herrschaft gezwungen werden! Der führende tschechische Staatsmann weist die Berufung auf das Selbstbestimmungsrecht mit den Worten zurück, dieses „Recht“ sei nur eine philosophische Idee, andere tschechische Politiker erklären ganz einfach, sie seien die Sieger und die Deutschen hätten zu gehorchen. Volkzeit und Zensur unterdrücken jeden Protest. Ja es gibt nicht wenige Tschechen, die die Annexion Wiens fordern — einen solchen Antrag hat Dr. Chalupny im tschechischen Nationalauschuß eingebracht und Dr. Franz Setel begrüßt in einer Rede. „Das tschechische Wien“ diesen Anspruch ganz eingehend. Auf diesen Bahnhöfen werden sich freilich die Verbündeten gewiß nicht einlassen.

Alle Argumente, die für die Angliederung Deutschböhmens vorgebracht werden, sind nichts als höchst durchsichtige Vorwände. Präsident Masaryk stellt die Deutschen als Ein-

dringlinge dar, die sich von atreger heimischer tschechischer Majorität zu fügen hätten. Er vergißt aber zu sagen, daß die deutsche Einwanderung größtenteils im 13. und 14. Jahrhundert, stattend und daß es die böhmischen Könige, besonders Ottokar 2. und Karl 4., waren, die gemeindefreie deutsche Kolonisten herbeizogen, um Kultur und Wohlstand des Landes zu heben. Wenn schon Jahrhundert keine Sicherheit verleihen sollen, so wäre ja ganz Europa dem Umfuge preisgegeben! Kann etwa England zugeben, daß die Engländer in Irland unterdrückt werden, weil ihre Vorfahren im 17. und 18. Jahrhundert angefaßt wurden?

Zweifellos weisen wirtschaftliche Belange Deutsche und Tschechen auf eine Verbindung hin. Aber nirgends konnte das Wirtschaftsmoß ein Volk bewegen, sich einem Zustand zu beugen, der als nationale Fremdberschaft empfunden wurde, dies beweist Techt ebenso wie Elsaß-Lothringen. Eine Einberlebung Deutschböhmens wäre ein noch viel ägeres Verbrechen, als es die feinerzeitige Losreißung Elsaß-Lothringens von Frankreich war, denn damals konnte Bismarck nicht hoffen, durch gute Verwaltung ein Volk von überwiegend deutscher Herkunft und Sprache allmählich für das Deutsche Reich zu gewinnen. Einer freizeitlichen und weitblickenden Politik wäre dies auch wahrscheinlich gelungen. In Böhmen aber liegen die Dinge anders. Nirgends auf der Welt stehen einander zwei benachbarte Nationen so feindselig gegenüber wie hier. Selbst in Irland ist der Haß gegen die Engländer lange nicht so verbreitet und so heftig als zwischen Deutschen und Tschechen.

Die frühere österreichische Staatsverwaltung war vor dem Kriege in nationalen Fragen meist neutral, gerade deswegen aber wurde sie von beiden Nationen in maßlosester Weise

Südböhmische Gedenktage.

- 18. März, 1332 der französische Kronprinz Johann gemählt sich mit der böhmischen Prinzessin Guta. — 1400 Erzbischof Wolfram erlaubt dem Heinrich von Rosenberg, sich einen beliebigen Reichthum zu halten. — 1454 König Ladislaus der Jagelbörner gibt seinem Getreuen, dem Ulrich von Rosenberg das Gut Borešchin. — 1516 der Rat der Stadt Budweis gibt den Krämer Zunftverfassungen. — 1599 die lutherischen Pfarrer müssen Krummau verlassen, die lutherische Kirche daselbst wurde geschlossen. — 1832 wurde Fürst Josef Adolf Schwarzenberg in Wien geboren. — 1845 starb Bischof Ernst Konstantin Ruzicka von Budweis. — 1918 brachten in Budweis 18 Häuser ab.
- 19. März, 1419 das Dorf Hodonich bei Budweis erhält ein Robottbefreiungsprivilegium. — 1553 wurde Jakob Wichter in Budweis wegen Doppelhele enthauptet. — 1586 Grundsteinlegung zum Jesuitenloster in Krummau. — 1639 erhielt Schomers die Marktreiheit. — 1819 Beginn des Neubaus des Theaters in Budweis. — 1850 starb in Wien der bekannte Musiker Walbert Garwan aus Budweis. — 1884 starb in Budweis der Bürgermeister, Feldbetreuer Adjejan Kail. — 1902 Gründung des Pferdeversicherungsvereines Soltau.
- 20. März, 1334 König Johann von Böhmen entläßt allen seinen Vasallen auf Einmuth, 1339 König Johann nimmt seine Länder und Reichswürden feierlich vom Kaiser zu Lehen, wogegen die böhmischen Stände protestieren; der König erblindet im folgenden Jahre. — 1393 König Wenzel läßt mehrere hohe Geistliche

gefangennehmen, foltern und mit dem Tode bedrohen, den Generalvikar Johann von Vornak in die Moldau werfen. — 1467 Papst Paul 2. forderte die Budweiser auf, von dem in Kirchenbann befindlichen König Georg von Podiebrad abzulassen. — 1481 König Wladislaw bewilligt dem Markt Schmeißel zwei Jahrmärkte. — 1611 Papst Gregor, die am 2. den Stadtrath ersuchen, gegen die Budweiser ein, worauf Markt Laurenz Rantke 9 Offiziere aus dem Ritterstande nach einem Gestähl im Budweiser Rathaus küpfen ließ. — 1914 die Gemeindevertretung von Budweis genehmigt den deutsch-tschechischen Ausgleich; Grundsteinlegung zur Johann von Nepomuk Kirche in der Ligger-Barfakt zu Budweis.

Lob der Heimat.

Von Markob Lyr.
Der Weltkrieg hat die Menschheit fast des ganzen Erdballs zu durchwanderergerückt, daß man in der Geschichte weit zurückgreifen muß, um ein völkeroerschiebendes Ereignis aufzufinden, das die großen Weltkrisen so annähernd gleichhämme. Sehe sie fast über Nacht aus einem stillen Defekten in die unruhigen Gegenden des Ostens, in die Urwälder der Karpaten, an das blaue Meer oder gar in eine minoritengemischte morgenländische Welt versetzt wurden, haben diese Unwahrheitlichkeit Wirklichkeit werden.
Wie viel Jugendträume erklangen plüßlich vor den Augen, die das Wunder gar nicht fassen konnten!

Wiese Augen sehen Wunder und schlossen sich, um nie mehr eines zu sehen. Anderen Menschen jedoch war ein besseres Los beschieden. Sie fanden hinter der Kompfort und hatten so Gelegenheit, in Ruhe Land und Leute kennen zu lernen. Einfache Soldaten hatten auf diese Weise mehr praktische Völkerverständnisse erlernt als irgendein Professor. Es gibt viele Leute aus dem Böhmerwaldgebiet, die sehr weit herumgekommen sind und von ihren bisherigen gar abweichendes Leben zu führen gezwungen waren. Holzschläger aus einamen Böhmerwaldweilern wurden in Großstädte verschlagen, um in diesen Großstadtdenkmälern kennen zu lernen und auch vielleicht anzunehmen, Budweiser waren dazu ortsrecht, jahrelang das Leben von Ingenieuren im Hochgebirge zu führen. Böhmerwaldbauern standen in den Schiffsverwerften an drohenden Dampfhammern und sahen sich plötzlich als treibende Kräfte der Großindustrie.

Manchem gefiel die Fremde und er gewann sie lieb. Namentlich die Großstädte und ihre Umgebung haben es den einfachen Leuten angetan, nicht nur einer verkehrte für immer das edle, schwere Gold der trauten deutschen Heimat gegen der Lärmglanz der strahlenden, vielsprachigen und doch so öden Großstadt. Trotz Auerung und Hunger!

Wenn doch alle Menschen, die Südböhmen ihre Heimat nennen, erkennen wollten, wie schön und eigenartig dieses Südböhmische Welt ist! Die Eigenart der Böhmerwaldlandschaft und der ihr benachbarten Gebiete könnte bestritten werden, aber sie steht für den Kenner und namentlich für den von außen in der Heimat angekommenen Böhmerwaldler außer Frage. Nicht nur der Hymnenboden mit allem, was er hervorbringt, sondern auch die Luft,

Abkündigungen
Ein Millimeter Höhe
einpolig wird mit
20 h berechnet. Bei
Wiederholungen wird
ein Nachschlag auch in
der Verwaltung auf-
liegendem Tarife ge-
zahlt. Im kleinen
Anzeiger kostet das
Wort 30 Heller, die
festgedruckte Uebers-
chrift 2 Kronen.

Fernsprechstelle
Nr. 133.

Budweiser Zeitung

Leitspruch: „Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit!“

Schriftleitung und Verwaltung: B. Budweis, „Moldavia“, Denisova 1. (Postfach Nr. 41.)
Erscheint Mittwoch und Samstag 8 Uhr früh, am Samstag mit der Unterhaltungsbeilage.

Bezugsgebühren
für B. Budweis:
Ganzjährig K 60.—
Halbjährig „ 35.—
Vierteljährig „ 22.—
Bezugsgebühren
1 K monatlich
Mit Postversendung
für Ungarn, Litauen
— und Belgien —
Ganzjährig K 60.—
Halbjährig „ 35.—
Vierteljährig „ 22.—
Für Deutschland zum
festen. Preise in schwe-
discher Währung.
Einzelne Nummern
60 Heller.

Nr. 74

B. Budweis, Samstag den 22. September 1928

67. Jahrg.

Franz X. Reitterer.

Zu seinem 60. Geburtstage am 21. September.

Von Johann Peter.

Zu den führenden Sudetendeutschen der Gegenwart zählt unstreitig auch unser Jubilar Franz X. Reitterer, nicht nur im geistigen Sinne allein, sondern auch in praktischer Betätigung und Auswirkung seiner in die Tat umgesetzten Ideen, der eigentliche Schöpfer des Deutsch-österreichischen Bauernbundes, mithin der geistige Vater des heutigen Bundes der Landwirte in der Tschechoslowakei, wie auch nicht minder der zu bedeutender Geltung gelangten Verlagsanstalt „Moldavia“ in Budweis.

Reitterers hervorragendes Organisations-talent brachte es zuwege, die führerlosen Bauern im alten Kaiserstaat politisch zu schulen und zu einem festgeschlossenen Bund zusammenzuführen und diesem Bunde Ziel und Richtung zu erfolgreichem Wirken in Wirtschaft, Politik und Volkskultur zu weisen. Wenn er auch in seiner gewinnenden Bescheidenheit sich nur neben den Reichsritter von Hohenbunzau gestellt hat, so steht doch festest die Tatsache, daß er der Ideengeber, der Anreger und der gestaltende Meister war, der zuerst erkannt hatte, wo den Bauer der Schuh drückt und wie ihm zu helfen sei. Reitterer, vom Kriege her noch kränklich, hat sich jetzt wohl von der Politik zurückgezogen. Gewiß aber bleibt, daß Reitterers deutsche Bestimmung u. Betätigung rein und über allen Zweifel erhaben ist. Die deutsche Steiermark ist sein Heimatboden, der deutsche Böhmerwald sein Betätigungsfeld, das deutsche Schrifttum seine Herzenssache!

Der Böhmerwald und namentlich die vormalige Stadt Budweis sind seine zweite Heimat geworden und die reiche Hälfte seines erfolgreichen, nur dem Wohle dieser Heimat gewidmeten Lebens hat er teils in Winterberg, teils in Budweis in unermüdlicher Arbeit

und in schönem wirtschaftlichem Aufstieg zugebracht. Und so ist es ja nur ein Gebot dankschuldiger Anerkennung,

Franz X. Reitterer wurde am 21. Herbstmonds 1868 in Frieberg in der Steiermark geboren, wo sein Vater das Wagnerhandwerk betrieb. Sieben Jahre ritt er die Schulbank in seiner Heimatgemeinde, der lustigsten einer, bis in ihm, durch Missionäre angeregt, der Wunsch rege wurde, selbst auch ein solcher „Seelenarzt“ zu werden. Aber sein mehr auf das Praktische im Leben eingestellter Vater wollte von der „ganzen Studiererei“ nichts wissen, besaß auch gar nicht die Mittel dazu. Die Schloßbesitzerin von Bärnegg, Konstanza Kienbier, ermunterte ihn den Ausentscheid im fürstbischöflichen Knabenseminar in Graz, wo er sechs Gymnasialklassen machte. Nach der Sexta ging er zu den Jesuiten nach Klagenfurt und wurde von da ins Noviziat nach Thynau geschickt. Krankheits halber mußte er das Kloster verlassen und kam nach Graz zurück, wo er ein kümmerliches Leben fristete. Eine



Franz X. Reitterer — 60 Jahre.

Beitrag Studienkräften, vertauschte er diese Stelle mit einem Hofmeisterposten im gräflichen Hause Salzburg-Hallenstein, wo er in der Komtesse Edith, der heute berühmten Roman-dichterin, eine edle Freundin fand. Hier fand er auch seinen Beruf zum Schriftsteller. Im „Steirer-Jahrbuch“ trat er in die Öffentlichkeit und im Salzburgerischen Hause schrieb er sein Dialektstück „D' Hausnoba“, den „Winkelschreiber“ und den bei Pierson in Dresden verlegten „Andreas Hofer“. Nach dem Verlassen des gräflichen Hauses kam eine Zeit der bittersten Not über ihn. Der Vater verbot ihm sein Haus, weil er ein — Theaterstück geschrieben und ihm dadurch „Schande“ gemacht hatte. Reitterer litt Hunger und Kälte. Aber diese Schule der Drangsale festigte und stärkte ihn im Kampf ums Dasein, den er später so siegreich bestritten hatte. Mit Privatunterricht und literarischen Beiträgen

wenn wir uns heute, wo er im Kreise seiner ihm in Liebe zugewandten Familie, seiner mit ihm durch Freundschaftsbände verknüpften Mitarbeiter und seiner Budweiser Freunde und Verehrer das 60. Wiegenfest begeht, in Geiste um ihn gruppieren und in den freudigen Wunsch seiner Nächsten einstimmen: „Er lebe hoch und lange noch!“

Ankündigung
 100 Millimeter Höhe,
 einpaulig und mit
 9 Stellen berechnet. Bei
 Wiederholungen wird
 ein Nachlaß nach in-
 der Verwaltung auf-
 liegendem Tarif ge-
 gewährt. Im kleinen
 Anzeiger kostet eine
 einmalige Einschlei-
 lung 3 H.

Verantwortliche
 Nr. 133.

Budweiser Zeitung.

Leitspruch: „Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit!“

Schriftleitung und Verwaltung:
Laistenstraße Nr. 7.

Erscheint Mittwoch und Samstag 3 Uhr früh, am Samstag mit der Unterhaltungsbeilage.

Braugewerblich
 für Budweis:
 Ganzjährig . . . K 20.—
 Halbjährig . . . 10.—
 Vierteljährig . . . 6.—

Abbestellungsgebühr 10 H.
 monatlich.

Mit Postversendung
 Ganzjährig . . . K 24.—
 Halbjährig . . . 12.—
 Vierteljährig . . . 8.—

OO

Einzelne Nummern
 24 Heller.

Nr. 84

Budweis, Mittwoch, den 5. November 1919.

58. Jahrgang.

Tschechen und Slowaken.

Südböhmische Gedenktage.

5. Nov. 1687 Die Stadt Budweis kauft das Gut
 Gaerndobben mit Drausätze mit den Dörfern
 Humeln und Plan. — 1805 Die Franzosen
 besetzen Freistadt in Oberösterreich. — 1870
 Einweihung der neuen Kirche in Glödelberg.
 — 1901 Kräfteeröffnung für die elektrische Ho-
 henfurter Moldautalbahn.

6. Nov. 1440 Der Krummauer Nikolaus Henrici
 wird Erzbischof von Prag. — 1573 Aufzählung
 der drei großen Glocken auf den Stadtturm in
 Budweis. — 1611 Starb Peter Wok, der letzte
 vom Geschlecht der Rosenberger, das durch 600
 Jahre fast ganz Südböhmen besessen hatte. —
 1619 Der Böhmenführer Thurn lagert mit dem
 kaiserlichen Heere vor Wien. — 1848 Eröffnung
 der städtischen Oberrealschule in Budweis. —
 1896 Schluffsteinlegung der Wasserleitung in
 Trahan. — 1899 Eröffnung der Bahnstrecke
 Leonorenhain—Walters.

7. Nov. 1335 Fierstentag zu Windenburg (Wien-
 denburg oder Bistegrad) in Ungarn. — 1631
 Die Statthalter flohen vor den Sadjen mit der
 böhmischen Krone von Prag nach Budweis, wo
 die Krone in der Domkirche aufbewahrt wurde.
 — 1832 Einweihung der neuen Pfarrkirche in
 Arlebaum. — 1909 Eröffnung der Klappelschule
 in Soblar.

Böhmnerwaldbildung.

5. Wohlfils „Regenbogner.“¹⁾

Von Karl Franz Leppa.

Schlägt einer dies Traumbüchlein auf, da quillt
 ihm ein Wäldchen Mondenlaub in die Augen! Der
 deutsche Mondschein leuchtet auf allen Blättern,
 denn das zauberhafte Gestirn der Romantik kreist
 geruhig trotz allem brennenden Frühlingssonn
 und Frühsonnenschein über der Regenbognerdichtung . . .

Ob er noch lebt: Seine Majestät der weltmächt-
 ige Kaiserhofkaiser, Seine Weltlichkeit der wun-
 derfelle Herr der Weltlichkeit Florian Regen-
 bogner aus Pilschitz? Er mühte schon heimlich
 irgendwas in einer Einsiedelung tief im Böhmerwald
 der langen Eckenstein nachzusehen: „Was sich er-
 füllt, ist leer; Unerfülltes nur ist groß!“ Oder ist
 er gar tot und liegt vor Belle oder vor Deversee
 seit anno 64, sechs Fuß tief verharret unter der
 blutigen Heide?

Ich glaub', er lebt. Das heißt: ich weih' es! Er
 ist ja das deutsche Herz! —

Krummau, die eisgraue und grauweißene Burg-
 stadt und Rosenberg, das Häußel mit dem dul-
 tenden Namen, sie liegen traumhaftend unter den
 wogenden Rosenranken der Böhming. Und der Flo-
 rian, von Gottes Gauden Regenbognerflücker, item

<sup>1) Hans Wohlfil: Die Abenteuer des Florian
 Regenbogner. Ein Traumbüchlein. Erstausgabe in G.
 F. Amelangs Verlag, Leipzig 1919. Preis gebunden
 Mk. 1.50.</sup>

Pharim in das erste Reichweiland, wandert dort
 der Liebe und dem Herrgott nach und die kühle
 Moldau entlang. In Krummau schaut er sich die
 Liebe ins Herz, in Rosenberg küßt er sich ins
 Leid. Der Weg dazwischen ist ein Drauflos in
 Mälen und Schmalen. Ein Brauttag erblüht
 Baumpanee blüht ihm vorauf und alle drei Schritte
 überschnekt ihn eine sanfte Freude. Da läßt denn
 der Florian den Herrgott hochleben und starkt durch
 das Meer der Grasblüte dem Abenteuer mit Percha
 entgegen, um dann jene biederne Wäldchen zu er-
 fahren, die alle Epochen von den Regenbogen
 schreien: der eine küßt sie, der andre brüht sie . . .

Unterwegs gerät Florian Regenbogner noch in
 eine Herberg der Religion, Wissenschaft und Zu-
 gend, läßt sich dabei als Müßiggänger beschnit
 und fängt eine Pilger, um in seinem Lebensmorden
 auch einmal eine einzige umhüll nützliche Tat zu tun.

Der alte Cereus Krämpel, der trockenberigte
 Magister der Nützlichkeit, schulmeister an dieser
 Stätte. In seiner Stube hocken allerorten ausge-
 stopfte Tierhäute, in dürrer Latein den wohltraben
 Namen zu führen; an allen Wänden klappelt und
 trappelt Wrenschlag und die ganze Stube knist, als
 wäre sie eine einzige Uhr, durch deren Gehäus
 um Geräder die leibhaftige Zeit und Belle rint.
 Da packt den wunderlichen Heiligen von Trahanitz
 das Heilandsteld und Erlöserbormen. Mit lauter
 Handgölle fällt er aller Uhren Ekt. Im blau-
 enden Mond, wach und wehmütig, träumt er sich
 herrgottsmächtig: im ganzen Land und über alle
 verleben dürfen, da würde sich gewiß an den
 Fluten der Zeit und Engheit eine Meerestille
 breiten, in der Ätern und Sterben gelinde und
 abendrot für alle Zeiten verfunken . . .

Ankündigungen:
 Ein Millimeter Höhe
 einpaltig sind mit
 30 h berechnet. P.
 Wiederholungen u.
 ein Nachlaß nach
 der Verwaltung auf-
 legendem Tarife ge-
 währt. Im kleinsten
 Anzeiger kostet das
 Wort 30 Heller, die
 fortgedruckte Adre-
 schrift 2 Kronen.

Fernsprechstelle
 Nr. 133.

Böhmen
 Archiv,
Budweiser Zeitung

Leitspruch: „Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit!“

Schriftleitung und Verwaltung: B. Budweis, „Molawaia“, Denisova 7. (Postfach Nr. 41.)
 Erscheint Mittwoch und Samstag 8 Uhr früh, am Samstag mit der Unterhaltungsbeilage.

Bezugsgebühren
 für B. Budweis:
 Ganzjährig K 50.—
 Halbjährig „ 25.—
 Vierteljährig „ 12.50
 —————
 1 K monatlich
 Mit Postverrechnung
 für Böhmen, Mähren
 — und Galizien —
 Ganzjährig K 60.—
 Halbjährig „ 30.—
 Vierteljährig „ 15.—
 für Deutschland zum
 Beispiel, für die in österr.
 Reichsgebiet
 Einzelne Nummern
 60 Heller.

Nr. 59

B. Budweis, Samstag den 30. Juli 1927

66. Jahrg.

Altbürgermeisters Josef Taschel 70. Geburtstag.

Budweis, 30. Juli 1927.

Am morgigen Tage begeht Altbürgermeister Josef Taschel in Hötzl, in jenem Orte, der durch die Aufführung und großzügige Instandhaltung der Hörlicher Passionsspiele zur Weltbekantheit gelangte, seinen siebenzigsten Geburtstag. Die Marktgemeinde Hötzl ehrt den Geburtstagjubililar durch die Veranstaltung einer Feier, die vor dem Beginn der Vornachts-Vorstellung vor dem Passionsspielhause abgehalten wird und zu der auch viele persönliche Freunde des Benannten und Abordnungen deutscher Vereine sich einfinden werden.

Die einfache Pflicht der Dankbarkeit erheischt es, daß die Deutschen in Budweis und auch jene Südböhmens und des Böhmerwaldes am morgigen Tage jenes Mannes gedenken, der fast ein Menschenalter lang im Dienste der Deutschheit wirkte und viele Jahre als unbestrittener Führer der Deutschen in Budweis, in Zeiten nationaler Not wohl auch als solcher der Deutschen Südböhmens, unermüdt tätig war und sich auf dem Gebiete der nationalen und wirtschaftlichen Kleinarbeit unvergängliche Verdienste erwarb. Sein Wirken war beispielgebend für seine Volksgenossen und munterte diese auf, für die Deutscherhaltung ihrer angeschamten Heimat mitzukämpfen und zur Erweckung und Wacherhaltung deutschen Volksbewußtseins beizutragen.

Ungefeindet vom nationalen Gegner wie selten ein zweiter deutscher Volksmann, konnte man Josef Taschel überall dort in das nationale Getriebe eingreifen sehen, wo es sich darum handelte, das Deutschstum der einst heiß umstrittenen Stadt Budweis und die in Südböhmen bedrohten Sprachgrenzen zu schützen. Unverzagt und mit bewundernswürdiger Ausdauer war Josef Taschel am Werke, bis der fürchterliche Weltkrieg jene gewaltsame Aenderung der Verhältnisse herbeiführte, die auch den Deutschen in Budweis die bis zum Tage des Umsturzes sich verteidigte Vormachtstellung am Rathause entriß.

Das deutsche Volk zählt nicht allzu viele Männer mit dem gleichen warmen Herzen für die deutsche Heimatscholle, Männer, die den schönsten Lohn und wahre Freude immer nur in dem Gelingen eines dem deutschen Volke dienenden Werkes erblicken. Die mannigfachen Erfolge, die Josef Taschel in den vielen Jahren seines Wirkens auf nationalem, kulturellem und wirtschaft-

lichem Gebiete errungen hat, sie bilden den schönsten Lohn für sein aufopferungsvolles Wirken im Interesse des von ihm geliebten deutschen Volkes, wenn vielleicht auch den einzigen!

Wir leben eine andere Zeit und der Kreis derer, die die Lebensarbeit eines Menschen von der Art Josef Taschels zu würdigen verstehen, wird immer kleiner. Diejenigen aber, die mit an der

ganditen und Wertvollsten von allen, die in der Geschichte der Stadt Budweis auf deutscher Seite im nationalen Leben eine Rolle zu spielen berufen waren.

Wäge es dem Altberehrten vergönnt sein, in voller Rüstigkeit noch ungezählte Jahre zu erleben!



Josef Taschel wurde am 31. Juli 1857 in Budweis geboren; er besuchte hier die Oberrealschule, die er nach beendeten Studien im Jahre 1874 verließ, um sich dem Studium an der technischen Hochschule zuzuwenden, von wo er im Jahre 1878 in seine Vaterstadt zurückkehrte. Der Wille nach Betätigung im öffentlichen Leben hielt den damals Einundzwanzigjährigen im Vaterhause fest und schon im Jahre 1879 schritt der inzwischen ins Geschäft seines Vaters, des hochangesehenen Kaufmannes Anton Franz Taschel, eingetretene Jüngling an die Gründung des kaufmännischen Vereines. Von diesem Zeitpunkte erweiterte sich der Wirkungskreis des arbeitsfreudigen jungen Mannes immer mehr und im Vordergrund seiner regen Tätigkeit stand gar bald die ihm zur Lebensaufgabe erkürte nationale Schularbeit, die ihm an erster Stelle die Abwehr des tschechischen Unsturmes auf die Stadt Budweis gebot. Josef Taschel widmete seine Arbeitskraft neben dieser den verschiedenen Gebieten der Stadtverwaltung, des Schulwesens, der Förderung des heimischen Gewerbes, kurz allen Fragen, die zur Hebung des Ansehens und zum Emporblühen seiner Vaterstadt beizutragen geeignet waren.

erfolgreichen Arbeit des jetzt Siebzighjährigen beteiligt waren und sich an der körperlichen und geistigen Rüstigkeit des Jubilars erfreuen, dürfen Josef Taschel am Tage seines siebenzigsten Wiegenfestes namens der deutschen Wohnerschaft seiner Vaterstadt Budweis den innigsten Dank für alles sagen, was er einst in den Tagen nationaler Bedrängnis und als langjähriges Oberhaupt der Stadt für sie geleistet hat. Aber auch alle übrigen Deutschen von Budweis, ohne Rücksicht auf Parteizugehörigkeit, dürfen am morgigen Tage Josef Taschel aufrichtig beglückwünschen. Er ist und bleibt einer der hervor-

Aber dieses große Arbeitsgebiet erfuhr von Jahr zu Jahr immer wieder eine Erweiterung und so sehen wir den Unermüdeten im Landestuturrate und im Landtag, in verschiedenen nationalpolitischen Kommissionen, in der Handelskammer, Bezirksvertretung, im Orts- und Bezirksschulrat, im Kreditverein der Budweiser Sparkassa und später an der Spitze des Ausschusses dieses bedeutendsten Geldinstitutes Südböhmens, an der Spitze des von allen politischen Parteien gebildeten deutschen Ortsrates und einer Reihe weiterer örtlicher nationaler, humanitärer und sonstiger Vereine tätig.

Abkündigungen:
 Ein Millimeter Höhe
 einpaltig wird mit
 50 K berechnet. Bei
 Wiederholungen wird
 nach in
 der Verwaltung auf-
 liegendem Tarife ge-
 wöhrt. Im kleinen
 Rasiger kostet das
 Schriftstück Ueber-
 schritt 2 Kronen.

Fernsprechstelle
 Nr. 133.

Budweiser Zeitung

Leitspruch: „Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit!“

Schriftleitung und Verwaltung: B. Budweis, „Moldavia“, Denisova 7. (Postfach Nr. 41.)
 Erscheint Mittwoch und Samstag 8 Uhr früh, am Samstag mit der Unterhaltungsbeilage.

Bezugsgebühr
 für B. Budweis:
 Ganzjährig K 50.—
 Halbjährig „ 25.—
 Vierteljährig „ 12.—50

Postanweisung
 1 K monatlich

Mit Postversicherung
 für Böhmen, Mähren
 — aus Süddeutschland —
 Ganzjährig K 60.—
 Halbjährig „ 30.—
 Vierteljährig „ 15.—

für Deutschland, Österreich
 — aus Süddeutschland —
 Ganzjährig K 65.—
 Halbjährig „ 32.—
 Vierteljährig „ 16.—

Einzelne Nummern
 60 Heller

Nr. 78

B. Budweis, Mittwoch den 9. Oktober 1929

68. Jahrg.

Chefredakteur Josef Keif †

Wie wir bereits in unserer letzten Ausgabe kurz berichtet haben, ist der Chefredakteur der Verlagsanstalt „Moldavia“, Herr Josef Keif, nach dreiwöchigem Leiden, das er mit bewundernswerter Geduld und Fassung ertrug, Freitag, den 4. Oktober nach 8 Uhr früh von dem unerlöschlichen Schicksal aus diesem Leben abberufen worden. Obwohl drei Ärzte an seinem Krankenlager weilen, gelang es nicht, ihn seiner Familie, der er stets ein treuer Oberhaupt war, sowie unserem Unternehmen, an dem er mit ganzem Herzen hing, zu erhalten. Der Verlust trifft aber nicht nur seine Familie und die Verlagsanstalt „Moldavia“, die in dem Verschleiden einen treuen, überaus wertvollen, eifrigen und führenden Mitarbeiter verlor, sondern auch die deutsche Öffentlichkeit.

Als deutscher Böhmerwälder diente er stets mit all seinen Kräften dem deutschen Volke und er war überall dort — sei es als Führer, sei es als Berater — zu finden, wo es galt, die Interessen der Deutschen zu vertreten. Es wird in Budweis wohl wenige nationale, kulturelle und wirtschaftliche Vereinigungen geben, denen Keif nicht als Mitglied angehört hätte. So war er u. a. Mitglied des Deutschen Volksauschusses, dem er als Vertreter des „Bundes der Landwirte“, wenn der Vorsitz an seine Partei kam, auch präsiidierte, Obmannstellvertreter des Kuratoriums der Deutschen landwirtschaftlichen Lehranstalten in Budweis, Obmann des Vereines zur Förderung des naturwissenschaftlichen Unterrichtes am Deutschen Staatsoberrealsgymnasium in Budweis, Obmannstellvertreter des Deutschen land- und forstwirtschaftlichen Kreisverbandes, Ausschussmitglied der Ortsgruppen des „Deutschen Kulturverbandes“ und des „Bundes der Deutschen in Böhmen“ usw. Für die deutschen Belange hatte er stets ein offenes Herz und auch eine hilfsreiche Hand, wenn es galt, deutsches Leid zu mildern.

Herr Josef Keif wurde am 27. Juni 1883 in Koblgruben bei Schwarzbach, Bezirk Oberplan, als einziges Kind des Landwirtes Franz Keif und dessen Ehegattin Marie (geb. Krummauer) geboren. In seine Jugendzeit fiel die Organisation des deutschen Bauernverbandes im „Deutsch-österreichischen Bauernbunde“ durch den Gründer des „Dorfboten“ und der Verlagsanstalt „Moldavia“, Herrn F. X. Ketterer und Herr Keif nahm als jugendlicher schon lebhaften Anteil an der Schicksalsgestaltung des Standes, dem er entspro-



Schon mit 18 Jahren trat er als Versammlungsredner auf und unter der politischen Schulung des Herrn Franz X. Ketterer entwickelte er sich bald zu einem glänzenden Redner, dessen Worte überall auf fruchtbaren Boden fielen. Auch auf dem Gebiete der länderlichen Jugendorganisation, die von Herrn Franz X. Ketterer ins Leben gerufen wurde, stellte er seinen Mann. Gleichzeitig war er als Autodidakt bestrebt, sein Wissen auf jeglichem Gebiete zu erweitern, was ihm auch dank seiner seltenen Geistesfähigkeiten voll gelang. Im Jahre 1913 trat er dann in die Dienste der Verlagsanstalt „Moldavia“ und im Jahre 1914 wurde er mit der Chefredaktion der im Verlage der Verlagsanstalt „Moldavia“ erscheinenden Blätter betraut, welche Stellung er in sehr hervorragender Weise mit seltener Pflichttreue versah.

Nach dem Umsturze stellte er seine geschätzte Kraft der neu ins Leben gerufenen politischen Partei des deutschen Landvolkes, dem „Bunde der Landwirte“, zur Verfügung und er wurde zum Orts-, Bezirks- und Kreisvertrauensmann und später auch zum Stellvertreter des Parteivorstandes gewählt.

Nun mußte Keif, der als Mensch stets hilfsbereit und von seltener Herzengüte war, viel zu früh für seine Familie — um ihn trauern seine tief gebeugte Gattin und zwei unmündige Kinder — und viel zu früh auch für die deutsche Öffentlichkeit die Augen für immer schließen.

Die Verdienste, die sich Keif für sein deutsches Volk erworben, bleiben unvergessen.


Uns war er stets ein lieber Kamerad und Redaktionskollege, dessen Andenken uns stets in lieber Erinnerung bleiben wird.

Das, was an Keif sterblich war, wurde Dienstag, den 8. Oktober, in Schwarzbach, seiner Böhmerwaldsheimat, der deutschen Scholle übergeben, die in ihm einen so opferfreudigen, erprobten Anwalt gefunden hat.

Nun grüßen seine letzte Ruhestätte seine Heimatberge, seine Heimatwälder und diese trauern und raunen ihm zu:

„Schlaf wohl in deutscher Heimerde, die deutsche Scholle, der Du stets mit Deiner ganzen Kraft, mit Deinem ganzen Herzen gedient hast, sei Dir leicht!“

Und diesem Wunsche schließen wir uns aus innerstem Herzen an.



Verlag
F. J. Neumann, Neudamm
H. J. Neumann, Neudamm
F. J. Neumann, Neudamm
F. J. Neumann, Neudamm


Der Zeitung

Bezugsgebühr
für Böhmen:
Ganzjährig K 50.—
Halbjährig „ 25.—
Vierteljährig „ 12.50
Zusatzgebühr
1 K monatlich
Mit Postversendung
für Böhmen, Mähren
— und Schlesien —
Ganzjährig K 60.—
Halbjährig „ 30.—
Vierteljährig „ 15.—
Für Draußgebiete, aus-
serhalb, Karte in Köpen-
hagenischer Maßstab.
Einzeln Nummern
60 Heller.


Leitspruch: „Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit!“
Schriftleitung und Verwaltung: Budweis, „Moldavia“.
Erscheint Mittwoch und Samstag 8 Uhr früh, am Samstag mit der Unterhaltungsbeilage.

Nr. 69
Budweis, Mittwoch den 2. September 1925
64. Jahrgang.


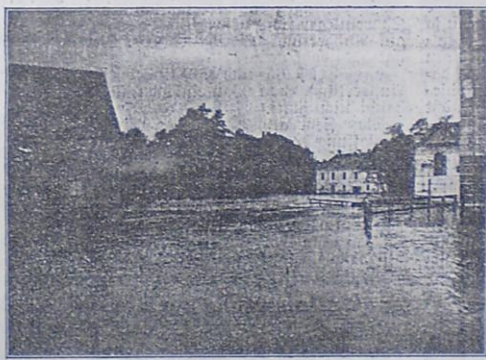

Bilder vom Hochwasser in Budweis am 26. August 1925.




Gutwasserstraße (bei der Schwelkefabrik).




Schmerlingstraße (beim „Schwarzen Rüssel“).

Vordermühle (Blick zum Hintertrakt vom „Grünen Hof“).

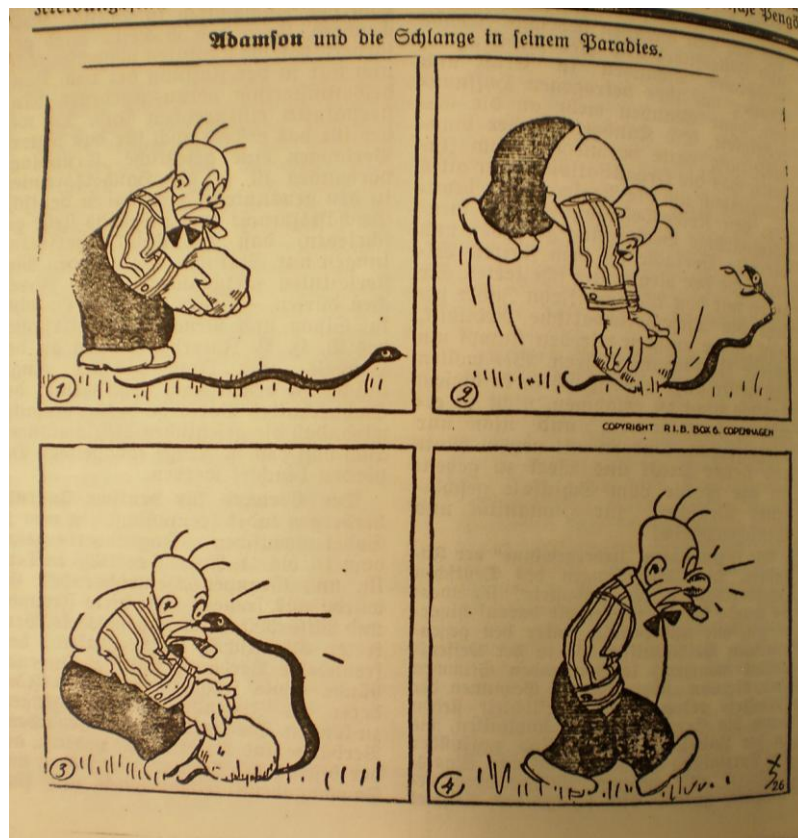


Blick von der Traubengasse zur Sokolschwimmhalle.



Das überschwemmte Stadion auf der Sokolinsel.

Příloha č. 7



"Jihočeské Lisy" vychází každou úterý a má za úkol...

JIHOČESKÉ LISTY

Poplatné na "Jihočeské Lisy" za čtení v roce...

Neodvislý časopis pro zájmy českého jihu.

Němci a Německo.

Politika nové německé říše, která chce být republikánská a demokratická...

To jsou zajisté myšlenky a tendence, které se velmi špatně hodí do nynější smírovací nálady...

Nechceme pochybovat, že jako pan Loebe, tak i ostatní vážení politikové jsou vzděláni...

Společáme-li však na reálně-politický smysl říšskoněmeckých státníků a hledíme dosti útrpně...

Skleněné přístroje. Chemické sklo, laboratorní přístroje, tepelné měřiče...

musíme být tím trapněji překvapeni, vyskytne-li se takový zjev, jako byl zaznamenán...

Nechceme pochybovat, že jako pan Loebe, tak i ostatní vážení politikové jsou vzděláni...

Politické zprávy.

Rozpuštění poslanecké sněmovny č. 1. Národního shromáždění stane se dle věku již 16. října...

Správný protest. Zemský výkonný výbor č. 1. míru demokracie usnesl se dne 7. října...

Státní dluh naší republiky činí dnes 30 miliard. Na úročení tohoto dluhu jest zapotřebí ročně asi dvě miliardy...

Dr. Jan Herben, který vystoupil v č. 1. nár. demokracie postavil si nesporně, že mandát senátora neslouží přece si to jen rozmyslí...

O daňových rekurech. "Nár. Lisy" přinesly v těchto dnech následující pojednání o této důležité záležitosti...

jele často o předpisy daňové za leta dávno uplynulá.

Urychlení vyřízení rekursů jest žádoucí, odložení škodí celému státu i poplatníkům.

V prvních dobách poválečných obával se falešných dedukcí nesoudné veřejnosti. Správní orgány musí se proto při vyřizování rekursů povázat na úplné věcné stanovisko...

Revisní odbor ministerstva financí měl by proto sám navrhnouti výjimečné normy na vyřízení rekursů...

Skutečné defraudace daně výdělkové dopustí se poplatník, který odvrátil z podniků svého hodnoty, aniž by je zdanil.

Využití rekursu je velice zjednodušeno, je-li taková defraudace vyloučena předem rázou podnikem.

Finanční orgány mají povinnost posouditi skutečnou daňovou poplatnost rekursujícího poplatníka.

Snížení ceny zásob, vytvoření škrtých fondů, různé odpravy, vyřizování investičních výdajů...

Snížení ceny zásob, vytvoření škrtých fondů, různé odpravy, vyřizování investičních výdajů na režijních účtech...



ČESKO-BUDEJOVICKÁ ZALOŽNA. Přijímá peníze k bezpečnému uložení a půjčuje je za výhodných podmínek.

Nejosvědčenejší šicí stroje. pro všechny přemysly a domácí potřebu, s víceletou zárukou...

V. VOTROUBEK, ČESKÉ BUDĚJOVICE, JEN V KŘANOVICKÉ UL. č. 22. Jedná skvěle vybavená dílna pro opravy všech strojů...

Plnicí péra. sluh, nejlepší svět. značek za výhodných podmínek. Těži na mírně molených stříky...

Dalekosfélní pušky. Browning, revolvery, Iloberky, lovecké potřebu, střelivo, JINDŘ. JIRÁČEK, VINOHRADY.

U poplatníků neplatících, kteří by mohli odtráhniti hodnoty, aniž by je zdanili, není ovšem tato tolerance přípustná.

Julius Skrandt a spol. v Českých Budějovicích. Třída čes. legií č. 21. Opravujeme též co nejpečlivěji a levně všechny stroje.

UNION akc. strojírna a slévárna Č. BUDĚJOVICE. Právadí opravy všech strojů, kořlů, ekonomisace topení.

<p>Poštovní úřad šekový v Praze.</p> <p>Stvrzenka</p> <p>na vklad Kč h t, j korun</p> <p>pro šekový účet 4.131 u pošt. úřadu šekového v Praze. Majitel účtu: Družstvo Jihoočeských Listů Čes. Budějovice</p> <p>Podpis pošt. úředníka:</p> <p>T. A. 10. V. a.</p>	<p>Poštovní úřad šekový v Praze.</p> <p>Složenka</p> <p>Vklad Kč h</p> <p>pro šekový účet číslo 4.131</p> <p>jejíž učinil</p> <p>dne 19 ..</p> <p>Poštovní razítko:</p> <p>T. A. 10. V. a.</p>	<p>Poštovní úřad šekový v Praze.</p> <p>Sužiovanka</p> <p>Vklad Kč h</p> <p>pro šekový účet číslo 4.131</p> <p>jejíž učinil</p> <p>.....</p> <p>Poštovní razítko:</p> <p>T. A. 10. V. a.</p>
---	--	--

"Jihočeské listy"
vycházejí každou úterou a
sobotu dopoledne.
Inzerce přijímají se v ad-
ministraci v Hlavě č. 20
číslo 20 v přízemí.
Sedmimístná telefonní
výběhy. Telefon 319.

JIHOČESKÉ LISTY

Neodvislý časopis pro zájmy českého jihu.

Právník
za "Jihočeské listy"
ve čtení roku
pošta 13 Kč
v domácnosti 13 Kč
Jihočeské listy po 40 hal
Místovní redakce
Hlavě č. 20
v přízemí. — Telefon 319.

Osmdesáté narozeniny dra Augusta Zátky.



JUDr. August Zátka,
vůdce Čechů českobudějovických,
tůlce českého školství a průmyslu v Č. Budějovicích.

Z vavříků, růží, vděku lidu,
ozácnému muži budiž stáhn
nad hlavou svěží, vonný stan.

A necht se dní ve blahém klidu
Ti jitra skvělá, nádherná
zla a nachu záplavou.

Národu láska, láska bezměrná,
nešedná oděčnost, účta orelá
oblažuj velkou, drahou
duši Třou!

Al. J. Koráb.



Paní Jana Zátková,
předsedkyně spolku „Ludmila“ a zakladatelka
dířčích škol tohoto spolku.

Zdráv bud', vůdče náš!

K Českým Budějovicím směřuji dnes myšlenky celého českého národa, neboť muž, jehož oslavuji Čechové budějovíci — dr. August Zátka — náleží celému národu. Skvělé ži-
vatní dílo jeho, budované v Č. Budějovicích a na
celém jihu, jest cí, odevšad a prospěchem vše-
ho národa a dnes také důležitou operou národní
a státní samostatnosti naší.

Dr. August Zátka, v našem životě poli-
tickém právem zvaný druhým naším Rie-
grem, v práci národní, osvětové a
hospodářské jest již stále ještě prvním,
nejzdatnějším u nás pracovníkem, jeho dílo jest
neomrzelné, zajiřující mu v dějinách národa naše-
ho na vždy místo jedno z nejčestnějších.

Vzpomeňme, jak vypadaly Č. Budějovice
před padesáti lety: byla to silná německá bařta,
pehující vše, co českého se do ní z okolí dostalo.
A i okolí bylo — živem města — odříváno pod
německým panstvím. Tehdy, a ani po deseti, dvá-
ceti letech, nikdo nevěřil, že toto místo a kraj ko-
lem něho vymaní se z německé nadvlády, že u-
járněný zde český lid dojde svých práv a bude
o svých záležitostech sám rozhodovati.

A toto dílo, zdánlivě nemožné, provedl dr.
August Zátka s hloučkem svých spolupracovníků.
Dílo to zdařilo se, protože práce k jeho zřadu byla
obdivuhodně, přímo geniálně organizována drem
Aug. Zátkou. Organizace práce národní, kultur-
ní a hospodářské v Č. Budějovicích z nezávě je-

sté doby zápasu o toto místo jest ničím jedineč-
ným, něčím, co vytvořilo dovedl jenom velký
duch, genium. Tím geniem byl dr. Aug. Zátka.
On viděl do budoucna, on dovedl vyvolat nad-
šení k práci, soustředil lid, on dovedl se svým
lidem v pravý čas na nepřítel uderiti, dobytoho
vítězství náleži vyzniti, a v mysl jasnou hned
zase připravovati akce další.

Jest radostí vzpomenu si na takovou pra-
covní schůzi důvěrníků Národní rady Čechů bu-
dějovických. Tu seděli svorně vedle sebe živnost-
ník, dělník, továrník, profesor, učitel, kněz, úřed-
ník, nikdo se nestaral o politické přesvědčení dru-
hého, o náboženské vyznání, všichni byli je n
Čechi, poslouchající pokynů milovaného vůdce a
vykonávající své úkoly s nadšením, hrdí, že mo-
hou v tomto sboru pracovati. Národní rada vědě-
la o každé české dni všechny podrobnosti, znala
též dobře poměry na straně německé a jeřto kaž-
dý pracovník v ní pracoval naprosto spolehlivě,
vypořý jeji nikdy nezklamaly. Dojmy z těchto
pracovních schůzí jsou opravdu nezapomenutelné.

Dílo dra Aug. Zátky mořno se v Č. Buděj-
ovicích při každém kroku obdivovati. Ten český
řáz města, krásné budovy škol, zkvětající prů-
mysl — toť výsledky práce, již on stal v čele, již
on vedl. Může býti šťasten, viděl-li, že práce jeho
vedla k cíli a jest by byl ještě šťastnější, kdyby
viděl národ sverný, v jednom řáku,
tak jako býval český lid budějo-

vický v dobách svých slavných zá-
pasů.

Bylo by nevděkem, při této příležitosti ne-
vzpomenouti též věrné spolupracovníce dra Aug.
Zátky, jeho vzácné choti, paní Jany Zátke-
v. Jána úspěšného charakteru, sdělila s cho-
tím svým vždy odňané všechny radosti a trudy ži-
vatní a též sama vykonala úctyhodný kus užiteč-
né práce pro národ jako předsedkyně spolku
„Ludmila“, kterýžto spolek velmi zdárně doplň-
val práci Národní rady a Matice školské.

Avšak i vůdce všech členů rodu Zátkova
povždy se cíti bude vzpomínáno, neboť všichni
pracovali a pracují poctivě a nenárodně v řit-
ných eborech činnosti na prospěch české věci.

Osmdesát let věku zastihuje dra Aug. Zátka
v obdivuhodné svělosti duševní a také tělesné do-
sadu sdatořného. Lid český těži se z toho a pobíli
k vůdci svému jako ku zříněmu vzoru občanských
čestnosti. A dnes již všude, kde tlukou poctivá čes-
ká srdce, s úctou vzpomenu bude muže, jenž
Česku Budějovice s kusem českého jihu vydobyl z
rukou nepřítel a navždy vrátil českému národu.

Lid český vzdává upřímný hold
dru Augustu Zátkovi, k němuž
chová neobmezenou úctu a lásku
a přeje mu, aby z plodů své práce
mohl se ještě dlouho radovati!

A. K.

„Jihočeské Listy“ vycházejí každou úterou a sobotu dopoledne. Listy přijímají se v administrativě v Husově 1033. Účel: šíření všeobecné vzdělání a prospěchu. Telefon 319.

JIHOČESKÉ LISTY

Neodvislý časopis pro zájmy českého jihu.

Podle zákona o tisku: 15 Kč ročník, 1 Kč číselný úhrad. Místní redakce: Husova třída č. 20 v plátně. — Telefon 319.

Sedmdesátiny Dra. Františka Hromady.

Čechové budějovíčané, kteří nedávno zahmali postavy svého staršího vůdce dra Augusta Zátka u příležitosti jeho osmdesátých narozenin, vzpomínají dnes s povy omezené upřímnou životní jubilej dra Fr. Hromady. Hromada byl věrným spolupracovníkem dra Aug. Zátka, a u něho mu zdáru české věci pracuje již 43 let a jeho práce zejména práce v oboru hospodářské bylo posílení českého živlu v C. Budějovicích a okolí, přinesla bohaté a významné ovoce.

Dr. František Hromada a d. a. dohrál dne 20. t. m. sedmdesát let svého věku. Rodem Moravan, z Kojetína, přišel do Českých Budějovic v roce 1884, kdy získal obchodní a průmyslovou komoru dostala se do českých rukou a kdy hledal pro ni český tajemník. Univ. profesor dr. Bráf a dr. Zúšker doporučil tehdy dra Fr. Hromadu a tím prokázal Čechům budějovickým velkou službu, neboť dr. Hromada uplatnil se tu v každém směru co nejlépe a důležitě je co do zásluh o zářný výsledek boje o českou věc v tomto městě zařadit hned vedle dra Aug. Zátka.

Věnoval svou energii a své schopnosti nejen svému úřadu v obchodní a prům. komoře, ale s vroucí oddaností účastnil se v kruhu mužů, soustředěných kolem dra Aug. Zátka, práce národní kulturní a hospodářské, jež byly tehdy, kdy zápas o české Budějovice začínal být nejprudší, tuž započítány.

První rok po svém příchodu do C. Budějovic byl dr. Fr. Hromada starostou Sokola, současně věnoval se práci pro české živnostnictví, pečoval o jeho organizaci a účelem dobytí jednotných společenstev do českých rukou. Velmi plně služby prokázal č. buděj. Maticí škol, kde po řadu let byl jednatel. Současně pracoval v českém volebním výboru — byla organizace, která řídila všechny volby do sborů zákonodárných a samosprávných a v ní s nadšením pracovalo mnoho věrných Čechů budějovických. Když do obecního zastupitelstva českobudějovického vstoupil ve III. sboru vaniči Čechové, byl mezi nimi ovšem též dr. Fr. Hromada a vzbore se zde uplatňoval.

Však nejdůležitějším oborem pro dra Frant. Hromadu ukázala se práce hospodářská. Když Čechové budějovíčané, vidouce, že k úspěšnému úspěchu národních a podnikových jest zapotřebí též povstání povstě hospodářských, byl to dr. Hromada, který tu svými vědomostmi, svou energií a svou obětivostí vykonával kus práce, který mu zajistil trvalý věk a úctu Čechů budějovických.

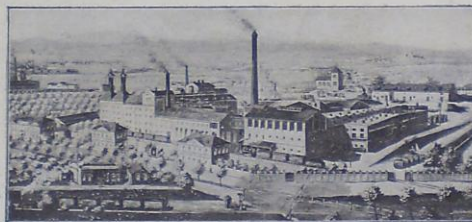
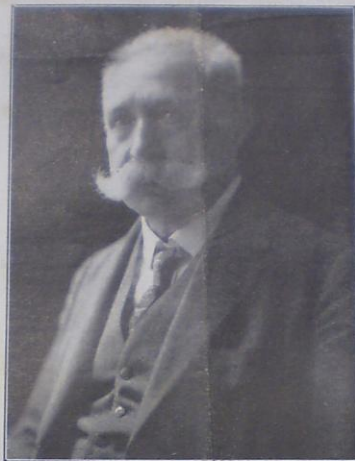
Tehdy byla hospodářskou oporou Čechů budějovických jediné Zlaténa českobudějovická, kdežto průmysl český byl tu teprve v začátcích. Mimo láčnické továrny, k níž předtím přibyla česká smaltovna a asi dvon — tři větších dílen strojnických, nebylo zde českého průmyslu. Proto s jistotou uvítal český lid založení Českého akc. pivovaru (před 32 roky), kterýžto podnik, díky obětivé vedení, jehož se mu dostalo v osobě dra Fr. Hromady, žilval vzběhlé škýř únes existenci mnoha stám čes. rodin a jest i mocnou oporou různým institucím národním a kulturním. A že slouží i ke ctí českému průmyslu, jest známo dostatečně — vaří přes 200.000 hektolitrů znamenitého prva, které se vyváží do celého světa.

V roce 1908 založen další český podnik: továrna na kovové zboží (hroubárna), opět za účinného zastižení se strany dra Hromady a v r. 1911 došlo k založení továrny na čokoládu a cukrovinky „Merkur“.

I v těchto dvou podnicích jest dr. Fr. Hromada již od jich vzniku předsedou jejich správních rad a pod jeho vedením i tyto podniky prosperují co nejlépe. Neboť, jaké zásluhy dr. Hromada, dílo se daří.

V řadě dalších článců v dnešních „Jihoč. Listech“ otiskných, posouzena jest — pisatelé již povoláními — podrobněji činnost p. dra Hromady v jednotlivých oborech, do nichž zasáhl. Z článců těch čtenář musí přijít přesvědčení, že p. dr. Hromada jest vzorem pracovníka, jakých přání možno českému národu co nejlépe nepřijít slyšev, ale přicházet s hotovými činy, dobré promyšlenými.

Právo také Čechové budějovíčané s opravdovou, upřímnou radostí pozdravují jež článců své žho, na prahu osmá desítka let jeho života a přejí mu, aby ještě dlouho mohl se těšiti z krásného ovoce své velkorysé, záslužné práce, jež vynikajícím způsobem prospěl celému národu. A. K.



Ceský akciový pivovar.



Továrna na železné a kovové zboží (Sroubárna).



„Merkur“, továrna na čokoládu a cukrovinky.

Rychle život nás běží, již čtyřicet tř lita dr. Fr. Hromada jest naším spoluobčanem. Když obchodní komora Čechy byla dobyta, hledán tajemník. Byl jím jmenován mladý právník Moravan. Konal plně a zdárně povinnosti svého úřadu. Na to se však neomezoval. S celým ohněm svého mládí účastnil se dlouholetého našeho zápolení o dobytí č. budějovické radnice. Ten zápas zdál se beznadějným. Ale nebyl. Držitelé plády o obci, mistři ne výroby oúličů, byli síce na stráži. Ale síta útočníků rostla. Třetí sbor padl. A dílo zhouby pokračovalo.

V sílu dobytí, o českém síku, tajemník obchodní komory byl i prvé řadě. Rád to zaznamenatům na paměť budoucím.

Dr. A. Zátka.

Výsledky práce dra. Františka Hromady v obchod. a průmyslové komoře č.-budějovické.

Obchodní a průmyslová komora připojuje se k řadě těch, kteří tyto dny vzpomínají sedmdesátých narozenin p. Dr. Fr. Hromady, nichž se dožívá v neděli dne 20. t. m.

Pamětné volby ze dne 21. května 1883, přinesl Čechům poprvé vstupu v této, pro české v C. Budějovicích důležitě korporaci, vynutily i změny ve vedení komory. S německou majoritou komora oděšel i sekretář Dr. Eberle, podávající za pensionování. Ve schůzi 1. února 1884 padla volba na dosavadního předsedu a zemského soudy v Praze Dr. Fr. Hromadu, jenž pak po roce stal se úředníkem definitivním.

Postavení Dr. Fr. Hromady nebylo v prvé roce nikterak závistlivé. Byl prvním českým tajemníkem českobudějovické komory. Návštěvní povstale volba a změna poměrů vyžadovala vedle pevného řízení a rychlého ověření si potřebných zkušeností, též obvládnutí jmenho čtení, by vytvořeny byly v obchodní komoře poměry umožňující její rozvoj. S plní a gentilemním vrozením p. Dra Hromadovi chopil se svého úkolu a s úspěchem jej též zvládl, veda obchodní komora po dobu dle čl. 40 let.

Z jeho práci namátkou uvádíme jeho významnou činnost v obchodní politice, kde žinné se účastnil na obchodních jednáních s cílem sítě, na autonomním edním tarifu, na vybudování ústředního sboru spojových obchodních komer a svazu průmyslníků ve Vídni a pod. Zejména nelze pominouti jeho postavení se proti celní jednotě průmyslové a Německem, jež nazval přímo politickou vřádkou státu (r. 1885) a obšírně dohromadění v ramenním spisu ministerstva obchodu o podpore akci exportní (r. 1899), kde se přimlouva za podporu průmyslu exportními premii, restitucí cla, snížením tarifů dopravních, úlevami při zakládání podniků slevami daňovými a pod., na prouto však se stavěl proti prohibiční podpore a tvorení se podniků, nemohoucích samostatně obstátí. Upravuje zejména důležitost vývozu přičinil se o to, aby řízena byla vývozní kancelář v obchodní komoře a vypracován adresář vývozců z komory českobudějovické.

Podobně věnoval se úpravě obchodního zákona, kde zejména iniciativně zakročoval při úpravě akciových společností. Stejně uplatnil svůj vliv při novelizaci živnostenského řádu, při podpore malozemstenského podnikání domácího průmyslu, při reformě berní a j.

Ve vědomí, že řádné vybudování dopravních cest umožní rozkvět obvodu obchodní komory, žinné přispěl jak při vybudování cest železničních, tak i vodních.

Zde důlžno se zmíniti o ústati na vybudování tratí Veselí — Jindř. Hradec — Jihlava (1885) Ces. Budějovice — Zelnava (1887), Horní Cerekev — Pelhřimov — Těboř (1886), Benesov — Vlasim (1883) Těboř — Bečyně (1896) Vodňany — Týn nad Vlt. Bohužel, že mnoho tratí ještě ukatačeno nebylo, jako Týn n. Vlt. — Veselí, Týn n. Vlt. — Bečyně, Ces. Budějovice — Třeboř a j.

Rovněž vodní cesty pokládá ze velmi významné pro odbyt výrobků a nákup surovin.

TECHNICKÝ JIH

LIST PRO HOSPODÁŘSKÉ ZÁJMY ČESKÉHO JIHU.
Řídí: TECHNICKOHOSPODÁŘSKÁ JEDNOTA, Č. Budějovice.

Vychází první sobotu v měsíci.

Red. uzávěrka 20. každého měsíce.

Jubilejní manifestační projev Technicko-hospodářské Jednoty a Jihočeského Autoklubu

konaný dne 4. listopadu 1928 v zasedací síni radnice českobudějovické, pod protektorem starosty města p. JUDr. Alb. Dlouhého, Městské rady, Obchodní a průmyslové komory a Jihočeské skupiny Svazu čsl. průmyslníků. — Slavnosti této byli přítomni: chéř okr. polit. správy vládní rada Dr. Fiedler, starosta města JUDr. Albín Dlouhý, president Obchodní a průmyslové komory A. Toman, předseda Jihoč. skupiny U. S. čsl. průmyslníků JUDr. V. Bendík, president kraj. soudu Wotawa, gen. J. Vedral, podpl. Píšek, členové městské rady, zástupcové úřadů a branné moci, hosté a členové Jihoč. Autoklubu a Technicko-hospodářské Jednoty. — Žurnalisty byli přítomni pp. red. Kulíček a red. Vedral.

Slavnost zahájil předseda Technicko-hospodářské jednoty ing. Dr. K. Chochol a následujícími proslovem:

Daleko na severu, v krásném a svérázném státě dánském, zachovávají při všech slavnostních příležitostech starý, tradiční zvyk — projevení pocty státní vláde.

Přál bych si, abychom i my si vzali vzor z jejich dobrého příkladu, a budovali naši tradici i k státní vláde.

Nechť je nám souhrnem našeho státního života, nechť nám vždy při všech vážných i radostných událostech symbolisuje svrchovanost našeho státu.

Prosím Vás, abyste vzdali poctu našemu státnímu symbolu. — Československé státní vlaje — Z d a r.

Vážné shromáždění,

scházíme se dnes, abychom si vespolek připomatovali 10. výročí trvání československé republiky. Jistě první naší myšlenkou je zářivá vzpomínka na velkého muže — našeho prvního presidenta republiky — Tomáše Garrigue Masaryka.

Víme včasně, čím nám byl — a čím nám je. Nestačí slova — aby vypověděla jeho největší životní dílo. Počleme našemu presidentovi vřelé pozdravy a projevy naší oddanosti. Přejeme mu, aby podzim jeho života byl naplněn pohodou a klidem. Přejeme zdraví našemu presidentovi.

Považujeme za svou povinnost, vzpomenuť také činnosti ministerstev veřejných prací — obchodu a zemědělství, již si jako pracovníci stejných odborů výsoce vážíme. Posíláme představitelům těchto ministerstev vyjádření své úcty.

Je mi milou povinností, poděkovat především našim vzácným protektorům, kteří přijali ochranu nad dnešní naší slavností.

Děkuji jménem obou korporací sloužícímu panu starostovi města p. Dr. A. Dlouhému, naší vážené městské radě, Obchodní a průmyslové komoře, jakož i reprezentantům Jihočeské Skupiny ústředního svazu československých průmyslníků.

Technicko-hospodářská jednota a Jihočeský Autoklub, včasně inženýři a národohospodáři pracovníci v těchto korporacích soustředění, sešli se dnes nejen proto, aby si připomatovali významné a radostné výročí republiky, ale aby si též zrekapitulovali bilanci naší práce v oblasti našeho působení — v jižních Čechách — a konečně aby také pohovořili o přáních a cílech — které inženýři a národohospodáři si vždy programově vytvářejí pro dobu budoucí.

Snažení našich korporací, z nichž T. H. J., založení nedlouho po převratu, nevynelo na přiznáno. Vydalo své ovoce v mnoha směrech. Mohou to postranního zejména na ti, kteří nám stáli blízko — a kteří s námi spolupracovali.

Duch, jímž se naše činnost, s počátků převládá výbojného charakteru nesla — směřoval vždy službě prostředí, ve kterém žijeme — službě veřejnosti.

Je našim spontánním přáním, na této línii, která mohla by býti nazvána skoro regionalistickou — kdyby úzce nesouvisela s celostátní prací — vydržeti — a v budoucnu toto naše snažení prohloubiti, a zorganizovati tak, abychom mohli dostáti těm těžkým úkolům, které nás v letech budoucích v našem státu jak celku, tak i oblastech dle jejich přirozené povahy čekají.

Vyslechneme proto tím pozorněji projevy, týkající se hlavních cest našeho hospodářského a technického života. Je to projev o prvovýrobě, který podá p. ing. Wachtl, — situace průmyslová, p. ing. Kubricht — náš obchod, p. továrník König, — otázka jihočeského automobilismu, ing. Mates, — a konečně přehled národohospodářský, p. ing. Zmrzlý.

Ing. F. Wachtl:

Prvovýroba.

Prvovýroba — jest základem veškerého podnikání — jest důležitým faktorem národohospodářským, neboť využívá přírodního bohatství ve prospěch svého kraje — a státu.

Oblast naše byla v době předválečné značně zanedbávána. — Přírodou sama o sobě nespravedlivě obdarována, těžce dávala obživu převážně chudému lidu jihočeskému. — Přes to však dřímá v kraji našem poklad, dosud nedostatečně využitý. Vytvořením našeho státu dřín v s a k předpoklad k budoucí plodné práci.

Geologické útvary u nás se nalézající daly vznik hospodářství zemědělskému a průmyslovému. Setkáme se u nás s těmito útvary geologickými:

P e r m zastoupen nepatrně. Prosláví se mezi Rudolfovem a obcí Hůry. Provázen jest antracitem výsoce kvalitním. Bohužel jest jeho ložisko příliš malé a pravděpodobně z důvodů finančních doly ty opuštěny.

D i l u v i u m — provázen dosti často významnými kovy — na př.: Pootavi v místech, kde rýžováno zlato.

M i o c e n jest jedním z nejužitečnějších útvarů, s nimiž se setkáváme u nás. Náleží do třetihor. Tvoří dvě páneve: mlátů — českobudějovickou — mezi Pátnem a Kamenným Újezdem, velkou — třebíčskou — od Soběslavi k Čes. Velenicím.

Nepatrné útržky inenovaného druhu nalézáme na Kapličku — a Jindřichohradecku.

Minerale, jež provází miocen, mají význam průmyslový. Sem náleží — mladé uhli, t. j. r a s e l i n a — jež slouží co palivo některým podnikům (na př. sklárnám v Chlumu u Třeboně), l i g n i t — u Mydlouvar — který byl v posledních letech — zásluhou jihočeských elektráren — využit přímo epochálním způsobem.

Dále obsahuje miocen různé hlíny, obojího částečně (chlárské) ohnivozemné (k výrobě šamotového zboží u Zliva). Průmyslově důležitou surovinou obsahuje blíž Bořovan jest to tak zvaná křemelina, či infusorová zemina.

Zbývající část jižních Čech utvářena z útvarů prahorňého, který u nás převládá. Zajímavé a důležité suroviny zde se nalá-

zají jsou: grafit (u Černé, Hůry, Mokré a Krumlova). Zvláště blíž Černé se nalézající grafit je výborné jakosti, velice čistý, jemně špinavý a tučný.

Horáříkovický kraj se liší podstatně od ostatních výskytem vápence, který zužitkují četné vápenky v tamním kraji. V menší míře setkáváme se s prahorňím vápencem u Velhartic, Hrádku, Zdikova, Volyně, Strakonice, Vodňan, Chvalšín a Zlaté Koprny.

Zmínil jsem se zřejmě o geologickém složení jižních Čech a surovínách, jež byly podmíněny k vzniku některých průmyslových závodů. Nyní dovolím si pojednati o vlivu geologického složení na zemědělství v širším smyslu slova.

Chemické vlastnosti orné půdy jsou z valné části nevhodné pěstování bohatých obilnin. Setkáme se u nás poměrně zřídka s pěstími tak kvalitními, jako na příklad ve středních Čechách. Příčinou primou jest vznik půdy větráním prahorňého útvaru, který jest, jak jsem již uvedl — chudý vápnem. Vápence tvoří totiž tak zvanou „teplou půdu“. Působí na přeměnu látek humusových, které přetvořuje na substance — jemným kofínkům dobře ztravitelné a tím výživné.

Na českomoravské vysočině vznikla větráním prahorň půda písčité — nehodící se ku pěstování obilnin. — Daří se tam pouze bramborům.

Dále přecházím k lukařství v našem kraji. Jest značně zanedbáno — není u nás zvykem rádně pohnojen luk. Dovolují si však upozorniti na vzornou pastvinu u Neplachova.

Značné plochy, jež se nehodí k obdělávání, jsou pastviny hlavně na Šumavě a v hornatých krajích. Tyto jsou základem pěstování dobytka a mlékařství. Bohužel válečné a poválečné poměry přivodily mnohou zlu tomuto oboru. U nás pěstuje se dobytek hovězí, skot a kůň. Známá jest jihočeská rasa silného koně tažného — netolická.

L e s n i c t v í jihočeské, speciálně bývalých velkostatků má svoji světlou tradici. Naše borovice a smrk znám jest dobře nejen u nás ale i v cizině. Podmínky klimatické a srážkové mu příj. Pouze selské lesní hospodářství není takovým, jak by mělo býti. Lesní reformou bude snad uvedeno do nových, zdravých kolejí.

V minulém desetiletí počato v tomto oboru dílo nezatočného významu. Zalesňování systematicky pusté plochy, jež se nehodily ku obdělávání, ani nesloužily co pastviny. K tomuto účelu opatřeny byly ušlechtilé sazenice.

Ovládnutí dnešního lesního hospodářství nevyhovuje našemu čelnému průmyslu dřevařskému. Kulatina se využívá ve velkém měřítku za hranice a očekává se, že lesní reforma uvede v budoucnu do rovnováhy vývoz surovin s hotovým výrobkem.

Tradiční rybníkářství naše známo i za hranicemi. V době popřevratové pokleslo na svém významu, důsledek to války a zákatu vývozu ryb. Avšak rok 1927, kdy uvolnění vývozu, dokázal nám, že cizím reflektuje na naši kvalitní rybu, přes to, že některé nástupnické státy snažily se nám konkurovati nově založeným rybníkářstvím.

Z toho co jsem uvedl, vidno, že příroda nebyla našemu rodnému kraji a prvo-

vala macešky. Monarchie bývalá nevěnovala nám valné pozornosti. Trvámi však, na tom, co jsem byl uveden na počátku. Díme zde poklad — poklad hospodářského úspěchu, který svornou prací techniku, národohospodáři a vážných politiků za podpory naší vlády vydobudeme pro blaho jižních Čech.

Zahájením regulací toků, jakož i pokřakováním v pracích melioračních, t. j. vysušováním močálů, zavlažováním ryžovišť, důmyslnou akumulací vody, racionálním využitím vodní síly a s ní spojenou soustavou elektrisací, výchovu odbornou našeho sedláka, jakož i nahrazením některých dovezlejších surovin v průmyslu — domácími — započato v minulém desetiletí velice slibně. Pozemková reforma, která pro dnešní dobu má zřadlivě význam státoprávní, slibuje do budoucna, že přispěje k obrodě a probuzení konservativního národa lidu — k vytvoření celku, pracujících programově a cílevědomě na využití půdy racionálním způsobem. Doufejme, že oslava druhého desetiletí trvání naší samostatnosti bude provázena pozitivními výsledky — uskutěčením prací a tužeb našich ve prospěch jižních Čech a republiky.

Ing. J. Kubricht:

Průmysl.

Sledujeme-li průmyslový vývoj v jižních Čechách, shledáváme, že za prvé desetiletí republiky jen několik významných průmyslových jednotek používá všech výhod technického pokroku jak po stránce výroby, tak i po stránce ekonomise provozu, kdežto ostatní průmysly zůstávají stále na nižším stupni vývoje a v výrobě své tradičním, ale nedosti hospodárným způsobem.

Příčinou toho jsou těžké podmínky existenci, jeví se v prvé řadě drahou výrobu energie, a to jak pohonně tak i tepelně. Břemeno to tak zatěžuje výrobní režim, že nezbyvá prostředků ani sil na pořizování nových zařízení, na zavádění nových metod, nesoucích hospodářské zlepšení, zkrátka na proudu racionalisaci výroby.

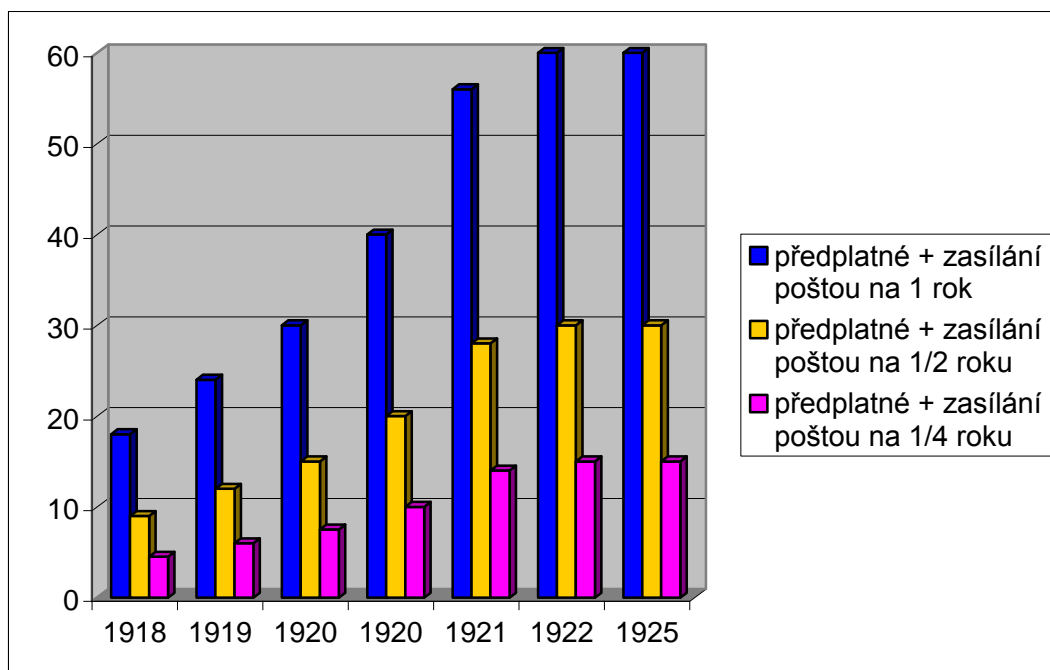
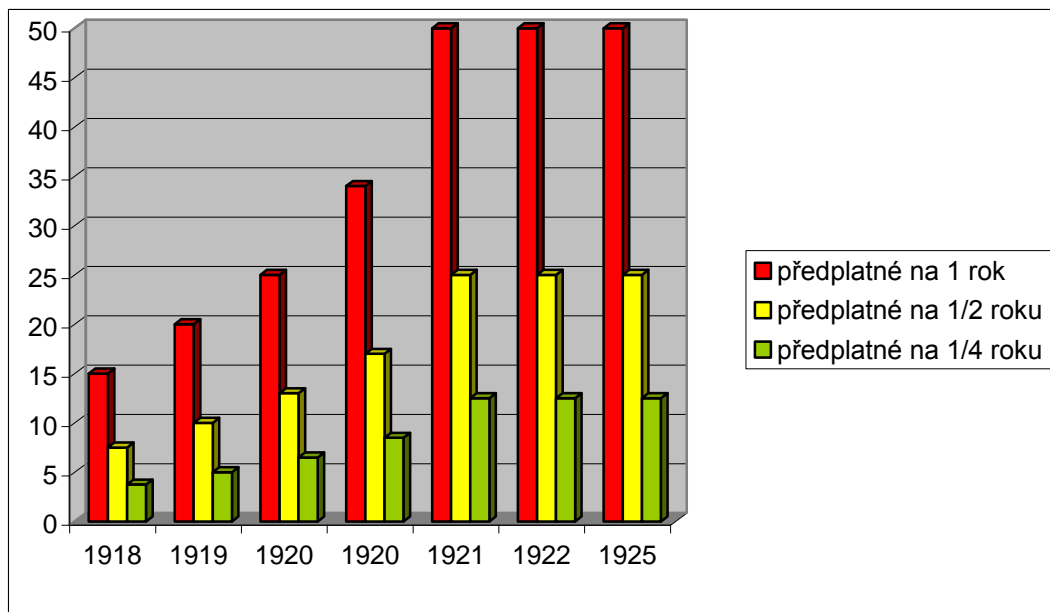
Svízelná situace tato vznikla jihočeskému průmyslu po převratu, novým utvořením se státních hranic a ochrannou politickou činní sousedních států. Tím ztratil jednak více než z polovice na obzřetí a jednak ztratil tím průmysl výhodou svého položení pro obchod transtní.

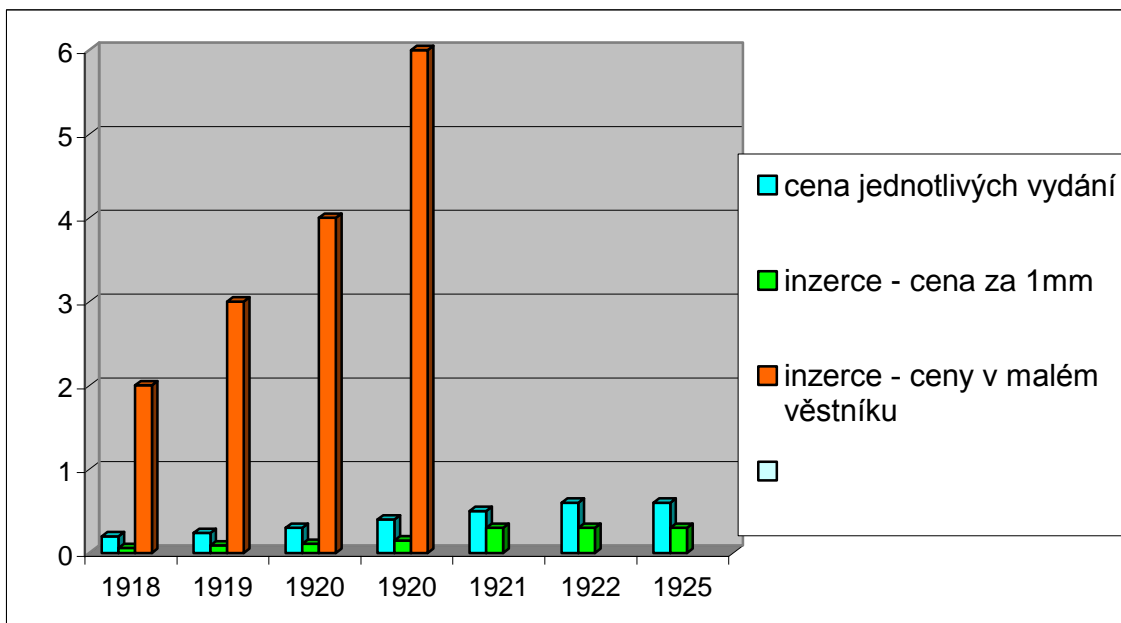
Bylo proto velmi na místě řešení otázky soustavné elektrisace a zásoben průmyslu levnou energií pohonnou, neboť ježto suroviny a polotovary musí stejně dovážeti, nebude alespoň zatěžován vysokým dovozem za uhlí ze vzdálených dolů. To platí pro průmysl jihočeský posvechně, jsou však u některých speciálních odvětví různé výhody.

Takové mimořádné postavení má především leho surovina neprodučivá dlouhé transporty a je po většinu potažována přímo z rozsáhlých lesů jihočeských. Je to vlastní domácí průmysl a proto věnována mu odeřadna zvláštní pozornost. Zastoupen je jednak čtenými nálemi, hlavně pak ak tovární na papír a celulósu, srnkárny, dříve pověstí se těsší továrny na nábytek, továrny na mlýnské stroje a ostatními závody dřevoprůmyslovými: továrnou na suidy, podpadky atd.

Příloha č. 13

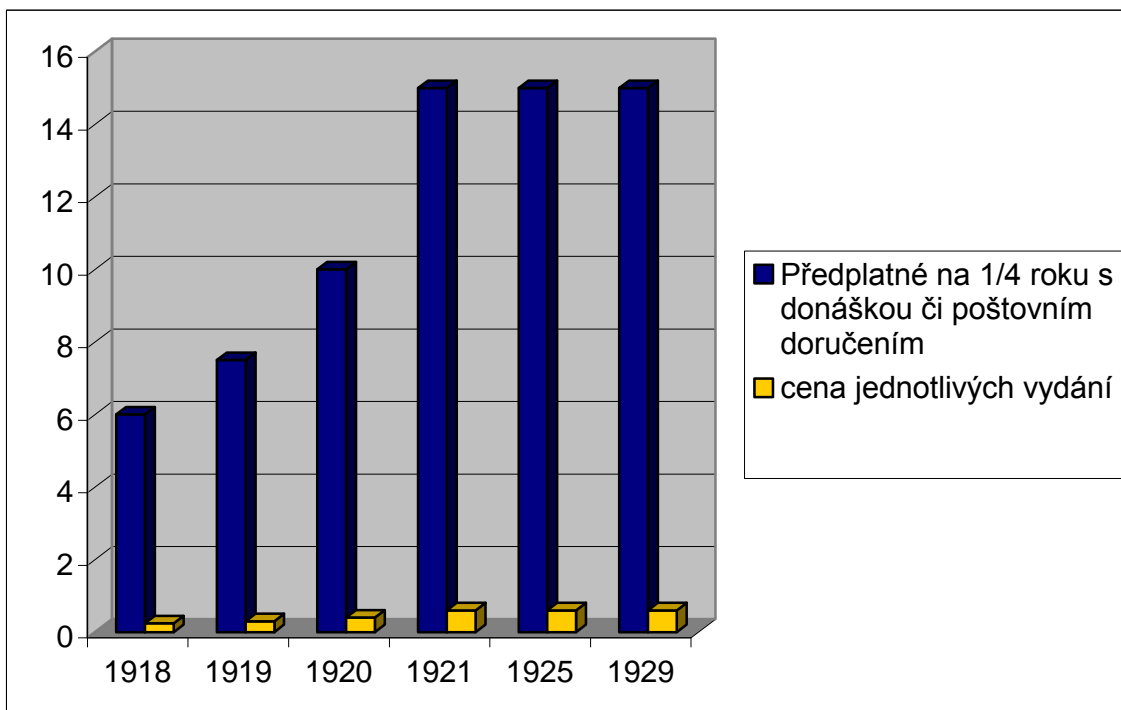
BUDWEISER ZEITUNG





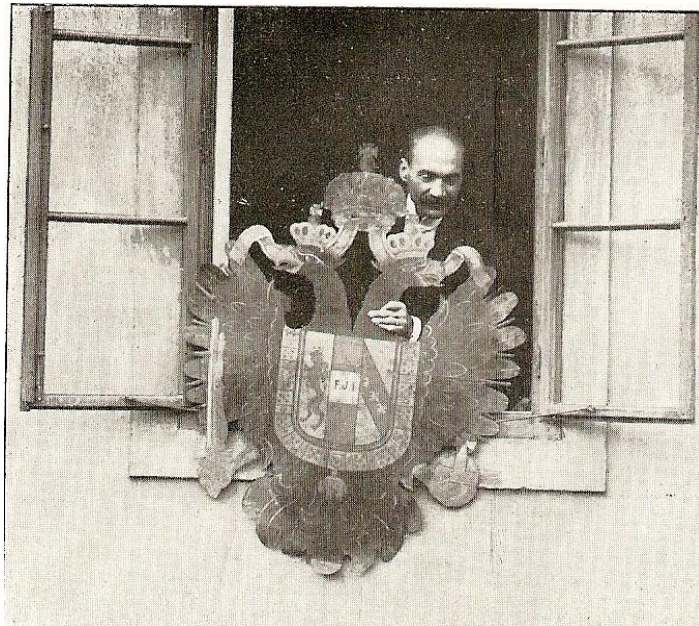
Pozn: Od roku 1921 se ceny v malém věstníku rozložily na více položek. viz. 1. kapitola

JIHOČESKÉ LISTY



Pamětná zpráva F. M. Čapka a právním
 partnerem na Hughes o státním právu
 v Praze 28/10/1918, na základě již před F. Mirosl.
 Čapek prý v Č. Budějovicích obdržel
 obecnost, buď radostnou událost, stihl
 budování železnice, která má podnět k dalšímu
 bahni n n dahnstrasse eger' i: komme nu nu nu dejte chab
 Jsme Jhrvylylylylyz nerušte zde stojí eger a telegram je
 německej . to je jedno tejt' Jsme v českém státě a
 dejte chab ems mr bitzer vás jak to nerozumím vám ? nu
 dnes právě tejt' byl prohlášen u nás český stát na vaosl?
 vaku Jsou davy lidí reční se tam a u pomníku st vaclava
 bude tabor lidu ms ale mr, je o tom něco ouředního venku
 ? Jou Jou Jsou, vylepeny na redakcích vyhlásky
 prosím vás rekněte nám jak to tam stojí vtejt vyhláscie el
 el el n n n n tak tu jeto mr odpovídajíc na notu p
 presidenta wilsona, rakouskouherská vlada souhlasí s jeho
 názorem o právech cehoslovaku a jihostoyanů, rakousko
 přijalo veškere podmínky a rakuh. vlada prohlašuje ochotu
 jednat s odporčími státy etc tak to tu asi stojí; skratka ems
 nu Jou mr ale to není vyhlášení státu ? ale Jou Jo u na
 základe tyhle noty u nás udělal národní výbor převrat a
 vyhlásil stát bez ptaní c k ouradu ems tak mr je to
 jiste ? Jou Jou Jo jiste, u nás jsou us ppuvody, prapory
 vodáci, odhazují hvězdy, šavle, všude sama sláva, nadsení
 TAK díky vám, rekněte nám sas n-eco bpzy, díky + ems

Příloha č. 15



Příloha č. 16



Příloha č. 17

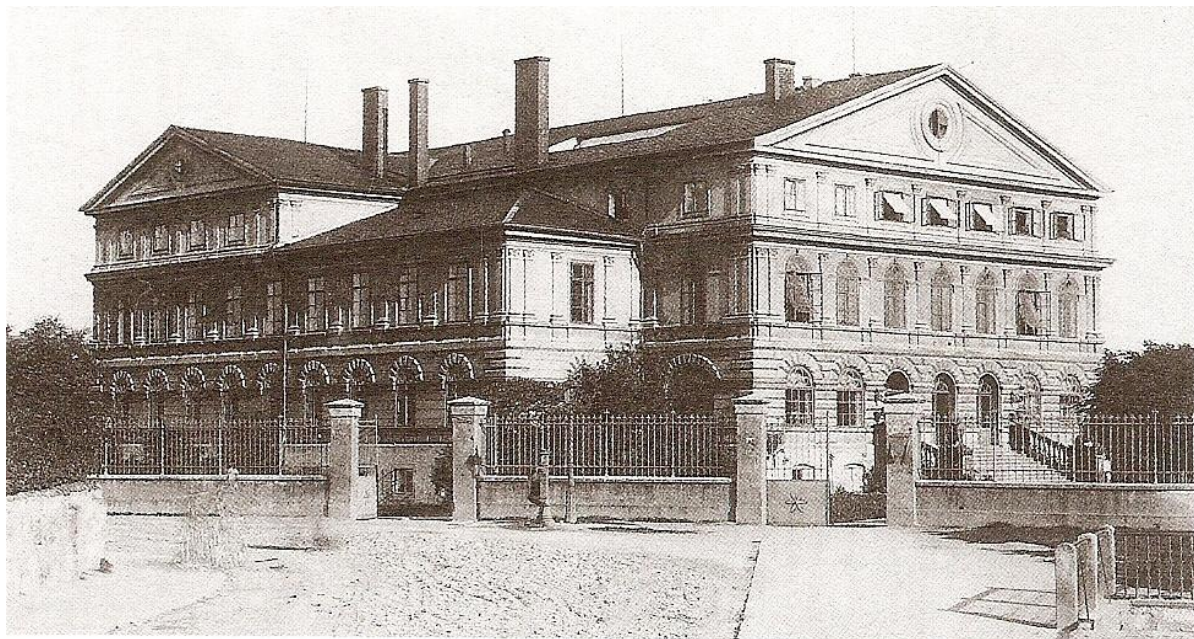


Kaiser Josef II. Denkmal.
25. Gedenkfeier der Enthüllung.
Budweis, am 18./X. 1908.

Příloha č. 18



Příloha č. 19



Příloha č. 20



Příloha č. 21



Podolsko 12/6 1919.

Velectěnému
Městskému obecnímu úřadu
v čes. Budějovicích

Oznamuji tímto, že mě není možno súčastniti se voleb
do obecního zastupitelstva v čes. Budějovicích dne
15/6 konané, neboť jsem zaměstnán na regulaci
potoku Jetětického v okrese Milevském

Bytem v českých Budějovicích
Lannovo nábrží 829.

Lučbou Václav Rozum
h. i. Podolsko p. Bernardice u Tábora
222

Kandidátní listina

strany národně demokratické (státoprávní) v Českých Budějovicích

k volbě obecního zastupitelstva na den 15. června 1919
ustanovené.



1. Zdráhal František, professor, Smejkalova 14.
2. Follpracht František, obuvník, Puklicova 842.
3. Dr. Bendík Vojtěch, advokát, Videňská 7.
4. Svejda Gabriel, soukromý úředník, Moosova 248.
5. Traegeř Josef, statkář, Pražská silnice 31.
6. Čapek Fr. Mir., vrch. pošt. oficiál, Haasova ul. 31.
7. Svoboda Jakub, obchodník, Krajinská tř. 155.
8. Stamberg Ant., inspektor čsl. drah, „U tří lvů“ 479.
9. Jelínek Josef, truhlář, Pražská sil. 20.
10. Dušková Marie, odborná učitelka, Smejkalova 51.
11. Strašpytel František, odb. učitel, Haasova 41.
12. Novák Adolf, elektrotechnik, plukovník, Jirovcova 7.
13. Suchan František, žel. zřízenec, Otakarova 139.
14. Šembera Augustin, instalatér, Nákladní 920.
15. Sedláček Josef, šikovatel, Pekárenská ulice.
16. Kamarýt Antonín, berní správce, Žižkova tř. 28.
17. Vokoun Hynek, strojnůdce, Gymnasiální 82.
18. Černoch František, obchodník, Pražská silnice 41.
19. Gärtner Ferdinand, kovosoustružník, Rudolfovská 50.
20. Kupka Vojtěch, krejčí, Ríšská tř. 14.
21. Reitingerová Joža, choť vrch. pošt. oficiála, Šilerova 850.
22. Klíma Vojtěch, řezník, Krausova 601.
23. Ladmanová Marie, choť obchodníka, Pražská sil. 83.
24. Franta Karel, krejčí, Besední ulice 108.
25. Kupka Karel, disponent, Doudlebská 552.
26. Fořta Antonín, vrch. soud. oficiál, Puklicova 729.
27. Steinocherová Marie, industr. učitelka, Gymnasiální 4.
28. Popela Jan, odb. učitel, Palackého nám. 653.
29. Krásný Jan, obchodník, Kněžská 38.
30. Mühlstein Tomáš, cukrář, Šternekova 23.
31. Hebík Josef, pílníkář, Česká 6.
32. Voráček Václav, obchodvedoucí, Nová ulice 48.
33. Provazník Jan, vrch. rev. schwarz. učitáren, Žižkova tř. 54.
34. Pokorný Viktor, holič, nákladní tř. 362.
35. Polák Josef, klempír, Smetanova 19.
36. Štvrtník Adolf, učitel, Štělnická ul. 487.
37. Laitl Karel, faktor knihtiskárny, Nová ul. 34.
38. Kačírková Františka, učitelka, Strandlova 14.
39. Klíma Karel, zámečník, Puklicova 874.
40. Hrouda Josef, zednický mistr, Pražská silnice 6a.
41. Strnad Rudolf, profesor, Pekárenská ul. 67.
42. Ernest František, fiakrista, Plachého ul. 208.

Společenská knihtiskárna, C. Budějovice.

Kandidátní listina

volební skupiny spolku Národní rady
v Českých Budějovicích

z volbě obecního zastupitelstva na den 15. června 1919
ustanovené.



1. JUDr. Zátka August, em. advokát.
2. Francko Bohdan, statkář.
3. Tampier Karel, kupec.
4. Vodňanský František, starosta sokolské župy Husovy.
5. Vydra Ferdinand, štukatér.
6. MUDr. Horažďovský Rudolf, odborný lékař.
7. Inženýr Brunclík František, profesor státní průmyslové školy.
8. Bělohávek František, ředitel Záložny.
9. Dr. Fenzl Emanuel, prof. lycea.
10. Lebeda Josef, vlastník nemovitostí.
11. Smetana Antonín, ředitel měšťanské školy.
12. Felber Augustin, hostinský.
13. Kabůrek Antonín, krejčí.
14. Polívka Antonín, obchodník.
15. Starý Josef, uzenář.
16. Toufar Josef, podnikatel staveb.
17. Švehla Karel, vrchní poštovní kontrolor.
18. JUDr. Bartoš Jan, advokát.

Kandidatenliste

der deutschen Einheitspartei

für die am 15. Juni 1919 stattfindende Gemeindevahl in Budweis.



1. JUDr. Jaksch Anton, Advokat, Mariengasse 562.
2. Schweighofer Leopold, Kaufmann, Claudigasse 22.
3. ThDr. Petersilka Karl, Theologieprofessor, Schillergasse 7.
4. JUDr. Loebel Max, Advokat, Schiesstattgasse 486.
5. Kaiser Leonhard, Oekonom, Gratznerstrasse 52.
6. Knapp Adalbert, Oekonom, Stroh Hof 108-III.
7. JUDr. Schneider Philipp, Advokat, Jos. Kneisslgasse 150-I.
8. Köstner August, Lokomotivführer, Daudlebergasse 556-III.
9. Paul Ferdinand, Professor, Parkstrasse 41.
10. Mural Leopold, Buchdrucker, Priestergasse 17.
11. Blaha Bertram, Kaufmann, Landstrasse 2.
12. Müller Theodor, Bahnbeamte, Gyrowetzgasse 24.
13. Schnarcher Eduard, Hausbesitzer, Lanna-Quai 648.
14. Wortner Marie, Likörausschank-Inhaberin, Sterneckgasse 234.
15. Leppa Adalbert, Lehrer, Ottokargasse 376.
16. Neuwerth Emanuel, Schlossermeister, Langegasse 107.
17. Powischer Hans, Geschäftsleiter, Mariengasse 631.
18. Veith Felix, Friseur, Theatergasse.
19. Zeiner Josef, Pumpenmacher, Moosgasse 46.

Příloha č. 24

Otakar Svoboda (1919-1923)



Bedřich Král (1923-1927)



Albín Dlouhý (1927-1934)



Příloha č. 25



Příloha č. 26



Příloha č. 27

